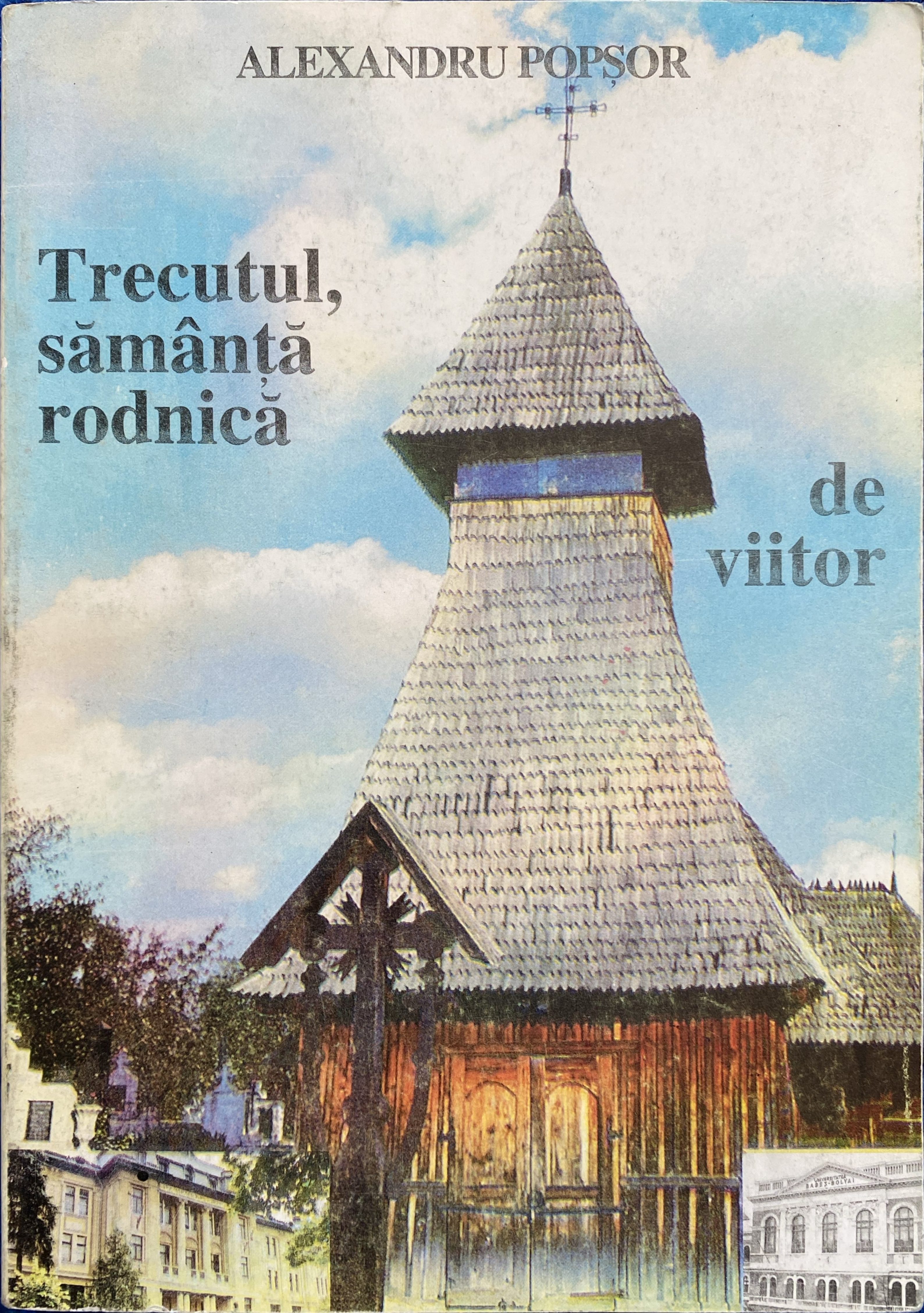

ALEXANDRU POPȘOR
Trecutul,
sămânță
rodnică
de
viitor

ALEXANDRU POPŞOR

Autobiografie

TRECUTUL SĂMÂNŢĂ RODNICĂ DE VIITOR

Editura BONIFACIU
Bucureşti, 1999

Consilier Editorial: *Anca Andrei Fanea*

CUVÂNT ÎNAINTE

Cartea aceasta poate interesa în special pe aceia care urmăresc cu dragoste şi suflet curat fenomenul românesc al secolului XX. Ea înfăţişează autobiografia unui fiu al Ţării, nu atât cu date şi întâmplări, ci cu ceea ce a contribuit la evoluţia lui spirituală.

Autorul ei, Alexandru Popşor, a văzut lumina zilei în Ardealul leagăn al românismului, trăind cu intensitate frământările, biruinţele şi înfrângerile, bucuriile şi cumplitele suferinţe ale generaţiei sale, în lupta ei necurmată de a împlini destinul luminos al Neamului.

Viaţa i-a fost numai dragoste şi sacrificii. Cu duioşie scrie despre satul său "de dincolo de munţi", despre originea lui ţărănească, de care a fost întotdeauna mândru, despre dascălii din clasele primare, despre aceia de la Liceul Al. Papiu Ilarian din Târgu Mureş şi despre profesorii de la Universitatea din Cluj.

Sunt medalioane preţioase ale "celor care au fost" şi pe care neputinţa sufletului omenesc a lăsat să fie învăluiţi de uitare.

Mergând pe drumul bătătorit de străbunii lui ardeleni, sub îndrumarea părinţilor, – pentru care a avut un cult, – care i-au sădit adânc în suflet credinţa în Dumnezeu şi dragostea de ţară, era firesc să întâlnească pe aceia care se angajaseră în lupta pentru apărarea acestor valori.

Încadrarea lui Alexandru Popşor în Mişcarea Legionară a fost o împlinire a structurii lui spirituale şi a educaţiei primite în familie şi în şcoli.

Înzestrat cu o "pană vrăjită", cum spunea cineva, n-a avut parte să publice nimic din încercările cu caracter literar sau ştiintific (fiind Doctor în Drept, avea frumoase preocupări pentru problemele juridice, sociale, economice, istorice).

Apocaliptica vâltoare abătută asupra Țării după război, în iureșul ei cumplit, care a sfâșiat suflete și a distrus existențe, a cuprins, printre altele multe și viața lui Alexandru Popșor.

A suferit 15 ani de închisoare (1948 – 1963), cu tot cortegiul de lovituri fizice și morale, umilințe, batjocoriri, ale regimului de detenție din acea perioadă, despre care s-a scris de către mulți.

Alexandru Popșor își creionează autobiografia, după ieșirea din închisoare, în plin regim comunist, de aceea el scrie cu anumită "prudență", se mărginește numai la persoana sa, nu vorbește despre alții, nici nu pune punctul pe "i", cum se spune, în problemele esențiale ale vieții lui.

Sensul vieții lui a fost "setea de desăvârșire", pentru el și pentru frații de cruce care i-au fost încredințați. Nu a avut posibilitatea de a strânge într-un tot unitar gândurile care l-au preocupat privind educația completă a lor. Au rămas doar note, scheme, planuri de lucrări. Întrucât acestea reprezintă căutări și precizări adunate în zeci de ani de frământări lăuntrice, lecturi multe și alese și experiențe spirituale de mare profunzime, le-am reprodus așa cum s-au găsit în însemnările lui, unele fiind doar enunțări lapidare, în speranța că azi, mâine, vor fi de folos acelora care, îndrăgostiți de sufletul tânărului, vor dori să-l ajute în formarea lui, ca om de cultură, român și creștin.

Prezenta lucrare are la bază două autobiografii începute de Alexandru Popșor și creionate până în 1934, anul intrării lui la Universitate.

Regretatul Nae Baticu, unul dintre cei mai vechi alpiniști ai noștri, legionar, care a suferit ani mulți în temnițe, impresionat de drama trăită de Alexandru Popșor prin pierderea unicului său copil, Laurențiu, într-un accident în Munții Piatra Craiului în 1965 (curând după întoarcerea sa acasă - în urma a 15 ani de închisoare), l-a rugat să-i dea câteva date despre aceasta. Alexandru Popșor i-a trimis o scrisoare, în care îi prezintă o autobiografie a sa, urmărind, ca

și în celelalte două, evoluția sa spirituală, pentru a se vedea influența ce ar fi avut-o asupra lui Laurențiu, ce ar fi dorit el să-i transmită pentru a fi continuat. Nici această autobiografie nu depășește perioada universitară.

Datele privind viața si preocupările lui Alexandru Popșor după Universitate, au fost adunate din: însemnări, note, scrisori și înmănunchiate de cei care i-au fost mai aproape: soția, Mircea Dumitrescu, unul dintre cei mai aleși colaboratori și dr. Ionel Zeana, vechi luptător pentru cauza națională și legionară.

Acolo unde s-au făcut completări, sau s-au dat lămuriri, s-a menționat cu ,,nota noastră" și s-a scris cu caractere italice.

Textele scrise de Alexandru Popșor, sunt cu caractere drepte, încep și se termină cu ghilimele.

Cu generozitatea cu care întreaga viață și-a risipit: cunoștințe, experiență, muncă si tot ce a avut mai bun dăruit de Sus, ne-a lăsat și aceste însemnări, care pot constitui îmbogățiri la Îndreptarul Frățiilor de Cruce din 1935 al lui Gh. Istrate, primul conducător al Frățiilor din Țară, după I. Moța, - Alexandru Popșor fiind unul dintre conducătorii următori.

Dacă Alexandru Popșor și-ar fi organizat singur materialul, desigur că această autobiografie s-ar fi prezentat altfel.

Pentru lipsurile și greșelile inerente , cei care s-au străduit s-o închege, roagă cititorii să aibă bunăvoință, să aleagă din ea ceea ce îmbogățește mintea și inima și să-i înlăture neajunsurile.

Aceasta ar fi fost și dorința lui Alexandru Popșor.

,,A înțelege conform imperativului moral ,,sine ira et studio" (,,fără mânie și fără favoare, părtinire") existența și opera, trebue privite ca obiecte de cunoscut și nu ca valori de apreciat".

Prefață

„Ar fi mai prețioasă o prezentare a societății din prima jumătate a secolului nostru, decât a modului în care ea s-a reflectat în sufletul unei persoane. Sau, cel puțin a unei colectivități imediate, Mişcarea legionară, din care am făcut parte, cu personalitățile care au condus-o. Împrejurări deosebite mă obligă să mă limitez la propria mea persoană, la un sondaj lăuntric şi la înfățişarea cadrului meu de viață.

Axat pe cele două mari concepții: la început era Cuvântul şi la început a fost fapta, având ca doctrină cuvântul cumpătat şi fapta creatoare, am trăit drama câtorva generații şi a mea, de biruitori şi de înfrânți, servind acestei cauze.

Am pornit de la sacrificarea oricăror veleități individuale şi de la servirea fără precupețire a idealurilor comune şi am ajuns la a căuta un sens de viață pe plan singular. O lume a dispărut pentru totdeauna, înlocuită cu alta, care a dispărut la rândul ei, şi care nu se vor mai întoarce niciodată. Am rămas cu lumea mea interioară: cuvinte ce s-au încrustat în inimi atunci, fapte ce şi-au avut rost şi rod odată, imagini ce s-au şters, s-au transformat.

Trebue să cobor în adâncurile ființei mele, spre a cunoaşte procesul ce s-a petrecut acolo. Simt nevoia mărturisirii fazelor şi roadelor procesului de schimbare la față a mea, pentru mine şi pentru alții, dornici să învețe ceva şi să folosească experiența altora. O mărturisire de credință, o dăruire a cuceririlor de o viață.

E o problemă care nu poate interesa pe alții, decât în măsura în care îi poate interesa sacrificarea tinereții unui om, a unui om oarecare, necunoscut, care n-a ajuns să spună ce gândeşte, la ce aspiră; în cursul vieții căruia nu s-au petrecut

evenimente de un interes deosebit pentru omenire. Să aleg ceva semnificativ pentru alții şi care să corespundă scopului urmărit.

În toate biografiile de până acum, fie că sprijineau o cerere de intrare în funcție, fie că erau impuse de anchete, alegerea datelor au făcut-o alții şi în scopul urmărit de ei. De data aceasta alegerea am s-o fac eu, din experiența mea, din evenimentele al căror contemporan şi victimă am fost, din influențele pe care le-am suferit, ecoul vieții colective în care am fost prins. Despre oamenii cărora le datorez ceva nu e locul să vorbesc, nici chiar despre cei care au determinat cursul vieții mele în bine sau în rău.

Fiind o schiță cu obiectiv precis, nu voi căuta să motivez idei, acte, acțiuni, reacțiuni la situațiile prin care am trecut.

Un material de verificare pentru alții a propriei lor vieți, a gândurilor şi atitudinilor de îndrumare pentru tineretul de totdeauna.

Cum să lucrezi.
Cum să gândeşti.
Cum să citeşti.
Cum să scrii.
Cum să vorbeşti.
O îmbinare între ce am trăit eu şi experiența altora.

- Ce am gândit eu, ce au scris alții, ce idei m-au condus şi ce întâmplări au schimbat cursul vieții mele.
- **O prezentare selectivă, succintă, a ideilor, oamenilor, evenimentelor din viața mea şi a altora.**
- **Nu e o pledoarie pro domo şi nici un atac la adresa altora. Nu apăr fapte săvârşite, mărturisiri făcute, teze susținute, ci vreau să arăt cum am ajuns să reprezint o anumită lume şi cum m-am comportat în cadrul ei.**
- Nu toate lucrurile pe care le-am făcut au fost cele mai bune, de aceea departe de mine pretenția că tot ce am gândit, spus, scris, făptuit, poate constitui un model vrednic de urmat.
- Obiectiv la adresa altora şi a mea.

- Va trebui să învățați din faptele bune și din greșeli, din calități și din defecte.

- Sunt pagini în care lucrurile le înfățișez așa cum ar fi trebuit să fie.

Îndrumarea muncii și a felului de a fi. Sunt lucruri pe care oamenii, chiar dacă le-au adoptat, și-au trăit propria lor viață.

A accepta ce e bun și a renunța la ce e rău.

A scuti tineretul de a lua și el lucrurile de la început. Nebunul nu învață nici din experiența lui, înțeleptul - și din a altuia.

Nu m-am supărat nici pentru atacuri, obiecțiuni, lovituri, suferințe.

Idealurile, lucrurile pentru care am considerat că trebue să trăiesc și să sufăr (a face ceva pentru ceilalți), primite de la părinți, învățători, profesori și trecute spre tineret ca spre proprii copii.

Privind în urmă: mai aproape cei 15 ani, mai departe faptele dinaintea lor. Cum eram eu, cum erau faptele.

Eu m-am schimbat, am evoluat. Faptele au rămas aceleași și oricâte interese s-ar ivi, nu mă gândesc să le prezint altfel:

1 Care a fost chemarea vremii.

2 În ce măsură și cum i-am răspuns.

3 Care a fost porunca Neamului și a Țării.

4 Cum le-au înțeles alții și cum le-am înțeles eu.

I Entuziasmul și generozitatea tinereții, atmosfera timpului și-au spus cuvântul.

Hotărârea am luat-o pe baza a ceea ce eram, a ceea ce intuiam și presimțeam.

Cum am înțeles și am trăit naționalismul, internaționalismul.

Care a fost crezul meu și ce i-am dat lui din viața mea.

Cum mi-am descoperit sensul vieții.

II Legat mai ales prin evoluția oamenilor ce formau Mișcarea legionară.

În mine s-au întâlnit și s-au confruntat două lumi: una a satului și alta a orașului; două lumini: înțelepciunea populară și învățătura culeasă din cărți; două atitudini: una pasiv – protestatară a satului și alta dinamic progresistă a orașului - două moduri de existență: unul tradiționalist continuator al celor dela începuturi și altul inovator revoluționar al celor de ultimă oră; unul așezat pe coordonatele cosmosului și infinitului și altul pe puterile omului și ale imediatului; două profiluri sociale: unul orientat spre trecut, incapabil de a se adapta prezentului și a descifra evoluțiile viitoare și altul preocupat cu orice preț a-l înlătura și a-i lua locul pe cale de forță – tăinuit sau declarat; două tendințe: una de fixare în cadrul de viață milenar și de creștere organică pe o linie unitară și cu mijloace verificate și alta de tansplantare în mediul urban – ferit de intemperii, de calamități naturale, traiul depinzând de muncă și de gospodărirea roadelor ei; două torente subterane: unul al neamului tatălui, înfruntând vitejește greul trudei și al sărăciei, – doar tata găsind o altă cale de a le sta în față – și neamul mamei, cu rădăcini adânci în ordinea și stilul de existență a satului.

Am căutat să fiu român în toate: naționalismul meu – o treaptă spre universalitate; confesionalismul meu – o sinteză a celor două Biserici în Biserica creștină dela începuturi. Un țăran care a militat pentru o aristocrație spirituală românească (și în care socialismul a rămas din epoca străveche a obștiilor sătești).

<u>Expunerea și discuția marilor evenimente politice și militare pe firul vieții personale.</u>

Mi-a plăcut întotdeauna să vorbesc <u>numai</u> despre alții, iată-mă constrâns să vorbesc <u>numai</u> despre mine.

M- am născut în primul război mondial, am crescut și mi-am făcut educația în răstimpul celor două războae cu crizele lui, am îndurat pe cel de al doilea război mondial și am suferit și trăesc în perioada de după acest război.

A dispărut o lume şi s-a născut alta.

Am trăit războiul ca pe cea mai cumplită dramă. Am trecut prin trei revoluţii: ţărănistă, Mişcarea legionară, comunistă.

Am văzut prăbuşirea spiritualităţii secolului al XIX-lea şi începutul spiritualităţii secolului al XX-lea, - în generaţii şi indivizi îndurând nefaste, dureroase evenimente, transformări, compromisuri sau trădările omului. O istorie care nu-l mai observă pe individ, nu-l mai menajează, îl lasă pradă vicisitudinilor destinului.

Personal: lipsuri, muncă, primejdii mari - salvarea: credinţa în Dumnezeu.

Înlănţuirea în timp are şi ea importanţa ei. Vor fi unele repetiţii ale temelor în diverse capitole.

A fixa propria mea fizionomie spre a contribui la lămurirea şi soluţionarea problemelor omului şi a destinului său şi la înţelegerea <u>epocii</u> noastre. Care este <u>aportul</u> epocii, al generaţiei noastre, personal. A interpreta contradicţiile: amintire, uitare. Unele dispar pentru un timp din cercul luminos al conştiinţei, chiar şi persoane, deşi au jucat un rol important.

Orientat spre viitor, nu trăind din trecut (care este viitorul în gestaţie). Nostalgia nu înseamnă durere. Am vrut să fiu altceva decât am ajuns. Am dorit să trăesc şi să mă realizez pe alte planuri. Am ancorat în cultură, dar am trăit şi pe plan politic şi social. Am căutat mereu adevăr, atunci când l-am găsit n-am crezut în el şi din acest motiv:

N-am fost un înţelept.

Perioade senine şi perioade dramatice.

Perioade de înălţare şi perioade de deprimare.

Intensitatea efortului fără încetare.

- Tot ce e de preţ în viaţă.
- Persoanele care au însemnat ceva în viaţa mea spirituală şi personală.
- Imposibilitatea de a atinge în realitate ceea ce era în adâncul sufletului meu.

- Închis, inhibat, interiorizat.
- Nu m-am deschis oamenilor, mă voi deschide în aceste însemnări.
- Din discreţie, multe lucruri trebuesc trecute sub tăcere.
- În ce măsură oamenii, evenimentele, m-au înbogăţit, m-au transformat.
- Patria mea, Neamul meu, cultura şi civilizaţia lui, înainte de orice.

O expunere a evenimentelor în măsura în care am avut contingenţă cu ele şi am luat o poziţie faţă de ele. Din înlănţuirea şi rezultatele lor va apărea critica şi nu e necesar să se atragă atenţia în mod special asupra lacunelor, pentru a se desprinde unele învăţăminte. În opoziţie, învinşi, loviţi, totuşi, prin perseverenţă, s-a ajuns la victorie - care n-a putut fi valorificată şi a fost transformată în înfrângere.

Drama personală, drama tineretului, climatul în care s-a desfăşurat drama neamului românesc.

A nu ascunde greşeli, a le recunoaşte. Epoca politicianismului steril, încercarea de afirmare a muncitorimii, colaborarea între elite şi massa ţărănească şi muncitorime; sudura; dictaturile contra poporului, destrămarea Ţării, adversarii noştri;

- politica ce se poate face încadrată de poziţia geografică;
- politica ce trebue făcută: colaborare şi coexistenţă.

Probleme:

- ale trecutului;
- ale prezentului;
- perspective de viitor;
- permanenţe.

Dorinţa şi efortul de a face o politică românească în nişte împrejurări în care fiecare mare putere voia să se facă în România politica ei. De aici frământări interne, fărâmiţarea neamului în diverse partide politice, care se duşmăneau reciproc. Nici o

dușmănie față de nimeni. N-am dușmani personali și nu cunosc nici dușmani politici. Adversari și adversități – ceea ce presupune o posibilitate de comunicare și de convertire. Nici o dușmănie ideologică față de alte concepții. Atunci când omul are o credință, n-are rost să i-o zdruncini. Ținta e de a da o credință în viitorul Țării și neamului, celor care n-o au. Tăria unui om ca și a unui popor rezidă în această credință care îl face capabil să-și făurească și să-și cârmuiască propriul său destin. Credința în împlinirea idealului, a aspirațiilor sale pe plan material și spiritual e forța de rezistență și de creație, e însăși rațiunea de a fi a poporului. Atâta timp cât un partid politic are același ideal, nu poate fi învinuit și tratat cu ostilitate, chiar dacă metodele și mijloacele de realizare ale lui sunt altele. Desigur că idealul unui partid politic român nu poate fi la antipodul idealului neamului, pentru care politica, cea inteligentă, este asigurarea existenței și persistenței sale. Când țelul urmărit de o persoană sau de o grupare dinăuntrul Țării sau de un alt popor este diametral opus idealului național, atunci aceștia sunt dușmanii care ne amenință existența ca neam și Țară și suntem obligați a lupta din răsputeri împotriva lor. Eforturi, suferință, durere, sânge, nu se mai precupețesc în acest caz. Sacrificiile le fac unii pentru ca alții să trăiască liber, în pace și în prosperitate.

Împrejurările vieții mele m-au împiedicat să am o activitate profesională cum am dorit - 15 ani am fost absent din viață.

Am supraviețuit câtorva accidente și bombardamente înainte de a fi fost la închisoare, câtorva primejdii și încercări grele în închisoare. O relatare a evenimentelor așa cum s-au desfășurat în timpul vieții mele, nu am de gând să fac, ci doar să înfățișez cadrul în care s-a petrecut evoluția mea spirituală, căutarea și cunoașterea de sine.

Ani de zile de privațiuni, efortul constant de a trece sub tăcere oamenii intâlniți, pentru a-i feri și pe ei de încercările ce le

înduram, au făcut ca, până la urmă, să-i uit efectiv. Și cred că nici astăzi nu e momentul potrivit de a vorbi despre ei, deși mulți ar merita.

A nu pleda și a nu acuza, ci a povesti ceea ce am trăit – ajutându-mă exclusiv de memorie. N-am niciun document scris. Evenimentele așa cum le-am văzut în situația de atunci.

Drum personal.

Într-un anumit climat spiritual și fizic, oamenii cu o fizionomie apropiată se aleg, capătă caractere particulare, prezintă asemănări și diferențieri și permit clasificări și explicări, duc la o nouă polarizare a lor, care nu se face la întâmplare și fără rost. Sunt structuri cu intensitate, extensiune și interdependență variabilă.

Nu am fost împotriva nimănui, individ, neam, rasă și n-am refuzat influențe bune venite de la oricine, n-am exclus nimic pentru evoluția mea. Am fost întotdeauna pentru bine, adevăr, frumos, ori de unde ar fi venit și am inclus în evoluția mea tot ce m-a făcut să cresc și să mă înalț.

Am pornit din sat, cu universul lui de gânduri și simțiri, cu viziunea lui despre lume și viață și i-am rămas pretutindeni credincios. L-am purtat așa cum a fost sădit în ființa mea după 2000 de ani de existență pe pământul pe care m-am născut.

N-am căutat să-mi creez niciodată o concepție nouă, deosebită, separată de a satului și nu m-am înstrăinat nici o clipă de fondul transilvan. De la el am pornit în viață și în fața fenomenelor noi- mi-am fixat o poziție personală, câștigându-mi o fizionomie proprie, din asocierea și integrarea în complexul ființei mele a elementelor din trecut cu cele din prezent, dezvoltându-mă ca o unitate, fără a cunoaște drama dezrădăcinării.

Am fost ca un pârâu de munte care și-a adunat firicelul de apă din bazinul Câmpiei Transilvaniei, luptând cu obstacolele mai mari sau mai mici, pe care natura și întâmplarea i le-au scos în

cale, trasându-și prin propriile forțe, prin lupta purtată pentru existență, prin eroziuni și ocolișuri, prin salturi și drum ascuns, un drum propriu, cu aspecte și dimensiuni proprii, o albie cu însușiri caracteristice care-i dă nume și viață, chiar și după ce apele dintre maluri s-au risipit, au dispărut. Activitatea desfășurată de apele lui influențează natura din jur și viața omului din preajma lui. Dintr-un pârâu devine râu și apoi fluviu, dăruindu-și apele unui lac, unei mări sau unui ocean. E un sacrificiu ce-i curmă cursul. Chiar dacă albia a rămas fără ape, continuă să aibă putere de atracție și de respingere asupra altor forțe ale naturii. Am fost ca Dunărea care și-a revărsat apele creind balta Ialomiței, brațele Deltei și le-a adunat din nou spre a le dărui mării.

Apă au și lacul și marea și oceanul. Tot apă e norul, e gheața, e ploaia, e zăpada, dar ceva înseamnă proprietățile apei ca element al naturii și altceva înseamnă însușirile fluviului.

Îmi dau seama că nu pot ajunge la un punct de vedere just decât dacă voi lua în considerație totalitatea activităților vieții mele în complexitățile lor, fiecare constituind un element și un punct de plecare. Pornind dela acte și fapte concrete, procedând prin observare și cercetare obiectivă, căutând să le explic și să le descriu, voi respecta firul cronologic, analizând principalele etape din viață, fără a subordona pe unele altora, spre a mă defini așa cum am fost. Am mers uneori alături de alții, alteori împreună cu ei, dar totdeauna pe un drum propriu. Chiar dacă uneori impresia a fost a unei aderări și integrări, ulterior mi-am regăsit drumul și l-am continuat. Fiecare fază a activității desfășurate, a fost o sinteză a factorilor care au determinat-o. Așa încât, analizând etapele de dezvoltare, lămurim sintezele a căror rezultantă este ființa mea actuală. A le prezenta altfel de cum au fost înseamnă a le deforma și distruge. Voi înfățișa realitatea: cadrul geografic, cadrul istoric, climatul spiritual, cultura și civilizația românească a vremii, a perioadei nașterii și formării mele. Se va vedea că nu e necesară nici o lepădare de ceea ce s-a consumat, nici o reconsiderare a vieții mele. Ca dovadă că nu am participat la nici o

acțiune de reeducare inițiată de oportuniști sau întreprinsă de subsemnatul. Activitatea desfășurată are valoare numai dacă o păstrez nealterată. Nu cunosc tiparele în care alții și-au înghesuit viața și nici calapoadele după care s-au grăbit să gândească.

Viața se caracterizează prin dinamism și ireversibilitate și pentru stabilirea aportului, a contribuției mele la evenimentele care s-au petrecut, am s-o înfățișez așa cum a fost: mereu, mereu alta, indiferent de loc și de condiții, a avut un sens dramatic prin peripețiile ei. Pe scena ei au jucat puțini actori. Eu am fost în același timp actorul însuflețit și spectatorul critic. Personagiile din afară m-au influențat puțin. De aceea nici nu voi vorbi despre persoane. De altfel au fost puțini aceia al căror nume și activități le-am cunoscut. Nu voi ignora însă factorii care au avut un rol decisiv în evoluția mea și nici raportul lor cu alți factori și activități și interdependența dintre ei. Nu voi nedreptăți pe nimeni prin părtinire: nici pe prietenul dela cot, nici pe adversarul din față sau pe dușmanul din umbră, deși am fost lovit greu și numai perfid.

N-am ignorat niciodată viața din jur așa cum e ea, n-am privit-o printr-un corp de principii la respectarea cărora s-o constrâng.

Satul

Sunt născut în comuna Urmenişul (Ormeniş) de Câmpie, o comună mare, foarte veche, cunoscută prin vestigiile dacice şi romane. O rezistenţă de păduri legate între ele până în Carpaţi. S-au găsit vase vechi şi monede de argint de pe vremea lui Septimiu Sever – indiscutabilă ocupaţie romană. Un sat de pe Câmpia Transilvaniei, aşezat ca toate de acolo pe dealuri, având ca mijloace de circulaţie cărări şi drumuri de hotar, fără râuri, ci doar pârâiaşe, pârae, ce se varsă într-o "matcă". De altfel toată Câmpia Transilvaniei este ca o cetate închisă, cu dealuri multe, fără râuri, are doar două lacuri, şosele puţine, multe drumuri de ţară şi de hotar, revărsare de soare, bucuria ochilor, culori şi lumini specifice. Casele şi acareturile gospodăreşti construite din materialele ce le oferă pământul. Un sat închis ca realitate economică, socială, geografică, istorică, edilitară. Vatra satului - proprie pentru păstrarea şi practicarea tradiţiilor de sărbători, legate de nunţi şi înmormântări. Fără industrie locală, doar îndeletniciri şi meşteşuguri casnice. Populaţia se ocupa cu agricultura, păstoritul, apicultura. O societate patriarhală, cu o ierarhie, obiceiuri şi moravuri tradiţionale.

Urmenişul e aşezat la confluenţa economică, istorică a trei judeţe, cărora le-a aparţinut rând pe rând: judeţul Cluj (Cojocna), Mureş şi Bistriţa–Năsăud, din care face parte acum. Şi-a păstrat până la primul război mondial caracterul arhaic, unitatea şi puritatea viziunii despre lume şi viaţă, a biologiei familiei şi a comunităţii de sânge şi destin. Populaţia - integral românească a fost în timp pigmentată de neînsemnate insuliţe străine: unguri şi evrei înpământeniţi şi ţigani, locuind separat.

Comuna mai este cunoscută prin existenţa unei biserici de lemn din 1673, a unui schit în stil maramureşean, care, din neglijenţă a ars, rămânând clopotniţa cu clopotele. S-a construit o biserică nouă în centrul comunei.

Comuna Urmenişul de Câmpie se află pe şoseaua Cluj–Reghin, la o depărtare de 73 km de Cluj şi 32 km de Reghin. E numită Urmeniş de la ungurescul Ormeniş (Armeniş): centru comercial în care s-au stabilit Armeni, cum au mai fost Gherla, Frumoasa, etc..

O comună care a fost mare centru comercial de plasă, prin târguri săptămânale, periodice, de anotimpuri, cu participarea nu numai a satelor din jur, a oraşelor amintite ci şi a marilor oraşe ca Budapesta, Viena, Leipzig. Veneau vânzători şi cumpărători atât din Ţară cât şi din străinătate. O expresie a vieţii din voevodatul Transilvaniei şi din Monarhia Austro–maghiară şi din România Mare. Aveau loc: târguri de mărfuri cu meşteşugari, târguri de animale: de viţei, de oi, de porci, de galiţe.

O aşezare înfloritoare: cu poştă, farmacie, notariat, secţie de jandarmi, pretură (prim–pretură), şcoli de stat şi confesionale, şcoală pentru evrei, şcoală maghiară (birişi).

Urmenişul a cunoscut o perioadă de mare ascensiune cu o creştere a populaţiei şi a bogăţiilor, având pământ mănos, pomi, păduri, zăcăminte de gaz metan. Erau aproape: şoseaua internaţională, cea naţională, drumuri vicinale, drumuri comunale, drumuri de hotar.

Se realizaseră condiţii mai bune de viaţă. Despre data întemeierii comunei, există menţiune în enciclopedii.

În acest sat pur românesc s-a stabilit baronul Banffy Adalbert, aducându-şi la curte „birişi". Era un reprezentant al clasei stăpânitoare din Austro–Ungaria, imperiu în care n-a existat o naţiune austro–maghiară, în care nu s-a născut o conştiinţă şi o unitate organică în conglomeratul de naţionalităţi,

cu toate presiunile oficiale şi oficioase ale statului şi ale guvernanţilor – care erau lipsiţi de scrupule.[1]

Nu au existat raporturi politice şi economice cu naţionalităţile imperiului. Curentele şi mişcările socialiste de aiurea, în Ardeal au luat întotdeauna coloratură naţională, fiindcă toţi exploatatorii poporului erau maghiari, animaţi de un şovinism feroce şi de tendinţa de desnaţionalizare, de maghiarizare a popoarelor de altă naţionalitate. Astfel, s-a provocat acţiunea iredentistă a naţionalităţilor majoritare, care s-au desprins din imperiu.

În imperiul austro–ungar Românii nu aveau nici un drept. Nu erau recunoscuţi ca naţiune, sufereau persecuţii religioase. Fuseseră deposedaţi aproape în întregime de pământurile pe care le aveau de pe vremea Romanilor, pământ care în sec. XIV era doar 1/3 pentru proprietari şi 2/3 pentru ţărani. Ţăranii deveniseră iobagi, şerbi legaţi de glie. Cea mai mare parte şi cea mai bună a roadelor pământului şi-o însuşea clasa nobilă maghiară: baroni, conţi, grofi. Ţăranii trebuiau să dea rentă: în muncă, clacă: în produse, dijme: de animale de orice fel, cereale, legume, vin; în dări, - bani - indiferent dacă aveau sau nu pământ sau gospodărie. În disperare, unii porneau în migraţie peste munţi, cu mare greutate, pentru că ţinuturile mărginaşe se militarizaseră. Cei mai mulţi însă, dintre cei ce fugeau, erau readuşi fără voia lor (deşi puteau fi expulzaţi de pe moşie). În timp ce ţăranii români erau omorâţi cu muncile şi corvezile, lucrând şi în ziua de Crăciun, flămânzi şi goi, clasa nobilă maghiară avea numai privilegii: libertăţi, scutiri, stăpâniri, danii de moşii – daruri; nu plăteau dări, dijme, nu puteau fi arestaţi, osândiţi – decât prin judecată. Judecătorii lor aveau imunitate. Visteria statului, "cămara", – numai Românii trebuiau s-o umple, pentru că şi Saşii aveau privilegii şi nu se cerea nimic de la ei.

[1] Legea Apponyi 1907: desfiinţarea şcolilor confesionale române, slovace, sârbeşti. Au fost închise 320 de şcoli române. Au împiedicat folosirea limbii române.

Împovăraţi de asuprire, uneori ţăranii se răsvrăteau. Cei care aveau curajul să nu se supună, erau spânzuraţi sub pădure, pe vârful dealului. Acestea erau căstăile martirilor noştri necunoscuţi, despre care bunica povestea cu inima frântă de durere, adâncind şi mai mult în toată fiinţa mea, dragostea de neam şi dorinţa fierbinte de a lupta pentru salvarea lui.

Aveam mereu înaintea ochilor castelul baronului la poalele dealului, în mijlocul satului şi spânzurătorile în inima pădurii – în care trupurile ţăranilor români fluturau ca steagurile pe acoperişurile caselor, cruzimile lui Velicsi, administratorul lui Banffy – care trecea cu calul peste trupurile de femei şi bărbaţi şi care-i biciuia la seceriş, ca să lucreze mai repede şi peste puteri, – cuvântul de batjocură al clasei stăpânitoare maghiare pentru ţăranul român: "Se naşte ca să moară, trăieşte ca să se reproducă". Conflictele de clasă n-au fost decât rezultatul avidităţii proprietarilor de pământ, străini de ţară.

Cei din peisajul spart de dealuri şi văi al Câmpiei transilvane, au rămas aceiaşi şi pe colinele subcarpatice ce grăniţuesc malurile Mureşului lin! Au purtat cu ei o lume, dintr-un trecut îndepărtat, cu toate durerile şi amarul ei nedestăinuit.

O înţelepciune cu care te naşti, pe care o moşteneşti din străbuni, i-a ajutat să înfrunte orice greu, să lupte cu suferinţa spaţiului şi timpului românesc. Cu Geografia şi cu Istoria noastră. O resemnare, o îndrăsneală, un tact rar întâlnit, unite cu iscusinţă, bărbăţie, o răbdare, o putere de a aştepta, au fost calităţile prin care au învins.

Războiul – Unirea

Când m-am născut eu la 29 Ianuarie 1916, în sat la noi erau foarte mulţi prizonieri ruşi, italieni, sârbi, aduşi să muncească pe moşia lui Banffy.

Toată lumea povestea mereu despre asasinatul de la Sarajevo din 28 Iunie 1914 a arhiducelui Franz–Ferdinand şi a

soției sale ducesa Sofia de Habsburg, despre declanșarea și situația războiului, despre nerespectarea din partea Puterilor Centrale a tratatelor de pace. Toată lumea era convinsă că războiul s-a declarat cu premeditare, dar pe front luptele evoluau în favoarea Puterilor Centrale. Germania și Monarhia Austro–Ungară erau foarte bine pregătite de război și asasinatul a fost un pretext, căutat mult timp de Germania și mai ales de Ungaria.

În anul nașterii mele, România a intrat în război (după unii la 14/27 august, după alții la 16 august 1916) pentru realizarea idealului național, nutrit în secret de toți Românii care se găseau sub stăpâniri străine, ideal primejduit de Marile Puteri, care se înțelegeau între ele, sacrificând țări mici.

România știa că, prin tratatul din 1887, Germania recunoscuse Rusiei drepturi multe și mari asupra ei și a Peninsulei Balcanice, de aceea a intrat în război alături de Antantă și apoi de Marile Puteri. Ungaria proteja Bulgaria împotriva României. Germania urmărea o hegemonie mondială. Ungaria căuta să se desprindă din Monarhie, să-și formeze un stat propriu, cu hotare întinse, în care năzuințele popoarelor ce locuiau în imperiu să fie înăbușite, iar monarhia creată de dinastia Habsburgilor să fie întărită. Ultimatumul a fost opera contelui Ștefan Tisza, care vedea în război, nu numai un mijloc de întărire a Austro–Ungariei, ci și a Ungariei.

Războiul a adus multă mizerie, multe lipsuri și mari păcate asupra omenirii, iar multă răspundere apăsa asupra lui Tisza care la 1 Noiembrie 1918 fu asasinat. Nedreptățile și loviturile asupra României se înmulțiră, Ungurii nu voiau să caute un modus vivendi cu Românii, deși însuși arhiducele Franz–Ferdinand mijlocea în acest sens. Ideia unei împăcări a Ungurilor cu Românii, lansată de Tisza, după ce a avut o primire bună, atât în Ardeal cât și în România, s-a dovedit a fi o cursă. Oficialitatea maghiară refuza să ducă tratative direct cu reprezentanții Partidului Național Român, pe care l-a desființat după procesul Memorandum-ului. Ungurii nici nu voiau să audă de autonomia

Ardealului, care era primul deziderat al Românilor, apoi limba română, funcționari români în aparatul de stat, egală îndreptățire a naționalităților, autonomia bisericilor și școlilor confesionale, vot universal, încetarea politicii de maghiarizare.

Un ecou puternic și creator de nădejdi a avut în Ardeal războiul din 1913, care era considerat ca o expresie a principiului naționalităților, ca un sprijin al conștiinței naționale. În urma acestei atmosfere și a intervențiilor din România, în decembrie 1913, s-au început tratative între reprezentanții Partidului Național Român și contele Tisza, care au durat până în 1914, dar propunerile românești n-au fost acceptate, iar concesiunile maghiare erau neînsemnate, – mijloace de potolire a spiritelor și de câștigare a timpului, – narcotic pentru trimiterea Românilor în primele linii de front, în urechile lor rămânând cuvintele lui Tisza: "Trebue să mulțumești lui Dumnezeu că ești încă viu și poți să respiri aerul în mijlocul nostru", adresate lui Ștefan Cicio Pop.

Din România se strecurau ideile noi: exproprierea și votul universal, ideea neutralității, deși exista un tratat cu Austro–Ungaria.

Unii prizonieri, (de la noi din sat: Ruși, Sârbi, Italieni), întârziau să se întoarcă în țara lor. Informațiile asupra situației din țara lor erau contradictorii. Alții nu aveau răbdare să aștepte momentul eliberării. Povesteau într-una în limba lor, cu gesturi mari, cu graiul stins, cu priviri iscoditoare. Păreau că dețin un secret. Ocoleau funcționărimea imperiului și mai ales pe jandarmii cu pene de cocoș, ce-i supravegheau. Animați nu numai de dorul de a scăpa din prizonierat ci și de acela de a scăpa de tirania conducătorilor marilor coloși: împărat, țar, rege, grof, baron, stăpân. Se doreau liberi. Erau cuprinși de suflul revoluției ce isbucnise în răsărit și-și legau toate speranțele de biruința ei. Lucrând la curte, la castelul lui Banffy, nu vedeau nici o deosebire între condiția socială din Rusia și cea din Monarhia Austro–Ungară. Ei făceau propagandă revoluției bolșevice și a aceleia din Ungaria, ca și prizonierii veniți de pe front, străini sau

Români. Printre aceştia se afla şi o rudă de-a noastră, unchiul Ion, care venise cu idei socialiste, comuniste, având speranţe în răsturnările din Rusia. În mintea tuturor, după ani de război greu, toate ideile erau amestecate, cu toţii: Români, Ruşi, Jugoslavi, Italieni, sperând că desmembrarea imperiului rusesc va aduce şi pe aceea a Austro–Ungariei şi că astfel vor fi liberi cu toţii. Ei nu cunoşteau istoria Rusiei, a Basarabiei, a vicleniei sovietice.

Mama lui Al. Popşor la 20 de ani (stânga), fratele ei mai mare – Tetea Avram cu soţia (dreapta) şi bunica Simina – cu o nepoţică în braţe.

În casă, pe lângă poveştile ce mi se spuneau mie, se vorbea de greutăţile tot mai mari cu care bunica şi mama trebuiau să lupte. Reţin un sentiment ciudat al bunicii şi al mamei: bucuria că s-a declanşat războiul în nădejdea că vom scăpa de robie. Bunica amesteca în amintirile ei, trecutul cu prezentul. Alături de Horia, de Iancu, de Memorandişti, de Raţiu şi de Maniu, apăreau tot mai multe svonuri legate de evenimentele din Rusia. Constrângerile au început să slăbească şi odată cu ele şi teama.

La jertfele necesare nu se gândea nimeni.

Când trupele române au trecut Carpaţii în Transilvania, în ritmul marşului: "Treceţi batalioane române Carpaţii / la arme cu steaguri şi flori, / ne-aşteaptă izbânda, ne-aşteaptă şi fraţii / cu inima la trecători", toţi Românii ardeleni dela sate şi oraşe urmăreau cu înfrigurare operaţiunile militare ale armatei române, bucurându-se de înaintările victorioase şi întristându-se apoi de retragerile din 1916, de armistiţiul pe care România a trebuit să-l facă la Focşani cu Puterile Centrale, de pacea de la Buftea şi de ocuparea Bucureştiului de către armatele germane. Inima Românilor ardeleni era sfâşiată de înfrângerile României şi de jertfele de vieţi făcute în serviciul Austro–Ungariei. S-au desfăşurat apoi luptele de rezistenţă în faţa încercărilor de străpungere ale armatei germane din 1917 de la Mărăşti–Mărăşeşti–Oituz, pe care armata română le-a oprit. Victoriile franceze de la Verdun şi Marna au dus la armistiţiul de la Compiègne dintre Puterile Aliate şi Germania şi încetarea ostilităţilor din primul război mondial. Fratele cel mare al mamei, tetea Avram, după doi ani de armată şi patru ani de război, s-a întos şi a trăit până la 96 de ani. Cumnaţii săi au căzut toţi. Zadarnic îl aşteptam: ... căzuse şi tata în câmpiile mănoase ale Galiţiei, în prima luptă, după mărturia unora din satele vecine, care s-au întors.

A urmat Tratatul de pace de la Versailles cu Germania şi celelalte tratate cu statele care au luptat alături de ea.

„Congresul general al Bucovinei" întrunit la Cernăuţi la 15 noiembrie 1918 a decis unirea necondiţionată şi pentru vecie cu Regatul României; „Adunarea Naţională a tuturor Românilor din Transilvania, Banat şi Ţara Ungurească" la Alba Iulia la 18 noiembrie 1918 „decretează unirea acelor Români şi a tuturor teritoriilor locuite de dânşii, cu România"; Sfatul Ţării din Chişinău la 27 Martie 1918, declară „Unirea necondiţionată a Basarabiei cu România Mare". Astfel s-a înfăptuit întregirea la

matca României, întorcându-se părţile care făceau parte din vatra ei, cu populaţie majoritară, cu structură biopolitică, civilizaţie şi cultură tipic românească. Unirea necondiţionată a acestor părţi componente ale României Mari, a fost consfinţită prin Adunarea Populară de la Alba Iulia de la 1 Decembrie 1918.

Născut şi crescut în speranţa îndeplinirii idealului Unirii cu Ţara, eu l-am trăit, cunoscând mai târziu că pentru el şi-au dat contribuţia: Românii ardeleni, aceia din Vechiul Regat şi Românii de pretutindeni – în lupta pentru creerea statelor naţionale.

– Ideea originii comune şi a necesităţii unirii, o primisem de la bunica, de la mama şi de la oamenii din sat,- idee pe care am întâlnit-o apoi şi în cărţi la Şcoala Ardeleană, la Cronicarii Gr. Ureche, Stolnicul C. Cantacuzino, – idee din 1848 de pe Câmpia Libertăţii de la Blaj.

– acţiunea Societăţii culturale române din Ardeal ASTRA (1861) şi de presă Albina;

– conştiinţa şi necesitatea constituirii unui stat naţional – Liga culturală 1881;

– acţiunea statului maghiar de desnaţionalizare a Românilor, de maghiarizare a lor prin şcoală şi biserică (limba de predare a religiei – maghiară, Episcopia greco–catolică – maghiară);

– Partidul naţional român–1881, şcoala şi biserica, presa, cultura românească. Conducători: Dr. Ioan Raţiu, Dr. Vasile Lucaciu, Gh. Pop de Băseşti.

– Memorandumul: 1892 la Viena – la împărat 300 de delegaţi. Conducerea Partidului Naţional Român;

– persecuţii;

– proces de înaltă trădare – era o obişnuinţă în Ardeal, n-a surprins pe nici un Român;

– confiscarea averilor, publicaţiilor.

Se cuvin câteva cuvinte despre Leul de la Siseşti – Dr. Vasile Lucaciu.

Făcea parte dintr-o familie de iobagi în care a văzut: luptă, revoltă, nesupunere faţă de orânduirea nedreaptă. Tatăl: dascăl la şcoala primară greco–catolică din Baia–Mare. Vasile s-a născut la 22 ianuarie 1852 în comuna Apa (Satu–Mare). A învăţat la gimnaziul Ştefan Bolţiu, unde a ascultat lecţii extraordinare de istoria Românilor, la seminarul teologic din Gherla şi la Roma, unde ia titlul de doctor în Filozofie cu „Magna cum laudae".

A cunoscut bine literatura română, maghiară, germană, franceză şi italiană. A fost influenţat de evenimentele revoluţiei din Italia, resorgimento din 1848, răscoala din Sicilia, de Garibaldi, de unirea din 1870–1871. Slujeşte ca preot în Sâncrai–Sălaj, până în 1878. Colaborează la Gazeta Transilvaniei (Braşov), Tribuna (Sibiu), Foaia populară (Blaj), Românul (Arad). Scoate la Baia–Mare „Revista catolică". În 1878 e profesor la Satu–Mare, educator al tineretului cu ideile din Apus. Luptă pentru introducerea limbii române în şcoli. Denunţuri duc la anchete în urma cărora este transferat la catedra de Limba latină în Losonţ, de unde demisionează. În 1885 e paroh la Siseşti unde îmbunătăţeşte soarta ţăranilor şi în 1890 termină noua biserică, după modelul Sf. Petru din Roma, dedicată unirii politice a tuturor Românilor (Pro S. Unione Omnium Romanorum).

Ne-au transmis părinţii tot ce a lăsat istoria, poeţii, sufletul românesc: Unire – unire în cuget, unire în simţiri – culmea aspiraţiilor româneşti pe pământ.

Vasile Lucaciu e ales în comitetul Partidului Naţional Român. E arestat la Tăuţi Măgherăuş pentru agitaţie. Urmează alte arestări şi condamnări.

Situaţia în Transilvania în timpul lui Vasile Lucaciu.

Prin constituirea dualismului austro–maghiar din 1867 se duce o campanie aprigă de desnaţionalizare a Românilor şi a celorlalte naţionalităţi:

- Înăsprirea asupririi;
- Lipsirea de drepturile politice;
- Exploatarea masselor populare.

Prin Legea naţionalităţilor din 1868, naţiunea maghiară este dominantă, limba oficială e cea maghiară.

Prin Legea învăţământului nu se permite înfiinţarea de şcoli, programul e fixat de Ministerul Învăţământului, limba maghiară e obligatorie.

Prin revizuirea electorală din 1874 – excluderea de la vot a ţăranilor români.

1872 – Legea presei – permitea intentarea de procese.

1878 – se instituie delictul de agitaţie contra–naţională.

1883 – se înfiinţează Societatea de cultură maghiară a Transilvaniei care sprijinea acţiunea de maghiarizare. Marii proprietari – de naţionalitate maghiară.

Lupta pentru pâine – lupta de eliberare naţională.

15.05.1868 „Pronunciamentul de la Blaj" actul de protest al Românilor împotriva alipirii Transilvaniei la Ungaria.

Românii s-au împărţit după 1867:

- unii voiau să participe la viaţa politică – activişti;
- alţii nu, protest – pasivişti.

12-14.05 1881 – S-a constituit Partidul Naţional Român prin împăcarea celor două partide având ca obiective:

- recâştigarea autonomiei Transilvaniei;
- limba română în administraţie şi justiţie;
- revizuirea legii naţionalităţilor;
- petiţii şi memorii adresate Curţii Imperiale.

După lupte fără odihnă, duse în Transilvania şi apoi şi în Vechiul Regat pentru cauza Unirii, Leul de la Siseşti, memorandistul care a luat cea mai mare pedeapsă, a făcut o călătorie în America, pentru a lămuri şi acolo opinia publică de dreptatea cauzei româneşti. A fost însoţit de Protopopul I. Moţa din Orăştie, conducătorul ziarului „Libertatea", una dintre cele mai vechi foi de afirmare naţională din Transilvania şi tatăl eroului legendar Ionel Moţa, întemeietor al Mişcării Legionare, alături de Căpitanul său Corneliu Zelea Codreanu.

***Atunci când se trăgea cu mitraliera în obrazul lui Hristos şi se clătina aşezarea creştină a lumii**, Ionel Moţa aşa şi-a înţeles datoria vieţii lui, de a lupta pentru apărarea credinţei şi mergând în Spania însângerată de diavolul roşu, a primit moartea, împreună cu camaradul său Vasile Marin, la 13 ianuarie 1937*[1].

Al treilea care l-a însoţit pe Vasile Lucaci a fost ambasadorul V. Stoica. Acestuia i-a fost hărăzită o soartă mai grea, fiind asvârlit în închisoare de comunişti, unde şi-a sfârşit viaţa, fără ca nimeni să mai ştie imensele servicii pe care cei trei mari Români le-au adus naţiunii române. Cu un curaj neînchipuit, au străbătut jumătate de glob pentru a ajunge în

---

[1] Protopopul Ion Moţa (1868 – 1940). Toate zilele şi toţi anii i–au fost numai bătălii; credinţa întreagă – neamul; închis de Unguri, de Români; 42 de ani de gazetărie – misiune pentru cei mulţi. Gazetele „Foaia poporului" (1893), „Revista Orăştiei" (1895), „Telegraful român" (1898), „Bunu econom" (1899), „Libertatea", „Foaia interesantă" „Tovărăşia", „Bobârnacii", etc. au atins înainte de război cea mai largă răspândire în Ardeal, Banat şi Crişana.

1915 – 1916: „Libertatea", „Foaia interesantă" la Bucureşti.

1917 cu Dr. Vasile Lucaci şi Vasile Stoica a plecat în America, la Cleveland (prin Rusia şi Japonia) unde apar „Libertatea" şi „Foaia interesantă", prin care luptă pentru lămurirea opiniei publice străine despre legitimitatea drepturilor Românilor în Transilvania, pământ dintotdeauna românesc.

1919 – Orăştie. Scris liniştit, sfătos,, creator de caractere, educator de masse în spirit creştin şi românesc. Tatăl lui Ionel Moţa, eroul de la Majadahonda.

America, mergând pe la polul nord şi prin Japonia (şi nu prin Europa, din cauza războiului), trecând prin mari greutăţi şi primejdii, dar îndeplinindu-şi cu succes misiunea[1]*.(N.n)*

Regele Ferdinand şi Unirea

"O unire", după cum spunea Regele Ferdinand I, "după un greu trecut, plin de restrişte pentru chinuitul nostru neam, dar şi învăţătură de mare preţ şi de aspră oţelire în lupta vieţii". "Idealul nostru a fost înfăptuit în parte", după cum spunea acelaş Suveran, pentru că în afara hotarelor stabilite prin Conferinţa de Pace şi prin Tratatele de la Versailles, Trianon, Neully, Saint-Germain, au rămas masse compacte de Români peste Nistru şi risipiţi prin fenomenul de transhumanţă, în Polonia şi Cehoslovacia, peste Tisa, până în inima Ungariei, în Banatul sârbesc şi românesc şi în întreaga Iugoslavie, în Valea Timocului, Bulgaria, Grecia, Turcia, Albania, în ţinutul Vlahilor (Mezarici). Sate compacte, nu numai pe linia de Frontieră, ci şi în interiorul statelor respective, cărora li s-a interzis orice manifestare a conştiinţei româneşti.

Regele Ferdinand a mai spus că, după Unire "ne mai rămâne a duce la îndeplinire transformarea şi consolidarea noastră internă" şi că "Fără patriotism curat, fără muncă încordată, fără respectul de ordine şi autoritate şi fără credinţa în Dumnezeu, nu se poate înfăptui nimic mare!"

Regele Carol I care a sporit teritoriul României, în urma războiului balcanic, la sfârşitul domniei sale a inaugurat Domnia Regelui Ferdinand, care a preluat-o la 15 februarie 1915, când "Europa era zguduită de cel mai înfricoşat război din câte sunt pomenite în istorie" – relatează evenimentele Ioan Lupaş. Atunci,

[1] *Alexandru Popşor a stat în celulă cu ambasadorul V. Stoica şi acesta i-a povestit multe lucruri interesante din acest drum, care din păcate, nu au fost consemnate, cum nu au fost consemnate nici date privind personalitatea acestui ambasador care a contribuit la înfăptuirea Unirii. Alexandru Popşor a avut o deosebită consideraţie şi afecţiune pentru V. Stoica. (N.n.)*

Nicolae Filipescu i-a spus: "Sire, eşti trimisul lui Dumnezeu ca să împlineşti visul unui neam. Vei fi cel mai mare Voevod al Ţării, împodobindu-te cu titlurile lui Mihai Viteazul: Domn al Ardealului, al Ţării Româneşti şi al Moldovei – aducând pe deasupra şi strălucirea purpurei regale, sau răpus, în cel mai suprem avânt de vitejie al neamului, vei fi sfinţit ca erou naţional. De aceea mărirea ce ţi-o dăm, Sire, este: Să te încoronezi la Alba Iulia sau să mori pe Câmpia de la Turda".

Şi s-a împlinit, spre fericirea Neamului Românesc, prima dorinţă a lui Nicolae Filipescu: Regele Ferdinand I şi Regina Maria s-au încoronat la Alba Iulia, în biserica ridicată anume în acest scop, în locul unde fusese odinioară Mitropolia zidită de Mihai Viteazul!

Cu prilejul încoronării, Regele Ferdinand şi-a mărturisit dorinţele sufletului într-o proclamaţie:

"Vreau ca ţărănimea, stăpână pe veci pe ogoarele ce le-a dobândit, să le dea toată puterea de rodire în folosul ei şi al binelui obştesc".

"Vreau ca muncitorimea, credincioasă patriei, să-şi aibă soarta tot mai prosperă într-o viaţă de armonie şi de dreptate socială."

"Vreau ca în hotarele României Mari toţi fiii buni ai Ţării, fără deosebire de religie şi naţionalitate să se folosească de drepturi egale cu ale tuturor Românilor, ca să ajute cu toate puterile Statul, în care Cel–de–Sus a rânduit să trăiască cu noi."

"Vreau ca Românii din toate straturile sociale, însufleţiţi de năzuinţa unei depline înfrăţiri naţionale, să se folosească toţi de legitima ocrotire a Statului."

"Vreau ca în tot timpul Domniei mele, printr-o întinsă şi înaltă desvoltare culturală, patria noastră să-şi îndeplinească menirea de civilizaţie, ce-i revine în renaşterea Orientului european, după atâtea veacuri de cumplite sbuciumări."

În cei 5 ani cât a mai trăit, deşi sănătatea îi era sdruncinată, n-a contenit a se interesa de toate chestiunile

politice, culturale şi economice, sprijinind iniţiativele folositoare şi sfătuind pe toţi factorii vieţii româneşti să colaboreze în armonie la consolidarea patriei întregite.

Regele Ferdinand a murit în 1927 (20 iulie) şi a dispus prin testament ca o sumă de 50 de milioane din averea sa personală „să fie distribuită între diferite instituţii religioase, culturale, ştiinţifice, şi de ocrotire socială din cuprinsul Ţării" (Ioan Lupaş: „Trecutul nostru românesc Dacia Traiană" – Astra, Sibiu).

„Regele Ferdinand la sfârşitul anului 1920, a făcut o mărturisire, pe care a dovedit-o prin fapte: „Sunt cinci ani de când am spus într-un moment solemn că voi fi bun Român şi voi fi până la sfârşitul meu, căci în inima mea nu este alt sentiment decât iubirea de patrie."

Regele Ferdinand, deşi aristocrat german, a dat dovadă că a fost un bun Român; catolic, a protejat biserica ortodoxă, copiii, i-a botezat ortodox, fiind excomunicat de Papă; a declarat război Germaniei, fiind şters din cartea Hohenzollernilor; pe întâiul născut l-a desmoştenit,- toate din conştiinţă morală, pentru a respecta jurământul faţă de poporul român. Reprezentanţa naţională a luat act de renunţarea la Tron a Principelui Carol în 4 ianuarie 1926, Mihai I a fost proclamat Rege la 30 Iulie 1927.

Până în 1926 eu am aşteptat să se întoarcă tatăl meu din război şi auzeam vorbindu-se în jurul meu de toate problemele consolidării României întregite. Şcoala mea – şcoala primară de stat – a purtat, rând pe rând, numele Regelui Ferdinand I, a lui Constantin Angelescu, Ministrul instrucţiunii Publice şi, în anii în care m-am despărţit de sat, Alexandru Lapedatu – Ministrul Cultelor, ca omagiu adus acestor trei mari personalităţi ale culturii române şi ale vieţii publice româneşti. Calitatea mea de orfan de război a avut repercursiuni asupra întregii mele vieţi!

După moartea Regelui Ferdinand s-a înfiinţat Regenţa formată din Primul Patriarh al României, Elie Miron Cristea,

Gheorghe Buzdugan, fost preşedinte al Curţii de Casaţie şi Principele Nicolae – fratele lui Carol, care avea din 1930 să devină Regele Carol al II-lea, în care puseseră unii mari speranţe, dar a cărui domnie n-a fost nici spre binele Neamului şi Ţării şi nici spre folosul umanităţii.

Carol I a adus o perioadă de linişte internă de aproape o jumătate de veac, s-a făcut independenţa naţională, prin participarea la războiul ruso–turc din 1877, proclamarea României ca Regat în 1881, o contribuţie directă la unitatea culturală a tuturor Românilor şi o pregătire a unităţii politice din 1918. A sprijinit pe memorandişti pentru înlăturarea nedreptăţilor din Ardeal (1892–1894), a fost un punct de sprijin pentru cei de la Vaţ şi Seghedin. (În închisorile în care au suferit Memorandiştii).

Prin pacea de la Bucureşti (1913) s-a sporit teritoriul şi Regele Carol I a contribuit prin pregătirea politică şi militară făcută Regelui Ferdinand, la libertatea şi unitatea naţională, lăsând ca moştenire spirituală subordonarea, în orice împrejurări a intereselor personale trecătoare, permanentului interes obştesc al Patriei. S-a învins pe sine, făcând să triumfe cauza naţională pentru viitorul României întregite!

Regele Carol II (dela 8 iunie 1930 până în 1940) a inversat această scară de valori, punând deasupra interesul personal, – Ţara şi Neamul s-au fărâmiţat.

Originea mea ţărănească

Atât după mamă cât şi după tată eram neam de neamul meu Român din sat. Doar prenumele după tată era al unor boeri de pe la Curtea lui Mircea cel Bătrân (Popşor şi Popşor cel tânăr), unul dintre cei mai iubiţi voevozi ai mei. Tata era dintr-o familie de nobili ai satului, învăţaţi. În generaţiile anterioare găsim oameni cu carte trăind la Cluj, Budapesta şi Viena. Familii cu acelaşi nume se găsesc la Sibiu, la Suceava, la Rădăuţi. În Ardealul de Nord – numai în comuna noastră. Sunt veniţi ei? Au

plecat ceilalţi? Cei de la Budapesta şi Viena sunt rude din sat, oameni care prin plecarea lor n-au făcut un complex al desrădăcinării şi n-au rămas ca nişte inadaptabili, ci au ajuns să deţină funcţiuni importante în ierarhia statală a fostei Monarhii ca înalţi funcţionari şi demnitari.

Despre rosturile lor mi-a vorbit Prof. Petre Ponţiu, care a avut colegi şi prieteni descendenţi de ai lor. Tata, ca Român curat ce era, umbla îmbrăcat ca un ţăran român cu: iţari (cioareci), opinci, cămaşă albă în afară. Mama la fel, purta costum naţional. Cărturarii din familie, rămaşi în sat, au fost excepţii. Mai apropiat era învăţătorul Petre Colbazi, rudă cu medicul din Alba Iulia, cu Augustin Caliani, cu Dr. Colţar, cu Cheţeanu de la Blaj. Unchiul Petre a făcut de toate: agricultură, comerţ, tâmplărie, învăţător în sat.

Tatăl meu: cumpătat, muncind pământul cu înţelepciune, cu temeinicie, din simţul datoriei faţă de înaintaşi şi faţă de urmaşi. O viaţă paşnică, lipsită de pasiuni deosebite. Duşman al neînţelegerilor şi frământărilor, pentru a-şi câştiga pâinea, s-a dus în secuime, dintr-un calcul. Şi-a găsit un standard de viaţă mai ridicat, muncind printre străini, departe de sat. Prin vrednicia sa, muncă organizată şi constructivă, a ajuns să-şi asigure nivelul de trai dorit şi să-şi satisfacă înclinările sale spre civilizaţie. De la el bănuesc că am moştenit tăria de a mă desprinde de pământ, de idei, de sentimente, de concepţii, de trecut şi de a îmbrăţişa cu încredere orice ocupaţie (de a-mi găsi un echilibru sufletesc în orice situaţie, am avut vreo 30 – 40 de ocupaţii, căci cu locuinţele şi cu profesiunile am fost ca în balada lui Topârceanu: "Unde n-am fost şi ce n-am făcut!").

Mama mea: foarte frumoasă, chiar şi când a devenit bătrână, se trage din neam de ţărani, care se ocupau cu păstoritul şi agricultura. A regretat toată viaţa că nu a fost dată la şcoală. Timpurile erau grele, ea, cea mai mică, trebuia să rămână acasă, în casă, după rânduiala din străbuni (mereu îi reproşa bunicii: "Ce ţi-am greşit eu de nu m-ai dat la şcoală, măcar o clasă să fi

învăţat?!" – la care bunica răspundea: "Ei şi, dacă mergeai la şcoală, te făceai preoteasă în Dealul Mare?" – mama spunând cu convingere şi foc: "De unde ştii că nu m-aş fi făcut?"[1].

De la mama am moştenit dragostea pentru carte şi ştiinţă, ca izvor al culturii – pe care au avut-o cei plecaţi la învăţătură la şcoli româneşti şi ungureşti. M-a învăluit întreaga viaţă cu dragostea ei, trecând cu curaj frontiere şi căutându-mă în necunoscut. M-am simţit întotdeauna ocrotit în toate primejdiile de dragostea şi credinţa ei în mai bine. M-a încurajat la învăţătură, verificându-mi lucrările, fără să ştie scrie şi citi. Spunea doar: "E bine, dar poţi să le faci şi mai bine!". O taină pe care am aflat-o în ultimii ani de liceu. Sub influenţa dânsei am stat toată viaţa şi tot ce am sau am făcut bun îi datorez dânsei. Spun aceasta pentru că pe tata nu l-am cunoscut şi prea puţine mi s-au povestit despre el.

Din păcate, curând după căsătorie, tata a fost mobilizat şi trimis în război, fără să fi făcut armata, lăsând în secuime tot ce agonisise. A plecat pe front în armata austro–ungară, luptând sub steag străin şi trăind şi el ca toţi Românii din Ardeal, tragedia eroilor lui Liviu Rebreanu din nuvela "Catastrofa" şi din romanul "Pădurea Spânzuraţilor". A murit în primul atac în Galiţia, înainte să mă nasc eu.

Mama a rămas singură acasă, alături de bunica – mama dânsei – Simina, care de tânără era văduvă cu şase copii. Mama avea soţul, doi fraţi şi trei cumnaţi pe front. Unul dintre fraţi murise în Serbia, la începutul războiului. Ceilalţi au căzut şi ei, dar nu se ştie unde şi când. Mai erau în război fraţii şi cumnaţii lui tata., în aceeaşi situaţie.[2]

---

[1] *Şi avea dreptate, pentru că frumoasă, inteligentă, harnică şi cu rost în toate cum era, putea fi o Doamnă, în orice casă, oricât de mare! (N.n.)*

[2] *Aceasta era politica maghiară: toţi tinerii din satele româneşti trebuiau să dispară, iar războiul era cea mai sigură armă de a–i nimici, căci toţi erau trimişi numai în linia întâi pentru a–şi găsi moartea (N.n.)*

Cu toate puterile sufletului şi ale minţii: ce sunt, ce am primit şi ce vehiculez spre viitor, multe consecinţe asupra felului meu de a gândi, simţi, acţiona, asupra formaţiunii mele psihice şi a evoluţiei mele spirituale şi sociale, pe cale raţională şi mistică, pe cale sentimentală şi pe bază de intuiţie, prin experienţă, îşi trag seva din originea mea ţărănească.

Eu aveam şi purtam în mine o lume cu toate misterele ei. În interiorul meu erau mai multe planuri. Reacţiunile, faţă de lumea înconjurătoare: o verişoară, calul, o vacă, drumul la hotar, orizontul din deal şi întunecimile nopţii din sat, – o lume în care m–am încadrat din prima clipă, faţă de care n-am simţit ostilităţi, dar de la care n-am vrut să cer nimic, ci să-i dau totul, aşa după cum nu am cerut niciodată de mâncare, după cum spunea mama, dar mi-am împărţit întotdeauna mâncarea cu găinile, oile, cu orice animal şi cu orice om pe care l-am întâlnit.

Oriunde mă simţeam la mine acasă: între rudenii sau străini, în grădina casei sau pe hotar, în sat sau la oraş. Mă acomodam repede. N-am fost niciodată oaspete sau trecător.

Coordonatele vieţii mele nu se limitau la casă şi grădină, ci doream satul, hotarul şi tot ce ne înconjura. Mă integram în natură şi în societate şi prin ele în eterna curgere a vieţii şi a omenirii.

Crescut ca o plantă din pământ, mă simţeam legat de el, dar îl purtam cu mine şi din acest motiv n-am fost niciodată un desrădăcinat şi un dezorientat.

Iubeam pământul pe care-l iubea mama şi cerul de undea veneau ploaia, vântul, soarele, vremea bună şi de unde aşteptam roadele. Muncind şi eu pământul ca agricultor şi mai târziu ca miner, l-am îndrăgit tot mai mult şi am dorit să-l cunosc, să-l cultiv şi să-l ocrotesc după nevoile şi legile lui. Certitudinea era pământul, speranţele erau în cer şi în viitor.

Din fragedă pruncie am fost şi am rămas legat de familie, de mama. Prin mama puteam ajunge în lumea satului şi în lumea mare.

Mama ar fi vrut să mă fac preot, să mă rog şi să învăţ, să conduc şi să ridic poporul din sat din greaua situaţie în care se afla, să le apăr legea, şcolile. Asta am încercat pe altă cale: să mă rog în intimitatea mea, să învăţ pe alţii ca meditator şi apoi ca îndrumător al tineretului român..

Umblând la şcoală, am rămas tot ţăran în gândurile mele, în fapte, în felul meu de trai, deşi am fost prin case de boeri mai mici sau mai mari, de învăţaţi din neam în neam, de conducători. Am găsit că ei pot avea tradiţii de o generaţie sau două, pe când eu de cel puţin 2000 de ani.

N-am uitat de ce m-a dat mama la „carte". N-am uitat că învăţătura nu trebue să fie numai pentru folosul meu, ci pentru binele Neamului şi al Ţării. Oriunde m-aş afla pe pământ să fiu purtător de lumină, să îndrumez şi apoi să apăr poporul din care m-am ridicat.

Sensul vieţii mi-a fost definit: dragostea de carte şi datoria de a învăţa pe alţii şi pentru alţii.

Ţăranul

Spiritualitatea ţăranului român a fost piatra de temelie a vieţii mele lăuntrice. Am fost fermecaţ întotdeauna de mitologia satului: credinţa în idealuri dogmatice – utopice, acceptate fără să fie controlate, ceva (ideal) fantastic. Ţăranul – supus fenomenelor naturii, are o concepţie specială asupra vieţii. Astfel, el, neputându-şi rezolva singur, independent şi sigur problemele sale de existenţă, face apel la colectivitate prin spiritualism, la trecut, luând ca exemplu sfaturile strămoşilor, – de aici şi cultul morţilor – la divinitate, văzând distanţa între om şi Dumnezeu. Îşi găseşte locul său în lume, fără să-şi piardă încrederea în el însuşi şi în viitor. Face o îmbinare între divinitate şi miturile zeilor, între divinitate şi mitul eroilor, capabil să îndeplinească aspiraţiile, idealul. Realizează o meditaţie, o interiorizare, o prosternare în faţa a ceea ce îl depăşeşte, – natura, ca dovadă şi expresie a

existenţii divinităţii. Face eforturi morale şi fizice uriaşe pentru realizarea scopurilor, pentru bunăstare şi eliberare spirituală.

Sărbătoarea e un prilej de odihnă, de reconfortare fizică şi de reinoire morală.

Misterele: moartea şi învierea, divinitatea (divinizarea) şi nemurirea nu sunt probleme, căci sensul lor e transmis din generaţie în generaţie, un dor de altă viaţă, – pentru care se pregăteşte (spre a repeta viaţa).

Suferinţa: acceptarea şi înlăturarea ei, e stăpânit de dorinţa de a se integra în existenţă, ca ceva dat. Dorinţa e socotită rădăcina suferinţei. El nu face "experienţe" gratuite. Acceptă normele etice şi juridice, care dau sens existenţei individuale şi colective, – de la plăcere: la putere, la ordine.

El e înrădăcinat în viaţă, în concretul ei prin: modelare, normare, integrare reală şi simbolică a omului în colectivitate. Comportarea reală a omului e raportată la: model, normă, la valori. El se adaptează la modele, la viaţa socială, la legi. E prezent în ansamblul vieţii, în inima familiei şi în interiorul colectivităţii la situaţii, deziderate, idealuri, înfrângeri (găseşte resurse bogate de rezistenţă fără să-şi piardă încrederea în sine, un spirit critic, ironie şi glume, arma de apărare – a ridiculiza). Ţăranul român e de toate: agricultor, industriaş, poet, astronom, filozof, vraci, cântăreţ, meşteşugar.

Înstrăinaţii prin religie, politică, citadinizare, sunt eliminaţi din colectivitate. El are cultul pentru bătrâni, care reprezintă un cumul de experienţă, o sinteză de gândire, un for de orientare.

Pentru ţăran, lumea, viaţa, sunt o iluzie, o amăgire, ceva fugitiv. El vede Răul şi Binele în gând, în vorbă şi în faptă. Alege binele fără să fie deasupra lui sau a vieţii. Opoziţia dintre lumea veche şi lumea actuală, orientarea şi situarea omului faţă de lume, tendinţa de dominare a lumii, – nu-l uimesc pe ţăran, căci lumea îşi are o explicaţie de care el este convins.

Deşi absorbit de problemele materiale, el e preocupat mereu de probleme spirituale, n-a încetat niciodată să creadă în

Dumnezeu. Întotdeauna i-a dat vieţii un sens mistic şi a fost însetat de mistică. Un echilibru pefect între simţul religios şi simţul realităţii.

Ţăranul de pe câmpie e departe de bigotism. *Mentaliter potius quam vocaliter* – mai mult ruga inimii decât a buzelor, - veselie, bunătate, sărăcie, dragoste.

"Ţăranul rămas român şi sub barbarii cei vechi şi sub cotropitorii ceilalţi." (L. Rebreanu)

Primele amintiri

Dintr-o schiţa „Pribeagul" găsită între note. (N. n.)

„Cât de puţine lucruri ştiu din copilăria mea! Unele imagini le păstrez direct, iar altele din povestiri.

Mă văd purtat în braţe de mama, de bunica, de mătuşi, printre lanuri de grâu, pe drumuri de hotar.

Umbra unui snop mă adăpostea de puterea soarelui şi de ura stăpânului moşiei. Eram o piedică în calea muncii. Grija ce mi-o purta mama aducea pagube. Trebuia să fiu ascuns cu măestrie, spre a nu mă găsi ochiul exploatatorului crud. Dimineaţa ajungeam în câmp înainte de a se fi făcut lumină Zorile mă mângâiau la adăpost. Înserarea mă ocrotea în momentul în care se amesteca ziua cu noaptea... în drum spre casă.

Cât dura secerişul vremea trebuia să fie bună. Un nor în înălţimi aducea pocnet de bici, urme vinete pe corpul bietelor femei, rămase fără apărare, cu teama în suflet pentru viaţa celor ce se măsurau pe front cu moartea, pentru a apăra un pământ care nu era al lor şi o orânduire care-i apăsa şi storcea puterile sufletului şi vlaga trupului.

Anii grei ai războiului... "

"Am avut o copilărie lungă, luminoasă, cu isprăvi şi zburdălnicii, plină de bucurii în care m-a alintat dragostea părinţilor şi preţuirea tuturor.

Nici o clipă nu eram singur. Însoțit de ai casei sau de prieteni, n-aveam momente de însingurare, de îngândurare, de tristețe, de amărăciune. N-aveam timp să mă întâlnesc cu mine însumi. Trăiam într-o permanentă uitare de sine. Adunam din zori și până în noapte impresii și zilnic eram cuprins de uimire în fața a ceea ce descopeream în jurul meu. Vorbeam, cântam, mă jucam, alergam. Eram cuprins de curiozitate și neastâmpăr. Jocurile erau acelea ale copiilor din sat: d-ascunselea, d-a baba–oarba, de-a micea, d-a prinselea, cu smeul, cu cărăbușul și altele ivite din senin.

Mic, mic, creșteam sub ocrotirea și căldura privirilor mamei, care mă purta pretutindeni cu ea... Așa odată, m-a dus la secerat, pe un deal din satul nou și m-a așezat la umbra unui snop de grâu. Era o arșiță cumplită.... Pe când eram mai fericit, în mijlocul jucăriilor ce mă înconjurau, un călăreț în galop răsturnă snopul peste mine și eu mă rostogolii peste jucării. La câteva clipe mama veni, mă cuprinse în brațe și sărutându-mă, mă liniști.

Administratorul baronului Adalbert Banffy, – pe nume Velicsi, teroriza pe secerători, în mare parte femei, biciuindu-i. Văd și acum secera mamei lângă mine și legăturile de la mâini cu care se apăra de pălămidă.

Mama vorbea tot timpul cu mine și mă învățasem și eu să vorbesc mult. Toata lumea mă alinta și-mi arăta mare simpatie. Mă simțeam ocrotit de mulțimea rudeniilor pe care le avea mama. Se stabili atunci o legătură tainică între mine si oameni, chiar între mine și mulțime. Mă simțeam atras de ea – ca de un fluid.

Războiul era în toi, sărăcia era mare și, de pretudindeni vedeam cum mama era ajutată.

Rudeniile tatălui meu mă înconjurau și ei deși frații și surorile tatălui meu stăpâneau pământul pe care-l moștenisem și,- fiind copil postum, nu voiau să mă recunoască. Au trebuit să treacă mulți ani până s-a schimbat situația, asemănarea mea cu tata fiind prea mare...

În casa părintească și în gospodărie trăiam: bunica Simina, mama mamei, mama – pe numele ei scump Lucreția, eu și o verișoară (tot Lucreția – Chețuca). Chețuca rămăsese fără mamă de mică. Mă iubea și avea grijă de mine, deși era doar cu 4 ani mai mare decât mine. Și eu eram greu și neastâmpărat! Odată, purtându-mă în brațe, m-a scăpat cu fruntea pe soba înfierbântată. Am și astăzi semnul, o cicatrice ce-mi amintește de dragostea ei.

Eu eram singurul bărbat în casă. Împlinisem doi anișori și-mi arogam prerogative de conducător al familiei.

Într-o seară au apărut în curte trei ființe ciudate. Refuzaseră găzduirea în casă. Înaintea bucătăriei de vară, care era în fața casei, ei își făcură un foc mare. Într-un ceaun își pregăteau mămăliga și deasupra unor pirostrii frigeau carne. Aveau mustăți mari, încârligate până după urechi. Părul vâlvoi, ochii piezişi, statura mică, picioarele încovoiate. Veniseră să cumpere casa tatălui meu de la Gheorghieni (comuna Ciumani). Mirat de arătarea și deprinderile lor, am ieșit din casă și m-am dus la ei să tratez în numele familiei. Odată cu mine apăru și cel ce avea să fie numit “Bătrânul Sălăgeanu”. Un bărbat chipeș, prezentabil, începu a vorbi cu ei în limba maghiară. Ei vorbeau un dialect ciudat, ce mă surprinse și pe mine. Aproape de limba noastră, ca intonații și vocabular. Totuși greu de înțeles! Mama sta în spatele meu, iar bunica nu apăru. Nu voia să aibă vreun amestec. Când l-am zărit mai bine pe “Bătrânul Sălăgean” i-am spus autoritar: “Pleacă, n-ai ce căuta în casa noastră!” – ca și cum i-aș fi spus: “Aici eu sunt stăpânul!” Intuiam eu că discuția privea bunurile mele, rămase de pe urma tatălui meu, care plecase în război, de acolo din secuime? Îmi simțeam drepturile de bărbat uzurpate? Așa a început o prietenie durabilă, sănătoasă, pe deasupra vârstei și a vicisitudinilor istorice, căreia numai moartea i-a pus capăt!...

Iată începutul adevăratei mele copilării și vieți. Mă revăd, **peste ani, alături de el.** Noaptea sub cerul înstelat cu lună plină

sau mâncată de vârcolaci, mă trezeam în carul purtat peste dealuri de cele două vaci sau în căruţa trasă de caii iubiţi ai copilăriei mele, cu ochii aţintiţi asupra unui imperiu pe care cu multă pricepere şi căldură mi-l descifra. Ursa mare, Ursa mică,..., Steaua polară, "Calea Laptelui" , "Calea lui Traian", dâra nesfârşită în care stelele mii curg ca un râu luminos pe bolta cerească. Pe atunci acolo, în inelul de diamante căutam stelele celor ce nu mai erau. Nu mă gândeam că soarele poate să se piardă între mulţime de alţi sori. Cunoşteam norii care ne aduc ploaia, grindina sau zăpada. Mi-a arătat locul unde mă aflam când treceam pe sub vii... Atunci am primit primele lecţii de astronomie... Atunci mi s-a vorbit de marile descoperiri din tainele infinitului univers.

Începând de la doi ani, tătica mă lua cu el oriunde se ducea – pe jos, cu carul, cu căruţa. O făcea de dragul meu şi din nevoia de a nu fi singur.

De dragul meu, fiindcă eram modest în pretenţii, ascultător atent al povestirilor şi un izvor nesecat de întrebări, care de care mai neaşteptată, mai năstruşnică. Nici nu i-ar fi trecut prin minte vreodată să-şi pună problemele pe care i le ridicam eu. Asta îl amuza şi îl întărâta. Isteţ cum era, nu-mi da niciodată un răspuns "de mântuială", ca să scape de mine. Ci un răspuns pe care să-l ţin minte toată viaţa şi să-mi fie de folos. Îi plăcea să facă efortul de a fi impecabil în toate. Cu atât mai mult în conduită şi în vorbă.

Voia să mă aibă lângă el din mai multe motive. În primul rând îi plăcea să împărtăşească altora rodul gândului şi experienţele sale. Învăţase de mic să judece, fraţii săi mai mari fiind plecaţi de acasă.

Era convins că voi fi continuatorul lui. Era străin de satul nostru. Pe atunci în sate se trăia în sistem închis, din acest motiv am rezistat! Veneticii erau duşmăniţi, alungaţi, chiar ucişi. Eu aveam neamuri multe şi după tată şi după mamă – îl apăram.

De la el am învăţat să călătoresc pentru plăcerea de a contempla natura şi pentru a învăţa. În casă se vorbea numai româneşte. Mama înţelegea şi alte limbi, dar nu le vorbea.

Cele două îndeletniciri ale bunicilor erau păstoritul şi agricultura.

Bunicii i se spunea "băciţa" după bunic, Vasile baciul. Unchiului – tetea Avram – i se spune şi acum "Baciu' de la tablă".

<u>Bunica</u> era credincioasă, bună, demnă, nu mergea la nimeni, nu împrumuta de la nimeni nimic,nu primea decât în mod excepţional. Era legată de credinţă, de casă, de familie, de pământ, avea sentimentul proprietăţii. Se mulţumea cu cât avea Economicoasă, ducea o viaţă organizată, în care nenorocirile nu puteau învinge. Din cei doi fraţi pe care i-a avut, unul a murit Simion. Ea a rămas văduvă de tânără, cu greutăţi familiale, cu creşterea a 6 copii.

Bunica se comporta în toate ca "la noi". La noi s-a zâmbit dar nu s-a râs din plin, la noi s-a surâs dar nu s-a zburdat; gluma, anecdota au circulaţie numai în cerc închis.

La noi nu s-a ştiut niciodată dacă darurile cu care te-ai născut vor putea fi valorificate sub vreo formă.

Totul s-a spus ca o cimilitură şi s-a întors ca o poveste! Unde era visul şi unde realitatea? Ca "la noi" buna era scumpă la vorbă "tot trei de-un greiţar". Povestea despre strămoşi, despre cei plecaţi din sat, despre părinţi, despre lumea din sat. Atât strămoşii dinspre tată, cât şi cei dinspre mamă erau blânzi, înţelegători, buni, de caracter – trăsături pe care le-am moştenit şi din pricina cărora am avut mult de suferit.

Mai ales însă, povestea buna, despre trecutul Românilor din Ardeal. Cunoştea bine adevărul asupra neamului românesc şi a luptelor pentru eliberare. N-am văzut-o citind niciodată, dar istorisea cu atâta precizie evenimentele, încât aveai impresia că le citeşte dintr-o carte: Cartea Neamului, tipărită în inima ei. Horia,

Iancu, Bărnuţiu, Raţiu, Memorandumul, I. Maniu, Cuza, Carol, V. Lucaciu, - maltratări, torturi, revoluţii.

Mama n-a spus întreagă viaţa o poveste. N-avea timp. Duminica mergea la biserică. Cu poveştile, amintirile, rugăciunile: poruncile, catehismul, - era buna.

Întâmplările din viaţa de toate zilele aveau un puternic ecou şi răbufneau uneori în câte un fragment de comentar.

N-am cunoscut poveşti cu zâne şi feţi–frumoşi, povestiri ştiinţifico–fantastice, poveşti istorice. Singurele crâmpee istorice: căstăile, înfrângerea şi drama lui Avram Iancu. Bunica le repeta mai mult pentru ea decât pentru mine. Şi n-o spunea cu gândul să mă instruiască sau să mă distreze, ci din prinosul inimii ce se revărsa în fraze scurte, dramatice, curmate de ocupaţiile de fiecare clipă, de nevoi urgente.

Vizitând după ani, casa memorială a lui Avram Iancu din Vidra şi mormântul de la Ţebea, am retrăit emoţia şi durerea ce-mi sfâşiau inima, când bunica povestea viaţa intrată în legendă a Craiului Munţilor: După ce mulţi Români fuseseră omorîţi, la 15 Decembrie 1849, Avram Iancu fu arestat. Împăratul îi mulţumise pentru serviciile ce i le făcuse. A fost pălmuit după ce i s-a atribuit "Crucea de aur pentru merite" – cu coroană. Iancu o respinge: "Am luptat pentru drepturile naţiunii, nu pentru răsplătiri personale." La Vidra, Iancu nu-l aşteaptă pe Împărat: "Un nebun nu stă de vorbă cu un mincinos."

Lumea zicea că a înebunit şi-l înconjurau... Iancu era desnădăjduit de inutilitatea vieţilor jertfite; urmărit de poliţia secretă, prigonit şi insultat de duşmani, scârbit, a intrat într-o însingurare tragică. Peste 20 de ani a pribegit ca o umbră, ca un protest al poporului înşelat în aspiraţii.

Doinea din fluier. A intrat în luptă bogat. A dat 100 kg de aur la sfârşitul luptei.

Testamentul i-a fost: "Unicul dor al vieţii mele e să-mi văd naţiunea mea fericită. Toată averea mea să treacă în ajutorul naţiunii."

Peste 20 de ani a trăit ca un călător flămând, hrănit cu o bucată de pâine şi un blid de lapte. Bunica spunea că ar fi fost şi pe la noi prin sat, deşi după mulţi, el ar fi pribegit numai în Ţara Zarandului, sub cerul liber, cu poame, cu peşte, zdrenţăros. Câte privaţiuni pentru că a respins darurile şi onorurile împărăteşti! În 1852 i s-a fixat domiciliu forţat la Alba–Iulia şi apoi la Sibiu.

Moţii ziceau către Craiul Munţilor: „Tu să rămâi la noi şi să ţii cu noi, nimeni să nu te ducă de aici."

La 10 septembrie 1872 a murit sub cerul liber, lângă o clae de fân, pe iarba înrourată, în ograda brutarului Ion Stupina din Baia de Criş.

Munţii i-au fost martori, stelele făclii, trei zile şi trei nopţi bătură clopotele. La 13 septembrie 1872, ora 2 după amiază, a fost îngropat în cimitirul de la Ţebea, sub gorunul lui Horea. De la Baia de Criş până la Ţebea (câţiva kilometri) nu se sfârşise convoiul Moţilor care-l duceau pe Iancu la mormânt, cu lacrimi, cu jale multă, eroul tribun al lor şi al nostru al tuturor Românilor, după cum spune cântecul meu favorit:

"Colo'n munţii Ţebii,
Unde Horea–odată
Şi-aduna oştirea sub falnic gorun,
Este o movilă şi-o cruce uitată,
A lui Avram Iancu, eroul tribun."

(Cântecul şi marşul lui Iancu)

Luni de-a rândul s-au făcut pomeniri şi parastase în întreg Ardealul şi în sat la noi.

Vestea morţii lui a fost adusă la noi de Moţii ciubărari ce colindau în tot Ardealul şi întreaga suflare românească l-a învăluit în legendă.

El a sintetizat în fiinţa sa aspiraţiile după libertate ale poporului. Ridicat din ţărani, a rămas în contact neîntrerupt cu bătăile inimii ţăranilor. Uneltele de lucru se prefăcură în arme de luptă ca să apere ***sărăcia şi nevoile şi neamul***.

Duhul lui e întărire pentru cei şovăielnici în faţa jertfei, călăuză pentru vremuri grele, pentru viitor. Deşi sufletul i-a fost zdrobit de decepţii şi suferinţă, a reprezentat, a deşteptat, a îndrumat energia naţională.

Are drept la recunoştinţa noastră. Sfârşitul lui Avram Iancu e un lung şi dureros proces istoric, revendicări pentru elementare drepturi la viaţă naţională şi la demnitate omenească.

A murit pe roată Horia cu ai săi, Iancu singur rătăcitor pe drumuri cu sufletul întunecat şi nemângâiat. Mândria unei rase plină de putere. Avem datoria de a fi cinstitori şi credincioşi marilor jertfe ce s-au făcut în luptele din trecut.

Fiecare dintre noi am voit să fim de folos ţărănimii din rândurile căreia am plecat la învăţătură şi ca Iancu, Buteanu, Raţiu şi alţii, am fost stăpâniţi de gândul de a studia Dreptul, pentru că, deşi ne aflam în România Mare, ţăranii nu-şi căpătaseră toate drepturile şi acestea trebuiau recunoscute şi apărate pe calea legii.

După ce am câştigat ceea ce secole în şir ne-a fost furat, acum trebuia să luptăm şi să ne apărăm în propria ţară.

Mai povestea buna şi despre zborul lui Aurel Vlaicu, o altă mândrie naţională, despre Alexandru Makedon, spunea proverbe, cântece de demult.

De mic participam la toate sărbătorile şi jocurile din sat (la horă) cu obiceiurile, credinţele, viaţa de obşte. Trăiam greul şi farmecul vieţii ţăranului.

Mă impresionau: cerul şi pământul în întinsul şi infinitul lor, povestirile despre seriile de strămoşi şi gândul la urmaşi, orizontul şi legătura cu veşnicia, setea de dăruire pentru a îndeplini porunca celor ce nu mai sunt şi pentru a asigura viitorul urmaşilor necunoscuţi.

– pădurea – loc de ascunziş de dogoarea soarelui şi de ochiul stăpânului hain;

– căstăile – la margine de sat şi începutul de codru;

– grădinile – cu flori şi pomi roditori, cu zumzetul de albine şi povestiri bătrâneşti;

– mormântul Sârbului – *un biet prizonier sârb, nemaiputând suporta teroarea, şi-a ridicat zilele. Biserica nu îngăduia ca sinucigaşii să fie înmormântaţi în cimitirul satului, de aceea sârbul a fost înmormântat la marginea cimitirului nou, lângă pădure. Drama vieţii lui l-a tulburat multă vreme pe copilul de atunci. (N.n.)*

Prima amintire dureroasă: moartea uneia dintre bunici, mama lui tătica. Tulburarea mea n-a fost provocată de moarte, fiindcă nu înţelegeam ce este (aveam 4–5 ani) ci de faptul că n-a fost readusă acasă. Atunci am simţit pentru prima oară sentimentul de durere pentru pierderea dânsei, durerea pentru altul.

Simţeam o nelinişte, pe care azi, ştiu că ţi-o dă infinitul.

Şcoala – primele abecedare

Dorinţa de a „învăţa la şcoală” nu mi-a mai putut fi stăvilită de pe la 4 ani şi mama a trebuit să-mi facă o trăistuţă ca să mă duc şi eu la şcoală cu copiii. Mi-am câştigat o pregătire aperceptivă, fiindcă în sat existau 4 şcoli primare: două româneşti (una confesională şi alta de stat), una ungurească şi alta ebraică. Am alergat pe la toate, învăţând să citesc după 4 abecedare, rămânând legat afectiv de fiecare dintre ele, având prieteni la fiecare şcoală, din fiecare naţionalitate, în plus şi un ţigan. De mic am avut o dragoste, o sete de prietenie. Cu aceşti prieteni plecam în sat, vagabondam pe dealuri şi pe hotare, fiind adesea pedepsit, pe merit. Nu plângeam şi uitam repede. Şcoala de stat moştenise comorile şi tradiţiile celei mai înzestrate şcoli confesionale din regiune.

Primele abecedare.

Unul, al şcolii române de stat.

Al doilea, al școlii confesionale române. Acesta m-a impresionat cel mai mult, poate tot atât de mult ca și Hora Unirii, pe care o jucau verișoara mea Chețuca și colegele ei de școală. Abecedarul confesional corespundea nevoilor sufletești și ale celor materiale. Îl aveam de la verișoara mea – fără pată pe el. Era frumos tipărit, avea varietate de texte, stilul clar, povești minunate. Cu el au crescut toate generațiile dinaintea mea în disciplină școlară. După Biblie mi s-a părut cea mai de folos carte care a fost păstrată cu sfințenie după anii de ucenicie. Tot ce cuprindea putea fi folosit în viață: îndeletnicirile părinților, poezii (versuri), povestiri, subiecte ce înobilează, înalță, umanizează. O carte a întregului popor, a tuturor generațiilor. Desene copilărești. Cunoștințe despre frământările nației române, ale trecutului și ale fraților.

A venit apoi cartea răspândită pe întreagă suprafața țării – dincolo de regiuni, cu gruparea cunoștințelor despre țară, popor, trecutul lor, cu sentimente naționale și patriotice, sugerate dar nu impuse.

Învățământul s-a îmbogățit cu cel din Muntenia – Târgoviștea lui Coressi, din Moldova lui Eminescu, Creangă, din Ardeal (din alte locuri – de pe Târnave), din sat, din satele vecine.

Al treilea abecedar, al școlii confesionale maghiare, avea în el căldura și misterul actului subversiv, deși apărea oficial. Poate la o editură maghiară.

Îmi mai aduc aminte de o carte bilingvă româno–maghiară de toate științele, mai ales o originală geografie a lumii, cu unele fotografii ale locurilor pe unde îi plăcuse autorului. Era citită și răscitită, filele îi erau îngălbenite, pe alocuri rupte.Tot a școlii confesionale române.

Mă impresionau mai mult țările îndepărtate de peste mări și oceane. Imaginile din capitale le făceau accesibile. Râuri domoale le traversau, înbiindu-te să le străbați cu o barcă mică. Vederile din țările sălbaticilor îmi stârneau o milă inexplicabilă. Îi

compătimeam și-mi părea rău că nu am cum să-i ajut pe toți primitivii care trăiesc o viață de începuturi.

La sfârșitul anului în care frecventase clasa I-a primară, venind o comisie formată din inspectorul școlar, directori de școli, preoți și protopopul, – care au examinat pe toți copiii, el nefiind luat în seamă, a cerut să-l întrebe și pe el. Amuzați, l-au urcat pe masă, căci era micuț și văzând că răspunde la toate, i-au spus învățătorului să-l ia și pe el în clasa a II-a, dându-i dispensă. A mers așa cu seria de copii până la sfârșitul clasei a IV-a, când, neprimindu-l la liceu, pentru că nu avea vârsta, a continuat școala în sat încă 2 ani, absolvind șase clase.

A păstrat o amintire neștearsă celor patru învățători care i-au început educația, întâi doi ardeleni (unul din Șopteriu, sat aparținând comunei Urmeniș) și apoi doi "regățeni" un muntean de la Târgoviște și un moldovean din familia Hurmuzachi, care i-au sporit dragostea pentru Vechiul Regat, plantată în inimile tuturor din familie prin unitatea de limbă și simțire. Aceștia erau și organizatorii serbărilor școlare, șezătorilor cu teatru și diverse manifestări artistice, bucuria copiilor și a părinților. Mama, care, toată viața a fost dornică de învățătură, venea cu tot sufletul la aceste spectacole, în care "copilul" avea câte un rol, mai ales de măscărici, de drăcușor, – prilej de descrețire a frunților, momente așteptate cu mare plăcere, mai ales că și mama era întotdeauna implicată în confecționarea costumelor (N.n.)

"Prin învățătorii pe care i–am avut, am cunoscut simultan aria completă a limbii române, în elementele ei din trecut și din prezent și în rostirea și în scrisul meu, încă din școala primară s-au înfruntat și confruntat construcții gramaticale și stilistice, elementele constitutive ale limbii române (geto–daco–romană), cu inerentele influențe locale ale fostei stăpâniri, ce au rămas neputincioase față de unitatea limbii române.

Sporadic – am frecventat şi şcolile: maghiară confesională şi ebraică din comună. Ca ardelean, din considerente ştiinţifice şi naţionale, m-am afiliat curentului etimologic, – în scris – cel fonetic, dezavantajând interesele româneşti. Astfel am ajuns să fiu stăpânit de un sentiment de dragoste pentru limba, literatura şi cultura românească.

Una dintre cele mai importante şi frumoase activităţi ale dascălilor era în preajma feeriei "Sărbătorilor Crăciunului", pregătirea în vederea lor, trăirea semnificaţiei tuturor obiceiurilor, învăţarea colindelor şi pregătirea celorlalte manifestări ale tradiţiilor populare, la care lua parte toată lumea din sat.

Obiceiul era aşa (dintr-o scrisoare către sora mai mică): "Încă de la 10 decembrie, toată lumea din sat, de la copiii mici şi până la oamenii bătrâni învăţau şi făceau exerciţii pentru colindat. Copiii mici mergeau la casele din jur. Preşcolarii – pe câteva uliţi până la rudenii. Cei până la 10–12 ani mergeau la rudele ce locuiau mai departe. Tinerii între 12–17 ani formau "jocul mic", se pregăteau în anumite case şi colindau fetele de vârsta lor şi alte "gazde", rude, prieteni. "Jocul mare" format din feciori între 17–25 de ani, mergeau la fetele lor, la "gazde" de frunte, la rudenii. "Însurăţeii" – tinerii căsătoriţi colindau între ei, rude, prieteni, indiferent unde locuiau. "Căsătoriţii" mergeau numai la casele lor şi la anumite familii alese. "Bătrânii" plecau târziu de acasă, după ce primeau colindătorii, rude şi prieteni apropiaţi. "Singuraticii" plecau numai în zori de zi. În zilele de sărbătoare colindau „muzicanţii", dimineaţa, căci după masa, seara şi noaptea cântau la cele două jocuri şi la mesele mari, cum erau cea de la şcoala confesională şi de la şcoala de stat. Ungurii colindau şi ei separat, pe ai lor...

Îţi mai aduci aminte, "Sumi", ce cuvinte frumoase şi melodii încântătoare aveau colinzile? Cum le ascultam din "târnaţul" casei. Şi le auzeam "pe faţă", "la moară", la Taşcă, "pe dos" ? [1]

Mai ştii vreo colindă cântată de tine până ai plecat la Reghin? Cum vuia întreg satul de melodii, care de care mai fermecătoare, şi de veselie, care cucerea pe cel mai necăjit şi mai trist om! Îţi mai aminteşti de fierarul venit din altă parte, care, când ajungea şi el la vecini, fiindcă uita colindele învăţate, îi spunea copilului lui care-l însoţea: "Zi şi tu, Petre!"? (copilul le ştia mai bine de la şcoală). De atunci a rămas la noi zicala când cineva tace prea mult: "Zi şi tu, Petre!"

Dar la jocuri şi la mese câtă voie bună era şi ce "bucate" alese aduse pentru feciori de familiile care aveau fete şi pentru toată lumea ce era de faţă! Îţi aduci aminte cum tetea Avram şi cu mama deschideau hora după masă cu jocul "de-a lungul"? Melodia o mai ştii? Dar de colinzile lui tătica şi mama, printre care "Bună seara lui Crăciun"?

Pe atunci sărbătoarea Crăciunului ţinea cinci zile. Întâi se mergea la biserică şi se asculta Sf. Liturghie. Sărbătoarea era importantă şi este, pentru că Naşterea Domnului din ziua de 25 Decembrie înseamnă întruparea Cuvântului divin – începutul de viaţă nouă pentru om şi omenire. Evenimentul era comemorat cu fast mare, credinţă mare şi multă bucurie! Un izvor de optimism.

Bucuria este atât de binefăcătoare pentru sănătate şi pentru prelungirea vieţii! Bucuria este sporită şi prin celelalte sărbători: Sf. Ştefan, Sf.Vasile, Boboteaza, Sf. Ion, Sfinţii Vasile, Grigore şi Ioan. Aşa încât, în perioada aceasta când ţăranul, legat

[1] *„Pe faţă" şi „pe dos" erau locuri în sat, de intrare sau ieşire spre fânaţ şi ciutărie, spre Şoseaua naţională la păşunea mare. La „Taşcă" era o fântână cu izvor mare, la o răscruce de trei drumuri care duceau la cimitirul românesc, la pădure şi la ciutărie. Aproape, avusese casa unchiul cel mare, tetea Avram şi tot acolo era cea mai mare casă din sat, foarte veche, zidită de strămoşii Popşori, din bârne. În aceste locuri se făceau uneori petreceri cu hore, cu jocuri.*

de țarină și de țară, nu avea lucru în afară, predomina elementul sufletesc, moralul, spiritualul, care-l apăra de griji și de boli.

Tot satul trăia feeria sărbătorilor și semnificația tuturor obiceiurilor, mergând la biserică dintr-o nevoe sufletească.

Primele cărți

Eram în clasa a VI–a primară. Aveam acces la biblioteca școlii confesionale și biblioteca școlii de stat, care, pe atunci se înfiripa mai mult din donațiile editurilor decât din cumpărăturile directorilor școlii. Aveam două catehisme – unul greco–catolic și altul greco–oriental (ortodox). Mă strângeau ca-n niște chingi întrebările și răspunsurile din ele. Preotul avea prestanță .

Orele de religie la care participau toți elevii, și cei de alte confesiuni și naționalități, erau mult îndrăgite de toți. N-am cunoscut niciodată "crizele sufletești" și "crizele religioase".

Satul avea și pocăiți. Curios de a cunoaște și a ști totul, "copilul" se ducea și pe la pocăiți. De frecventarea casei de rugăciuni a acestora este legată o întâmplare, pe care o povestea mama, el confirmând cu un zâmbet ușor, cele relatate: Într-o seară, târziu, venind spre casă, după ce fusese la "pocăiți", urcând un deal, un pepene asemenea acelora pe care-i scobesc copiii făcându-le gură și ochi și în care pun o lumânare aprinsă, se ținea după el, deși el urca. El fugea în sus pe deal, pepenele cu lumina, după el. Speriat, a ajuns acasă. Noaptea a avut un coșmar. Țipând de frică și povestind întâmplarea, mama i-a spus apăsat: "No! Să te mai duci pe la pocăiții tăi! Ăla a fost Necuratul!" Nu s-a mai dus, iar mai târziu, preotul profesor de Religie din clasa a VII–a de liceu, i-a dat răspuns la toate întrebările culese de la "pocăiți" și din ziarul "Farul mântuirii", unealtă de propagandă străină, pentru distrugerea bisericii creștine. (N.n.)

Școala confesională ținea și cursuri pentru învățământ complementar și avea laboratoare de fizică, chimie, de științe naturale și ateliere de: mecanică, tâmplărie, dulgherie, de fierărie

și o bibliotecă vastă. Laboratoarele și atelierele asigurau economia autarhică a satului, iar biblioteca – instruirea și cultura.

Toate au fost predate școlii de stat. În clasa a VI–a am fost numit bibliotecar, laborant și custode al școlii. Eu m-am bucurat că am putut face încercări și experiențe, am consultat pietrarele, insectarele și ierbarele existente. Am putut citi în traducere românească din literatura clasică greco –latină: Iliada, Odissea, Aristofan (mi-au plăcut Broaștele), Platon, Plotin, Ovidiu, Horațiu, Terențiu, Tit–Liviu, Cezar, Euripide, Sofocle și din literatura maghiară – scriitori și poeți, câte puțin și în original. din literatura română cărți populare, Eminescu, Coșbuc, Goga, Slavici, Gane, Agârbiceanu, Șt. O. Iosif, din colecția "Cultura națională" condusă de V. Pârvan și din "Cunoștințe folositoare"

Timp am avut pentru că am făcut șase clase primare. Unele cărți fiind prea grele pentru vârsta mea, mai mult nu le înțelegeam. Făceam eforturi. Pilonii literaturii elene însă mi-au dat gustul abstractului și al cititului, iar științele exacte – spirit matematic și simț al realității; – literatura în general – gustul frumosului, esteticului. Școala a fost pentru mine o bucurie și lectura singura plăcere.

Setea de învățătură o moștenisem de la mama. De altfel amândoi părinții doreau să ne înalțe, să ne deschidă alte orizonturi decât acelea ale vetrei satului. Din pilda și cuvântul lor picura în inimi strop cu strop istoria și aspirațiile neamului".

În afară de dragostea pentru carte, a avut și o deosebită atracție către muzică. Avea voce frumoasă și ureche foarte fină. Mai târziu, ca elev în cursul inferior la Liceul din Tg. Mureș, cânta sopran în corul catedralei (fiind necesar un glas de copil). Câte priceasme minunate știa de pe atunci! Și-a dorit mult un instrument, dar mama, care se bucura când îl vedea cu cartea în mână, era cuprinsă de spaimă că dacă se apucă "de cântat", nu mai învață la școală cum trebue! Și de aceea i-a rupt toate fluierele, i le-a înfundat, le-a ars, ba și o vioară pe care o primise de la un prieten, Simion, i-a făcut-o praf... Și așa... n-a

avut parte de a cânta decât ... din gură. Simţul muzicii cu care era înzestrat, l-a făcut ca în viaţă "să guste", să se bucure din plin de încântarea pe care o revarsă în suflet această artă a artelor, începând cu cântecul popular, continuând cu muzica uşoară (bine înţeles aceea care este "muzică"); muzica de dans, romanţe, etc. şi sfârşind cu cea clasică, audiată la concerte simfonice, de cameră, etc. (N.n.)

„În sat, în ultimele clase ale şcolii primare şi în primele clase de liceu, am făcut practică la: notariat, la poştă, la pretură şi prim-pretură, la secţia de jandarmi, la percepţie, executând lucrări specifice şi luând contact cu problemele vieţii de toate zilele ale oamenilor şi satului. În ultimile clase de liceu, a V–a, a VI–a si a VII–a am făcut practică la farmacie. Farmacistul, un German fără copii, în speranţa că-i voi fi sprijin la bătrâneţe, voia să-mi cedeze farmacia după absolvirea facultăţii. În acest scop mă pregătea temeinic, nu numai pentru examen ci şi pentru exercitarea profesiunii – prepararea medicamentelor după reţetele medicale şi administrarea lor, utilizarea plantelor medicinale. Concomitent făcea cu mine lecţii de: germană, latină şi elină.

În oraş, la şcoală, în universitate şi în viaţă am purtat cu mine o mare realitate, ca o lege, ca o permanenţă a fiinţei româneşti: satul cu lumea lui de tradiţii, cu idealurile, concepţia şi felul lui de a fi şi porunca mamei: să învăţ carte, nu atât pentru a scăpa de greul muncii şi al traiului ţăranului, cât spre a fi de folos celor rămaşi pe mai departe la coarnele plugului. Sens de viaţă pe care nu l-am părăsit niciodată.

Am învăţat pentru a şti, nu pentru a străluci, am adunat cunoştinţe pentru a le face cunoscute şi înţelese de alţii. Încă din clasa a IV–a de liceu, când preparam un elev particular de clasa a V–a, comorile de lumină le adunam pentru alţii. La oraş, înţelepciunea satului a început să stea faţă în faţă cu învăţătura din cărţi. În conflictele ce s-au ivit între sat şi oraş – în realitate sau în sufletul meu, eu am rămas solidar cu lumea satului, ţintind

o creştere, o continuitate a ei în desăvârşirea şi activitatea mea pe orice plan".

Concepţia de viaţă, îndatoririle faţă de Dumnezeu, de neam şi ţară, de familie şi de toţi semenii, s-au încrustat în sufletul lui încă din prima copilărie din sat, fiindu-i permanent îndreptar şi călăuză. (N.n.)

„Climatul familial m-a influenţat în mare măsură. Ceea ce am văzut în familie la părinţii mei, doresc să realizez în căminul, casa şi familia mea. Stilul de viaţă de toate zilele mi se pare un ideal valabil nu numai pentru mine ci şi pentru alţii. Nici o discuţie, nici o neînţelegere. Armonie şi efort comun pentru realizarea planului stabilit împreună în casă".

Exemplul părinţilor ***i-a fost întotdeauna far conducător, definindu-i vederile despre căsătorie şi familie.***

Spicuiri ***dintr-o scrisoare către o nepoată privind căsătoria, – aşa după cum a visat şi el să realizeze. (N.n.)***

„Romantismul lui tătica, rezultat al sensibilităţii şi culturii, a fost mereu temperat de realismul mamei şi simţul măsurii în toate. La temelia familiei au fost aşezate lumina înţelepciunii, pârghia bunătăţii, forţa sacrificiului, măsura demnităţii, stringenţa răspunderii.

Căsătoria lor a fost cimentată pe conştiinţa misiunii ei, o legătură sfinţită de dragostea pentru biserică, de credinţa că nu se rupe nici în cealaltă lume! De aici trăinicia, puritatea ei. Unirea lor a fost desăvârşită. Nu i-a îngrozit atacul răufăcătorilor şi nici ceasul marilor răspunderi, al marilor despărţiri. Au privit ceasul cu seninătate, dar cu multă gravitate. Ca ceasul în care frunzele cad, se rostogolesc, plâng pe pământ. Ca toate plecările trupurilor învinse de marele mister! Ca pleoapele ce închid ochii, în care lumina se stinge pentru veşnicie! Ca suflarea ce renunţă la dragostea de viaţă! Ca mişcarea ce se pierde pe unda timpului!

Ca speranțele ce se nărue şi se topesc în somnul eternității! Ca cei ce nu s-au iubit niciodată numai pe ei!

Cât ne-au îngrijit trupurile noastre, unul mai frumos ca altul, şi cât s-au străduit să ne apere sănătatea de boli şi de moarte! Într-un trup ales s-au gândit şi s-au căznit să crească un suflet nobil. Ne-au făcut o educație a minții, ajutându-ne să ne-o facem pe cea şcolară şi profesională... Ne-au făcut o educație a tuturor facultăților intelectuale. Ne-au deprins cu educația voinței. Idei şi sentimente bune au devenit forțe pentru viața noastră interioară şi socială. Să facem un singur lucru odată, bine, până la cele mai mici amănunte şi să-l ducem la bun sfârşit. Să ne concentrăm mult şi puternic asupra lui. Să ne fixăm scopul urmărit şi mijloacele de a ajunge la el. Ne-au făcut o puternică educație morală, învățându-ne să săvârşim binele, să perseverăm în el şi în lupta împotriva răului. Ne-au făcut de mici educația religioasă, învățându-ne poruncile divine, poruncile bisericeşti, iubirea lui Dumnezeu şi iubirea aproapelui. Ne-au obligat să frecventăm biserica şi-s-o iubim.

Această educație completă pe care ne-au făcut-o, a fost esența vieții noastre. Am avut în față în permanență pilda vieții lor. Ne-au supravegheat, ne-au mustrat cu blândețe şi ne-au sancționat sever, dar cu rost, pentru toate abaterile noastre. Rodul acestei educații s-a văzut. Nu ne-a fost niciodată ruşine de părinții noştri. Numai gândul îndreptat spre ei ne-a apărat şi ne apără de rău! Ori de câte ori nu i-am ascultat, am avut de suportat consecințe mari. Vinovăția a fost numai a noastră".

Din sat a învățat şi să aibă cultul morților căci "prin ei, noi intrăm în veşnicie". Din aceeaşi scrisoare, câteva gânduri de căpătâi, cu ocazia unei pomeniri, privind legătura noastră cu acel "Dincolo", către care trudim toți să ajungem. (N.n.)

„Morții noştri. Credem că ei există undeva pentru că noi credem în nemurirea sufletului lor, în viața lor de dincolo, credem că pentru ei nu s-a sfârşit totul cu moartea lor. I-am simțit lângă

noi, alături de noi, în toate momentele. Suntem convinşi că prin rugăciunile noastre, rostite în intimitate sau cu ocazia parastasului, a pomenirilor pe care le facem către Dumnezeu, venim în ajutorul lor, obținem o uşurare în iertarea păcatelor, milă şi îndurare la Judecata de Apoi. Firul puternic al iubirii ce ne-a legat de ei, când eram în viață, ne leagă şi în lumea cealaltă. Facem parte din aceeaşi familie: viii şi morții. Viața sufletului lor continuă. Îngrijim mormintele pentru că în Viața de Apoi, sufletele lor vor căuta trupurile şi se vor prezenta la Dreapta Judecată cu ele. Am făcut un pelerinaj la mormânt, acolo unde veghează pentru ei crucea şi cei doi brazi. Am făcut acolo o rugă pentru odihna lor veşnică! A înțelege sufletul ființelor dispărute, înseamnă a încerca față de ele sentimente asemănătoare acelora pe care le stârnesc cei vii".

După absolvirea a 6 clase primare a candidat, reuşind la Liceul Militar din Târgu Mureş. Întrucât fusese repartizat la Chişinău, părinții n-au vrut să-l lase aşa departe şi atunci a dat examen de admitere, reuşind şi la Liceul Al. P. Ilarian.

În toamna lui 1927, cu hotărârea de a învăța carte pentru a fi de ajutor celor rămaşi acasă, a fost dus de părinți în minunatul oraş Târgu Mureş.

Ducea cu el copilăria cu amintirile ce vor rămâne neşterse: casa, aşezarea, lucrurile din casă, focul, pătulul şura, unde dormea vara cu bunica, plimbările la câmp, în sat, biserica, lumea, atmosfera, clopotul, orga, povestirile bunicii, ale tatălui: din istoria apropiată războiul, luptele politice, – apoi despre Napoleon, Împăratul Franz Josef, despre Unguri, Austrieci, Nemți, Francezi; căruța, caii, mânjii, cântecul şi zurgălăii, grădina, copiii satului, uliței, jocurile, hotarele. Ducea cu el pentru a purta toată viața în suflet, atmosfera din familie, – luminată mai ales de icoana mamei.

Pentru mama lui, care era o mare frumusețe, a avut un cult; dragoste, respect, admirație, – pe drept meritate. Mama

dusese de mică o viață grea. Fiind ultima din 6 copii orfani de tată, de câte ori trebuia făcut un drum: "se duce copila repede" (prin ploaie, ger, oricum); ca fată mai mare: "las' că face fata"; ca nevastă: "face că-i tânără", apoi: "face mama", "face bunica"... Era de-o hărnicie rară. Muncea: în casă, în ogradă, la câmp, la pădure, mergea la târguri. Mijloacele de transport: căruța, calul, desaga, fedeleșul, rudele. Lucra: croitorie, țesătorie, vopsitorie, reparații. Pricepută, întreprinzătoare, hotărâtă – lucra orice! (N.n.)

„Mama era creștină prin naștere și nu știa de o altă lege. Cultura ei religioasă erau: tradiția din familie, obiceiurile și frecventarea bisericii. Nu știa ce e creștin și ce e păgân, în credința ei practica virtuțile.

Nu citise și nu i se citise Biblia și nu încerca s-o interpreteze altfel decât preotul. Respecta cu sfințenie tradiția. Aplica învățătura creștină în viața ei de toate zilele și în educația ce ne-a dat-o. Se ducea regulat în pelerinaj la Mânăstirea Necula, unde se afla o icoană a Sf. Fecioare Maria Făcătoare de minuni.

Mama și cele două bunici m-au purtat aproape de ele, de greul muncii și de bruma de bucurii ce le însenina fața. M-au înconjurat și tratat cu multă dragoste și m-au ajutat să iubesc oamenii și lucrurile".

Alături de icoana mamei sale a purtat toată viață în suflet recunoștința pentru acela care i-a fost tată adoptiv, un tată adevărat. "Tătica" a ținut cu tot dinadinsul ca Alexandru să meargă la carte. El l-a învățat de mic să scrie frumos, obligându-l să facă exerciții. L-a învățat toate muncile din gospodărie, de la câmp etc.

L-a încurajat la învățătură supraveghindu-l. Spunea cu părere de rău: "Hei! am prins eu de veste prea târziu de Garda de Fier... Nu se mai putea face nimic..."

Deși era un Român vajnic, ar fi vrut să-l cruțe de suferințele și cruntul destin pe care le prevedea, pe copilul crescut cu dragoste și sacrificii mari. Îl iubea mai mult decât pe

toți copiii lui și a murit cu durerea de a nu-l mai vedea. Despre el, Alexandru spune într-o scrisoare: "Iertarea a fost adevărata măsură a bunătății sale. Prin ea și-a legat viața materială de cea spirituală. Bunătatea a fost hrana lui sufletească ce l-a sprijinit în muncă și amar. Un proverb italian spune: <<trecând peste rău, sperând binele, trece viața, vine moartea.>>"

Alexandru a fost întotdeauna mândru de educația aleasă pe care a primit-o în familia condusă de el și conștient de toată dragostea și grija părintească cu care l-a înconjurat. Lui i-a dedicat teza de doctorat: "Lui Gheorghe Sălăgeanu, în semn de recunoștință."

I se cuvenea această considerație pentru cât a muncit din greu pentru familie și gospodărie, pentru cât s-a trudit să umble după el pe la școli și mai ales pentru cât a suferit și a plâns de dorul lui și cât l-au chinuit gândurile că n-a putut să-l despartă de soarta crudă ce i-a fost hărăzită.

Gh. Sălăgeanu, neaoș țăran ardelean, știa ce-nseamnă asuprirea. Trăit în imperiul Austro – Ungar, obligat de a face armata cu anii și a merge cu ea în războae sub steag străin, scăpat de moarte prin miracole, – după o scurtă perioadă de liniște în România Mare, – când s-a cedat Ardealul în 1940, a intrat din nou în vizorul stăpânirii maghiare. Era urmărit și persecutat, tăindu-i-se de nenumărate ori cămașa, pe care o purta românește, peste cioareci, nu înăuntru după obiceiul unguresc. Era permanent cu libertatea și chiar viața în pericol, pentru poziția lui românească.

După ce s-a reluat Ardealul în 1945, la scurtă vreme, Ungurii care fugiseră cu armatele germane, profitând de slăbiciunea Românilor, s-au întors devenind comuniști și persecuția a continuat, acum în numele nu al ... Ungurilor, ci al Partidului comunist. Sfătuit de prieteni, Gh. Sălăgeanu stătea tot în casă, nici la biserică nemai îndrăznind să se ducă, pentru a intra în uitare... Aceasta a fost o altă mare suferință a lui,

pentru că era un creştin practicant, care nu lipsea de la nici o sfântă Liturghie, cântând şi la strană.

De acasă Al. Popşor a cunoscut dragostea faţă de familie: admiraţie, veneraţie, muncă; grija deosebită pentru educaţie, – dragostea de aproapele, viaţa morală. A învăţat să fie corect, rezervat, fără să-şi piardă răbdarea, gata a asculta, a înţelege, a consola, a ajuta, a veni în ajutorul celor în nenorocire.

Trăind viaţa cu sine însuşi, cu Dumnezeu, omul devine mai bun. Cuvântul i-a fost adânc, simplu, sincer. Mai târziu a văzut că trebue a cunoaşte aproapele, adversarul, duşmanul, a te apăra, dar a te cunoaşte şi pe tine însuţi faţă de el.

Tot ce i s-a sădit în suflet din familia sa – din moşi-strămoşi în sat,- patriarhală, religioasă, cu dragoste de străbuni şi devoţiune faţă de Biserică, a adus rod însutit, ajutându-l să poată avea în viaţă, în împrejurările cele mai grele, o atitudine care surprinde prin marea ei înălţime morală.

După suferinţe mari, în care: răutatea, gelozia, dorinţa de a umili şi a calomnia nu aveau limite, el îşi recomandă şi impune: încredere în oameni, blândeţe, eleganţă, gândindu-se şi la ceilalţi: "Cine n-a fost atacat şi calomniat, cine n-a fost acuzat?" *Omul să nu fie ucis de om – dar duşmanul nu trebue să învingă. El rămâne creştin şi român în orice împrejurare şi manifestare. Forţa lui interioară nu l-a părăsit niciodată.*

Scrie în însemnări: "Am trecut de nenumărate ori prin primejdii de moarte... toate primejdii străine de mine, niciuna lăuntrică, – primejdia nu m-a atins.

Poate întâmplarea, poate trăirea la o înălţime morală şi spirituală prea mare, poate idealul ales inaccesibil, exemplele de urmat neobişnuite, aspiraţiile nerealizabile faţă de posibilităţile practice" – *ceva a făcut ca primejdia să nu-l răpună deşi acuzat, lovit, calomniat pe nedrept, condamnat.*

„Am avut prilejul ca după 50 de ani, la tetea Avram fratele mamei, să dau ajutor unor nepoţi la adunatul fânului, pe pământul pe care lucrasem de când eram copil şi până la terminarea liceului.

Pe meleagurile natale am retrăit anii, ce se-ntorc numai în vis, ai fermecătoarei copilării, ai adolescenţei bogate, ai primei tinereţi avântate, ai sâmburelui întregii mele existenţe. M-am despărţit de aceste locuri cu convingerea că acolo şi atunci, a fost structurată întreagă fiinţa mea şi că schimbările ce au apărut ulterior au reprezentat doar întregiri, definiri, creşteri dar nu metamorfoze.

Viaţa din sat, din familie, din comunitatea închisă a satului şi a familiei, evocată cu acest prilej, ilustrează în memoria mea, o lume apusă, ce mi-a dat o viziune cosmică. O deschidere, un început pentru evoluţia mea".

Liceul
"Alexandru Papiu Ilarian"
din Târgu Mureş

A păşit în oraşul de pe Mureş plin de vise, dorinţi, nădejdi, însufleţit de arzătoarea dorinţă de cunoaştere. Totul în jurul lui era nou; se cerea cercetat: drumul cu trenul de la gara mare la gara mică, vitrinele pline de jucării şi cărţi, parcurile ce îmbiau la reverie, biblioteca liceului şi a clasei, cinematograful. Zăbovea la fiecare ca în faţa unor minuni, căci pentru copilul crescut în sat, între: casă, grădină, livezi cu pomi, lanuri de grâu şi drumuri de hotar, – imaginile noi – tot ce vedea şi auzea, – îl umpleau de uimire şi farmec, îmbogăţindu-i mintea şi sufletul cu noi comori, pentru toată viaţa.

Nu a uitat niciodată primul film cu Harry Peal, precum nici panica ce l-a cuprins când pe ecran venea către el şi către un alt copil cu care era, – o căruţă cu cai, gata să dea peste ei...., dacă nu se sculau să fugă repede către uşă.

Dragostea părinţilor îl urmărea şi-l ocrotea peste tot, ei străduindu-se să-i găsească o "aşezare" cât mai bună, ba la gazdă, ba la internat, pentru a fi îngrijit şi hrănit. "Copilul" însă, nu avea timp şi interes de altceva decât "de văzut" şi "de citit". Degeaba vorbise tata cu un cunoscut care a avea un mic restaurant, să-i servească masa ori de câte ori va dori, căci, când peste un timp, a venit să plătească, – omul i-a spus: "Ce să plăteşti, baciule Sălăgean, <<copilul>> n-a venit deloc la masă!" Masa lui erau drumurile cu trenul între cele două gări şi extazul în faţa noutăţilor ce i le oferea oraşul.

Micuţ fiind îl apăsa şi dorul de casă. Mama povestea cum, după ce abea-l duseseră la liceu, s-au trezit cu el acasă (a venit pe jos peste 35 km.) Miraţi, întrebându-l ce s-a întâmplat, a spus că Dl. Secretar a zis că n-a plătit taxa. Tatăl, om chibzuit în toate, vorbise cu secretarul că-i va plăti mai târziu suma ce o datora, care nici nu era foarte mare, "copilul" fiind orfan de război. Surprins, a pus caii la căruţă şi au pornit amândoi înapoi la şcoală. Seara, când s-a întors, la întrebarea îngrijorată a mamei "ce s-a întâmplat", – i-a răspuns calm: "I-a trebuit ţâţă."

În clasă, la liceu, unii copii erau din oraş, mulţi din Regat şi alţii de la ţară. Ultimii, la început, se aflau într-o stare de inferioritate faţă de ceilalţi. Lor le-a trebuit un timp de acomodare la viaţa oraşului şi a şcolii, de aceea şi la rezultatele de la învăţătură ei nu erau între cei dintâi. Această situaţie s-a schimbat în cursul superior când prin inteligenţă, bogăţie sufletească, perseverenţă în muncă, – copiii proveniţi de la ţară din satele ardeleneşti erau primii – în general. Şi "copilul" nostru a fost expresia acestui fenomen. În primul trimestru nu a avut note prea bune. "Bătrânul Sălăgeanu" însă (care nu era deloc "bătrân", dar aşa e vorba prin Ardeal despre tatăl din familie) înţelept cum era, a ştiut cum să-l determine să facă efortul de a se sălta. I-a spus: "dragul tatii, dacă nu-ţi place să înveţi, nu-i nici o nenorocire! Se găseşte şi pentru tine ce să lucrezi în gospodărie. Uite, te duci cu oile, cu vacile la păscut." Şi punându-i în picioare opincuţe i-a dat şi o botă mică şi l-a trimis să ducă şi să păzească oile şi vacile.

După ani de zile, povesteau amuzaţi cei din casă, cum abea putea merge cu opincuţele, căci nu era învăţat, – pe vreme rea aluneca în noroiul de pe deal şi ... hei! a văzut el că e mai grea munca la ţară! A fost prima şi ultima lecţie de acest fel dată de tătica, acel mare pedagog al copilăriei lui, care – bun şi blând, ştia să fie şi sever. Vorba lui în faţa neascultărilor era: "se umple carul!" – "vezi că se umple carul". Şi doar odată pe an, când carul era plin, fiecare dintre copii primea o bătaie, dar zdravănă, cum istoriseau ei "ca la poliţie". Cel care-şi

povesteşte viaţa aici, spunea că el era bucuros când venea acel moment, pentru că atunci se deşerta carul şi până să se umple din nou trecea multă vreme, deci avea timpul să-l încarce iar cu tot felul de năzdrăvănii.

Tătica, om cu judecată sănătoasă, ştia că un copil trebue supravegheat până se aşează bine pe picioarele lui. De aceea, tot la o săptămână -două, venea la Târgu Mureş la liceu, se interesa ce a mai făcut, i-aducea alimente de acasă. Când treburile multe pe care le avea la ţară nu-i permiteau, venea mama, pe jos, cu desagii în spinare.

Învăţând bine, având buna cuviinţă a copilului crescut la ţară, într-un mediu de familie serios, modest dar distins şi demn, fiind mai retras dar prietenos, a fost remarcat de Directorul liceului, profesorul de Istorie Gr. Ciortea, care l-a recomandat ca meditator în familia unui medic, pentru nepotul lui care dădea clasa a V-a în particular, al nostru fiind doar în clasa IV-a.

Aşa şi-a început activitatea de îndrumător, pe care n-a mai părăsit-o, devenind preocuparea principală în viaţă, pentru care de altfel avea chemare şi dar înnăscut. Tot ce a învăţat, pasiunea şi truda de a şti, au fost pentru a le transmite altora, pentru a forma pe alţii, neîncetând nici o clipă de a se strădui în a se forma, desăvârşi pe *<u>el.</u>*

A intrat în liceu cu înclinarea către Matematică şi numai "un profesor învăţat, dar slab pedagog, pe care l-am avut în primele trei clase de liceu, a reuşit s-o înăbuşe, spre marea şi permanenta mea părere de rău. Un simţ practic a fost închircit de marea dragoste pentru literatură, artă, sinteze teoretice şi abstractizare, cu care m-a deprins un strălucit profesor de Limba română şi filozofie, Dumitru Mărtinaş, care a dat o orientare diametral opusă fondului meu originar."

<u>Înclinarea către ştiinţele exacte</u> cu care a intrat în liceu, "m-a făcut să fiu sever în observarea şi redarea faptelor şi evenimentelor şi cât mai precis, fără să pierd dimensiunile, multiplicitatea şi complexitatea fenomenelor de studiat. Cu ajutorul raţiunii şi intuiţiei se putea trece de la observarea faptelor la sensul lor, la integrarea lor într-un sistem, într-o totalitate, într-o unitate.

<u>Teza de doctorat</u>, cu un titlu care spune puţin omului neavertizat: "Funcţiunile extrafiscale ale impozitelor", ţintea un sistem nou de organizare pe spaţiu mondial, pe plan politic, economic, social, cultural. Transformările ce se petrec în lume reclamă un asemenea sistem, frământările şi evenimentele istoriei contemporane, care scot în evidenţă tot mai mult opoziţia dintre capitalism şi socialism sau democraţiile de stil occidental şi comunism, reclamă soluţionarea problemelor: naţională, socială, economică, religioasă, culturală. O viziune nouă a omenirii în care asperităţile cauzate de aceste probleme grele să dispară."

„O uşurinţă şi un exerciţiu de mic copil de a învăţa limbi moderne şi limbi clasice, stimulate şi întreţinute de un savant nedreptăţit, mi-au deschis orizonturi nebănuite. Setea de cunoaştere în toate domeniile, îngemănată cu obligaţia de a avea mereu o cultură generală actualizată, pentru a putea pregăti şi îndruma generaţii întregi de elevi, cărora le-am dat meditaţii, m-a constrâns să mă risipesc necontenit, să fac paşi puţini pe drumul meu, să nu pot da ceva de durată, decât prin ceea ce a crescut în sufletul şi prin activitatea elevilor mei.

Nevoia de a-mi câştiga existenţa învăţând pe alţii, mi-a restructurat însuşi sensul vieţii şi destinul. M-am realizat ca <u>ucenic</u>, studiind necurmat, spre a avea ceva de dat altora şi ca <u>învăţător</u>, trăind viaţa, aspiraţiile, îndatoririle lor, trasându-le calea pe care o au de străbătut în ştiinţă şi în împlinirea de sine, spre a fi de folos entităţilor superioare şi lor înşişi".

În clasa a IV-a şi a V-a a voit să dea două clase într-un an, dar n-a ştiut şi nu l-a sfătuit nimeni cum să obţină aprobarea.

Iubind cartea, de mic a fost întâi şeful bibliotecii clasei şi a cursului inferior, mai apoi şeful bibliotecii liceului, cu acces la biblioteca profesorilor. Prof. Mărtinaş l-a îndrumat nu numai în clasă ci şi în orele pe care le presta la biblioteca liceului. Invitat acasă la el, îi dădea voe să consulte extraordinara bibliotecă personală a lui.

Îi citea adesea din caetele de însemnări în legătură cu evenimentele la care participa. Între ele a găsit o măiastră conferință ținută la Palatul Cultural din Târgu Mureş cu ocazia concertului dat de George Enescu. Era un imn adus muzicii şi semnificațiilor ei. Desigur că-l ascultase de nenumărate ori pe interpretul înlăcrimat, pe dirijor, pe profesor, pe marele compozitor.

Ca şi cartea, munca i-a fost nedespărțit prieten: "începând cu clasa I-a de liceu am dat ajutor gazdei şi vecinilor, care îmi dădeau în schimb câte o mâncare caldă. În general mâncarea îmi era adusă de mama cu desaga, de la 40 km. pe jos, – o dată – la două săptămâni sau ocazional. În vacanțe: munca în ogradă şi în grădină, munca câmpului, creşterea păsărilor şi animalelor şi apoi o practică la toate instituțiile din sat şi mai ales la Farmacia germanului Koreck Fr. care mi-ar fi lăsat-o mie dacă nu s-ar fi întâmplat ca Facultatea de Farmacie să se mute de la Cluj la Bucureşti.

Am lucrat la atelierele publice, treabă de muncitor necalificat pentru mecanică şi lăcătuşerie, apoi reparat maşini agricole, am făcut sculptură.

Înclinat de mic copil spre orice muncă, n-am fost nici o clipă speriat de vreo meserie – ca cei care încep să muncească, şomeri prin natura lor, exploatând curente, idei, sentimente, ataşamente, apartenențe.

Încă din timpul şcolii, din clasa a IV-a, când meditam pe unul de clasa a V-a, am avut o meserie cinstită, de profesor particular, până la înscrierea în Barou."

Am trăit de mic între străini, am comparat permanent însuşirile lor cu ale noastre şi m-am străduit permanent ca să fiu cel puțin ca ei sau să-mi dau seama de însuşirile mele şi de posibilitățile neamului meu.

De mic copil mă ştiu sănătos. Mama, în povestirile dânsei, mă prezintă cu o sănătate fizică şi psihică deplină în toate perioadele copilăriei şi adolescenței – ceea ce m-a ajutat să prestez fără primejdii şi efort orice muncă manuală sau intelectuală şi să dispun de puterea şi rezistența de a duce orice lucru la bun sfârşit.

Întotdeauna mi-a plăcut să întreprind lucrări care duceau rapid la un rezultat concret sau să pregătesc cu minuțiozitate o acțiune îndelungată în vederea atingerii unui scop bine definit, cert deşi mai îndepărtat. Totuşi am risipit mult timp şi energie pentru a ajuta altora, ignorându-mi drumul şi obiectivele mele, ceea ce face ca activitatea desfăşurată să apară adesea lipsită de unitate şi continuitate. Mereu am fost stăpânit de o îndoială: sunt mai de folos urmărindu-mi țintele mele personale sau contribuind la ridicarea altora? Din această cauză, deşi posedat de dorința şi voința de a şti, mult timp l-am risipit, în afara căii mele de împlinire şi desăvârşire de sine, făcând bine altora.

Stăpânit mai mult de idei decât de sentimente, reacționând imediat la simpatii şi antipatii, rob în taină al pasiunilor şi emoțiilor, nu m-am lăsat stăpânit de imaginație şi sensibilitate.

Plecând de la realitate şi întorcându-mă într-una la ea, aspirațiile învăluiau un ideal plasat în centrul ființei şi existenței mele, izvor de acțiune şi reverie, de înălțare şi desăvârşire, resort intim al voinței – care mi-a dat stăpânire de sine, dar ezitări în raporturile cu alții. Drumul cel mare, ce ducea spre idealul meu nu l-am pierdut niciodată. Oricare au fost împrejurările, activitatea constantă într-o singură direcție nu am pierdut-o. Obiectivul cel mai apropiat: a fi un om cu o deplină armonie

lăuntrică şi a da un exemplu bun în viaţa de toate zilele, nu numai în momentele cruciale. *(sublinierea noastră)*

E o dragoste pentru binele altora de care niciodată n-am făcut caz.

Idealul meu e greu de definit. Fundamentat pe pornirea de a observa, de a afla, de a şti, de a cunoaşte totul, alimentat de setea de absolut şi desăvârşire, de însuşire a substanţei, a esenţelor inalterabile, temeritate intelectuală şi aventura generozităţii sociale. Imprudenţă în orientări şi atitudini, deplin control al gândului şi cuvântului, al gestului în raport cu lumea exterioară. Dintr-un exagerat simţ de răspundere faţă de alţii, gata oricând de a sacrifica pentru ei, „a mă găsi în misiune".

Încercări literare

Încă din clasele primare îi plăcea mult să scrie. "Am scris c-aşa mi-a venit mie, niciodată pentru câştig, niciodată căutat ci dintr-un imbold lăuntric către expresiune în gând, sentimente, ecou al aspiraţiilor noastre de viaţă, al mediului în care trăiam – un realism profund."

Marii dascăli i-au fost: poporul cu şezătorile, sărbătorile, credinţele şi obiceiurile, cântecele seara pe uliţă, diferitele ocazii – petreceri, nunţi, în general folclorul cu minunile lui; cărţile populare, cele din literatura română: Eminescu, Coşbuc, Iosif, Goga, Creangă, Rebreanu, Agârbiceanu.

Dintre cei străini, mai târziu, – R.M. Rilke, Baudelaire, Verlaine, H. de Regnier, V. Hugo, Dostoevski (în traducerea germană sub îngrijirea lui M. van den Bruch), Tolstoi şi mai ales credinţa străbună cu misterele ei, cât şi natura plină de taine şi vrajă.

Din clasa a IV-a primară până în clasa a V-a de liceu, a avut câteva caete cu încercări poetice. Singurul cititor era o colegă din şcoala primară, căreia i le citea în vacanţă: versuri de tip clasic, respectând toate regulile prozodiei antice şi

moderne. „Utima poezie dedicată unei prietene mi s-a părut că nu are un şir logic al ideilor, – cărora le dam o importanţă mai mare decât construcţiei formale şi din acest motiv am renunţat la poezie, odată cu intrarea în Societatea M. Eminescu şi în Societatea de lectură a Liceului. M-am îndreptat spre proza poetică, încercând câteva poeme în proză, spre eseu şi critica literară, părăsindu-le şi pe acestea, pentru studii cu caracter etnografic, politico–economic.

În clasa a III-a de liceu aveam vreo două caete cu scrisori către prietene şi prieteni, scrise cu îngrijire multă; în clasa a IV-a şi a V-a, caet cu sinteză a lecturilor, a explicaţiilor profesorului, a examinărilor din clasă, cu pretenţii de noţiuni de comparaţie, stilistică literară şi genuri literare; în clasa a V-a şi a VI-a – o istorie a literaturii noastre, fără pretenţii de originalitate, dar intenţii de privire critică, obiectivă, ca o sinteză."

În liceu funcţionau mai multe societăţi: societatea de lectură a cursului inferior, societatea de lectură a cursului superior, societatea M. Eminescu, societatea religioasă Màriana, – pe care a condus-o la un moment dat, – societatea de ştiinţe, cu două secţii: de fizico–chimice şi de istorie.

Era membru activ în toate. În cadrul societăţii de istorie a ţinut mai multe comunicări, printre care şi "Continuitatea elementului roman în Dacia". Deşi avea note mari la istorie şi profesorul Gr. Ciortea care era şi director îl iubea şi-l recomanda ca meditator, s-a trezit cu un 3 la Istorie, cu 9 la purtare şi pedepsit cu eliminarea pe 3 zile, datorită unei neînţelegeri, – un coleg străduindu-se să-i justifice o absenţă. De toate acestea a aflat din jurnalul clasei, (fiind şeful clasei).

La Societatea de lectură a cursului superior, condusă de Prof. D. Mărtinaş, a prezentat printre altele pe: Mircea Eliade cu Maitreyi, pe Lucian Blaga cu Lauda somnului şi Meşterul Manole, pe Goga, pe V. Eftimiu. (N.n.)

„În cadrul societăţilor liceului, aveau loc discuţii fără de nici o rezervă. Nu mai ştiu cum s-a întemeiat Societatea M. Eminescu şi cum a evoluat până în momentul când am intrat în ea. La acea dată se făceau comunicări, aveau loc convorbiri numeroase, care au influenţat evoluţia gândirii mele. După discuţiile critice in şedinţe, comunicările se refăceau şi se publicau în revista "Răsăritul" trasă la şapirograf.

Cercul M. Eminescu urmărea, printre altele, să învăţăm să gândim şi să ne exprimăm. Nu era vorba de a învăţa în sensul de a ne înmulţi cunoştinţele, ci de forme şi metode de gândire, care puteau fi exersate şi verificate în comun. Doream ca prin această confruntare să ajungem la un alt nivel de gândire, care de fapt ar fi însemnat începutul îndeplinirii misiunii noastre . Făceam exerciţii de a vorbi în scopul de a face o comunicare şi a ţine o conferinţă publică.

În comunicări gândirea era formulată direct, fără a fi fost învăţată sau a repeta ce au spus alţii. Expuneri: istorice, critice, sistematice, – idei, imagini, caracteristicile vremii. Nú era vorba de difuzarea unor păreri ale altora, ci de căutarea adevărului, obstacolele cu care luptam şi pe care doream să le învingem.

Revista "Răsăritul" era în corespondenţă cu reviste locale, similare, chiar cu unele din alte localităţi, cum era "Mlădiţe" de la Blaj. Dintre articolele publicate în revistă, nu-mi aduc aminte decât de unul: "Semnificaţia zilei de 1 Decembrie 1918". Din toate comunicările şi articolele nu mai am azi nimic. A ars în 3 rânduri biblioteca de acasă (în timpul războiului), iar ce a rămas în cele 3 reviste nu reprezintă decât încercări, fie asupra a ceea ce voiam să spun sau au spus alţii.

Dragostea mare care-o avea mama pentru învăţătură şi cărţi a făcut să devin un bibliofil, înjghebându-mi în patru rânduri câte o bibliotecă, – pe care le-am pierdut în întregime, apoi parţial, tot de atâtea ori.

Căutam să citesc tot ce apărea de preţ în literatura română şi străină, urmăream săptămânal şi lunar revistele. Aveam chiar colecţii ale unor ziare care cuprindeau pagini literare.

Iubeam diversitatea în gând şi în viaţă.

Treceam de la un aspect al naturii la altul, de la o preţuire la alta şi totuşi în această mobilitate lăuntrică neîncetată, aveam o constantă dorinţă de a mă desăvârşi.

Din acest liceu am rămas profund ataşat de personalitatea patronului liceului, de bustul lui, de masivitatea construcţiei liceului şi de profesorii care au ştiut să se facă nu numai respectaţi ci şi iubiţi şi prin aceasta să ne oblige, fără constrângeri, să învăţăm materia pe care o predau şi au ştiut să facă posibilă valorificarea inclinărilor mele.

Patronul liceului – Al. Papiu Ilarian – reprezentant al generaţiei de la 1848 şi al epocii sale, cu o activitate multilaterală şi vastă ca luptător şi cercetător pentru cauza naţională, cu lucrări originale: istorice, filozofice, filologice, politice, juridice, deţinător a importante funcţiuni culturale – profesor universitar şi membru al Academiei Române; funcţiuni politice – titular al departamentului Justiţiei; funcţiuni juridice – preşedinte al Curţii de Apel, scriitor, avocat, publicist, "s-a adresat totdeauna Românilor de pe ambele versante ale Carpaţilor, chemându-i pe toţi la luptă împotriva despotismului, îndemnându-i la formarea unui stat naţional şi a unei culturi unitare patriotice." A subliniat necesitatea de şcoli pentru Românii din Dacia superioară care "pentru a se ridica nu aveau decât calea intelectuală, bine ştiind inamicii că uşor este a se ţine în jug o naţiune acoperită de întunerecul neştiinţei!" Pentru toate acestea, pentru faptul că a fost elev la Tg. Mureş şi aici şi-a încălzit tinereţea, la focul ideilor revoluţionare, pentru că părinţii lui erau de origine din judeţul Mureş (Budiul de Câmpie, care acum poartă numele de Papiu Ilarian), în 1919, primului liceu de stat român i s-a dat numele lui

şi în faţa liceului s-a înălţat bustul lui ca un act de demnitate naţională, culturală şi de educaţie pentru generaţia actuală şi viitoare...("Anuarul liceului 1919 – 1969").

Liceul nostru are un edificiu masiv ca o cetate. Aşezat pe patru străzi, spre a fi ferit de zgomote, imixtiuni ale vecinătăţilor şi obligaţii reciproce. O cetate a instruirii şi a educaţiei integrale – demnă de Patronul liceului, care la 21 de ani a vorbit pe Câmpia Libertăţii de la Blaj, iar la 41 de ani, şi-a rostit discursul de recepţie de la Academia Română despre "Viaţa, operile şi ideile lui Georgiu Şincai din Şinca." Tot de pe câmpie de unde era şi el.

Liceul Alexandru Papiu Ilarian a marcat o evoluţie a tuturor elementelor liceului - profesori şi elevi... A dat elemente de valoare ştiinţei, culturii române. Dintre personalităţile de seamă care şi-au făcut educaţia la liceul Al. Papiu Ilarian amintesc pe cei pe care i-am cunoscut personal:

Nicolae Hangea conferenţiar universitar, decanul Facultăţii de fizică şi chimie a Institutului pedagogic din Bucureşti. Când eram elev era laborant la fizico–chimice în liceu.

Eugen Bad – doctor în ştiinţele medicale, cercetător principal în Ministerul Sănătăţii. Era în clasa a VIII-a când eu eram în clasa I-a.

Ovidiu Papadima – doctor în filozofie şi litere, critic literar şi publicist, şef de secţie la Institutul de istorie şi teorie literară George Călinescu al Academiei Române, redactor al revistei şcolare "Îndemnul", folclorist, autor a numeroase monografii şi lucrări de critică literară. Autorul unei lucrări de mare valoare: "O viziune românească a lumii". Eram în clasa I-a când el era în clasa a VIII-a.

Emil Viciu doctor docent în ştiinţele medicale, conferenţiar al Clinicii de cardiologie Bucureşti. Autor a numeroase lucrări ştiinţifice, printre care: "Turburările de ritm ale inimei – Era coleg cu Papadima. De asemenea şi Ciobanu Ioan,

doctor docent în ştiinţe, profesor al Facultăţii de biologie–geografie de la Universitatea din Cluj.

Cu o serie în urmă a fost Constantin Herbst, conferenţiar universitar, şeful catedrei de geografie economică a Facultăţii de geologie–geografie a Universităţii din Bucureşti. L-am întâlnit în librăria Academiei şi l-am vizitat la Universitate cu puţin timp înainte de a muri. Avea multe lucrări publicate şi colaborări, ca şi soţia sa.

Emil Cernea, conferenţiar universitar la catedra de istoria dreptului românesc la Universitate; în liceu – strălucit violonist. Îl ascultam adesea la internatul liceului. Rivaliza cu Titus Comes şi Romaşcanu.

Alexandru Clenciu, diplomat al Academiei de Arte frumoase, membru al Uniunii ariştilor plastici. L-am întâlnit la expoziţiile sale.

Gheorghe Nicolau – coleg de clasă, doctor în ştiinţele medicale, şeful laboratorului de serologie din Spitalul Colentina. Are 116 lucrări publicate.

Liviu Comes – conferenţiar universitar la Medicină Cluj, apoi profesor universitar, rector al Conservatorului Gh. Dima Cluj, compozitor, are numeroase lucrări teoretice muzicale. S-a impus în liceu pe când era în clasa a V-a, ca dirijor al corului şi orchestrei liceului, la serbările şcolare ale liceului şi la Palatul Cultural. Elev al profesorului nostru Heinz Haltmann.

Alţi elevi străluciţi:

Dumitru Iacob, doctor în ştiinţe, fost profesor universitar şi decan al Facultăţii de Geologie–Geografie din Cluj.

Ioan Gliga – conferenţiar universitar la Facultatea de Drept din Cluj.

Romeo Dăscălescu – poet, scriitor, autor de lucrări ştiinţifice şi literare, cercetător şi director adjunct al Institutului de ştiinţe din Bucureşti.

Vasile Gliga – ministru adjunct la Ministerul Afacerilor Externe.

Remus Luca – scriitor – nuvele, romane, traducător.

Şi mulţi alţii cu funcţiuni importante în viaţa ştiinţifică, culturală şi politică a statului român. Acestea sunt rezultatele incontestabile ale educaţiei pe care ne-a făcut-o liceul.

Profesorii de la Liceul Al. P. Ilarian, care m-au ajutat să-mi utilizez însuşirile moştenite şi să-mi cuceresc însuşiri morale, intelectuale, spirituale, dându-mi şi o conştiinţă de sine şi stimulându-mi puterile creatoare au fost:

Profesorul de limba română Dumitru Mărtinaş, autorul importantei lucrări: "Originea Ceangăilor din Moldova" şi a altor studii publicate în anuarul liceului, mi-a sădit în suflet un cult al literaturii române şi universale, – punând întotdeauna originea literaturii române în lumina istoriei şi a culturii. Mi-a întărit gustul pentru lectură, încredinţându-mi conducerea bibliotecii de clasă în cursul inferior şi a bibliotecii liceului pentru elevi, în cursul superior, ca şi prin caietele de temă de clasă şi prin caietele de lecturi particulare.

M-a încurajat în lucrări originale, recenzii, replici libere, – din cadrul Societăţii de lectură a elevilor din cursul superior, pe care o conducea – un prim pas pentru fundamentarea culturii. Mi-a alimentat setea de desăvârşire morală şi spirituală.

Profesorul Mărtinaş – ne-a învăţat limba română literară cultă – fără vocabular, construcţii şi accent provincial. Era apropiat de copiii ardeleni fiindcă el însuşi era ardelean la originea lui. Mi-a spus întotdeauna adevărul: la primul ireparabil istoric, cultural, naţional *(asasinarea Căpitanului – N.n.)* şi la apariţia celui personal. N-a spus niciodată tot ce ştia şi n-a scris datorită spiritului critic şi umilinţei creştine. A lucrat până în ultima clipă. N-a cunoscut dezagregarea fizică şi nici morală. Nici cădere, nici scădere. Nici în vorbit şi nici în scris.

Profesorul Niculae Sulică, de limba latină şi greacă, un adevărat savant, personalitate de tip renaştere, – temeinic pregătit în multiple domenii, m-a determinat să fac filatelie, numismatică, culegeri folclorice şi de obiecte de artă veche. M-a iniţiat în subtilităţile limbilor latină şi greacă pe care ni le preda şi în dificultăţile gramaticale ale acestor limbi. Prin el am îndrăgit Grecia şi Roma – două culturi străvechi, – două mitologii, care rezistă în timp şi fără de care nu pot fi înţelese culturile moderne, nici omul şi nici concepţiile lui despre lume şi viaţă.

N-a irosit niciodată cuvântul: în expunerile din clasă, în conferinţe, în lucrări, în răspunsuri la atacuri. Toată viaţa, pe om l-a ros sărăcia, şi pe savant l-a lovit invidia şi răutatea unui coleg de cancelarie lipsit de competenţă, ori de câte ori se ivea prilejul de a concura pentru o catedră universitară. Pierderea era a Universităţii, a studenţilor şi a oamenilor de cultură. Eminescolog de seamă, care ne-a determinat ca din dragoste faţă de Eminescu să formăm o societate literară "M. Eminescu" şi să scoatem la şapirograf o revistă "Răsăritul", pe osatura căreia a apărut apoi revista "Scânteieri". Îşi doarme somnul de veci sub o cruce uitată în cimitirul din Scheii Braşovului.

Profesorul Iosif Bucur – preot profesor de Religie – bătrân şi înţelept, sever dar drept, pedagog desăvârşit, care ne-a făcut o educaţie religioasă riguroasă, controlând frecvenţa la biserică şi în cor, cu un caracter strict dogmatic. Autoritar, ne-a convins de pericolul sectelor, care duc la desbinare în rândul credincioşilor, al neamului, al omenirii. Apărarea: trăirea religioasă în cadrul bisericii. Deşi noi uniţii eram mai numeroşi decât ortodocşii, ne asculta în fiecare oră şi sesiza orice abatere de la dreapta credinţă şi de la trăirea religioasă.

Profesorul Preot, tot unit, Ioan Miclea – după pensionarea lui Iosif Bucur, ne-a predat religia în clasa a VII-a. Scriitor, cercetător şi filozof catolic, problematiza în expuneri şi în scris chiar, pentru a pune în evidenţă idealul creştin. Permitea întrebări şi contraziceri, ceea ce în cei şase ani anteriori, n-am îndrăznit să facem. Ioan Miclea se baza pe vasta sa erudiţie teologică şi filozofică. Pentru a-i pune întrebări ne documentam, punând faţă-n faţă profesorii de la Academiile teologice ortodoxe

cu cei de la Academiile Unite. Şi pe unii şi pe alţii cu teologii şi filozofii ruşi: N. Berdiaev, Arseniev, Bulgakoff, Chestov, V.I. Soloviev ("La justification du bien", "La Russie et l'église universelle") – cu cei doi catolici: Toma d'Aquino, Sf. Augustin şi cu J. Maritain. Toate ca o cale de a ajunge la izvorul adevărat al creştinismului: credinţa în Dumnezeu prin cuvânt!

Profesorul George Târnoveanu, predându-ne germana, mi-a întărit consideraţia pe care o aveam faţă de această limbă, faţă de poporul care o vorbeşte, faţă de geniile lui, şi de creaţiile lor... "Fără nici o exagerare", spunea George Enescu, "Bach este pentru mine ceea ce Sf. Constantin este pentru creştini, de o jumătate de veac este pâinea mea de toate zilele". Cunoscând limba germană de la farmacistul din comună, eram unul din elevii de care se servea la predare, în clasă.

Cunoşteam limba germană ca o limbă de circulaţie mondială în raporturi culturale, tehnice şi chiar diplomatice şi pentru a face lectura unor cărţi al căror original nu-l puteam citi. Am citit comparativ cărţile lui Dostoevski – în traducere germană a textului integral, în traducere franceză,- adesea rezumativ.

Profesorul de limbă franceză René Larchet, din misiunea franceză, cu studii la Sorbona şi Caen, ne-a învăţat şase ani limba, literatura, geografia, cultura, istoria Franţei şi a Parisului, impunându-se prin sobrietatea în ţinută, în vorbire, în viaţă şi prin accentul şi rostirea elegantă a limbii franceze. Prin el am ajuns să iubim poporul francez, cu cultura, cu civilizaţia, cu toate ale lui, chiar şi cu defectele, pe care "bonjuriştii" noştri le-au importat, ca şi pe poporul nostru şi să legăm destinul nostru de acel al Franţei, mergând chiar până la formula: "Pas de France, pas de Roumanie". Exemplificare: România a renunţat la garanţiile anglo–franceze din 18.04.1939 şi în urma ultimatumului sovietic din 26 Iunie 1940 dat României, Basarabia şi Bucovina de Nord intră în componenţa URSS. La 30 August 1940 se semnează la Viena documentele arbitrajului germano–italian: Dictatul de la Viena – prin care partea de Nord a Ardealului: (Câmpia

Transilvaniei 43.492 Km^2 şi 2.667.000 de locuitori, în majoritate Români) este smulsă României şi predată Ungariei. La 7 Septembrie, prin tratatul de frontieră româno–bulgar de la Craiova, partea de Sud a Dobrogei ("Cadrilaterul", adică judeţele Durostor şi Caliacra cu Balcicul) intră în componenţa Bulgariei. Cu toate acestea, Ion Antonescu semnează la Berlin în 23 Noiembrie 1940, adeziunea României la pactul tripartit – Germania, Italia, Japonia – iar la 21–22 Iunie 1941 se deslănţue războiul împotriva URSS de către Germania, în care este împinsă şi România. La 12 Aprilie 1944 guvernul sovietic propune guvernului român condiţiile de armistiţiu. La 12 Mai 1945 armata română îşi încheie după 260 zile de luptă, participarea la războiul antihitlerist. Efectivul de 540.000 de ostaşi a străbătut peste 1.000 km., a eliberat 3831 localităţi. Peste 170.000 de militari Români şi-au jertfit viaţa. La 13 August 1946 Gh. Tătărăscu, ministru de externe, expune Conferinţei de pace de la Paris proectele de tratat, cerând recunoaşterea calităţii de beligerant, ce nu s-a acceptat, ducând adeziunea la principiile Chartei ONU. La 10 Februarie 1947 delegaţia română semnează la Paris Tratatul de pace cu puterile aliate: se recunosc drepturile legitime asupra Transilvaniei de Nord şi se impune plata unor despăgubiri de reparaţii de război... Urmează probleme interne: Partidului Naţional Ţărănesc, dizolvat prin jurnal al Consiliului de Miniştri, i se face proces şi membri marcanţi sunt condamnaţi şi închişi. Se dă vot de neîncredere P.N.L. – Tătărăscu şi înlocuirea lui din guvern; abdicarea regelui Mihai şi proclamarea Republicii; destituirea din funcţia de Ministru de Justiţie, arestarea, procesul, condamnarea la moarte şi executarea sentinţei lui Lucreţiu Pătrăşcanu, urmează alte procese, condamnări. (Extras din Istoria Românilor în date – elaborată sub conducerea lui C.C. Giurescu). România devine membră ONU şi UNESCO.

Concluzii, desprinse pe marginea evenimentelor istorice de către un istoric francez iubit şi recomandat de profesorul R. Larchet, J. Bainville:

"Ceea ce am putea crede câştigat pentru eternitate, fixat pentru totdeauna în memorie, se va uita după o generaţie. Istoria este o fântână (puţ al uitării, o fântână insondabilă)."

"Nimeni nu a spus mai bine ca bătrânul Herodot:.

«Nimeni nu este atât de nebun pentru a prefera războiul, păcii, căci în timp de pace, fiii sunt aceia care îngroapă taţii, în timp ce în timp de război, taţii îşi îngroapă fiii.»

«Când principiul războiului a fost rău, cum ar putea pacea să fie bună!»"

"Pentru ca o alianţă să fie solidă, trebue ca ea să aibă la bază conformitatea de interese şi această conformitate nu depinde de ora care trece. Ea este permanentă, sau nu este... Pentru a fi eficiente, alianţele trebue să fie foarte serios practicate, supravegheate de aproape, împrospătate mereu, prin reciprocitatea serviciilor aduse. Lucrurile importante şi durabile au nevoie de pregătire şi reflexie (gândire). Alianţele încheiate în entuziasm nu sunt cele mai solide."

"Pentru a mânca e nevoe de pâine şi pământuri roditoare, sau de debuşeuri (locuri de desfacere) pentru negoţul porturilor, coloniilor, al punctelor de sprijin. Iată chestiunile teritoriale şi chestiunile stabilirii frontierelor. Rivalităţile, guvernămintele de interese, alianţele şi coaliţiile vin după. Războiul le urmează în curând. Popoarele, fie că sunt în monarhie sau în democraţie, în regim capitalist sau în regim comunist, piaţa nu diferă."

"Ce este libertatea într-o tâmplă în care popoarele simt apăsând asupra lor atâtea nevoi în care ele resimt mai ales nesiguranţa zilei de mâine?"

"În mijlocul ororii universale, pacea năzuieşte către timpuri mai bune. Ea clădeşte o lume în care măcelurile vor fi necunoscute. Nu este pentru prima dată când spectacolul războiului face să se nască dorinţa unei păci veşnice în viitor. Nu este pentru prima oară când oamenii caută să formeze instituţii speciale pentru a împiedica popoarele să se sfâşie."

"Celor care sunt mâhniţi, celor care suferă, cine ar îndrăsni să le interzică de a visa?"

"Viitorul se clădeşte cu suferinţa omenească şi lumea naşte şi se înnoieşte, ca şi oamenii înşişi, în mijlocul gemetelor! Dar şi visele deasemenea au nevoie de a lua o formă şi numai politica este aceea care le-o poate da."

"Sarcina politicii este aceea de a găsi soluţii pentru greutăţile care renasc mereu. Ea mai este şi aceea de a le preveni şi de a nu se lăsa luată pe neaşteptate... Totul se aranjează, dar câteodată rău..."

Acelaş profesor de franceză a venit în ajutorul profesorilor noştri de istorie cu o comparaţie făcută între cucerirea Daciei de Romani (împăratul Traian) şi cucerirea Galiei (Iulius Cezar) – descrisă de autorul lui preferat, J. Bainville. Atât una cât şi cealaltă au fost nemiloase.

Cultura şi civilizaţia romană au fost impuse prin violenţă şi vărsare de sânge şi au reuşit numai după moartea celor doi conducători, Decebal şi Vercingetorix – deopotrivă de mândri şi de neînfricaţi. Cuceririle au fost binefăcătoare pentru băştinaşi, care s-au adaptat şi au asimilat tot ce li s-a impus, făcând să reziste timpului şi fondul lor psiho–fizic, apărându-se astfel de pierderea în massele popoarelor, care îi pândeau în jurul lor: slavă, germanică, otomană şi de invazia – Ungurilor la noi, massa germanică şi engleză la ei. Sunt multe asemănări între aceste două cuceriri şi consecinţele lor. Multe invazii şi ocupaţii, multe lupte interne, multe dărâmări prin foc şi jaf, de nenumărate ori a trebuit să se reclădească totul. Ruine materiale ne-au acoperit teritoriul, rătăciri intelectuale şi decăderi morale, "mais quand on détruit pour reconstruire avant que le prix de l'ancien édifice soit dûment, amorti, le passif monte plus que les étages." ("dar când se distruge, pentru a reconstrui înainte ca preţul vechiului edificiu să fie amortizat cu forme în regulă – cum se cuvine – pasivul se ridică mai mult decât etajele")

Am avut doi profesori de istorie: Mihail Demetrius – poet, literat, gazetar – îl țin minte pentru fermecătoarele lui lecții de antică, pe care ne-o ilustra prin imaginile și expresiile lui poetice atrăgătoare, plimbându-se printre reprezentanți, idei și sentimente religioase, ce nu le pot uita, înfățișându-ne cauze și efecte, reliefând orgolii și invidii, pe același plan cu decadența atacată.

Distincția și frumusețea lui fizică, era accentuată prin eleganța îmbrăcămintei și a ținutei, purtând întotdeauna în buzunarul de sus o batistă și la butonieră o margaretă. Probabil Margareta o chema pe soția sa; care-l prezenta impecabil, corespunzător nobleții sufletului lui.

Prin clasa a V-a mi-a împrumutat "Histoire de France" de Albert Malet, examinându-mă în clasă despre reformă – aspecte și consecințe.

Grigore Ciortea – de fapt primul profesor de istorie, – în afară de Academia Teologică din Blaj, era licențiat în istorie și geografie al Facultății de litere și filozofie din București. A creat pentru elevii cursului superior o "Societate de istorie" a liceului, pe care o conducea cu toate că era extrem de ocupat.

În cadrul Societății mi-a încredințat disertația: "Continuitatea elementului roman în Dacia". Un adevăr istoric ce a fost contestat de către Unguri, bizuindu-se pe teoria lui Rössler, că odată cu retragerea trupelor romane peste Dunăre sub Aurelian la 271, a părăsit Dacia întreaga populație existentă în ea. În realitate, dacii autohtoni romanizați sau dacii liberi, veteranii și descendenții acestora, au rămas pe loc, căutând un mod de a trăi cu popoarele năvălitoare. Din calea unora se retrăgeau în munți și altora le plăteau dări și dijme. Odată cu legiunile s-au retras doar funcționarii și un număr mic de oameni bogați. Profesorul Ciortea mi-a indicat bibliografia problemei, mi-a dat unele cărți din biblioteca sa personală și mi-a trasat liniile principale ale lucrării, insistând ca fiecare argument invocat

să fie bazat pe documente istorice, pe care fiecare dintre noi trebuia să le cunoască.

R. Rössler și unii istorici și scriitori maghiari, luându-se după el – susțineau că primii Români au ajuns în podișul Transilvaniei, ca păstori, cu turmele lor, pe la sfârșitul secolului al XII–lea, înaintând spre miază–noapte, printr-o infiltrare lentă, deoarece o parte a populației maghiare a fost ucisă în timpul năvălirii tătărești (1241–1242). Adevărul este că la venirea Ungurilor în Transilvania, prezența Românilor este dovedită prin documente: cronica notarului anonim al lui Bela IV–lea, vechea cronică rusă a lui Nestor. Continuitatea este arătată de datele arheologice și lingvistice, tezaurele monetare. Chiar în comuna mea natală, s-au găsit câteva "comori" – cu monede de pe vremea lui Septimiu Sever. Argumente lingvistice au fost aduse de Atlasul lingvistic român, de savanții: Ernst Gamillscheg, Sextil Pușcariu, Emil Petrovici. Toponimia românească era și ea un argument și toponimia de caracter slav – cum sunt Bistrița și Sebeșul. Pe de altă parte Transilvania a fost un centru de roire românească – în cadrul fenomenului transhumanței – înspre răsărit până departe în munții Caucaz și Moscova și spre sud peste Dunăre în Dobrogea până în Grecia – unde găseau Români și se stabileau alături de ei. De asemenea în Moravia, Silezia, Polonia, în Galiția centrală și răsăriteană, spre Moldova și Muntenia, spre Bucovina. Transilvania reprezintă o unitate etnică, o unitate economică și o unitate culturală și politică. Transilvania este un pământ tipic românesc. Argumente care au fost susținute de toți istoricii noștri din toate punctele de vedere: istoric, lingvistic, arheologic, numismatic, toponimic, folclor, religios.

Profesorul Grigore Ciortea a fost în mai multe perioade director al liceului și de fiecare dată s-a dovedit un bun conducător și vrednic gospodar. Riguros ca om de știință și sever ca profesor și director, m-a ajutat atât pe mine, cât și pe alți fii de țărani, prin scutiri de taxe școlare și la internat, prin acordarea de

burse, semiburse şi ajutoare băneşti, prin îmbrăcăminte şi cărţi. Poate din acelaşi motiv: de a sprijini ţărănimea ca o păstrătoare a patrimoniului naţional!

Profesorul Heinz Haltmann – de muzică – ne-a învăţat, deopotrivă, teorie muzicală şi lectură muzicală, ca să putem citi partiturile şi urmări compoziţiile pe baza lor, să înţelegem şi să admirăm muzica (ce să-ţi alegi şi cum să te bucuri de ea) – ca pe o minune, care ne permite îmbogăţirea sufletului cu un univers interior care este numai al insului şi care şterge orice graniţă dintre vârste, naţionalităţi, clase sociale, ideologii politice. Nu suporta să fie tulburat farmecul creaţiilor executate. Descoperea şi sancţiona pe loc pe încriminat ca şi pe compozitorii muzicii frivole. Astfel pentru noi, cei 4 B – Bach, Beethoven, Brahms, Bruckner – erau tot aşa de accesibili ca şi Wagner, Enescu, Ceaikovski, Verdi, Debussy, Chopin, Berlioz, Johann şi Richard Strauss. Muzica nu poate fi nici uşoară şi nici grea, ci numai muzică bună, fie că este o doină sau o romanţă. George Enescu scria despre Richard Wagner, – despre care tendenţios se spune că e greu de înţeles – că este "cel mai răscolitor dintre muzicieni, cel care vorbind numai despre zei, se adresează totuşi oamenilor şi laturii celei mai fine a fiecăruia dintre noi"... Că "o artă este prin ea însăşi o lume închisă; un templu magic, în care nu simţi nici nerăbdare, nici dorinţa de a evada"... Profesorul H. Haltmann, fost dirijor de operă, conducător de cor şi de orchestră de mare anvergură, executant la orice instrument, inclusiv la orgă (în Tg. Mureş cântau numai 2 persoane la orgă) era şi compozitor şi în serile târzii, cu lună, îi cânta soţiei la fereastră "Primăvara" – ca un anotimp ce revine an de an, dar în viaţă se permanentizează, devine eternă...

O artă era şi gimnastica – prin care ne păstram trupul sănătos, armonios, echilibrat, lăcaş al sufletului, contribuind la o educaţie integrală, împreună cu sportul. De asemenea lucrul manual, desenul, caligrafia, mijloace de exprimare deplină a omului şi de cunoaştere. Cu puteri ca şi cuvântul şi ştiinţa, – linia,

culoarea, forma, volumul, au contribuit la formarea şi desăvârşirea noastră şi toţi profesorii pe care i-am avut la aceste discipline, nu dexterităţi, cum li se spunea, nu în sensul bun al cuvântului – îi păstrăm în memorie.

Tot o artă era şi felul directorului Grigore Ciortea de a mă recomanda în familii pentru pregătirea unor copii, colegi mai mici sau mai mari, de a le da lecţii ca să pot să mă întreţin la şcoală. Aşa m-a prezentat la medicul liceului, dr. Domiţian Baciu, să fac lecţii cu nepotul său Nicolae, să locuiesc cu acesta şi să fiu "mensist" în familia doctorului – beneficiar al mesei în familia lui – într-un moment greu pentru mine. M-a prezentat directorului Ioan Boca de pe Câmpie de la şcoala primară, la cantina căruia să mănânc (pentru care făceam două drumuri cu trenul de la o gară la alta). În anii în care am făcut practică la şcoala de arte şi meserii – unde făceam sculptură, lucrări mecanice, tinichigerie – m-a recomandat la "Atelierele publice ale oraşului", ca să pot să mă deprind mai uşor cu acele lucrări, care mi-au fost de mare folos în împrejurări grele în viaţă. Ca o artă am interpretat şi metoda profesorului Ioan Bujor de a ne preda ştiinţele naturale în versuri – spre a fi mai accesibile. Cu câtă căldură vorbea despre o insectă; cu multă pasiune despre o plantă sau floare; despre un minereu, care nu era o piatră oarecare; aproape în şoaptă ne prezenta o teorie sau un fenomen biologic! Sentimentul naturii şi dragostea faţă de ea, a căutat să ni le trezească şi formeze prin insectar, herbar, pietrar şi diferite culegeri de frumuseţi rare. Pe acestea am căutat în toate călătoriile şi circuitele mele să le desăvârşesc şi cât de rău mi-a părut când am întâlnit o gâză, o floare, un arbust sau pom, al cărui nume şi proprietăţi nu le-am reţinut din lecţiile din clasă sau din pregătirile pentru teză sau răspuns. Fie că le-am întâlnit pe o pajişte, într-o pădure, într-o grădină sau livadă, pe un vârf de munte, – de unde mi se deschideau privelişti îndepărtate şi uneori ignoram ceea ce era în imediata mea apropiere, ca nume, ca rost, ca parte integrantă, deşi insignifiantă, ca existenţă şi minusculă ca proporţii! Dorind

să povestesc amintiri dintr-o excursie sau să fac o descriere a locurilor, întotdeauna îmi amintesc de Dascălul nostru – cum îi plăcea să se numească pe sine! Dascălul avea peste 35 de lucrări științifice publicate, ținuse multe conferințe în multe orașe și cu diverse prilejuri festive și inițiase și participase la multe și mari acțiuni pentru cunoașterea trecutului liceului nostru. Ridicarea bustului lui Alexandru Papiu Ilarian, lui i se datorește – ca inițiativă, subscriere lunară și formarea unui comitet!

Un însingurat în sala profesorală a liceului și în societatea orașului a fost profesorul nostru de geografie Victor Georgian. Aș putea spune și un om care a trăit despărțit de natură, fiindcă nu am auzit să fi participat la o excursie, la o călătorie. Un nemulțumit de sine. Fratele său este istoricul Pamfil Georgian. La geografia economică, ne-a dat ca teză pe trimestrul al II–lea "Ford și fordismul". La aducerea tezelor, analizând-o, mi-a dat calificativul excepțional – fără nici o greșeală. O singură virgulă lipsea. M-a invitat la el acasă și mi-a dat ca premiu o carte din biblioteca sa: "Pages Choisies" de Charles Baudelaire. Înmânându-mi-o, mi-a vorbit ca nimeni altul, despre acest mare poet, scriitor și critic de artă, pe cât de contestat, pe atât de admirat pentru originalitatea și valoarea poeziilor sale din "Les Fleurs du mal"...

Am descoperit atunci, în profesorul nostru de geografie, un artist, îndrăgostit de poezie și de frumusețile ei. În fața casei avea o minunată grădină cu flori, care de care mai frumoase – portrete ale nebănuitelor ocupații și preocupări. Lecțiile din clasă nu-l trădau. Expunea frumos, corect, științific, dar fără de nici o floare stilistică. Cât ne-ar fi putut ajuta pentru descrieri geografice, dacă pe lângă știința pe care o stăpânea, ar fi adăugat ceva din darurile sale artistice!

De la toți acești profesori, de care mă leagă atâtea amintiri, pe care spațiul nu le-a putut cuprinde, am adunat cunoștințe, idei și sentimente; moduri de a pune problemele și

căile și mijloacele de a le rezolva. Soluții, care mi s-au dat: conturări de idealuri în școală și în viață, jalonări de țeluri apropiate pentru o salubritate intelectuală morală – judecăți, spirit critic, verificări și înlăturări ale erorilor și prejudecăților, criterii de apreciere și sens creator în gândire prin selecționări și sinteze. Măsuri și mijloace pentru o salubritate morală – asimilări și integrări în ființa mea a adevărului, binelui și frumosului din curentele vremii – culturale, filozofice, religioase, sociale, politice, pentru fixarea unei atitudini, a unei linii de conduită – a trăi, a acționa, a realiza, în viață pentru creștere, a sensului devenirii noastre personale și românești în liceul nostru, o importantă instituție din țară.

La nivelul liceelor militare din țară, al Colegiului Sf. Sava și al liceului Gh. Lazăr din București, al liceului George Barițiu din Cluj, al liceului Sf. Vasile din Blaj, al liceului Traian din Turnu–Severin, al liceului Coșbuc din Năsăud, al liceului C. Diaconovici Loga din Timișoara, al liceului Gojdu din Oradea, ale liceelor din Craiova Frații Buzești, Carol I, al liceului Andrei Șaguna din Brașov și altele, Liceul Al Papiu Ilarian din Târgu–Mureș era o școală de înaltă clasă, cu mari posibilități de evoluție. M-am convins de acest lucru cu prilejul întâlnirilor periodice – ale revederilor seriei noastre de absolvenți, la 40, la 45 și la 50 de ani de la absolvire!

Seria noastră de absolvenți 1934/1935 numită "Dumitru Mărtinaș" pentru a omagia pe profesorul de limbă română, care ne-a fost diriginte în clasa ultimă de liceu – a șaptea – **a reușit să se întâlnească în 1974, pentru întâia oară la împlinirea a 40 de ani de la absolvirea liceului.**

A fost un eveniment neașteptat, nesperat – mare.

Greul, meritele și recunoștința revin colegilor din Târgu–Mureș care au avut inițiativa și au organizat "revederea" – care a cerut mari eforturi, timp, cheltuieli. Au muncit intens luni de zile, dar toate prevederile lor, surprize multe și mari – s-au realizat

după programul pe care l-au făcut: primirea în gară, găzduirea, însoțirea până la liceu prin orașul schimbat, întâlnirea în fața liceului, pe treptele soclului bustului patronului liceului, fotografiile, conversațiile. Toate au întrecut nu numai așteptările lor ci și ale noastre. Excepțională, deosebit de călduroasă a fost primirea făcută de Conducerea liceului. Mai întâi un cuvânt al delegatului ei și al conducătorului pionierilor; la care a răspuns șeful promoției noastre, – o emoționantă predare a ștafetei dintre generații, pentru asigurarea continuității culturale!

Cordoane de pionieri, îmbrăcați festiv, cu buchete de flori în mână, ne așteptau pe scările intrării principale ale liceului, având alături pe profesorii actuali, – băteau din palme, urau și ne aruncau flori în față. Din loc în loc îmbrățișam pe cei mici și strângeam sincer mâna profesorilor lor. În urale am fost conduși până la clasa pe care am avut-o în clasa a VII–a ultimul nostru an de liceu. Pășeam pentru prima dată pe scările intrării principale a liceului, într-un cadru solemn, de neimaginat, feeric! Acolo ne-a întâmpinat directorul liceului, Simion Văsieș, rostind un cuvânt impresionant de bun venit, subliniind semnificațiile evenimentului și importanța seriei noastre ca verigă evolutivă în lanțul de absolvenți ai liceului de băieți Alexandru Papiu Ilarian, cu toate realizările ei pe multiple planuri, singura care a avut nenorocirea de a-i fi dispărut, pentru totdeauna, tabloul de absolvire de pe coridor!

Fiecare moment și nume îl însoțeam cu un strop de amintiri și cu o lacrimă. În răspunsul său de mulțumire, șeful promoției noastre manifesta încuviințarea și emoțiile noastre ale tuturor celor prezenți, care erau așezați în bănci, fiecare la locul său din ultima clasă de liceu.

La apelul făcut, cei prezenți au răspuns cu câte o autobiografie scurtă. O invazie de necunoscute, de evoluții și date, care nu puteau fi bănuite, aproape pentru fiecare dintre noi! Unii dintre noi au fost adevărați făuritori ai destinului lor, luând

hotărâri decisive la răscruci, alegând soluții optime pentru îndeplinirea profesiunii îmbrățișate.

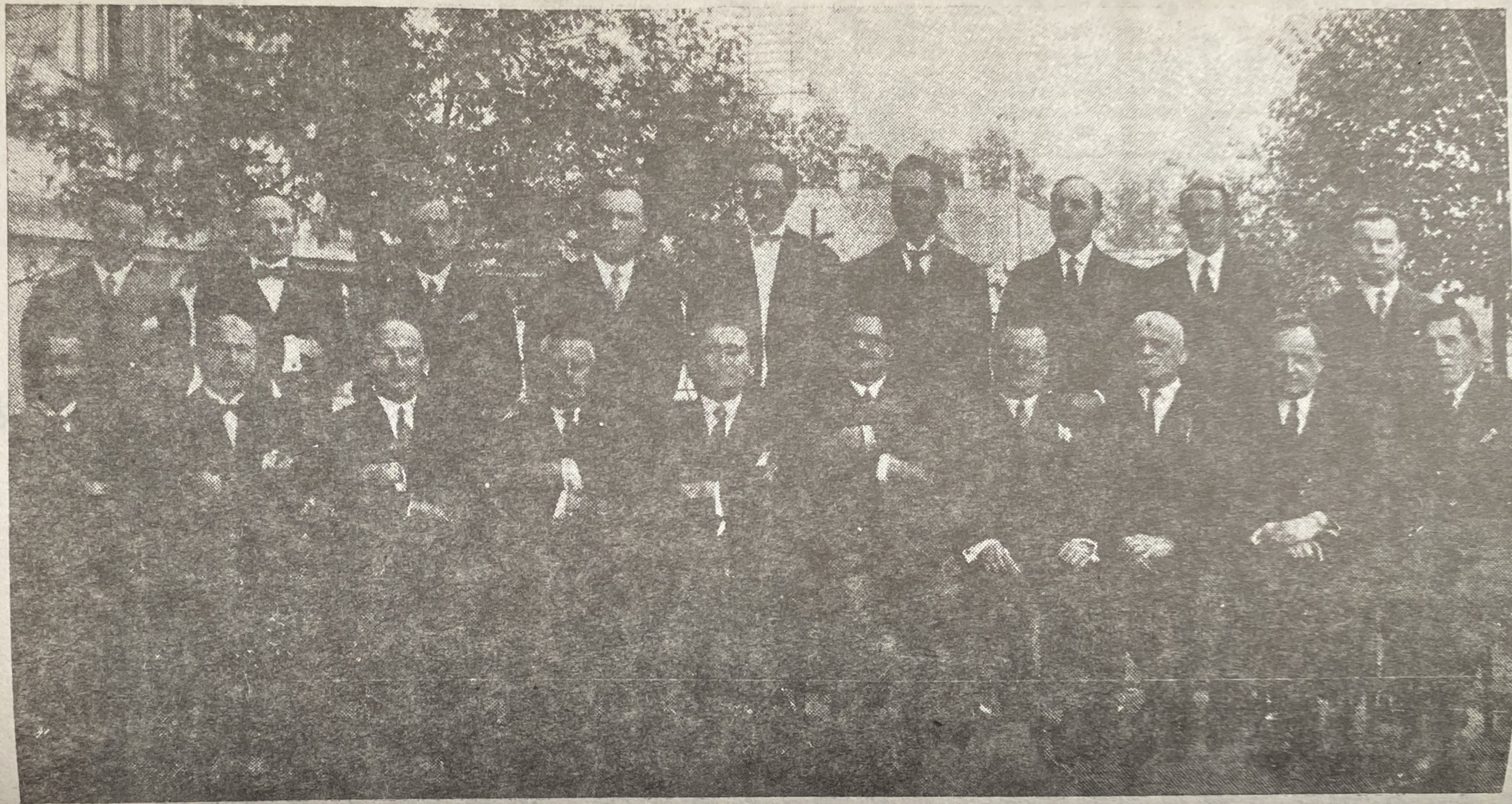
Mulți aveau alături soțiile – real sprijin în viață și în carieră. Ca să poți vedea meandrele drumurilor străbătute, limpezimile împlinirilor și umbrele obstacolelor, trebuia să urci în gând, pe unul dintre masivii noștri și să privești de la înălțimea lor priveliștea unei vieți – Caraimanul, Ceahlăul și pentru unii Retezatul, - ca să ai deplin spectacolul culmilor de realizare.

Luminozitatea, depărtările în spațiu și în timp, le da mărturisirea făcută de fiecare, cu sinceritate și împărtășită cu deplină încredere. Fiecare și-a arătat fața adevărată a zilelor mari de mulțumire sau reușită, de biruință sau suferință! Impresionante au fost recoltele culese după o viață de om. De oameni mari, unii!

Alungând norii ce învăluiseră piscurile, cine să prevadă mersul vieții, înserarea pentru unii, amurgul mai apropiat sau mai depărtat pentru alții... Pe unele vârfuri noaptea vine pe furiș, pentru altele coboară vertiginos și așterne tăcerea și liniștea eternă peste întregul cuprins! Sunt puțini cei vestiți că se prăbușesc de pe stânci în hăul necunoscutului!

Absenteismul a fost aspru criticat pentru că solemnitatea nu era numai sărbătoarea noastră a seriei de altădată, sărbătoarea liceului nostru de totdeauna și a locului, – cu conducerea, cadrele și elevii săi actuali, cu totul neobișnuită, ci și o comemorare a conducătorilor noștri de ieri – directori, corp profesoral, personal ajutător, – care nu mai sunt sau cărora starea sănătății nu le permite să fie de față – a colegilor noștri duși și ei în lumea umbrelor, precum și o înălțătoare sărbătoare a culturii românești, pe meleagurile mureșene, la care prin manifestările din oraș, prin oficierea serviciului divin la deschidere, la Catedrală, lua parte și lume din oraș sau din alte părți! Profesorul nostru diriginte Dumitru Mărtinaș fiind bolnav, a trimis un sguduitor mesaj adresat seriei noastre care-i poartă numele.

CORPUL PROFESORAL AL LICEULUI „AL. PAPIU ILARIAN“ TG. MUREŞ

R. Larchet Gh. Târnăveanu I. Bozdog I. Bojoru Dir. Gr. Ciortea N. Sulică A. Dupont Al. Sighişoreanu A. Antalffy E. Vlasiu
V. Preuţescu Em. György I.Popp D. Mărtinaş H. Haltmann I. Peter D. Roman L. Szabo Dr. Baciu

La apel, în locul celor ce nu mai sunt în viață, răspundeau cei care știau din ce cauză și unde și-au găsit odihna veșnică, cine-i mai plânge sau nu, sau rosteau adevărul apăsător ca plumbul: "decedat"!

Tot în cadrul acestei complexe solemnități, după sguduirile lăuntrice dramatice, Directorul liceului, Simion Văsieș, ne-a condus și profesorii de specialitate ne-au primit, în sălile actuale de cursuri, în care predarea se face cu metode noi și cu mijloace la nivelul celei mai înalte tehnici existente, cu stații de amplificare și posibilități de control al atenției și înțelegerii – modernizate, aidoma acelora din Institutele Universitare de specialitate!

Ne-a condus și la laboratoare. O mândrie a liceului dar și a noastră.

A doua zi am făcut un pelerinaj la mormintele celor care-și dorm somnul de veci în cimitirele din localitate: directori, profesori, colegi și prieteni din vremea noastră. Despre directorii și profesorii liceului – contemporanii seriei noastre, dascălii noștri, ne vorbise în ajun profesorul nostru, preot Ioan Miclea, evocându-i pe toți, în cadrul realităților de atunci, fiecare cu caracteristicile sale, reînviindu-i cu farmecul amintirilor. A condus solemnitatea în calitatea sa de fost profesor și de locțiitor al dirigintelui nostru, care era bolnav. În timpul zilei am făcut excursii în împrejurimile orașului. Seara, la banchet: abundență în toate ca-n povești. Mâncăruri alese, "specialități". Țuica și vinul aduse din regiuni renumite. Stație de amplificare și benzi de înregistrare. Orchestra, cântând după gust și dorinți. Colegul nostru Lică Mateescu a cântat cu vocea lui dulce și timbru-i particular și duios, cântece cerute și melodiile lui preferate. Dansuri vechi și noi până târziu (după toate regulile de la școlile de dans din vremea când eram elevi) cu soțiile colegilor și cu colegele noastre de la liceul de fete "Unirea" din localitate, a căror întâlnire – în aceeași zi cu noi – și participare, a fost ținută secret de organizatori ca să ne facă o plăcută surpriză la banchet.

S-a toastat ca-n antichitate şi conversaţiile au fost când socratice şi academice, când presărate cu întâmplări hazlii, când cu glume şi anecdote – ca a treia zi într-o altă excursie făcută de cei care au mai putut rămâne!

Deslegând baerele amintirilor răscolitoare ale inimei şi stărilor sufleteşti, efuziunile sentimentale n-au putut fi zăgăzuite de timp şi n-a putut fi stăvilită nici dorinţa viitoarei întâlniri peste cinci ani!

Astfel ultima noastră clasă de liceu a fost transformată într-o Aulă, în care Directorul actual ne-a vorbit despre tot ce a înfrumuseţat adolescenţa şi tinereţea noastră în liceu, rostind un adevărat discurs de recepţie a seriei noastre în Panteonul cultural al liceului, iar dirigintele şi şeful promoţiei noastre au dat răspunsul!

După o prezentare a tuturor acelora cărora le datorăm totul de la început de viaţă, ne-a înfăţişat rosturile întâlnirii noastre pentru trecut, pentru prezent şi mai ales pentru viitor, înscriind seria noastră în paginile istoriei! Banchetul ne-a adus ceva din antichitatea greco–romană, iar muzica şi dansul – mijloace de expresie şi de desfătare a omului din timpuri străvechi. Imaginile şi graiul nostru – realizate de colegul nostru cu tehnici moderne – Puni – se păstrează în fototeca şi fonoteca de aur a seriei noastre.

Următoarea întâlnire a avut loc la 45 de ani de la absolvire în 1979. A reeditat momente din 1974, altfel însă, tot mari, aidoma ca strălucire, dând solemnităţii acelaşi caracter festiv, în acelaşi cadru, fastul fiind însă estompat pentru noi, nu şi pentru Conducerea şi reprezentanţii liceului, pionieri şi profesori – de voioşia învăluită de linţoliul mâhnirii sporite prin răririle de rânduri. Acelaş profesor al nostru – valid, deşi îmbătrânit de vârstă şi muncă, a condus impecabil solemnitatea, ţinând locul dirigintelui, absent şi de data aceasta, tot bolnav, exprimându-şi mari păreri de rău că nu a putut participa şi urându-ne să ne bucurăm cât mai mult unii de alţii!

Profesorul Ioan Miclea a omagiat pe toţi cei duşi pe totdeauna – directori, profesori, unii elevi – subliniind însuşirile de învăţători şi caracteristicile personale şi didactice în pagini vrednice unele de antologie a învăţământului, altele, de anecdote, preluând firul de la prima "revedere" a seriei noastre şi rostul prezenţei noastre la această solemnitate. În drum spre cimitir mi-a vorbit despre familia sa, despre viaţa trăită şi despre activitatea desfăşurată, despre lucrările sale publicate şi nepublicate, cunoscute şi neştiute, păstrate şi jertfite.....

Altfel, din alte motive decât Eugenio d'Ors, care ardea, totdeauna, prima pagină scrisă la început de an!

O mărturisire sinceră, cu caracter testamentar, adresată prin mine, posterităţii! În clasă îşi luase rămas bun de la noi toţi, avertizându-ne că s-ar putea să nu ne mai revedem. Era o presimţire a despărţirii definitive?

Lică Mateescu a intonat cu mai multă ardoare, cu mai multă pasiune, stăpînit de dorinţa de a da ce e mai bun în fiinţa sa, cântecele lui preferate. A fost cântecul lebedei? Cântecul înfocat al privighetorii în miez de noapte?! Spusese că la proxima întâlnire nu va mai veni fiind prea bătrân !

Întâlnirea de 50 de ani din 1984 a fost prefaţată, acasă la noi, de o întâlnire a noastră a bucureştenilor, cu colegul E. Puni, care este păstrătorul acestor înfăptuiri. La Târgu–Mureş sufletul nostru a fost mai înflăcărat, mai entuziasmat de primire, care avea aceeaşi somptuozitate, dar ne răscolea mai mult. Autobiografiile noastre cuprindeau numai perioada scursă între cele două întâlniri. Trăiri şi momente, altele, la care mă voi întoarce ca la izvorul învăţării şi învăţăturii, pe care le sculptăm în inima noastră înveşmântate în purpura nepieritoare a amintirii. Eram răscolit, răvăşit... Pierdusem trei puncte de sprijin în viaţă: Dirigintele D. Martinaş – care mă învăţase de la a citi în ziar, până la a vedea "ireparabilul"; profesorul preot I. Miclea care mă-nvăţase să gândesc dogmatic şi să aplic gândirea, – colegul Lică stimat şi iubit de noi toţi, cel ce simţise nevoia să ne înalţe

sufletele cu nobleţea darului său – vocea de neuitat. Trei viteji într-o viaţă eroică! Trei simboluri şi dincolo de moarte.

Mi-a revenit mie povara grea ca în cadrul întâlnirii noatre, să găsesc cuvintele potrivite, spre a înveşmânta ideile, sentimentele, amintirile mele, care mă leagă de cei dispăruţi de curând, învăluiţi de nepăsarea uitării! Tot ce am spus atunci acolo, în extenso, caut să sintetizez în scrisoarea nostră. Pe dirigintele nostru D. Mărtinaş, fost şi director al liceului, l-am avut profesor din clasa a II–a de liceu şi până la moartea sa, întâmplată în 3 februarie 1979 – numai împrejurări potrivnice m-au despărţit de el o optime şi mai bine de veac. El a fost lumina minţii noastre, pe care a îndrumat-o în clasă, în societăţi de lecturi, prin studii publicate în Anuarele liceului, – fiecare un întreg în sine, – iar pentru lucrarea sa "Originea ceangăilor din Moldova", o lucrare fără precedent în literatura noastră ştiinţifică, a trudit o viaţă întreagă până în ultimele ei clipe, ca să devină un "debut postum".

Opera sa educativă, ca profesor şi pedagog, sunt fiinţele noastre spirituale, pentru zidirea cărora, în adânc s-a dăruit pe sine toată viaţa!

<u>Ioan Miclea</u> – cel care l-a înlocuit la întâlnirile de 40 şi 45 de ani de la absolvire, – preot, profesorul nostru de religie unită, neotomist ca şi maestrul J. Maritain, preconizând "umanismul integral", mărturisind Adevărul absolut, în lecţiile şi în numeroasele sale lucrări publicate şi nepublicate sau dispărute, a fost pentru minţile şi inimile noastre constructor al punţilor eterne spre celălalt tărâm, peste fluviul învolburat al existenţei terestre încercată de ispite lumeşti! Poet al Împărăţiei lui Dumnezeu din cer şi de pe pământ!

<u>Ilie Mateescu</u> – Lică – beton armat al prieteniei, rezistent în furtunile de vară şi în viscolele de iarnă, ale bârfei, clevetirii, cârtirii, a şoaptei înveninate în vâltoarea cărora, atât în atac cât şi în apărare, a stat neclintit, păstrându-şi integritatea şi demnitatea neştirbite! Tenor liric înzestrat cu o voce cuceritoare şi cu calităţi

sufleteşti neobişnuite, polarizate în jurul unei credinţe ferme, ţinea piept asalturilor răului împotriva fiinţei umane, trăind o viaţă caracterizată prin distincţie şi eleganţă.

Scotocind ungherele amintirilor şi tainiţele inimii mele, am adunat flori gingaşe cu suave culori şi parfum discret, ca acelea din vecinătatea piscurilor din Piatra Craiului şi din masivul Retezat, le-am înmănuncheat în buchete, învecinându-le după afinităţi, pentru fiecare din cei trei, aducând un ultim omagiu, în atmosfera solemnă a întâlnirii noastre de 50 de ani, vieţii lor şi roadelor ei, aripile gândului şi puterile cuvântului lor, prin care s-au ridicat deasupra noastră!

Toţi trei au fost exemple şi educatori ai nobleţei sufleteşti în serviciul iubirii de patrie şi de neam, aşezând cultura şi morala creştină la temelie! "Viaţa-i cântul Domnului!"

În atmosfera solemnităţii din clasă, fiica Profesorului D. Mărtinaş, dr. Leliana Rădulescu, fiind invitata de onoare a clasei noastre, a scos în relief calitatea de Părinte a tatălui ei, apropierile sufleteşti şi mai ales intelectuale, faţă de un om caracterizat prin misticismul fiinţei sale. Profesoara conducătoare a întâlnirii a fost impresionată că, vorbind de Ioan Miclea, ca filozof al culturii, am amintit despre Filozofia culturii a lui Tudor Vianu, pe care l-a avut profesor şi despre Filozofia culturii a lui Lucian Blaga!

În toamna anului 1934 m-am despărţit nu numai de profesorii, sub aripa îndrumării şi ocrotirii cărora am crescut în ştiinţă şi în aspiraţii; nu numai de colegii şi prietenii din alte clase, de care eram însoţit şi flancat; nu numai de viaţa pe care am avut-o în liceu şi-n două perioade scurte în internat; nu numai de ambianţa materială şi spirituală a liceului şi a oraşului, în care am petrecut şapte ani, bucurându-mă de progresul şi dezvoltarea lor, ci şi de locul unde Eminescu a poposit în drumul lui spre Blaj – "Mica Romă".

Lui, sonetistul ieşean, Mihail Codreanu îi dedică sonetul Statuii lui Eminescu : "În sufletul român adânc răsună / Cântarea

ta măreață și duioasă; / Ea-i diadema cea mai luminoasă / Ce neamul tău pe frunte va s-o pună. / ...Nu-ți trebue statui nici osanale, / Căci versul tău cel ferecat în zale / Mai tare-i decât bronzul și granitul / ...El e statuia vie a întregii nații."

Multe, multe din Eminescu nu le-nțelegeam încă pe deplin. Mai ales sentimentul timpului din versurile: "Și toată viața m-am închis / Gonind la idealuri / Ce s-a ales de-atâta vis? / O valuri, eternele valuri?" Și în poezia "Dintre sute de catarge": "Dintre sute de catarge / Care lasă malurile / Câte oare le vor sparge / Vânturile, valurile? / ...De-i goni fie norocul / Fie idealurile / Te urmează în tot locul / Vânturile, valurile / Ne-nțeles rămâne gândul / Ce-ți străbate cânturile / Zboară veșnic îngânându-l / Valurile, vânturile..."

Idealurile mele încolțiseră, dar "apăsarea forțelor oarbe, care conduc totul fără noi și împotriva noastră", cum s-au interpretat versurile citate, n-o simțeam încă. Nu aveam încă această experiență de viață.... de abia la 50 de ani de la absolvire, am constatat cât se răriseră rândurile noastre și ce s-a întâmplat cu goana după idealuri, cu alarma lor. Am înțeles și cuprinsul poeziei: "Foae veștedă" de Lenau tradusă de M. Eminescu. "Vorbele iubirii noastre / Vinovate-mi stau în față / Dovedite de minciună. / Cer să sting a lor viață / Dulcea lor zădărnicie / Nu mă-ndur s-o pun pe foc / Deși-mi stau atât de triste / Că nu pot muri pe loc / Voi purta întreg amarul / Și norocul ăstor foi / În durerea vechii pierderi / Recitindu-mă-napoi."

La întâlnirea de 50 de ani, m-am "recitit înapoi" cu idealurile și cu tot ce mi-a fost drag în viață. În 1934 însă, când plecam spre alte zări, înarmat pentru carte și pentru viață, cu diploma de bacalaureat, nu înțelegeam "trecutul" – anii petrecuți în sat, în liceul din Târgu–Mureș, în climatul social, cultural, civilizatoric al orașului, n-aveam sentimentul lui. Plecam apăsat de povara neînțelesurilor. Plecam spre Universitate, dornic să strâng înțelesuri, limpeziri ale destinului. M-am despărțit de locul unde au visat antecesorii mei și am plecat cu idealurile și cu

visurile, din cauza cărora, cum spunea Eminescu, "toată viața m-am închis".

"Opoziția dintre idealurile și cânturile de o parte și valurile, vânturile de alta, toate acestea sunt forme felurite pe care le ia sentimentul timpului". "Conștiința suferă și ar vrea să se izbăvească de apăsarea forțelor oarbe, care duc totul fără noi și împotriva noastră"
(În Mihai Eminescu, Poezii III – D. Murărașu – ediția Murărașu, pag 14, 219)

Universitatea

Spre Universitate

"Pentru un copil de ţăran ardelean, trei profesiuni erau obligatorii:

- preot – pentru a fi în sufletul neamului (Academia Teologică din Blaj);
- medicina sau farmacia – pentru a îngriji trupul (Universitatea din Cluj);
- dreptul – cale de apărare a drepturilor româneşti.

Orice intelectual ardelean se găsea toată viaţa în misiune, în slujba intereselor superioare ale neamului.

Înarmat cu cunoştinţele acumulate şi asimilate în şcoala primară şi în liceu, cu experienţa de gând şi de viaţă din sat şi din oraş, cu exemplul marilor personalităţi de pe Câmpia Transilvaniei: Al. Papiu Ilarian, fiul preotului din Budiul de Câmpie, prefectul Constantin Romanu Vivu -, conducătorul Revoluţiei din 1848 pe Câmpie, din Pintic, de lângă Teaca, Alexandru Dobra, cel dintâi episcop al Lugojului, din Şopteriu, comună de lângă noi, George Şincai din comuna Şemşud, azi Şincai, Petre Maior născut în Căpuşul de Câmpie, George Bariţiu născut în Jucul de Jos, - cu exemple mai noi: farmacistul german Koreck Friedrich din comuna mea, un verişor al meu la Drept la Cluj şi altul medic al circumscripţiei, cu studii în Italia, la Bologna; - al unei rudenii, profesor la Academia Teologică din Blaj, cu povestirile secretarului general al Universităţii din Cluj dr. Constantin Jurcan, - având diploma de bacalaureat, actele necesare şi o dovadă din partea farmacistului că am făcut practică farmaceutică, m-am dus la Cluj să mă înscriu la Facultatea de Farmacie… având asigurat un ajutor din partea farmacistului. Spre nenorocul meu, în anul 1934, Facultatea de Farmacie din

Cluj, ca şi cea din Iaşi, s-au desfiinţat şi învăţământul farmaceutic s-a concentrat la Bucureşti, unde şansele de reuşită erau considerabil scăzute şi nu mă mai puteam bucura de ajutorul farmacistului. Ceea ce am învăţat de la el mi-a folosit mult în viaţă şi-mi foloseşte şi azi, dar la acest vis nutrit ani de zile, a trebuit să renunţ!

Considerând că Academia Teologică necesită cheltuieli minime şi prin cunoştinţe pot să obţin ajutoare: casă, masă, îmbrăcăminte, dacă nu burse, cu recomandările indispensabile de la preotul din comună, de la protopop şi de la un canonic, care era de pe la noi, m-am dus la Blaj, care-mi deschidea şi unele perspective pentru viitor, chiar de studii la Roma, la Institutul "De propaganda fide". Am întârziat însă depunerea actelor şi am pierdut concursul. Clujul, pentru care aveam recomandare către episcopul dr. Iuliu Hossu, care a ajuns cardinal, nu m-a putut primi, fiindcă aparţineam de Episcopia Blajului. Aşa s-a năruit şi al doilea vis.

Aveam o speranţă să mă înscriu la Facultatea de Litere şi Filozofie, la istorie. Profesorul Silviu Dragomir, care mi-a fost preşedinte la comisia de bacalaureat, m-a remarcat ca urmare a răspunsurilor pe care le-am dat la el la istorie despre "personalitatea lui Ştefan cel Mare şi domnia sa" şi a răspunsului dat la limba română despre Dimitrie Cantemir, - autorul preferat ales pentru bacalaureat. După examen mi-a spus să mă prezint la el la Cluj, să mă înscriu la istorie şi fiindcă am însuşiri de cercetător, după un an mă va trimite la Paris. Actele îmi erau la Secretarul general al Universităţii, care m-a înscris la Facultatea de Drept, iar Facultatea de Litere şi Filozofie nu mă înscria fără ele… Aşa am mai irosit un vis care îmi deschidea mari perspective!

Un coleg de clasă şi prieten foarte bun m-a înscris la Facultatea de Medicină, sub rezerva prezentării actelor până la validarea concursului. Facultatea de Medicină mă atrăgea mult fiindcă în practica farmaceutică făcută, am văzut mulţi bolnavi

grav, care, sub îngrijirile medicale, s-au vindecat şi eram dornic să fac bine omului, după pilda farmacistului. Rapid mi-am făcut o pregătire pentru concurs, dar din pricina disecţiei m-am retras.

Cu timpul, în împrejurări neprevăzute, cazuri de forţă majoră m-au obligat să fac intervenţii de prim ajutor "mică chirurgie" şi convingerea că aş fi făcut faţă profesiunii medicale a fost tardivă. Drumul de la acea cale deschisă de colegul meu, de a-mi însuşi ştiinţa şi arta medicală şi până la a privi viaţa, - necesitatea de aplicare, - a fost lung. Reproşuri mi-am făcut în momentul în care mi-am descoperit chiar o vocaţie pentru umanismul profesiunii! Am avut şi o admiraţie pentru colegul meu, care a ştiut ce vrea şi a făcut ceva conform înclinărilor şi puterilor sale!

La Universitatea din Cluj

Toate practicile făcute în decursul anilor la celelalte instituţii de stat: primărie, notariat, pretură, prim-pretură, poştă, jandarmerie, - duceau spre studiul Dreptului. De asemenea şi faptul că un avocat, jurisconsult, magistrat, trebue să înglobeze în pregătirea sa o cultură generală temeinică şi o cunoaştere aprofundată a tuturor profesiunilor şi ramurilor de activitate umană. Mărturie stau procesele celebre din culegerea Henri Robert şi cele din culegerile noastre – sau "Pledoariile celebre" din antologia de oratorie juridică, publicate de Iolanda Eminescu în 1973, înfăţişându-ne oratoria juridică în antichitate, în Franţa în decursul secolelor şi în România, la sfârşitul secolului al XIX-lea. Importante sunt şi lucrările de "Interpretarea normelor juridice", ca aceea a lui Szabo Imre, publicată la Budapesta în 1960 – şi la noi în traducere în 1964.

După câteva colindări spre alte ramuri ale ştiinţei pozitive, ca un "Pelerin al absolutului", am rămas la Facultatea de Drept.

-funcţiona într-o clădire impresionantă: aşezare, spaţiu, forme, - ce-i dădeau prestigiu şi strălucire.

Profesorii priviţi cu admiraţie şi respect pentru locul şi funcţia lor în cultura românească, - deşi numai un număr redus îşi meritau locul.

Atitudinea faţă de muncă, ţinuta în instituţie, reprezentau: autoritate transmisă din generaţie în generaţie ca şi ordinea în care trebuiau îndeplinite îndatoririle spirituale faţă de viitoarea profesiune şi faţă de ştiinţă, faţă de societatea şi neamul românesc.

Mi-am luat licenţa în Drept, m-am înscris la doctorat la ambele secţii existente: juridică şi politico-economică, regretând că s-a desfiinţat catedra de drept bisericesc şi nu puteam ajunge "doctor ultrimque" – adică în juridic, economic şi canonic – şi mi-am luat doctoratul în specialitatea politico-economică, cu menţiunea foarte bine. Teza "Funcţiunile extra–fiscale ale impozitelor" – la Finanţe, tinzând spre o filozofie şi o sociologie a ştiinţelor economice – mi-a oferit ocazia să rămân în învăţământul universitar.

Profesorul D.B. Ionescu, de Economie politică, după ce m-a examinat în seminarul său de la ora 11 dimineaţa şi până la 9 seara, cerându-mi să-i dovedesc răspunsurile la nenumăratele sale întrebări cu textele din cărţile la care făceam referinţă; pe care le avea în biblioteca seminarului, unde era şi o parte din biblioteca sa, - mi-a spus că, deşi regretă că nu mi-am luat teza de doctorat la el, totuşi îmi propune să rămân asistent la catedra de economie politică. Nici nu mă cunoştea, pentru că urmasem cursurile, pentru fundamental, şi-mi luasem examenele de economie politică cu profesorul George Strat – venit în anul acela de la Facultatea de Drept din Oradea, care se contopise în acel an cu Facultatea de Drept din Cluj. Propunerea am acceptat-o, dar am fost în imposibilitate de a o duce la îndeplinire. O pierdere ireparabilă

pentru mine. Fiindcă avea un curs de economie şi de istoria doctrinelor economice scrise clar, dar cu o conciziune care-ţi pretindea să-l înţelegi şi apoi, aproape să-l memorizezi, - era considerat "încuiat" de studenţi, iar pentru severitatea mare – ca "trăsnit". În realitate era deschis, amabil, prietenos, obiectiv în aprecieri, comunicativ, deloc ursuz, cu o pregătire de specialitate temeinică, făcea parte din "Cercul economiştilor" de la Bucureşti, bucurându-se de mare consideraţie, fiind în relaţii strânse cu profesorul Mihail Manoilescu de la Politehnică şi de la Academia Comercială, cu profesorii: Madgearu şi Constantin Bungeţianu, Taşcă, D.R.Ioaniţescu şi alţii, despre activitatea fiecăruia vorbind cu obiectivitate şi competenţă. Spre deosebire de ei, care mai aveau şi activităţi practice şi politice, el rămăsese numai la planul teoretic.

Teza mea fusese văzută şi de profesorul Mihail Manoilescu – interesând caracterizările economiilor pe spaţii mari şi de profesorul C. Bungeţianu, care a remarcat că am epuizat bibliografia bogată a problemelor ridicate, susţinându-mi un punct de vedere propriu. Mi-apărut rău că n-am putut beneficia de propunerea profesorului D.B. Ionescu de a deveni asistentul lui, fiindcă şi eu eram înclinat mai mult spre latura teoretică, de cercetare, decât spre cea practică, - a cărui exercitare am făcut-o în cadrul Baroului Ilfov şi Colegiului Bucureşti.

Pentru aprofundarea laturii economice a pregătirii mele, m-am înscris şi la Academia de Înalte studii comerciale din Cluj, care avea profesori de mare valoare, drepţi dar severi, bine pregătiţi ca: Octavian Prie, Sabin Cioran, - Director al Băncii Naţionale, Laurenţiu Someşan – specialist în probleme de geografie a graniţei de Vest ca şi Ştefan Manciulea , Al.O. Ştefanovici-Swensk – traducător al eseurilor lui R.W. Emerson – considerat de studenţi "americanist" ca şi Beckental intrat în cântece; profesorii Bordeianu, Voinea, Gârbea, George Moroianu, Lacea, Evian, Bărbat.

Dacă am avut nenorocul că s-a desfiinţat Facultatea de Farmacie din Cluj, am avut norocul că s-a desfiinţat Facultatea de Drept din Oradea şi s-a contopit cu Facultatea de Drept din Cluj, - profesorii au fost încadraţi definitiv în rândurile profesorilor din Cluj, tot în anul 1934. S-au sporit şi numărul studenţilor şi implicit selecţiunea. A fost un real ajutor, pe toate planurile, pentru Universitatea din Cluj – cu toţii, profesori şi studenţi devenind participanţi preţioşi ai activităţii şi evoluţiei ei. Au mai venit şi de la Cernăuţi prof. Erast Dit. Tarangul, decan al facultăţii de Drept din Cluj, care mi-a fost preşedinte în Comisia de doctorat şi Gh. Coroană. Un eveniment îmbucurător şi pentru studenţi. Aceste cadre didactice au fost foarte bine pregătite şi buni pedagogi.

S-au format două serii de profesori, pentru anumite discipline şi fiecare serie de studenţi mergea până la sfârşitul facultăţii cu profesorii săi. Aşa de exemplu, dintre cei veniţi, nu l-am avut la procedura civilă pe V. Cădere, ci pe Em. Haţieganu, dar l-am avut la doctorat, atât la procedura civilă cât şi la dreptul internaţional public, în locul lui G.Sofronie – transferat la Bucureşti. Nu i-am avut pe Bogdan Ionescu şi Alexandru Angelescu la dreptul civil, ci pe Aurelian Ionaşcu. Nu l-am avut pe Tiberiu Moşoiu la roman, ci pe I.C. Cătuneanu. Nu l-am avut la finanţe pe George Leon, ci pe fratele acestuia, Nicolae Leon. Aşa că voi vorbi numai despre cei pe care i-am avut, punând accentul mai mult pe amintiri, decât pe caracterizări ştiinţifice ale activităţii şi personalităţii lor – ceea ce m-ar îndepărta mult de la obiectul acestei scrisori, şi aşa prea amplă. *(Nota noastră. Este vorba de scrisoarea lui Al. P. către Nae Baticu, o succintă autobiografie)*

Deschiderea anului universitar 1934 / '35 s-a făcut prin lecţia profesorului Gh. Sofronie (născut 1901 în comuna Timişeşti-Neamţ. Licenţiat în Litere - Geneva, doctor în Drept-Universitatea din Bucureşti) "Fenomenul războiului în lumina angajamentelor internaţionale". Era profesorul nostru de drept

internaţional public venit de la Oradea. Un om competent, conştiincios, cu mari posibilităţi de exprimare şi argumentare, conştient de importanţa problemelor dezbătute, - care interesează trecutul, prezentul şi viitorul nostru, izvoare de litigii şi de multă suferinţă în întreaga noastră istorie, – cu valoare permanentă pentru noi. Având o vastă activitate diplomatică internaţională, ca reprezentant al nostru în comisii şi la conferinţe internaţionale cu caracter permanent sau ocazionale, a publicat zeci de lucrări de valoare, privind problemele noastre vitale, în lumina dreptului internaţional. Până la acea dată avea publicate peste 20 de lucrări, de mare importanţă, (iar în 1946 – 64 de lucrări), premiate unele de Academia Română, dintre care: "Contribuţiuni la cunoaşterea Societăţii naţiunilor", "Le principe des nationalités et les Traités de paix de 1919/1920" (Principiul naţionalităţilor şi tratatele de pace din 1919/1920), "Problema păcii şi organizarea ei juridică", "Tratatul de la Trianon şi Acţiunea revizionistă" 1934. Chiar în anul acela (1934) s-au întâmplat două evenimente care interesau securitatea statului român: la 9 decembrie 1934 s-a petrecut atentatul de la Marsilia în care şi-au pierdut viaţa doi mari prieteni ai României: Regele Alexandru I al Jugoslaviei, căsătorit cu principesa Marioara, fiica regelui Ferdinand şi al reginei Maria şi Louis Barthou, ministru de externe al Franţei, care fusese în vizită diplomatică în România, - fără să fie prinşi atentatorii, fără să se cunoască oficina şi substratul. Un avertisment pentru politica noastră externă şi internă. La 20 decembrie 1934, "Federaţia naţională ungară a retipărit şi răspândit expunerea verbală a contelui Albert Apponyi în faţa Conferinţei de Pace, din ziua de 16 Ianuarie 1920, îndreptată împotriva Universităţii din Cluj. Universitatea din Cluj a răspuns acestui atac în mod competent, cu ştiinţă, bazându-se pe adevăr şi dreptate, dar numai după dictatul de la Viena.

S-au publicat atunci când Universitatea din Cluj era refugiată la Sibiu, de către Centrul de studii şi cercetări privitoare la Transilvania, mai multe lucrări importante. Printre ele şi

lucrarea "Frontière et nation en droit international" de Georges Sofronie (Frontieră şi naţiune în dreptul internaţional). Arată că un stat nu poate fi conceput fără un teritoriu, – baza materială a existenţei sale şi că linia până la care se întinde suveranitatea sa, implică probleme de ordin politic, economic, juridic, militar, cultural. O linie convenţională, care determină zone de influenţă şi interesează independenţa şi suveranitatea externă a statelor, ţinând seama şi de alte considerente de ordin geografic, fizic, strategic, etnic, de coeziunea internă, de fiinţa morală şi evoluţia istorică. A doilea război mondial a fost precedat de o interpretare doctrinară a conceptului de naţiune şi comunitate naţională bazată pe rasă – Volk – Boden – Blut – popor, pământ, sânge şi Volksgeist – o unitate spirituală. Pentru noi elementele constitutive ale conceptului de naţiune sunt: comunitatea de origine, de limbă, de religie, de interese, conştiinţa naţională, aspiraţiile de viitor şi cultura. Prof. dr. Iuliu Moldovan face distincţie între naţiune şi neam. Comunitatea de spaţiu este elementul hotărâtor în conceptul naţiunii, iar neamul este o comunitate de sânge, fond etnobiologic, tradiţie, spaţiu şi destin. Studiul vieţii este biologia. Studiul vieţii, al genezei şi evoluţiei neamului este etnobiologia, o ramură a etnologiei, care este ştiinţa neamului în general.

Dintre lucrările publicate abia după Dictatul de la Viena şi care, din păcate, nu au avut accesibilitate în massele largi, deşi ar trebui cunoscute de fiecare român: Silviu Dragomir :"La Transylvanie avant et après l'arbitrage de Vienne" (Transilvania înainte şi după Arbitrajul de la Viena) Sibiu 1943; Petre Râmneamţu: "Die Abstammung der Tschangos"(Originea Ceangăilor), Sibiu 1944; Al.Borza: "Die Siebenbürgische Heide" (Câmpia Transilvaniei), Sibiu 1944; I. Moga: "Les Roumains de Transylvanie au Moyen-âge" (Românii din Transilvania în evul mediu), Sibiu 1944; G. Giuglea: "Uralte Schichten und Entwicklungsstufen in der Struktur der dacorumänischer Sprache", (Straturi foarte vechi şi trepte de dezvoltare in

structura limbii daco-române), Sibiu 1944; Laurenţiu Someşan: "Le sol roumain" (Pământul românesc), Sibiu 1944; Al. Procopovici: "Die Rumänenfrage" (Chestiunea românească), Sibiu 1944; Georges Sofronie: "Frontière et nation en droit international" (Frontieră şi naţiune în dreptul internaţional). Toate aceste lucrări au apărut în "Biblioteca Rerum Transilvaniae " scoase de Centrul de studii şi cercetări privitoare la Transilvania, când Universitatea din Cluj se afla refugiată la Sibiu. S-au mai tipărit la "Cartea Românească" Cluj-Sibiu: Aurelian R. Ionaşcu: "Revendicările naţionale formulate în trecut de Românii din Transilvania în lumina principiilor de drept"; - în colecţia "Neam şi Familie": Iuliu Moldovan: "Introducere în etnobiologie şi biopolitică " – Sibiu 1944; V. Caliman: "Marea – regeneratoare de viaţă românească"; I.Agârbiceanu: "Preotul şi familia preoţească – rostul lor etnic în satul românesc"; I. Breazu: "Mama, copilul şi căminul familiar în poezia românească"; Al. Roşca: "Selecţia valorilor". Editate tot de Universitatea din Cluj: Institutul de igienă şi biopolitică din Cluj-Sibiu şi Secţia biopolitică a Astrei.

Îndatorirea aceasta a Universităţii din Cluj de a răspunde atacurilor date împotriva fiinţei româneşti, a unităţii neamului, a culturii şi a integrităţii ţării, a apărut în urma evenimentelor, a atacurilor provocatoare sau este un rost permanent al ei, încă de la înfiinţare, dintru început, din naştere?

Ca să se poată răspunde, este necesar să fie evocate toate momentele de la înfiinţarea Universităţii din Cluj, urmărind firul conducător al menirii ei, funcţiunile, aşa cum se desprind din cuvântul conducătorilor şi din activitatea lor, din viaţa studenţească, definindu-i caracterul ei de înaltă şcoală de educaţie, cu o concepţie unitară culturală şi o concepţie unitară a vieţii. Un dialog cu trecutul pentru a putea desprinde îndatoririle prezentului, intuirea celor viitoare şi performanţele în viaţa românească. M Eminescu spunea că "patriotismul nu este numai iubirea

pământului în care te-ai născut, ci mai ales iubirea trecutului fără de care nu există iubire de ţară."

De altfel, la Cluj, după 15 ani, momentele însemnate ale evoluţiei ei, constituiau un capital moral şi spiritual transmis din an în an de studenţi urmaşilor lor şi întâlnit în anuarele şi revistele Universităţii din epoca respectivă. Evenimentele anului 1918 le cunoşteam din povestirile bunicii şi ale bătrânilor din sat. Unii au participat şi ei la Marea Adunare de la Alba-Iulia din ziua de 1 Decembrie 1918. Începuturile Universităţii din Cluj le ştiam din amintirile întâiului Secretar General al ei.

După tratatele de la Versailles s-au născut două tendinţe puternice şi diametral opuse: o tendinţă de apărare a tratatelor şi o tendinţă de revizuire a lor – deci antirevizionismul şi revizionismul. Procesul "optanţilor" a avut substrat revizionist. Ungurii au refuzat cetăţenia română, s-au retras în Ungaria şi au pretins despăgubiri pentru moşiile lor din Transilvania, expropriate prin legea reformei agrare din 1921 şi 1922 – un miliard şi jumătate lei aur (45 miliarde monedă hârtie), pe când emisiunea B.N.R. se ridica la 22 miliarde lei. Adică trei bugete anuale ale statului român, contestând României dreptul de a legifera în materie agrară pe teritoriul ei, conform propriilor interese. Principiul fundamental al sfinţeniei tratatelor – "pacta sunt servanda "este înlocuit cu clauza "rebus sic stantibus" – tratatul rămâne în picioare câtă vreme împrejurările politice, economice şi juridice îi sunt favorabile.

În cadrul Societăţii naţiunilor se încheie tratate bilaterale şi înţelegeri regionale – Mica Înţelegere, Înţelegerea balcanică, dar decalajele militare şi economice şi-au spus cuvântul în raportul dintre state. Al doilea organism de securitate internaţională ONU – are aceeaşi soartă. Înţelegerile bilaterale şi regionale au fost înlocuite cu blocuri pe spaţiul mondial. De mare actualitate este principiul lui Hugo Grotius: "Si vis pacem, para bellum" ("Dacă vrei pace, pregăteşte-te de război") şi că războiul a fost întotdeauna în afara legii: "La paix c'est

l'ensemble des forces qui résistent ", la "guerre comme la vie est l'ensemble des forces qui résistent à la mort" .("Pacea este totalitatea forţelor care rezistă" "războiul ca şi viaţa este totalitatea forţelor care rezistă morţii")

George Sofronie în calitate de decan al Facultăţii de Drept din Cluj a publicat în 1946 lucrarea extrem de importantă: "Răspunderea guvernanţilor în lumina dreptului internaţional", în care analizează pe plan teoretic şi practic răspunderea pentru declanşarea războiului de agresiune şi pentru prejudiciile cauzate. După primul război mondial, principiul răspunderii internaţionale a guvernanţilor a apărut nu numai ca sancţiune, dar şi ca avertisment pentru viitor. Răspunderea Germaniei şi a aliaţilor ei pentru declanşarea războiului, a fost dovedită prin documente şi înscrisă în art. 23 al tratatului de la Versailles. A fost pus sub acuză Keizerul Willhelm al II-lea, care n-a fost judecat deoarece s-a refugiat în Olanda şi n-a fost extrădat. Despăgubirile s-au plătit. Curtea germană de la Leipzig a judecat şi condamnat câţiva vinovaţi de tratament inuman. Al doilea război mondial declanşat de Germania la 1 septembrie 1939: prin nota sovietică s-a arătat răspunderea armatei germane pentru încălcarea legilor şi prin procesul de la Nüremberg conducătorii de fapt şi de drept ai Germaniei naţional-socialiste au fost condamnaţi şi sentinţele executate. Au urmat etapele încheerii Tratatelor, „războiul rece", cu puncte de contact aprinse, faza atomică, faza nucleară şi războiul cosmic. O luptă, calculată pentru pace şi supremaţie mondială şi cosmică şi un sbucium fierbinte, cotidian, pentru existenţă: "Struggle for peace, struggle for life" (lupta pentru pace, lupta pentru viaţă).

Profesorul George Sofronie, prin întreagă activitatea sa, s-a străduit ca prin mijloace de drept internaţional să apere "Conservarea şi perpetuarea naţiunii noastre şi independenţa şi suveranitatea Statelor române, în limitele frontierelor noastre fireşti, care coincid cu acelea ale Daciei, în care noi Românii avem priorităţi de toate ordinele, o structură psihică daco-romană

şi o continuitate a latinităţii neîntreruptă de la naşterea poporului român şi până azi!"

Aurelian Ionaşcu – născut 1903 la Iaşi, doctor în drept de la Paris, provenit tot de la Oradea, ne-a predat dreptul civil roman în trei ani, dezvăluindu-ne toate subtilităţile. O inteligenţă vie, dublată de un spirit juridic excepţional, o pregătire temeinică în ţară şi în străinătate. O cultură generală aleasă filtrată de un simţ al umorului. Atrăgător în expunerea curentă şi în conferinţe, prin darul său de povestitor moldovean, prin limpezimea şi claritatea stilului, prin preciziunea termenilor. Ştia să se debaraseze de balastul erudiţiei (pe care o avea, poate în aceeaşi măsură ca şi fratele său Traian Ionaşcu de la Iaşi, care-şi împodobea cursurile şi activitatea publică cu luxul erudiţiei sale). Pretenţios la examene, chiar sever, dar drept. O studentă care nu răspunsese la nici o întrebare, începu să plângă. "Ce doreşti, domnişoară? O întrebă – O amânare, d-le Profesor! De acord, domnişoară! Pe când d-le Profesor? La toamnă, domnişoară! Ieşind plângând, ne-a spus: mergeţi după ea, să nu i se întâmple ceva, să se liniştească!" Severitatea blajină era caracteristica sa de examinator.

O recunoaştere a spiritului său juridic, a pregătirii şi culturii sale juridice a fost numirea sa ca expert juridic al guvernului român.

Ca o ilustrare a tuturor calităţilor înfăţişate mai sus, invoc lucrarea sa "Revendicările naţionale formulate în trecut de Românii din Transilvania în lumina principiilor de drept" – Sibiu 1944. Este publicarea unei conferinţe rostite la Universitate în cadrul conferinţelor de sinteză organizate de rectorul dr. Iuliu Haţieganu "Naţiunea română din Transilvania, spunea prof. Aurelian Ionaşcu, pusă într-o stare de inferioritate faţă de naţiunile conlocuitoare, datorită împrejurărilor vitrege ale istoriei şi mai cu seamă datorită consecinţelor de fapt ale sistemului politic de la 1437 al Unirii celor trei naţiuni – Unio trium nationum: Unguri, Secui şi Saşi, a reacţionat prin toate mijloacele

posibile în contra acestei situații, formulându-și totodată în mod constant și stăruitor, revendicările naționale printr-un lung șir de petițiuni, memorii sau proclamațiuni. Aceste acte, cu toate speranțele puse în ele, n-au dat rezultatele așteptate, ceea ce explică și justifică scepticismul Românilor din Transilvania în privința unor asemenea mijloace de acțiune. A trebuit să vină împrejurarea istorică a trecutului război mondial, cu fericita sa dezlegare și cu victoria de arme a Regatului Român, pentru ca națiunea română din Transilvania să-și poată proclama și îndeplini în întregime idealul său național, reluându-și totodată drepturile sale originare. Abia în 1918 s-a pus capăt unor umilințe fără seamăn și unor prea îndelungate suferințe, care constitue, fără îndoială, una dintre cele mai mari nedreptăți ale istoriei."

Prezintă succint și analizează revendicările naționale formulate în trecut de Românii din Transilvania, sub aspectul lor juridic.

Astfel:

1. Memorandumul înaintat Împăratului Carol VI-lea la 8 martie 1735 de către episcopul Ioan Inocențiu Micu Klein;

2. Supplex Libellus Valachorum, la 1791 de către episcopii Gherasim Adamovici și Ioan Bob, către Împăratul Leopold al II-lea.

3. Hotărârile Adunării naționale de pe Câmpia Libertății de la 15 și 16 Mai 1848 și

4. Memorandumul din 26 Martie 1892 către Împăratul Francisc Iosif I de către reprezentanții națiunii române din Transilvania și Ungaria.

În evoluția revendicărilor formulate de Românii din Transilvania au fost trei faze distincte: faza anterioară anului 1848 – revendicări cu caracter economico-social, revolte iobăgești, revoluția lui Horia de la 1784, care a avut și aspect național, – faza proclamațiunii de la 1848 și faza dualismului.

1. Episcopul Ioan Inocențiu Micu Klein a cerut drepturile Românilor printr-un mare număr de petiții și de memorii, – drepturi făgăduite Românilor cu ocazia Unirii bisericii române cu Roma și recunoscute principial prin a doua diplomă leopoldină. Cel mai important este cel din 1735, prin care solicită numirea sa în calitate de consilier al guvernului, ca să apere drepturile care s-au acordat. Indirect voia să ajungă la recunoașterea națiunii române din punct de vedere al dreptului politic, – recunoașterea națiunii române ca factor politic. Ca argumente invocă: națiunea română este cea mai numeroasă din Transilvania; că cine suportă sarcinile trebue să aibe și drepturi corespunzătoare; principiul egalității tuturor cetățenilor din Stat și actul unirii cu biserica catolică.

2. Supplex Libellus Valachorum din 1791, întocmit sub influența a trei mari evenimente istorice: revoluția lui Horia (scoasă în relief de Prof. G.Moroianu), revoluția franceză (reiese din memoriu, care amintește de drepturile omului și ale cetățeanului) și mișcarea națiunilor nemaghiare din Imperiul Habsburgic (memoriul a folosit mai târziu Congresului național al Sârbilor și revendicărilor formulate în același timp de: Sași, Șvabi, Ruteni, privitor la întrebuințarea limbilor lor naționale în școli și administrație). Se face o argumentare istorică – vechimea și autohtonismul Românilor din Transilvania și o argumentare juridică, - în a doua parte a memoriului, analizându-se "Approbatae Constitutiones" – în care, după Unirea celor trei națiuni de la 1437, reînnoită la 1613, 1630 și 1649, - s-au introdus texte defavorabile Românilor, care sunt națiunea majoritară. Partea a treia a memoriului cuprinde revendicările, reașezarea națiunii române în folosința tuturor drepturilor civile și politice de care s-a bucurat în trecut – o "restitutio in integrum"; recunoașterea și asigurarea deplinei egalități a clerului, nobilimii și plebei națiunii române cu celelalte națiuni; toți locuitorii principatului să se bucure de aceleași libertăți și beneficii și să suporte aceleași greutăți și aceleași sarcini; deputații și funcționarii să fie aleși și dintre membrii națiunii române în mod proporțional; diversele unități administrative să

fie desemnate fie cu numiri româneşti, fie cu numiri mixte. Deci deplina egalitate între Români şi celelalte naţiunii conlocuitoare sub întreitul aspect al comunităţii naţionale, al categoriilor sociale şi al indivizilor priviţi în mod izolat.

În Supplex Libellus Valachorum este o formulare înţeleaptă a revendicărilor româneşti, argumentare strânsă şi serioasă, atât pe plan istoric, cât şi pe plan juridic şi înfăţişarea documentară a întregii chestiuni româneşti – este "cel mai important act naţional şi politic şi totodată cel mai însemnat document juridic al naţiunii române din Transilvania, din epoca anterioară Adunării de la Câmpia Libertăţii de la 1848". Al.Papiu Ilarian spunea despre Supplex Libellus Valachorum: "nimic nu lipseşte acestui mare act naţional, nici ştiinţa şi conştiinţa drepturilor, nici concepţia profundă a politicii naţionale, nici curajul civic." A urmat revoluţia lui Horia, Cloşca şi Crişan şi a încadrat naţiunea română din Transilvania, atât în mişcarea naţiunilor nemaghiare din imperiu cât şi în freamătul de idei ale revoluţiei franceze de la 1789.

3. Hotărârile Adunării Naţionale de la Câmpia Libertăţii de la 15 şi 16 Mai 1848

Până la 1848 au vorbit episcopii, conducătorii sufleteşti ai Românilor din Transilvania, - la1848 a vorbit naţiunea română însăşi. "Prin fericita întâlnire şi strânsa colaborare a lui Bărnuţiu cu Şaguna, s-a pregătit cea mai de seamă faptă naţională a revoluţiei din 1948/49, concentrarea tuturor Românilor transilvăneni, - atât de dureros sfâşiaţi timp de un veac şi jumătate, - într-o singură tabără politică.

Adunarea naţională de pe Câmpia Libertăţii (I.Lupaş: "Taina unei supravieţuiri"); de data aceasta nu ne aflăm în faţa unei petiţiuni, a unui memoriu, ci în faţa unor hotărâri "O naţiune nu-şi reclamă drepturile de la alţii, ci le proclamă şi le apără ea însăşi." Adunarea de la Blaj "fiind urmarea firească a unui şir de suferinţe şi de lupte naţionale, întrunirea devenise actuală la 1848, ambianţa mişcării generale spre libertate a naţiunilor

oprimate, determinată de revoluţia franceză din Februarie 1848." "Naţiunea maghiară însă, cerea pentru sine independenţă şi libertate, dar în acelaşi timp continua să oprime naţiunea română, contestându-i aceste drepturi, pentru care ea însăşi lupta, în temeiul unor principii de drept deopotrivă valabile pentru toate naţiunile. Animatorul Adunării a fost Simion Bărnuţiu, autorul manifestului de la 25 Februarie 1842 în chestiunea limbii naţionale, autorul proclamaţiei de la 25 Martie 1848 contra Unirii Transilvaniei cu Ungaria, oratorul zilei de 14 Mai 1848 "Întreagă documentaţia redactată de el conţinea nu numai apologia limbii şi a naţionalităţii române, ci era un strălucit rechizitoriu contra politicii de maghiarizare." (Silviu Dragomir "Les Roumains à la veille de la résurrection nationale") ("Românii în ajunul resurecţiei naţionale"). Simion Bărnuţiu " la cuvintele de patrie, naţiune, românism, se entuziasma ca un poet, figura lui lua un aer de om inspirat, de profet" (Gh.Sion în Suvenire contemporane. Buc.1888). El a fost îndrumătorul şi doctrinarul care a pregătit această măreaţă adunare şi a expus cauza naţională a Românilor pe planul marilor teorii şi principii de drept. El a propus şi adunarea celor 40.000 de reprezentanţi ai naţiei române şi a votat două hotărâri: Prima hotărâre proclama adunarea de la 15 Mai drept Adunarea Generală Naţională a naţiunii române din Transilvania – "în mâna ei era pusă viaţa şi moartea, soarta prezentă şi viitoare, nu a unui om ci a unei naţiuni întregi" (S.Bărnuţiu).A doua hotărâre: "Naţiunea română se declară şi se proclamă naţiune de sine stătătoare şi parte întregitoare a Transilvaniei pe temeiul libertăţii egale, hotărâre întărită prin jurământul depus de toţi cei de faţă în numele întregii naţiuni... - Adunarea a manifestat hotărârea fermă a poporului român, cel mai numeros din Transilvania, de a-i fi recunoscut dreptul la o viaţă naţională autonomă"(I.Moga). Libertatea naţională este leit-motivul discursului lui S. Bărnuţiu. Necesitatea ei este înfăţişată în diferite chipuri şi justificată printr-o argumentare juridică, logică şi strânsă. O formulare a principiului naţionalităţilor, ce

avea să fie deplin promovat în 1918 şi consacrat în toată amploarea de tratatele de pace din 1919-1920.

"Fără naţionalitate nu e libertate, nici lumină nicăieri, ci pretutindeni numai lanţuri, întuneric şi amorţire. Unirea cu Ungaria este pentru Unguri viaţă, pentru Români moarte; pentru Unguri libertate nemărginită, pentru Români şerbie eternă." "Pentru înaintarea culturii, Românii mai întâi să se unească între dânşii, spre acest scop, de la Nistru până la Balcani şi de la Balcani până la Tisa" (S. Bărnuţiu – o idee profetică a tuturor Românilor). De aceea spunea Emil Cioran "Tot ce nu e profeţie în România, este un atentat împotriva României".

Adunarea naţională a formulat revendicări de ordin naţional, a căror împlinire urma să fie pretinsă Împăratului: 1. Admiterea naţiunii române cu vot deliberativ şi decisiv în camera legislativă. 2. Independenţa şi egalitatea în drepturi şi foloase a bisericii române în raport cu celelalte biserici din Transilvania. 3. Înfiinţarea unei gărzi naţionale. 4. Întocmirea unei noi Constituţii pentru Transilvania, pe baza principiilor de dreptate, libertate, egalitate şi fraternitate. 5. Folosirea limbii române în legislaţie şi administraţie şi numirea Românilor în funcţiile publice administrative, juridice şi militare. 6. Înfiinţarea de şcoli româneşti de toate gradele şi a unei universităţi româneşti susţinută de stat, pe baza libertăţii de a învăţa şi a autonomiei de organizare şi conducere "pentru că, cultura e puterea cea mai tare pe pământ şi o cetate nouă a unităţii naţionale". "Autohtonismul şi preponderenţa numerică a Românilor în Transilvania, ideile de libertate şi egalitate, principiul naţionalităţilor şi principiul suveranităţii naţionale constituiau osatura principală a argumentării ştiinţifice din discursul lui S. Bărnuţiu şi totodată fundamentul proclamaţiunilor şi revendicărilor naţionale formulate de Adunarea Naţională de la 1848. (S. Bărnuţiu a fost partizan al dreptului natural şi susţinea că "legea dreptului e mai înaltă ca cea politică şi politica e datoare să-şi plece genunchii în faţa dreptăţii". Susţinea că

"dreptul este un produs spontan al conştiinţei populare, întocmai ca şi limbajul, strâns legat de condiţiile specifice şi de nevoile fiecărei naţiuni în parte"). S.Bărnuţiu a avut marele merit de a fi dat luptei naţionale a Românilor ardeleni un suport juridic şi ştiinţific, transpunând seculara dispută dintre Români şi Unguri, pe planul celor mai înalte teorii juridico-filozofice ale timpului – din raportul forţei în raportul dreptului. Alături de revendicările de ordin naţional au fost şi revendicări de ordin politico-social: desfiinţarea iobăgiei, a zeciuielii şi a privilegiilor, asigurarea libertăţilor şi a drepturilor individuale (a vorbi, a scrie, a tipări fără cenzură, a se aduna, a se servi de limba naţională în administraţie şi justiţie) " libertatea industrială şi comercială prin desfiinţarea corporaţiilor şi vămilor" – naţionalism şi liberalism – "îndreptar ideologic pentru partidul naţional român şi-o adevărată Magna charta libertatum a Ardealului politic"(G.Moroianu / Partidul Naţional Român a avut la bază ideologia lui Bărnuţiu.)

4. Memorandumul din 26 Martie 1892

La 44 de ani după Adunarea naţională de la 1848 şi 25 de ani de tristă experienţă a dualismului – "o politica de desnaţionalizare a naţiunilor nemaghiare şi de asigurare a dominaţiei exclusive a Maghiarilor… naţiunea română ameninţată în libera sa dezvoltare naţională prin lupta de rasă organizată de către Unguri – s-a văzut nevoită să facă apel la Coroană – factorul suprem, să pună capăt acestei stări de lucruri si să ieie cât mai curând iniţiativa pentru asocierea internă a popoarelor". În urma încredinţării primite din partea conferinţei reprezentanţilor alegătorilor români din Transilvania, s-a întocmit la 26 martie 1892 un Memorand către Împărat, semnat de Dr. I. Raţiu, ca preşedinte şi G. Pop de Băseşti, E. Brot, V. Lucaciu şi S. Albini, ca vicepreşedinţi şi secretari în Comitetul însărcinat cu întocmirea memoriului.

Între 1849 şi până la 1866, Românii au câştigat, întocmai ca celelalte popoare, un întreg şir de drepturi şi de garanţii pentru

dezvoltarea lor națională. Memorandumul a fost un protest al națiunii române din Ardeal în contra politicii maghiare de înăbuşire a naționalităților. Se atacă valabilitatea şi legalitatea unirii Transilvaniei cu Ungaria, se denunță politica maghiară de hegemonie şi desnaționalizare a celorlalte națiuni. Prin Unire au fost desconsiderate fățiş toate drepturile poporului român şi toate legile fundamentale care asigură autonomia acestui Principat. Ignorând entitățile etnice naționale, recunoştea numai indivizii de naționalități diferite pe care-i contopea într-o singură națiune – cea maghiară. Românii n-aveau învățământ şcolar pentru că ei făceau încercări de maghiarizare a învățământului. Libertatea de cuvânt şi presă nu exista în Transilvania. Deci rea credință în formularea şi aplicarea legilor, violență şi înăbuşire pe toate căile a naționalităților. Națiunea română din Transilvania şi-a pierdut încrederea față de regim şi față de toți factorii parlamentari.

Memorandumul afirma necesitatea de restabilire a autonomiei Transilvaniei - cerută prin programul de la Miercurea din 1867şi prin cel de la Sibiu din 1881, afirmarea publică şi solemnă a constatării că națiunea română şi-a pierdut încrederea de a-şi putea dezvolta o viață națională liberă într-un sistem de unire a Transilvaniei cu Ungurii. Notificarea rupturii definitive s-a făcut la 18 Octombrie 1918, în însăşi incinta Parlamentului maghiar de către Dr. Alexandru Vaida Voevod, împuternicitul Comitetului Național Român.

Memorandumul a stârnit ecou în întreaga opinie publică civilizată din Occident. Despre procesul înscenat de guvernul maghiar în contra Comitetului Național Român, responsabil de tipărirea şi răspândirea Memorandumului, Georges Clemenceau declară: "Ce procès est vraiment une honte pour la libre nation hongroise. On peut condamner le docteur Ratziu et ses amis. L'oppinion européenne les a d'avance acquités. Les Roumains ont pour eux, le droit" (Acest proces este într-adevăr o ruşine pentru națiunea liberă, maghiară. Poate fi condamnat doctorul Rațiu şi prietenii săi. Opinia europeană i-a achitat dinainte.

Românii au pentru ei dreptul de partea lor). Dr. I. Rațiu spunea: "Față cu acest act, care nu cuprinde decât curatul adevăr şi este icoana credincioasă a suferințelor şi nedreptăților seculare ce le îndură poporul român din Transilvania şi Ungaria, trebue ca regimul, ori să se dezvinovățească, ori să se răzbune. Dezvinovățirea nu era cu putință, a ales calea răzbunării. Ne-a împiedicat să ajungem la Tron şi acum ne supun judecății acelora contra cărora ne-am plâns. Existența unui popor nu se discută, se afirmă! Ceea ce discutăm aici, domnilor, este însăşi existența poporului român. Acuzăm în fața lumii civilizate sistemul asupritor care tinde să ne răpească ceea ce un popor are mai scump: legea şi limba. Nu mai suntem aici acuzați, ci acuzatori…"

Declarația lui Ion Rațiu exprima în formule lapidare adevăruri eterne, aceleaşi la 1892 ca şi astăzi şi totdeauna, iar atitudinea sa de o înaltă demnitate națională şi de un impunător curaj patriotic, au făcut şi fac mândrie întregii națiuni române.

Dr. Rațiu: "Prin spiritul de intoleranță, printr-un fanatism de rasă, fără seamăn în Europa, osândindu-ne, veți izbuti numai să dovediți lumii că Maghiarii sunt o notă discordantă în concertul civilizațiunii" – Şi dovada a fost făcută.

În toate cele trei faze ale revendicărilor națiunii române, argumentele permanente au fost: autohtonismul Românilor din Transilvania, preponderența lor numerică, principiul reciprocității drepturilor şi datoriilor şi ideea de egalitate, idee de însăşi esența justiției. Argumentele proprii au fost: - la 1791, - declarațiunea drepturilor omului şi ale cetățeanului , la 1848 - principiul naționalităților cu corolarul său dreptul de autodeterminare a popoarelor, principiul suveranității naționale, teoriile dreptului natural şi cele ale şcolii istorice, precum şi ideile de libertate ale timpului, iar la 1892, - falsificarea sistemului constituțional şi desconsiderarea dreptului de autodeterminare al poporului prin decretarea Uniunii Transilvaniei cu Ungaria, în disprețul voinței națiunii române.

Deci, revendicările au fost pentru cele mai elementare drepturi, pe care dreptul natural le recunoaşte atât naţiunilor cât şi indivizilor, ca dreptul la viaţă, dreptul la libertate naţională, dreptul la onoare şi dreptul la egalitate, drepturi cuprinse în principiul naţionalităţilor. Punctul culminant a fost actul unirii Transilvaniei cu Regatul Român, Adunarea Naţională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918,împlinirea firească a Unirii în urma unui lung şir de lupte şi de suferinţe, - a idealului de libertate naţională şi de unitate: origine comună, unitate de limbă, de spirit, de concepţie de viaţă. Consecinţe de neînlăturat ale principiului naţionalităţilor şi ale dreptului de autodeterminare a popoarelor – proclamat de preşedintele Wilson. Lupta naţională a Românilor din Transilvania ne apare ca cea mai îndreptăţită şi legitimă luptă pentru Drept şi Dreptate!

Toate cursurile şi lucrările profesorului Aurelian Ionaşcu sunt expresia fidelă a omului care, ca aspect fizic, ca idei şi sentimente, ca ţinută şi atitudine era numai echilibru şi armonie, dominate de o bunătate nativă şi o distincţie care impuneau oricui.

George Strat – născut în 1894, fiul economistului Strat, susţinător fervent al economiei liberale şi al revistei "Libertatea". Şi-a luat doctoratul în drept la Paris în 1922 cu teza: "Le rôle du consumateur dans l'économie moderne", (Rolul consumatorului în economia modernă) - lucrare premiată de Facultatea de Drept din Paris. Cursurile sale de Istoria doctrinelor economice şi cursul său de Economie politică erau scrise într-un stil clar şi atrăgător. Economia politică am făcut-o în anul I şi II cu el. Publicase până la acea dată peste 20 de lucrări şi era un partizan înflăcărat al liberalismului clasic. La examen în anul I am susţinut etatismul în opoziţie cu liberalismul clasic. A venit în faţa băncii în care eram, mi-a mai pus câteva întrebări, m-a ascultat cu multă atenţie şi mi-a spus că-i place că am marcat bine ideile. Mi-a dat calificativul "distincţie cu majoritate". După examenul anului nostru, au intrat în sală studenţii care-şi dădeau examenul de

doctorat. Am rămas şi m-am aşezat într-o bancă în spatele lor. M-a observat imediat. Ori de câte ori un candidat nu răspundea, mă întreba pe mine, spunându-le: dumnealui, deşi e în anul I, ştie. Am răspuns la mai multe întrebări. La ieşire m-a oprit, mi-a cerut indexul şi mi-a schimbat calificativul în "distincţie cu unanimitate", m-a felicitat şi mi-a propus să colaborez la revista "Libertatea" cu note, recenzii, articole. Era un bun cunoscător al legislaţiei şi al problemelor muncitoreşti şi agrare şi un susţinător al elitelor sociale. Spunea că "fără îndoială elitele unei naţiuni nu se creează prin generaţiune spontanee, pe cale de legi, ori de decrete ministeriale, ele apar, se dezvoltă şi pier cu însăşi societatea a cărei supremă podoabă sunt. Societatea românească este una dintre cele mai permeabile societăţi omeneşti, ea are cultul personalităţii, iubeşte individualitatea şi dispreţuieşte instinctele gregare… Ea nu are poate în suficientă măsură simţământul ierarhiei, al disciplinei: "ea are o bunătate şi o omenie, o capacitate de adaptare la formele progresului şi civilizaţiei, o înţelegere adâncă a celor mai înalte valori spirituale, un simţ al măsurii şi al echilibrului, al sensului adevărat de cultură şi progres, o generozitate de cea mai nobilă calitate, care fac din cel mai umil ţăran al plaiurilor noastre un exemplar de autentică aristocraţie. Puterea şi strălucirea României, dar mai ales triumful dreptăţii sale în zilele ce vin, sunt astfel indisolubil legate de existenţa elitelor noastre sociale, adevărate vestale ale idealului de viaţă al unui întreg popor. Elitele implică o seamă de aptitudini, calităţi, competenţă şi superioritate. Distrugerea elitelor în războae şi revoluţii, decăderea lor, moartea lor, duce la decăderea popoarelor. Drama elitelor este drama popoarelor. Puterea şi strălucirea României sunt indisolubil legate de existenţa elitelor noastre sociale" (Problema elitelor sociale – Bucureşti 1942)

I.C.Cătuneanu născut în 1883 în Bucureşti. Doctor în Drept – Universitatea Berlin – ne-a predat dreptul roman în anul I şi II. Frumuseţea sa proverbială era sculptată în fiinţa sa prin

linii regulate, măsură şi armonie şi completată cu o ţinută sobră şi mândră a omului conştient de ceea ce ştie, este şi reprezintă, stăpân pe sine, era asemenea unui senator roman din perioada imperiului. Sau a unui mare jurisconsult ca Ulpian, Papinian. Ne-a cucerit prin exprimarea clară, precisă, concisă, în propoziţiuni şi fraze scurte, de o stringenţă logică captivantă, cu o putere de sinteză caracteristică limbii latine, pe care o stăpânea cu desăvârşire. Aceleaşi calităţi le au cursul său de drept roman şi lucrările sale. Calităţile acelui colos de mici proporţii, dar de uriaş conţinut, care este dreptul roman. Un corp unitar de norme stringent sudate, care, ori de câte ori a fost înlăturat de la temeliile ordinei juridice dintr-un stat, a provocat dezorganizarea şi descompunerea lui şi mari tragedii popoarelor.

Cursul era o încadrare în istoria şi cultura antică, în studiile evolutive ale lor. Stă alături de "Manuel élementaire de droit romain" de Paul Fréderic Girard. I.C. Cătuneanu mai are lucrări speciale , monografii şi studii ca: "Izvoare de drept roman şi formule alese".

La examen era exigent, dar raţional şi drept. Nici un student nu se plângea că prin nota ce i s-a acordat i s-a făcut o nedreptate.

I.C. Cătuneanu a fost în toate împrejurările alături de studenţime. Cu prilejul împlinirii a 10 ani de la înfiinţarea Universităţii din Cluj, el scria: "Tineretul universitar însufleţit şi bine inspirat, - el a înţeles şi simţit realitatea închegată între Nistru şi Tisa, cu o preciziune şi o pătrundere cu care nu se pot lăuda guvernanţii de ieri şi de azi ai României întregite". "Consecinţa logică a principiului naţionalităţilor a asigurat fiecărei naţiuni, organizată în stat propriu, o viaţă specifică, împuternicind-o până la maximum şi optimum conform misiunii sale istorice, indicată de însuşirile etnice şi situaţia geografică. Să ne asigurăm întâietatea Românului în ţara lui! Altfel, ţara ajunge un adăpost îmbelşugat pentru neamuri străine, atrase de avuţiile şi îngăduinţa noastră... Studenţii au formulat cuminte şi

prevăzător principiul "proporţionalităţii". Înavuţire proprie în contul celor mai vitale interese ale neamului şi în favoarea celor ce totdeauna ne-au dorit pieirea iar nu binele!" (Fapta rodnică; pag. 58 în Anuarul - Almanah din 1929). A încetat din viaţă subit la 7 Iunie 1937, după o călătorie de la Bucureşti la Copşa.

Profesorul Petre Ponţiu (născut în 1884 la Timişoara, doctor în ştiinţe juridice şi politice la universitatea Budapesta – avocat) ne – a predat dreptul comercial local ungar şi cambialul. Seriozitate în ţinută şi în limbaj. O severitate la examen care te încremenea. Nu era însă nici rău, nici răutăcios. La auzul numelui meu, mi-a spus că pe vremea când era la Budapesta, a cunoscut acolo nişte rudenii ale mele – înalţi demnitari în Ministerul de Finanţe şi de Interne. Specialişti, devotaţi profesiunii, trăiau în afara sferei politice, erau străini de acţiunile de maghiarizare a statului şi societăţii, dar şi de procesul sufletesc al Românilor de la Societatea Petru Maior sau din Universitate. N-au încercat dezamăgirea unora dintre Români, care au venit în ţară, hotărâţi să muncească pentru ridicarea ei, ca înalţi specialişti şi pe care, nebăgîndu-i nimeni în seamă, au trebuit să se întoarcă la posturile lor. Ei s-au mulţumit cu satisfacţiile pe care li le dădea competenţa lor şi prestarea cinstită a muncii, trăind în mod civilizat!

Profesorul Camil Negrea – născut în 1882 la Făgăraş. Doctor în ştiinţe juridice, avocat, ne-a predat dreptul civil austriac şi maghiar, cartea funduară şi extinderea legislaţiei. De la începutul Universităţii a fost alături de Petru Ponţiu, susţinând trecerea treptată spre unificarea legislativă, care, de altfel a întârziat foarte mult. Nu urmărea să cunoaştem pe dinafară texte, dar să fi învăţat temeinic cursul. Nu-l interesa atât textul legii, pe care puteai să-l ai la îndemână oricând în activitatea juridică, cât cunoaşterea şi înţelegerea principiilor, să gândim, să interpretăm şi să ne exprimăm juridic. Să ne formăm şi desăvârşim spiritul juridic. Pentru el, important era faptul mărunt, amănuntul continuu semnificativ, - de la el pleca. Era profesorul care prin

severitatea lui inspira teamă, adeseori pentru că nu uita niciodată chestiunea pentru care te-a respins la examen şi la repetarea examenului revenea la ea. Era un susţinător şi apărător al autonomiei universitare şi nu permitea imixtiuni, nici măcar influenţe în aplicarea deciziilor universitare. Pentru el, orice incident sau accident, orice deviere intelectuală, trebuia transpusă în plan juridic, transformată într-o relaţie de drept, încadrată şi soluţionată prin norma legală. A fost cel mai vechi decan.

Profesorul Emil Haţieganu, fratele doctorului Iuliu Haţieganu, născut în 1878 în Tritul de Sus, judeţul Turda. Doctor în ştiinţe juridice. Avocat, fost decan al Facultăţii şi rector al Universităţii. Ne-a predat procedura civilă. Era bun şi sfătos ca omul care a reţinut din cărţi şi din viaţă esenţialul, ceea ce este de folos. Pretindea să ştii "carte" ca ardeleanul care a învăţat între străini şi n-a permis niciodată să fie batjocorit sau umilit că n-a ştiut. A scris "amintiri din trecut" în care povesteşte cum a suferit fiindcă "nu ştia o boabă ungureşte" şi a învăţat să preţuiască mai mult decât toate bunurile lumeşti – libertatea. N-a acceptat să devină "ienicer" al statului şi culturii maghiare. Strălucitor la carte, impecabil în conduită, îşi îndeplinea datoria. A fost un educator, înainte de a fi profesor. Pe vremea Ungurilor era demn, gata de jertfă în acţiunea de apărare a neamului şi a legii. Când din Cluj a plecat la Blaj, a fost mândru că e Român. "Am învăţat să nu mă supun nicicând umilirilor şi să nu tolerez să fiu lovit în ambiţia mea de Român".

La Universitate s-a pus pe carte şi o oră n-a lipsit de la cursuri. "Studentul român avea nume bun la Universitatea din Cluj. Pentru ţinuta noastră demnă şi bărbătească eram o adevărată autoritate. Un corp de elită gelos de demnitatea sa…Conştiincios în îndeplinirea datoriei de student, hotărât în acţiunea pentru neam şi lege, demn şi gata de jertfă, când trebue apărată onoarea… Păstraţi cu sfinţenie moştenirea agonisită cu atâtea jertfe!" Acesta a fost exemplul şi sfatul pe care-l da Baciul

Emil, cel care, în timpul refugiului a rămas în Cluj, să ne reprezinte şi apere interesele!

Profesorul Traian Pop – născut în 1885 în Şinca Veche – Făgăraş. Doctor în ştiinţe juridice. Avocat, ne-a predat Dreptul penal în anul II, - drept penal propriu-zis , criminologie, penologie şi ştiinţă penitenciară şi procedură penală. Deşi am răspuns foarte bine la dreptul penal propriu-zis, bine la criminologie, satisfăcător la penologie şi slab la procedura penală, m-a declarat respins, la dreptul penal, spunându-mi că, deşi am răspuns foarte bine la toate întrebările (şi au fost vreo 60-70), este necesar să revăd materia peste vară, fiindu-mi necesară, fie pentru practica avocaţială, fie pentru activitatea de cercetare ştiinţifică. Pe atunci profesorii erau şi avocaţi pledanţi. Pentru a observa aplicarea normelor juridice la realităţile vieţii şi a reţine ce este permanent în ştiinţa dreptului, ne-a dus la Tribunal şi la Curtea de Apel, la clinica de neurologie să vizităm bolnavi incurabili şi la Institutul de corecţie Gherla să vedem comportamentul infractorilor adolescenţi.

La examenul de doctorat am dat cu el o disciplină nou introdusă "Sociologia criminală".

Cu acest prilej am avut o conversaţie mai lungă despre lucrările sale şi mai ales despre cele 4 volume de Drept procesual pe care le aveam.

A fost decan în câteva rânduri şi prodecan, fiind dârz în exercitarea acestor funcţiuni. Avea ceva din sobrietatea şi masivitatea ardeleanului în suferinţă. De aici o severitate, uneori drastică, dar dreaptă, care a împiedicat ca ştiinţa să-i fie recunoscută după merit. Totuşi, a fost ministru – calitate care i-a mai scăzut din distanţa pe care o păstra faţă de oricine. (Ministru al Inventarului Public – avuţiilor publice). O distanţă pe care o simţeai ca un fluid, când trecea, chiar dacă nu-l vedeai. A ţinut conferinţe în cadrul "Extensiunii Universitare" – şi avut o importantă contribuţie în apărarea patrimoniului Universităţii – cu prilejul predării ei către Unguri şi a preluării ocazionate de

Dictatul de la Viena şi de cucerirea Ardealului de către armata română.

Profesorul Eugeniu Sperantia – născut în Bucureşti în 1888, mort în 1972 în Bucureşti, studii de drept, doctor în Litere şi Filozofie Bucureşti, studii de specialitate la Berlin – a fost fiul lui Theodor D. Speranţia, cunoscut scriitor de anecdote versificate, care au înveselit copilăria şi tinereţea noastră. Th. Speranţia a scris "Anecdote populare", piese de teatru, literatură pentru copii. A fost cercetător de folclor şi literatură şi membru corespondent al Academiei Române. S-a născut în Iaşi în anul 1856 şi a murit în anul 1929. Din scrierile fiului său Eugeniu rezultă că, întotdeauna, ca preocupări a fost aproape de popor, de viaţa lui sufletească, a avut darul de a scrie în aşa fel ca să se facă înţeles - şi idei subtile, să fie accesibile unui cerc cât mai larg de cititori. Tatăl său a fost colaborator la mai multe reviste, dar ceea ce a fost mai important era faptul că avea relaţii cu întreaga intelectualitate a vremii, ceea ce l-a ajutat mult pe Eugen Speranţia, ca de mic copil să cunoască personalităţi de seamă ale culturii române şi manifestările lor sociale. Aşa a ajuns la convingerea că "baza gândirii şi a convieţuirii omeneşti este credinţa incontestabilă". "Credinţa e marea lege obştească. Scepticismul, îndoiala, pretenţia de a nu te supune legii acesteia obşteşti, destramă viaţa sufletească, tulbură viaţa socială şi nimicesc rezistenţa naţiunilor". În "Supremaţia credinţei pure în viaţa sufletească şi societate" (Cugetarea Bucureşti) arată credinţa pură în domeniul cognitiv, în domeniul valoric, în morală, în raporturile sociale, în viaţa economică, în viaţa politică, în viaţa culturii! " Părinţii mei se vizitau destul de des cu soţii Haşdeu – scrie Eugeniu Speranţia în "Amintiri din lumea literară". Pe B.P.Haşdeu - spune – "mi-l amintesc de pe când eram abea în vârstă de doi ani, dacă nu şi mai mic… Întotdeauna auzisem vorbindu-se despre el cu atâta veneraţie încât îmi părea o fiinţă sacrosanctă . Pot spune că am crescut în cultul lui. Am fost obişnuit să văd în el cel mai înţelept, cel mai învăţat om din câţi

există. Calitatea aceasta a devenit pentru mine, din copilărie, criteriul după care mă conduceam în aprecierea oamenilor. De mic m-am delectat cu "Amicul copiilor" pe care o conducea Haşdeu… şi pe paginile ei mi-am făcut primele exerciţii de lectură…

Haşdeu mă numea în glumă "filozofule": "De pe la şase ani a început să mă intereseze tot mai mult "Revista Nouă". Mai întâi frumoasele reproduceri de artă, dar curând şi textul…" Citea "povestiri", "poezii", "anecdote", "nuvele", "Povestea crinului" a lui Haşdeu, "pagini cu puteri miraculoase" – Contribuţia lui Haşdeu…predominantă: "versuri", "studii istorice şi lingvistice, articole polemice, notiţe bibliografice", "tot ce se învaţă plăcând şi place învăţând", - o caracteristică a scrisului lui E. Speranţia.

După moartea Iuliei Haşdeu – 17 Sept. 1888 – copila minune – "afară de şedinţele revistei", Haşdeu a început să ţină în locuinţa sa de la Arhivele Statului – "şedinţe spiritiste" cu titlu de încercări experimentale. "Articolele de spiritism, scrie E. Speranţia, îmi excitau curiozitatea, dar cu toate silinţele nu reuşeam să înţeleg." "Ocultismul lui Haşdeu nu poate fi privit ca un simptom sau o consecinţă a declinului său mintal, ci trebue privit ca un fel de reflex defensiv, ca un mijloc de rezistenţă interioară subiectivă împotriva acelei deprimări nervoase pe care i-o pricinuise marea lovitură sufletească. Mircea Eliade, cel care s-a îngrijit de lucrările lui Haşdeu: "Scrieri literare, morale şi politice" – ediţia critică de M. Eliade, - îl enumeră, după Eminescu, între cei care au avut conştiinţa tragică a existenţei, care nu se neagă pe sine, - totuşi, - în disperare sau scepticism, - care au acceptat condiţia umană, au muncit şi au intervenit în istoria neamului românesc, aducând prin scrisul şi vorba lor o extraordinară capacitate de nădejde. "Nimeni n-a văzut mai glorioasă soarta neamului românesc decât aceşti tragici." E. Speranţia îşi are izvorul de spiritualitate imprevizibilă în Haşdeu, deşi şi el ar fi avut motive să fie deprimat. Ştiu că pentru viaţa

materială cotidiană n-a avut puteri şi timp, dar de la vârsta de 6 ani când citea "Revista nouă" şi până la vârsta de 84 de ani când a încetat din viaţă, nu şi-a pierdut niciodată încrederea în puterea lui creatoare, în spiritualitatea sa, - a muncit însufleţit de această forţă – în multiple domenii. Cu simţ de răspundere a trăit şi dezlegat problemele culturii în planul vieţii sale spirituale, şi-a conceput şi desăvârşit opera. Acesta a fost sensul, rostul vieţii sale, şi când în 1972, cu puţin înainte de a muri l-am întâlnit având la braţ pe soţia sa, care o viaţă înteagă l-a înţeles şi ajutat, mi-a spus că i-au apărut multe cărţi şi că vor mai apărea. Avea un sentiment al datoriei împlinite. Era cuprins de această bucurie a împlinirii îndatoririlor sale. Şi în această clipă, ca şi atunci când ne era profesor la Universitatea din Cluj la "Enciclopedia şi filozofia dreptului" – era un mare educator. Creaţia – o expresie a culturii sale bogate, iar lupta pentru creerea şi apărarea culturii – semn de viaţă. M-a întrebat dacă am publicat ceva. Nici măcar teza de doctorat (făcea parte din comisie).

Profesorul Eugeniu Speranţia a fost un memorialist care a înfăţişat în cartea sa "Amintiri din lumea literară" - personalităţi care au reprezentat trăsături esenţiale în lumea românească: - Haşdeu, Maiorescu, Cercul lui Macedonski şi de la Viaţa Nouă: Delavrancea, Ovid Densuşianu, I.Minulescu, Caragiale, Dimitrie Pompei, Agârbiceanu, Lucian Blaga, Tudor Vianu – în complexitatea creaţiei şi în ceea ce aveau esenţial în viaţa lor şi a sferei lor intelectuale şi sociale; şi în "Figuri universitare" – un evocator sincer al acestora şi un portretist. Aceste două cărţi sunt dovezi ale calităţilor sale de scriitor, de literat... Din aceste amintiri rezultă că în activitatea sa creatoare a avut o linie crescândă continuu, în care a cunoscut numai victorii. Şi atunci când pe plan social a fost lovit, nu a fost un înfrânt. Cuvântul scris sau vorbit a fost averea lui. Prin el Eugeniu Speranţia a devenit o autoritate ca filozof, sociolog, psiholog, estetician, scriitor! În toate aceste domenii de activitate ale sale a fost

original, a raportat totul la viaţă, dar şi la studiu, având o erudiţie temeinică.

Ca filozof a avut o concepţie spiritualistă – vitalistă – rezultată din experienţa sa de viaţă valorificată pe acest plan. Toate lucrările sale sunt sinteze ale activităţii sale creatoare, începând cu "Papillons de Schumann", "Supremaţia creaţiei pure" cu "Perspectiva istorică în viaţa socială, în cultură şi educaţie", "Tradiţia şi rolul ei social", "Mic tratat despre valori". A fost un estetician de nivelul lui Tudor Vianu prin "Papillons de Schumann", "Gândirea românească în estetică", "Iniţiere în politică" – el însuşi fiind un poet.

Ca profesor, după cum am spus, s-a dovedit un educator şi un umanist prin cursurile sale: "Introducere în sociologie" – în Tom I – istoria conceptelor sociologice, "Principii fundamentale de filosofie juridică", "Introducere în filozofia dreptului" – în Lecţiuni de enciclopedie juridică – Concepţia sa juridic-filozofică a scos-o în evidenţă, nu numai pe plan intern la cursuri şi conferinţe ci şi prin comunicările de la Congresul de filosofie ştiinţifică de la Paris şi la Congresul de la Praga şi de la Paris din 1937. Aspecte filozofice se găsesc şi în celelalte două cărţi ale sale: "Cartea omului practic" şi "Cartea despre carte".

În prezentarea lui, C. Rădulescu- Motru, ca psiholog, s-a dovedit un cunoscător al acestui domeniu şi cu înţelegere pentru autohtonie.

Tot ca profesor a avut o concepţie definită despre misiunea Universităţii, care reese din lucrarea sa: "Figuri universitare", pe care nu şi-a schimbat-o nici atunci când Universitatea îşi pierdea din autonomia sa şi când din considerente străine culturii şi educaţiei, accesul în Universitate fusese limitat, pe considerente de alt ordin!

Totul la el este exprimat într-o limbă plină de farmec, fără să frapeze erudiţia. Multe domenii cu profunzimi şi înălţimi imprevizibile, fiecare cu valoarea lui. Desăvârşit cunoscător al limbilor de circulaţie universală, s-a adăpat întotdeauna la

izvoare, dar în toate a fost original. Pe cât de universal, pe atât de național. Ancorat în vreme, dar permanent în afara contingentului și cotidianului. O personalitate reprezentativă, o coloană pe care se sprijină edificiul culturii noastre naționale.

În afară de cei câțiva profesori amintiți, am mai avut și pe alții, a căror activitate merită să fie pomenită, dar nu i-am cunoscut atât de bine. Astfel: Victor C. Cădere, de la catedra de procedură civilă, cu care am dat doctoratul la procedura civilă și la internațional public și care mi-a cerut să-l citesc pe Georges Salle și să-l așez alături de Louis Le Far – fapt pentru care mi-a dat o amânare de câteva zile; Liviu Lazăr – de la catedra de legislație agrară și industrială; Dumitru Mototolescu, la catedra de istoria dreptului roman; Constantin Petrescu-Ercu – la catedra de comercial român. În afară de aceasta, fiecare serie de studenți mergea cu seria ei de profesori până la sfârșitul facultății.

Toți profesorii facultății de drept au fost personalități de seamă, doctrinari ai dreptului și practicieni – unii de la începuturile Universității din 1919 și alții din anul 1934. Experiența vieții s-a contopit cu vigoarea tinereții, dând învățământului clujean un contur propriu, care a rămas pentru toate seriile de studenți ce au urmat. Revirimentul a constituit o orientare juridică, o orientare profesională, care au fost sinteze ale curentelor juridice ce au dominat perioada de dinainte de Unire din țările în care profesorii noștri și-au făcut specializarea. Viața juridică a oglindit realitățile vieții economice, politice, sociale, naționale și evoluția acestora, îmbinate cu importanța ce trebue acordată textului de lege care se aplică, - cu spiritul legii. Massa românească și-a avut legile ei de viață și a trăit conflictul dintre drept și dreptate, dintre infailibilitatea legilor – dogmatismul lor și necesitățile sale vitale. Profesorii noștri au cunoscut frământările din lumea românească pe care le-au cuprins în lucrările lor, căutând să armonizeze concepții de drept

cu concepții despre lume și viață, cu circumstanțele istorice, cu concepția funcțională a dreptului. Deci, se poate spune că a existat o școală de drept clujeană. După cum, incontestabil, a existat o școală medicală și o școală filozofică. Pe cale de consecință, Universitatea din Cluj a fost o școală, deși a apărut târziu, față de cele două Universități românești de la Iași – 1860 și București – 1864 și față de Universitatea maghiară din Cluj – 1872, - fără să ne gândim la vechimea Universităților apusene.

Universitatea din Cluj – Universitate în inima Ardealului, cerută de toate generațiile anterioare pentru o misiune culturală în Europa Centrală, **- a fost preluată de la Unguri la 12 Mai 1918.** Comisarul general numit de Consiliul Dirigent din Transilvania, pentru preluarea Universitatății și pentru organizarea ei, președintele Comisiei universitare de selecționare a corpului profesoral din intelectuali ardeleni, cu pregătire corespunzătoare și de la celelalte universități române din țară și străine și primul rector al Universității Daciei Superioare a fost Sextil Pușcariu, profesor venit de la Universitatea din Cernăuți, lingvist de renume mondial. Prin decret, Universitatea s-a înființat pe data de 1 Octombrie 1919. La 30 Octombrie 1919 Sextil Pușcariu este ales rector pe anul 1919/1920. Numirile profesorilor au fost făcute la 1 Septembrie 1919 de către Consiliul Dirigent, iar transferarea la 9 Septembrie 1919 a profesorilor: Sextil Pușcariu de la Cernăuți, Alexandru Myller de la Iași, Vera Myller Lebedev de la Iași, Ion Ursu de la Iași, Dimitrie Pompei de la București, Vasile Pârvan de la București, Dimitrie Gusti de la București. Lui V. Babeș – un concediu. De asemenea, și lui D. Pompei, V. Pârvan și D.Gusti. Mai vin Gr. Murgoci, Dr.Ștefan Nicolau, Dr. Nicolae Minovici de la București, George Vâlsan de la Iași, Dr. Constantin Levaditti și Emil Racoviță de la Sorbona. Întreg corpul profesoral venit e format din oameni de știință de reputație. Catedrele au fost ocupate și decanatele: Facultatea de Litere și

Filozofie; Facultatea de Medicină (cu Farmacologia şi Institutul de Farmacie – director Gh. Pamfil); Facultatea de ştiinţe; Facultatea de Drept (decan V.Dimitriu, C.Negrea prodecan). Profesori: I.Cătuneanu – drept roman, internaţional – Iorgu Radu, economie politică – D.B.Ionescu, dreptul austriac şi maghiar – Camil Negrea, procedura civilă – Emil Haţieganu, dreptul comercial – Vasile Dimitriu, dreptul comercial maghiar – Petre Ponţiu, dreptul constituţional – Romulus Boilă, dreptul penal – Traian Pop, dreptul administrativ – Victor Onişor, politica Cassiu Maniu, politica socială – Nicolae Ghimba, finanţe şi statistică – Gr.N.Leon. Dintre aceştia nu i-am avut profesori pe V. Dimitriu şi pe Victor Onişor. Din corpul profesoral 68 aveau studii în străinătate, 9 erau membri ai Academiei Române. Studenţi înscrişi au fost 1871, din care 1637 ordinari şi 234 auditori extraordinari; 1288 erau Români, 281 Evrei, 225 Germani şi 77 Maghiari. Erau 51 de studenţi de peste hotare. Societăţi studenţeşti au fost Centrul studenţesc Petru Maior şi societăţile studenţeşti în drept, medicină, litere şi filosofie, ştiinţe, farmacie, club sportiv şi societăţile studenţeşti de Germani şi Evrei. Între 12-14 Sept. 1920 au avut loc la Cluj lucrările primului congres al studenţilor din întreaga ţară întregită şi s-au pus bazele organizaţiei naţionale a studenţimii.

Serbările inaugurării Universităţii s-au desfăşurat între 1-3 Februarie 1920. Toate momentele au fost semnificative pentru marele eveniment.

Profesorii Daciei Superioare au depus în cor jurământul de credinţă în faţa Mitropolitului de Bucureşti, dr. Elie Miron Cristea şi a Mitropolitului de Blaj dr. Vasile Suciu, scaunul de mitropolit de Sibiu se afla vacant. (Profesorii Unguri au refuzat să depună jurământul de fidelitate faţă de statul român).

Primul a vorbit Regele Ferdinand I - după moartea căruia, întâmplată la 20 Iulie 1927, Universitatea din Cluj s-a numit "Universitatea Regele Ferdinand I ".Regele Ferdinand I în vorbirea sa a arătat că e o plăcută datorie prezidarea inaugurării

Universităţii române din Cluj – salutată de oaspeţii din străinătate şi din ţară şi după un obicei din vechime şi-a început Cuvântul cu binecuvântarea străveche: "sit orator antequum dictor" – "un prinos către vestitorii, înainte mergătorii şi făuritorii acestei zile de glorie, către slăviţii şi din veac adormiţii mucenici ai neamului acestuia, ştiuţi şi neştiuţi, mari şi mărunţi, ca şi către acest nemuritor sobor de morţi ai războiului din urmă. Căci dacă bucuria de astăzi e numai a noastră, a celor rămaşi, meritul e al lor, al celor duşi, al tuturora; de la Mihai Izbăvitorul întru început, de la marii ostaşi ai gândului şi ai faptei româneşti de aici, străjeri neadormiţi ai limbii şi legii până la cel din urmă cioban plugar sărac, care au păstrat cu îndărătnicie patrimoniul naţional, toţi, dar absolut toţi au partea lor în opera de astăzi, în strălucita minune a României Mari, în hotarele Daciei, pe care nu le-a fost hărăzit să o vadă, dar care, fără truda şi jertfa lor de fiecare clipă, n-ar fi fost cu putinţă... Să-i unim pe toţi în aceeaşi binecuvântare astăzi împreună cu vitejii care cu sângele lor generos au scris şi pecetluit după datină, hrisovul stăpânirii noastre veşnice, prin aceste mândre ţinuturi. Binecvântat şi slăvit în veac să fie numele lor. Rod al aceloraşi străduinţi e şi Universitatea română, pe care o inaugurăm astăzi aici. Templul senin al învăţăturii şi iubirii de patrie, Universitatea românească a Clujului românesc."

Ieri, datoria către neamul românesc: înfăptuirea unirii naţionale, azi s-au înmulţit îndatoririle tuturor acelora care sunt chemaţi a juca un rol în viaţa statului.

"Cuvântul Universitate – omnium scientiorum universitas" defineşte singur rosturile ei. Îmbrăţişând tot domeniul gândirii, aleargă tineretul studios ca să-şi potolească setea sa de lumină şi de adevăr. Astfel Universitatea apare, în viaţa statului, în puterea rolului ei înalt şi nobil de a scoate nu un număr mare de titraţi – nu cantitatea ci calitatea fiind factorul important – ci de a forma generaţii de oameni de caracter, însufleţiţi de vederi largi, pătrunşi de iubirea de glie strămoşească

şi de dragostea de învăţătură şi de muncă, dornici de a pune energia şi capitalul lor de ştiinţă în slujba patriei române, a neamului şi a umanităţii. În România întregită ştiinţa nu face deosebire cărui neam îi aparţine tânărul studios".

Suveranul a dăruit un fond de 400.000 lei a cărui dobândă să se întrebuinţeze pentru înfiinţarea pe lângă Universitate a unui Institut pentru studiul istoriei române, atât de vitreg tratată sub stăpânirea trecută. A încheiat cu urarea: Vivat, crescat, floreat Alma Mater Clausensis ad scientiae honorem Patriaeque salutem". – (Stelian Neagoe: Viaţa universitară clujeană interbelică 127-129) .

În Cluj, în anul când m-am dus eu la Universitate – 1934 - , după 16 ani de la evenimentele sfârşitului de an 1918, prin care s-a înfăptuit întregirea, când "Congresul general al Bucovinei" întrunit în Cernăuţi la data de 15 Noiembrie, a decis "unirea necondiţionată şi pentru vecie cu Regatul României"; "Adunarea Naţională a tuturor Românilor din Transilvania, Banat şi Ţara Ungurească, la Alba-Iulia la 18 Noiembrie decretează unirea acelor Români şi a teritoriilor locuite de dânşii în România; şi Sfatul Ţării din Chişinău, la 27 Martie 1918, declara „unirea necondiţionată a Basarabiei cu România Mare", domnea atmosfera creată de războiul mondial, prin lupta a 70 de milioane de omeni, dintre care 50 de milioane şi-au vărsat sângele fiind răniţi, iar 9 milioane şi-au dat viaţa. Prin lupte grele şi sacrificii mari, cele trei imperialisme puternice: rusesc, austro-maghiar şi german au fost învinse de către Forţele aliate, alături de care a luptat şi România. Polonia s-a reîntregit după ce a fost de trei ori împărţită, Cehoslovacia a devenit republică, stat independent, Jugoslavia şi-a adunat părţile împrăştiate, în graniţele lui Ştefan Duşan. La Belgia s-a întors Eupen şi Malmeg, iar la Franţa Alsacia şi Lorena. La matca României întregite s-a întors ceea ce făcea parte din vatra ei – cu populaţie românească majoritară, cu structură tipic românească, civilizaţie şi cultură. Pentru această întregire studenţii Români care au luptat sub steaguri străine, au

venit din prizonierat şi au luptat alături de armata română. Studenţii au fost soli ai sfaturilor şi gărzilor naţionale, în toate părţile, ca să participe cât mai mulţi la adunarea de la Alba-Iulia de la 1 Decembrie 1919, pe care ei , cu tinereţea lor au încălzit-o, au însufleţit-o integrându-se în entuziasmul care a cuprins întreaga massă de participanţi... Parcă pe străzile Clujului se auzeau cânturile naţionale ale lor şi se vedeau manifestaţiile de odinioară, stăvilind masacrele care au fost comise împotriva Românilor de către stăpânii de ieri, constrânşi să părăsească pământul românesc, pe baza punctelor wilsoniene, a principiului naţionalităţilor şi autodeterminării. Studenţimea clujeană a luat parte la preluarea autorităţilor de către Români. Ea a făcut propagandă pentru eliberarea Banatului ocupat de Sârbi şi a dus guvernului român de la Iaşi, pentru conferinţa de pace, documentele despre atrocităţile ungureşti (arderi pe rug, asasinarea preotului din Cristiş, 41 de morţi la Baleş etc), cerând ca armata română să ocupe Ardealul, a cărei primire a organizat-o, - de asemenea şi a generalului Berthelot şi a misiunilor străine.

Studenţimea a organizat şi a făcut primirea Regelui Ferdinand la Centrul studenţesc "Petru Maior", când s-a inaugurat Universitatea Românească din Cluj în ziua de 2 Februarie 1920. În Aula Universităţii a avut loc şedinţa solemnă a Centrului studenţesc, a reprezentanţilor studenţimii române de pretutindeni. Regele Ferdinand, printre altele a spus: "Am ţinut să vin astăzi în mijlocul vostru, pentru că voi înfăţişaţi viitorul mândru al Ţării, după un greu trecut plin de restrişte pentru chinuitul nostru neam, dar şi de învăţături de mare preţ şi de aspră oţelire în lupta vieţii...Fără patriotism curat, fără muncă încordată, fără respectul de ordine şi autoritate şi fără credinţa în Dumnezeu, nu se poate înfăptui nimic mare... Un neam care ştie să preţuiască bărbaţii care au luptat cu toată inima pentru înfăptuirea zilelor măreţe postbelice, un neam care a dat dovadă de cea mai desăvârşită vitalitate, cum rareori se vede în istoria

popoarelor, – un astfel de neam are în sine chezăşia sigură a strălucirii viitorului său: căci dacă idealul nostru sfânt a fost înfăptuit în parte, – ne rămâne a duce la îndeplinire transformarea şi consolidarea noastră internă." Un cuvânt rostit într-o frumoasă limbă românească, simplu, cuprinzător, înţelept, înfăţişând lapidar istoria noastră până la inaugurarea Universităţii, rostul şi menirea acestei instituţii de înaltă cultură, rostul şi îndatoririle studenţimii, Universitatea fiind chemată să-şi asigure viitorul pe calea adevărului şi a dreptăţii şi a muncii ştiinţifice spre folosul neamului şi al umanităţii.

Redare după Stelian Neagoe "Viaţa universitară clujeană interbelică". La banchetul oferit de rectorul Universităţii Clujene Sextil Puşcariu, Suveranul, după ce a mulţumit solilor naţiunilor amice şi reprezentanţilor vechilor Universităţi pentru urările lor, a mai spus printre altele: "aici, pe pământul în veci românesc, prăznuim astăzi o zi curată de bucurie naţională română, dar, în acelaşi timp şi o serbare a ştiinţei, a acestei fiice eterne a luminii, care întinde aripile sale peste univers, neţinând seama nici de neamuri, nici de hotare… Ştiinţa şi geniul, dacă se adapă la hotarele culturii naţionale, păstrându-şi cu mândrie în timpul evoluţiei lor baza naţională şi caracterul propriu ţării unde s-au născut, - eundo crescit- devin patrimoniu universal".

Acestea au fost mărturisirile prin cuvânt, prin atitudini, prin fapte, ale Regelui Ferdinand care, în preajma şi în timpul războiului mondial, a rămas în toate împrejurările credincios cauzei mari a latinităţii şi Românismului, având toată încrederea în dreptatea şi biruinţa acestei cauze; deşi zguduit a fost gândul său care a trebuit să lupte împotriva propriului său neam şi frământat a fost sufletul său când Românii din Ardeal luptau împotriva armatei române (pe care el o conducea) – sub steagul străin al armatei austro-ungare. România întregită a cuprins în trupul ei: Oltenia, Muntenia, Moldova, Basarabia, Bucovina, Dobrogea, Banatul, Transilvania, Maramureşul, Crişana. În afara hotarelor au rămas Românii de peste Nistru, din Polonia şi

Cehoslovacia, cei de peste Tisa, Românii din Jugoslavia, Bulgaria, Grecia, Turcia, Albania în Ţinutul Valahilor (Mezerici). Pe liniile de frontieră sunt sate masive româneşti. Altele în interiorul statelor care nu le recunosc originea, nu le permit manifestări ale conştiinţei româneşti, nici gândul românesc, simţirea, vorbirea şi scrierea limbii române. Prin dislocări şi desnaţionalizări le dispar nu numai limba, portul şi credinţa, ci şi legătura cu Patria Mumă.

Suveranul a participat apoi la Teatrul Naţional la reprezentarea piesei de Zaharia Bârsan "Poemul Unirii", a unui poem coregrafic cu dansurile din provinciile unite, cântece naţionale şi muzică de Brediceanu. Mulţimea a parcurs străzile şi pieţele cu muzica în frunte, cântând imnuri sub conducerea profesorului Dima, directorul Conservatorului. Suveranul a participat şi la banchetul oferit de Ministerul Instrucţiunii, de cel dat de Resortul Instrucţiunii Publice a Consiliului Dirigent, unde s-a arătat tot ce se datoreşte culturilor şi civilizaţiilor franceză, engleză şi italiană. A doua zi a vizitat Universitatea, institutele, clinicile, laboratoarele şi a primit defilarea trupelor din garnizoană.

S-au primit telegrame şi scrisori de felicitare din partea Universităţilor din Europa şi din America (precum şi din ţară), arătându-se solidaritatea lor la această victorie intelectuală, ca şi la victoria din război.

Aşa cum am fost legat de personalitatea patronului liceului, Alexandru Papiu Ilarian, tot aşa am rămas legat şi de patronul Universităţii din Cluj, Regele Ferdinand I, pentru liniile trasate atât pentru Universitate, cât şi pentru studenţime şi de Universitatea însăşi. Faptele politice, militare, culturale ale Regelui Ferdinand – supranumit cel loial – au început în anul 1916, anul naşterii mele, când România a semnat tratatele de alianţă cu Franţa, Marea Britanie, Rusia şi Italia şi a intrat în război şi a luptat alături de ele până la biruinţa finală. La 1

Decembrie 1918 s-a înfăptuit visul cel mare al Neamului Românesc: Unirea de la Alba-Iulia – România Mare.

Anii 1916-1918 coinciseseră cu primii ani ai copilăriei mele, când satul meu, familia mamei şi a tatălui meu, aveau toţi bărbaţii pe front: soţi, copii, fraţi, luptând sub steagul Puterilor Centrale şi, urmărind alături de toată suflarea românească, biruinţa armatei române – mult aşteptată!

Când Regele Ferdinand inaugura în 1920 Universitatea din Cluj, care este la 70 km depărtare de comuna mea şi evenimentul îl trăiau toţi din comună, eu am început şcoala primară – căreia i-au zis rând pe rând Regele Ferdinand, Constantin Angelescu, Alexandru Lapedatu – în dorinţa de a omagia nişte personalităţi ale vieţii politice şi culturale româneşti. Omagiau şi Universitatea din Cluj care a fost visul lui Avram Iancu, devenit realitate. Avram Iancu fusese în comuna noastră, în drumul făcut pe jos spre prietenul său Ilie Măcelaru şi bunica mea îl cunoştea.

Etapele mele de învăţătură: şcoala primară, liceul, Universitatea, au coincis cu perioadele de mărire, unificare şi consolidare a Ţării. Şi acestea ar fi fost întru toate depline, dacă cei îndatoraţi ar fi tradus în faptă vrerea primului Suveran al României Mari, vrerea personalităţilor de seamă ale vieţii româneşti, a marilor profesori şi conducători, a Universităţilor române şi în special a Universităţii din Cluj. Nu s-ar fi ajuns la nici o modificare în privinţa integrităţii Statului Român dacă Puterile Aliate nu şi-ar fi schimbat raportul de forţă şi sfera de interese dintre ele, dacă şi-ar fi îndeplinit angajamentele luate. În locul patriotismului curat au început luptele politice fratricide, care au dezbinat neamul şi i-au surpat unitatea sufletească; dacă măcar pe bază de reciprocitate i-ar fi ocrotit pe Românii rămaşi peste hotare! Munca n-a fost nici încordată, nici dezinteresată. "Ordinea" instaurată a fost o povară pentru Români, provocatoare de tulburări, nelinişte şi nesiguranţă. "Autoritatea", în loc să aibă un rol coordonator, liniştitor şi să-i ocrotească pe

Români, a fost pentru ei nedreaptă, represivă, prin violenţă şi reprimări, cunoscând efectele nu s-a străduit să cunoască şi să înlăture cauzele. Noi Românii n-am vieţuit înfrăţiţi de originea noastră şi de aceleaşi năzuinţe şi n-am slujit acelaşi ideal, idealul naţional, şi nici nu ne-am bucurat de legitima ocrotire a statului. Mulţi au abuzat de ea pentru a-şi ascunde transgresiunile de la legea morală şi încălcările normelor de drept prin nenumărate "afaceri" de proporţii neobişnuite, cu multe substraturi şi ecouri, pentru servirea intereselor personale sau de grup, potrivnice intereselor statului şi comunităţii româneşti. Dezvoltarea noastră culturală a fost sinuoasă şi străină de obiectivele naţionale, încărcată de la înălţimea ei, de răstălmăciri şi rătăciri, întârziată de dezorientări şi oportunisme conjuncturale. S-a făcut cât se putea spre a nu dăuna reprezentanţilor ei, toleranţi ai incompetenţei, venetici, parveniţi, intruşi, şi minciunilor cu substrat. În loc să-i cucerească pe venetici şi intruşi, au fost ei cuceriţi, promotorii culturali, "uitând de existenţa noastră latină în mijlocul lumii slavo-turanice, de caracterul culturii noastre naţional-etnografic, în răsăritul adversar nouă" – cum spunea atunci în 1919 Vasile Pârvan, precum şi de "datoria de a interesa solidar pe toate naţiunile luminate şi puternice ale Apusului."

Egoismul, lipsa de răspundere, laşitatea – s-au înstăpânit în toate clasele sociale şi în pătura conducătoare. Îngrijirea numai de sine şi de ale sale a luat locul credinţei în Dumnezeu, ruşinea de oameni au dispărut, locaşurile de cult au început să fie ocolite. Neamul a intrat în declin şi nici în faţa primejdiilor celor mai mari, solidaritatea n-a mai putut fi refăcută. După două decenii de vieţuire în România Mare, Ţara s-a destrămat: Basarabia şi Bucovina de Nord a intrat în componenţa U.R.S.S., Cadrilaterul (judeţele Durostor şi Caliacra – cu Balcicul) în componenţa Bulgariei, Ardealul de Nord, vremelnic, în componenţa Ungariei, iar Banatul românesc, promis ca o condiţie a intrării noastre în război alături de Puterile Aliate în 1916, n-a intrat niciodată în componenţa României, (nici măcar n-a fost pus în discuţie să fie

alipit) în pofida principiului naţionalităţilor, populaţia fiind românească în majoritate absolută (fiindu-i interzis să aibe conştiinţă naţională, ca dealtfel şi ceilalţi Români din afara hotarelor, despre care nu se pomeneşte niciodată, nicăieri!)

Celelalte imperative categorice ale existenţei noastre ca naţiune unită, ca stat unitar şi independent, ca ţară românească, n-au fost nici ele îndeplinite.

În cadrul solemnităţii inaugurării şi deschiderii festive a Universităţii din Cluj, după cuvântul regelui Ferdinand I a vorbit întâiul rector al Universităţii, profesorul Sextil Puşcariu, profesor titular de la Universitatea din Cernăuţi, cel care a luat în stăpânire, în ziua de 12 Mai 1919, Universitatea din Cluj de la Unguri, cel care, în clipele ei de grea încercare şi la răscruci pentru Universitate, a intervenit cu real folos. Deocamdată mă opresc numai la cuvântul său din 1 Februarie 1920. (Era momentul greu al începutului culturii româneşti în Transilvania, cu rol decisiv şi în celelalte provincii ardelene: Banatul, Crişana). După ce aduce înalţilor oaspeţi salutul plin de recunoştinţă al Universităţii Daciei Superioare, spune că această serbare aniversară o avem "în baza dreptului sfânt ce ni l-am câştigat prin bravuri legendare şi jertfind din prisos floarea tineretului nostru". "Viaţa universitară trebue guvernată de un spirit nou şi de întărirea autonomiei universitare vis -à- vis de fluctuaţiile politice curente ale diferitelor partide de guvernământ." "Studenţimea trebue pusă la adăpostul grijilor materiale, ca să poată să urmeze cursurile şi să-şi câştige toată pregătirea pentru lucrări ştiinţifice independente… să ajungă la un sistem de cugetare ştiinţifică."

Satisfacţia pentru profesorul universitar este să găsească între elevii săi pe cel capabil să-i continue opera. Să-i toarne în suflet comoara de cunoştinţe pe care, în nopţi grele de trudă, a câştigat-o. "Să-l scutească de rătăcirile prin care tu însuţi ai trecut… de pierderea de vreme pe care a trebuit s-o înduri"… "Studenţi, spune rectorul, veţi vedea că nu este în viaţă fericire mai mare decât aflarea unei fărâme din veşnicul adevăr şi în

clipele de deznădejde, nu există mângâiere mai mare decât înălţarea în sferele senine ale ştiinţei… Adevărul este o credinţă pentru care eşti gata să-ţi dai viaţa. Slujitorii acestui fel de credinţe suntem noi profesorii şi slujitorii ei am vrea să facem din voi. Nu pentru examene vă cerem să munciţi, noi, care în fiecare zi facem examen înaintea voastră, ci pentru ştiinţa căreia-i slujim… Ne silim să deşteptăm în sufletele voastre dragostea pentru ea şi nu numai pentru timpul cât staţi la Universitate, ci pentru toată viaţa voastră… Nenumărate vor fi ispitele, care vă vor chema din toate părţile, ca să părăsiţi drumul spinos al stăruinţei în muncă, nenumărate mai ales în aceste vremuri, bântuite de lăcomia de situaţii şi parale, atât de uşor de câştigat în dezordinea ce ne-a rămas după război şi care va mai dăinui în lumea întreagă ani de-a rândul. Dacă în inima voastră este însă dorul de a desrobi adevărul din sclavia întunericului, spre a-l da strălucitor omenirii, fiţi tari ca Făt-Frumos şi rămâneţi cu ochii aţintiţi spre ţinta finală." – Aceasta este după Sextil Puşcariu, în general, misiunea Universităţii, a profesorilor şi studenţilor ei. (Stelian Neagoe – Viaţa universitară clujeană interbelică).

Sextil Puşcariu, personalitate cu coeziune lăuntrică şi unitate în activitatea sa şi în toate manifestările ei, cu o extraordinară vocaţie de profesor-pedagog pentru colegii lui şi massele de intelectuali şi educator al studenţilor săi, - a săvârşit, în afara actului preluării şi deschiderii Universităţii din Cluj şi alte fapte de cultură românească. Este cel care l-a descoperit şi impus pe Lucian Blaga lumii româneşti, la obţinerea unor premii date de Academia Română, ca membru activ şi la ocuparea catedrei de filozofia culturii la Universitatea din Cluj, la Facultatea de Litere şi Filozofie, luptând cu îndărătnicie împotriva animozităţilor ce s-au creat, a adversităţilor şi inimiciţiilor şi a duşmăniilor făţişe şi crude ale unor profesori de la această facultate şi din Universitate. Sextil Puşcariu a trăit durerea de a vedea pe colegul rămas pro-rector, făcând pe poliţistul. Pe alţi profesori făcând denunţuri la poliţie împotriva

propriilor lor studenți. Pe un rector al Universității care vorbea de respectul omului și al drepturilor sale (!) și care a constatat că viața studențească este tulburată de mișcări antisemite asemenea celor din Praga, Budapesta, Viena, Berlin și a alertat poliția, făcând reclamație scrisă la Primprocurorul și la Comandamentul corpului VI armată Cluj împotriva studențimii, procedând la eliminarea imediată a studenților arătați ca vinovați din toate Universitățile țării: Moldovean Virgil, Mocan Isac, Silaghi Ion, Bidianu Augustin, Victor Niculae, Boeriu Olimpia, Neață Ion. Rectorul a fost I.Iacobovici.

În al doilea rând, l-am auzit vorbind în piața publică, cu multă înflăcărare și deplină încredere, să cucerească opinia publică pentru valori românești de mare credință și știință, slujind legile de viață ale neamului cu conștiință curată și faptă dreaptă. Om de gândire și de acțiune organizată, - în împrejurări grele pentru neam și momente critice de primejdii pentru Neam și Țară. Când Universitatea din Cluj era refugiată la Sibiu, a luat atitudine categorică împotriva absenteismului de la catedră și a greșelilor unora dintre profesori, când adunați înainte de deschiderea Universitatea, le-a spus: "Facem apel cald să vă apropiați sufletește de studenți și să căutați să-i înțelegeți. Prăpastia care amenință să se sape între tineri și bătrâni trebue evitată în Universitatea noastră. Căci ce care vor izbuti să clădească poduri tot mai multe și cât mai solide de la sufletele lor la sufletele noastre, au îndeplinit o mai mare misiune decât cei ce vor să scrie o carte mai mult, sau vor face un curs bazat pe o bibliografie mai bogată. V-o spune cel care, în tot cursul activității a cerut altora și și-a impus, o cât mai riguroasă documentație științifică și a considerat orice contribuție nouă a științei românești, o victorie națională. Țara are trebuință în clipele de față de educație. Profesorul trebue să fie pentru elevii săi o pildă vie. Două păcate să înceteze: egoismul catedrei și falsa colegialitate. Trebue să dovedim un spirit de solidaritate în nenorocire. Trebue să dovedim lumii că, cu toate adversitățile

prin care trecem, noi continuăm să ne facem datoria ca și în vremurile normale!" "V-o spune omul, care la întemeierea acestei Universități, a cerut insistent ca profesorul să iasă din vâltoarea politicii militante și să se dedice numai catedrei, laboratoarelor și cărții. Sunt colegi care cer de la studenții ce se prezintă la examene să le cumpere manualele sau cursurile litografiate. Lucrul se știe dar decanii, nu au curajul să curme răul. Unii profesori cred că pot opri conferențiarii lor, cu care s-au certat, de a mai lucra alături de ei și sunt asistenți, care în urma unor protectori, sunt impuși în locuri ce nu li se cuvin și care primesc leafă pentru munci neprestate!" A mai comunicat în Senat și alte abateri ale profesorilor și a precizat apoi: "Nu v-am chemat ca să vă ameninț, nici nu am dorința să fac pe polițistul. Am vrut, dimpotrivă să fac apel la sentimentele dumneavoastră de buni Români, să-mi dați ajutorul dumneavoastră, ca să ne putem împlini ca buni cetățeni ai acestei patrii lovită atât de crunt."

Pe aceeași linie de gândire a unității neamului în fața pericolelor, Sextil Pușcariu vede în lovitura de stat a lui Antonescu, așa zisa "rebeliune " din 21-23 Ianuarie 1941 "un război între frați, care trebuiau împăcați pentru ca Neamul nostru românesc să-și poată vindeca nenumăratele și adâncile lui răni." Fusese numit director al Institutului român din Berlin, creat cu scopul de a propaga în Occident drepturile milenare ale poporului român, cumplit încălcate în lunile din urmă. O manifestare a ostilităților față de Sextil Pușcariu a fost a lui C.Daicoviciu. Acesta s-a opus propunerii profesorului O.Ghibu "pentru prezența la Sibiu a D-lui rector Sextil Pușcariu" – Consiliul s-a declarat contra ei și pe motivul că "interesele Universității sunt ocrotite prin prezența și activitatea pro-rectorului".

Tot fapte de cultură au fost conferințele, misiunile în străinătate, cursurile și lucrările sale dar mai ales lucrarea Limba română vol. I. "A dovedit originea poporului și a limbii noastre, caracterul specific al limbii române, continuitatea elementului roman în Dacia" – după cum spune G.Istrate.

Tot în ziua de 1 Februarie 1920 a vorbit şi Ministrul Instrucţiunii publice, profesorul Universitar Ion Borcea: "Universitatea e un nou organ, prin care poporul român să-şi pună în valoare forţele sale intelectuale pentru cercetarea naturii, pentru cultivarea adevărului, binelui, dreptăţii, frumosului şi totodată de a ţine nestinsă flacăra dragostei de neam. Această Universitate, inimă a Transilvaniei, există ca suflet de la aceeaşi dată când şi-au luat începutul şi surorile ei de la Iaşi şi Bucureşti... de când pionieri ai culturii din Transilvania ca: Gh. Lazăr, S. Bărbuţiu, P. Suciu, Şt. Emilian, S. Micle, I. Pop, I. Maiorescu (Al. P. Ilarian) şi mulţi alţii, care împiedicaţi de a-şi manifesta gândirea şi sufletul în această parte sfântă a solului nostru, au trecut munţii, aducând dincolo de Carpaţi cultură şi mai ales o înălţătoare dragoste de neam". În România, mulţi Români transilvăneni şi bănăţeni deţineau situaţii ştiinţifice, culturale, politice: August Treboniu Laurian, Al.Papiu Ilarian, Eftimie Murgu, Damaschin Băjinca, Aron şi Nicolae Densuşianu, Ion Hodoş, Aron Pumnul, P. M. Câmpeanu, V. Marin Ramaşcanu şi în Transilvania: I.M.Moldovan, Timotei Cipariu, Dr. I. Meşotă, Nicolae şi Ion Popea, Grigore Sila şi Iacob Mureşanul, Vicenţiu Babeş, Ion şi Ilarion Puşcariu, Dr. I. Lapedatu, P. Cosma, V. Teclu, AL. Mocioni.

În anul 1919 Transilvania era condusă de Consiliul Dirigent (cu funcţii de guvern provizoriu) şi de Marele Sfat (cu atribuţii de parlament provizoriu). De la începutul anului s-a cerut Consiliului Dirigent "preluarea şi naţionalizarea cât mai grabnică a Universităţii maghiare din Cluj. "Comisiunei universitare " înfiinţate i s-au făcut propuneri pentru organizarea Universităţii din Cluj. Cea mai bună propunere a fost a lui Vasile Pârvan.

Vasile Pârvan, profesor titular la Universitatea din Bucureşti - şi-a publicat: "Păreri propuse public Marelui Sfat Naţional al Românilor din Ardeal, Banat, Ţara Ungurească" - "

pentru înflorirea unei culturi de caracter nu numai naţional - etnografic, ci şi internaţional - civilizator. În acest chip existenţa noastră în Răsăritul adversar nouă, va interesa solidar şi toate naţiunile luminate şi puternice a Apusului "... Să creem ceva superior nu numai propriilor noastre aşezăminte, din Vechiul Regat, ci cu ceva mai presus şi de organizaţia de până acum a "adversarilor noştri" ". " Să se inspire de la tipurile cele mai înaintate de universităţi europene şi americane". (Universitatea naţională a Daciei Superioare în V.Pârvan "Scrieri", Buc. 1981 – pag. 159-160)

În cadrul acestei propuneri, Vasile Pârvan, elaborează "Statute şi Principii" - Universitatea să dea cultură specială din toate domeniile, a forma caractere printr-o educaţie specială în institute de viaţă socială universitară; a promova o activitate originală creatoare de valori nouă spirituale, atât a profesorilor, cât şi a studenţilor; să fie o instituţie naţională, deplin autonomă, după modelul Academiei Române, combinat cu al Universităţilor americane. Universitatea îşi cheamă şi îşi alege singură personalul ei, îşi administrează singură fondurile şi îşi face singură publicaţiile, acordă burse, misiuni. E o persoană morală şi posedă avere personală, adoptă principii engleze şi americane, având colegii, institute ... Directiva spirituală şi controlul superior intelectual, moral şi metodic, îl are rectorul universităţii. Arată rosturile prorectorului, editării, profesorilor, viaţa cu colegii, în facultăţi, în institute, seminarii, laboratoare, ateliere, extensiunea universitară; stipendii şi misiuni în străinătate; politică şi cultură socială şi naţională, pentru conducerea curentelor de idei, publicaţii ştiinţifice; misiuni şi cercetări ştiinţifice în ţară; Jocurile olimpice ale universităţii " (Luceafărul, 15. 03. 1919).

Pe ziua de 3 noiembrie 1919 s-au deschis cursurile Universităţii Daciei Superioare din Cluj, cu lecţia inaugurală despre "Datoria vieţii noastre" rostită de marele istoric, savantul Vasile Pârvan.

În cuvântul său Vasile Pârvan scoate în relief menirea Universităţii Daciei Superioare, drumul ales, profesorul şi metoda sa, studentul care îşi va face educaţia în Universitate şi rostul lui în viaţa naţională. O profesiune de credinţă a generaţiei chemată să ridice ţara românească de dincolo de Carpaţi la noua sa menire istorică.

"Profesorul contemporan nu mai este astăzi un infailibil profet de sentinţe revelate, ci un prospector de aur şi de diamante, în stâncosul pustiu al neînţelepciunii omeneşti. Are a căuta în şcoală ca şi în lumea largă oameni întregi, noi, în care pâlpâie flacăra ideii. N-avem preţuitori de suflete noi. Căutători de legi noi "nu memorizatorii înţelepciunii consacrate". Noutatea spiritului are nevoe de libertate, de aer larg ... ce creşte din starea de suflet a iubirii pentru idee. Profesorul s-alerge şi el după licuriciul minunat al gândului, care luminează în întunericul banalităţii utilitare zilnice. Entuziasm pentru idealul de toate felurile." O universitate nouă pune "toate marile întrebări ale sufletului omenesc conştient de continuitatea istorică a gândirii omeneşti luptătoare. Cum să se facă cercetarea realului, cum să se îndrumeze căutarea adevărului; cum să se înţeleagă frumosul; cum să se ia poziţie faţă de lume şi viaţă, cum să se asigure selecţionarea naturala a talentelor şi geniilor; cum să se înnobileze scopurile vieţii sociale, politice, naţionale; cum să se dea lupta cu infinita bestialitate omenească, smulgând cât mai mulţi oameni de ai noştri, care se bălăcesc în noroiul zilnic. "Căci dacă e ca Noua Universitate să nu fie decât încă o uzina de superficialităţi şi inutilităţi, de non-valori sociale, culturale, politice ..., înfiinţarea ei e absurdă şi imorală. Într-o lume de seci şi utilitarişti josnici, conspiraţia generală a neisprăviţilor va popula cu reprezentanţi de-ai lor, cele mai înalte locuri în ierarhia responsabilităţilor social-culturale şi social-politice. Dar sub imboldul idealismului mistic popular, trezit întotdeauna puternic în epocile de mari răsturnări şi revoluţii, doi-trei oameni de inimă susţinuţi de acest ambiant încrezător, pot pune la cale mari

reforme spirituale.(pe care în vremuri obişnuite nu le-ar fi adus o evoluţie de decenii ori secole). Pe ce drum va apuca confraternitatea spirituală? Cele vechi duc toate în mlaştina materialismului vulgar... Drumurile noi sunt numai indicate, de cugetătorii solitari... Construirea lor e operă de "ucenici" ai noului gând... Tăria de caracter e o floare rară... "Când semenii tăi te urcă în vârful piramidei sociale, trebue să arzi tot sufletul tău pentru a rămâne acolo; nu pentru tine, că tu eşti un om trecător, dar pentru oameni, pentru idealul lor, pe care tu nu trebue să-l laşi să decadă, pentru sublimul pe care trebue să-l faci să înflorească în inima contemporanilor tăi, chiar de ar fi să-l creşti cu tot sângele vieţii tale, pe care numai o dată o ai." Realitatea vieţii trebue să fie complexul potenţelor spirituale, latente în sufletul naţional şi general-uman, al masselor şi indivizilor... Lucrăm cu realitatea unor stabilităţi psihologice milenare, ale sufletului ancestral. Căutăm a purifica însuşi sângele bolnavului, spre a împuternici din nou leucocitele, să ucidă microbii care circulă în întregul organism... Supremul scop al luptei noastre este spiritualizarea vieţii marelui organism social-politic şi cultural creator, care e naţiunea. Mijloacele pleacă din idealismul naţional... Metoda: cultivarea şi selecţionarea sufletelor superioare prin punerea la probă a fiecărui individ, care ne este încredinţat, - cu piatra de încercare a Cultului Ideii. Cine rezistă şi dă scântei e vrednic să intre în confraternitatea Universităţii naţionale... Oportunism, tocmeli, reductibilităţi, nouă nu ne sunt permise. Noi suntem preoţii aspri ai unei religii de purificare... Suntem profeţii unui timp cu mult prea îndepărtat pentru poftele grăbite ale hămesiţilor contemporani... Noi suntem condamnaţi să fim ireductibili, sau să ne retragem din luptă... Căci asupra noastră apasă răspunderea întregii vieţi a naţiunii. Sănătatea sufletului ei ne e încredinţată nouă. Iar noi suntem datori să luptăm pentru a-i păstra întru eternitate această imunitate, faţă de decădere şi moarte... Să fim oracolul la care să alerge mulţimea, în ceasurile de cumpănire a Destinului, spre a-i

da lămuriri asupra viitorului. Noi nu vom putea face nimic complet, ci de abia vom curăţi drumul pentru alţii. Cei care vor veni după noi…,nici nu vor bănui tragedia de precursori chinuiţi, batjocoriţi, neînţeleşi, trădaţi, care a fost în noi…

"Materialul uman cu care se va lucra în Universitate, studentul – are potenţele sufleteşti ale ţăranului român. Există o selecţie naturală a inteligenţei naţionale, dar la poporul nostru martirizat de toate liftele pământului - se formează o carapace spirituală, în care sufletul se refugiază spre a se păstra intact. Observatorul superficial vede numai carapacea pietroasă şi inertă în specie: fatalismul, insensibilitatea la nevoile unei vieţi mai omeneşti, tradiţionalismul, neîncrederea faţă de orice om sau lucru nou, asprimea şi necioplirea în diferite manifestări individual - sociale." În realitate, în carapace e o fiinţă foarte fin şi complicat, delicat construită, cu nenumărate organe de apercepţie variată şi puternică a lumii. Fatalismului cosmic îi corespunde o splendidă etică optimistă păgâno-creştină, siguranţa că răutatea nu va rămâne nepedepsită... Entuziasta dorinţă de a se face frumos în zilele mari din care creşte arta de toate felurile... Tradiţionalismului ţărănesc îi corespunde curiozitatea, dorinţa de a afla taina noutăţii, spirit de observaţie şi de critică... Copilul de ţăran trebue să înveţe singur a ieşi din încurcătură... Simţ de măsură şi cuviinţă sufletească... Lupta pentru întâietatea şi distincţia spirituală – preţuite în societatea ţărănească. Iuţeala aprecierii, vioiciunea reflexiei, justeţea judecăţii, promptitudinea respingerii argumentului contrar, stăpânirea de sine în focul luptei… Condamnarea mijloacelor lăturalnice şi brutale de întrecere, toate constitue o autoeducaţie în societatea ţărănească şi multe alte calităţi…E o realitate pe care clasa suprapusă n-a cunoscut-o şi n-a avut-o în vedere la organizarea culturii sociale a naţiunii. Sufletul ţăranului român ajunge obosit, amărât, dezgustat în Universitate, de fabricile de banalizare sistematică, denumite şcoala primară şi secundară.

Ca să-şi poată veni în fire… trebue să le redăm atmosfera de acasă, vioaie, veselă, lipsită de orice pedanterie şi închipuire de sine, magistrală, firească în libertatea deplină de la frate mai mare la frate mai mic, caldă, copilăresc idealistă…Să se facă trecerea din stadiul vegetativ, etnografic - oricât de strălucit, al ţăranului român - la cel cultural - creator, general uman, universal-valabil. **Universitatea trebue să înţeleagă viaţa ca o luptă pentru mai mult gând**.

Spiritualizarea întregii noastre munci ordonate în viaţă, etern valabilul uman... Deosebirea inertului de viu, animalicului de uman, naturalului de cultural, materialului de spiritual. În viaţa- spirit - în viaţa ne-moarte e cuprinsă însăşi legea de existenţă a cosmosului. Din iubirea pentru idea-forţă, din avântul către idealul vieţii biruitoare a morţii, se va naşte singura formă, singura existenţă concretă a supremei noastre culturi..., nemurirea vieţii spirituale. Din înaltul cerului… se desprind "legile veşnice după care trăieşte infinitul, din care se răsfrâng în sufletul nostru, ideile, spiritul, viaţa."

"Şi cum nimeni nu ştie ziua şi ceasul când chiar popoarelor le e dat să se săvârşească în viaţa trupului, e grabă mare ca sufletul naţiunii mele să înflorească deplin, înainte ca destinul să unească din nou trupul cu natura mamă din care cu milenii înainte s-a trezit la viaţă.

Desfă-ţi dară aripile, suflet al naţiunii mele, loveşte cu ele puternic şi larg aerul lumii de jos şi ia-ţi ca un vultur zborul în ţările senine şi curate."

V.Pârvan preconiza solidaritatea istorică şi internaţională cu lumea romanică.

Aşa a gândit şi aşa ne-a sculptat gândul său în inima noastră, în sufletul nostru, întâiul profesor al Universităţii Daciei Superioare din Cluj – care să fie pentru noi şi pentru generaţiile care vor veni după noi datoria vieţii, înainte şi după Universitate. "E pentru noi, cea mai sfântă datorie - spunea el, - ca să nu lăsăm să se potolească, prin intrigile străinismului şi ale

politicianismului, avântul de reînviere al neamului. Noi cei puşi să luminăm odraslele româneşti, întru dragostea de neam şi ţară, acum când primejdia se apropie, avem a ne înzeci puterile, luminând şi pe părinţi, sfătuind şi îndreptând, rugând şi convingând pe cei nedumeriţi, pe cei neştiutori, pe cei rătăciţi, pe cei indiferenţi. Munca noastră să fie muncă de apostoli, căci nu aşteaptă nici o răsplată şi nu urmăresc nici o glorie pentru ei, ci fac totul pentru binele neamului, socotindu-şi ca cea mai aleasă cinste a lor, conştiinţa că au contribuit, fiecare după putinţă, la aducerea întru îndeplinire a mântuirii neamului. (Scrisoare către câţiva dascăli, plecaţi în străinătate, către câţiva colegi din Ţară. "Scrieri" V. P. pag. 119-120).

Dar... "Conspiraţia Generală a neisprăviţilor" l-a acuzat pe Vasile Pârvan de "trădare" pentru că ceruse factorilor de răspundere, înainte de luarea deciziei de a intra în război, să se ocupe de pregătirea morală, diplomatică şi militară a ţării. Incriminat pe nedrept, la 7 decembrie 1914 a fost exclus din "Liga Culturală"... Atitudinea lui a fost blamată în presă - Adevărul, Dimineaţa, Acţiunea, Epoca, ca fiind străină de ţelul suprem al Patriei – chiar şi după explicaţiile pe care, dincolo de orice echivoc le dăduse prin broşura "Părerile unui trădător de neam" - Bucuresti,1914" (relatare din introducerea la "Scrieri" de Alexandru Zub pag.36-37).

Vasile Pârvan, prin viaţa, activitatea şi opera sa a fost unic. El a vorbit pentru noi toţi şi nouă tuturor Românilor, din generaţiile trecute, prezente şi viitoare. Dascăl al studenţimii de pe ambele versante ale Carpaţiilor, Vasile Pârvan a fost un Învăţător al Neamului, care a despicat orizonturi şi a deschis drumuri, luminând comori din adâncul pământului, din îndepărtatul trecut, din profunzimile sufletului românesc. A dat un sens nou culturii ca ideal al naţiunii române – instruirii şi educaţiei – a trasat un stil de existenţă cu rădăcini în trecut, ancorat în realităţile prezente şi servind aspiraţiilor de viitor.

A indicat căi şi metode de integrare a civilizaţiei şi culturii româneşti în civilizaţia şi cultura universală prin tainele inimii. Ne-a învăţat că "fiecare tinereţe îşi trage conştiinţa despre puterile ei din bătrâneţele glorioase pe care le însoţeşte pe drumul cel melancolic către Soare - Apune. Şi fiecare bătrân care cade obosit, lasă un tânăr singur. Şi tânărul în aceea clipă e chemat bătrân şi altul mai tânăr ca el, trece să-i facă tovărăşie şi sprijin. Iar moartea celor bătrâni, îmbătrâneşte pe cei tineri".

- Să nu ne urâţească atingerea cu patimile şi zădărniciile vieţii... Contemporanii, din cauza ambiţiilor, trufiilor, şi cruzimilor lor, departe de adevăr şi bine, i-au rămas lui pe dinafară, străini.

Nu l-au înţeles şi nici misterele, tainele pe care el le-a dezvăluit: taine de piatră din pământ. Taine din inima şi sufletul nostru.

V. Pârvan a mai ţinut o lecţie de deschidere pentru studenţii săi din Bucureşti închinată amintirii studenţilor căzuţi în război, intitulată: "Au căzut pentru libertate". Întreaga lecţie a fost de un zguduitor patriotism, un adevărat imn închinat ţării şi celor care s-au jertfit pentru ea. "Cu anii lor tineri au înmulţit anii nesfârşiţi ai patriei"..."Somn lin copiii mei: Somn lin"... "Şi am văzut, atunci, lumea plângând, - scrie în "Amintirile" sale marele istoric C. C. Giurescu. Cu greu m-am stăpânit să nu plâng şi eu". Şi mă gândeam şi eu la durerea mea, dar şi la durerea lui Pârvan însuşi, care-şi pierduse în timpul refugiului şi soţia şi copilul.

Pe mine totul mă leagă de uriaşa personalitate a lui V. Pârvan şi de activitatea sa creatoare în diferite domenii. Mai mult mă leagă şi pierderea lui Laurenţiu, unicul meu fiu. El - solitarul, a vorbit despre blestemul singurătăţii...Ca şi alţi doi profesori şi numai ei, V. Pârvan a avut o conştiinţă tragică a existenţei şi a găsit totuşi un sens eroic acestei existenţe, care trebue acceptată şi rodită... A fost un om destul de sincer, ca să nu şovăie, lămurindu-le (*studenţilor*) zădărnicia ştiinţelor omeneşti şi destul

de viu ca să nu piară el însuşi, copleşit de conştiinţa acestei zădărnicii...

În lecţiile şi conferinţele acestor trei mari învăţători ai neamului nostru, au aflat generaţii întregi de studenţi adevărata lor hrană spirituală şi fundamentarea teoretică a unei vieţi autentice şi creatoare.

" Nimeni n-a văzut mai glorioasă soarta neamului românesc decât aceşti tragici", scria Mircea Eliade.

V. Pârvan a fost singurul dintre cei trei, care a avut şi vocaţia general - umanului şi a universalului. C.C.Giurescu, în aceleaşi Amintiri, consideră că "Pârvan a reprezentat o sinteză unică, foarte rar întâlnită: erudit, cu o documentare remarcabilă, investigând exhaustiv problema de care se ocupa, savant, având darul sintezei şi al construcţiei armonioase, filozof, punându-şi problemele principale şi permanente ale firii omeneşti, ale sensului vieţii şi ale devenirii, literat, ştiind să îmbine gândirea şi simţirea lui - mai ales atunci când avea în gând pe marii înaintaşi sau marile fapte ale istoriei noastre, - într-un chip impresionant, în care căldura sentimentului se îmbina fericit cu frumuseţea imaginilor şi vigoarea cuvântului...Era în acelaşi timp şi educator şi patriot."

Ideile concrete sau teoretice ale lui Vasile Pârvan au fost însuşite de către Universitatea din Cluj şi foarte multe au fost realizate aşa cum le-a gândit el.

În 1919/1920, a ţinut câteva lecţii de istorie a românismului şi despre sculptura greacă. Institutul de studii clasice, iniţiat de el în 1919, s-a organizat în 1928/29 cuprinzând catedrele şi seminariile de limbile latină şi elină, istorie antică şi arheologie, fiind condus de un director.

Într-un semestru a făcut istoria antică şi istoria artelor. O cronologie a Universităţii ne-ar arăta ca realizate aproape toate ideile sale!

O moarte năprasnică, prematură, cu o scurtă agonie, i-a curmat în 1927 firul gândului, al vieţii şi activităţii, în momentul

în care lucrările sale îi arătau forţa creatoare - şi l-au aşezat în Panteonul ştiinţei româneşti!

La plecarea din Cluj lăsase studenţilor un fond de 9000 lei, echivalent cu onorariul său din Cluj.

George Vâlsan a fost chemat în 1919 de Comisia prezidată de Sextil Puşcariu, de la catedra de geografie a Universităţii din Iaşi, ca să organizeze învăţământul geografic la Universitatea din Cluj. Aici a predat geografia în două cicluri – geografia generală şi geografia descriptivă. A dat mare atenţie seminariilor şi lucrărilor practice – dări de seamă, referate, interpretări de hărţi topografice, execuţie de desene şi schiţe. A făcut excursii – în realitate cercetări ştiinţifice pe teren, pe baza unor chestionare. A organizat trei excursii conduse de prof. Emm. De Martonne, mare prieten al României, care ne-a învăţat limba, a cunoscut poporul şi graniţele noastre, publicând în Franţa multe lucrări geografice despre România. G.Vâlsan, a publicat lucrările Institutului de geografie din Cluj, (pe care l-a organizat cu scopul de a face cunoscută România). Prin lucrările sale a demonstrat şi a impus geografia ca o ştiinţă cu obiect propriu. A organizat învăţământul geografic superior şi a introdus în Regulamentul facultăţii de ştiinţe din Cluj – o secţie de Geografie, putându-se da doctoratul în geografie.

A elaborat un curs original asupra sănătăţii fizice şi morale a studenţilor, devenind unul din marii educatori şi îndrumători ai tineretului şi în special al studenţimii.

Prin activitatea sa s-a situat pe aceeaşi linie cu V.Pârvan. Prelegerea inaugurală la Universitatea din Cluj a fost: "Conştiinţă naţională şi geografie" – Tot ce este naţional poate fi tratat ştiinţific, fiindcă naţional nu înseamnă şovin." A formulat menirea etnografiei în România. A publicat lucrări importante de geografie: "Rolul Carpaţilor în România", "Chestiunea Dunării", "Dobrogea", "Mediul fizic şi capitalul biologic naţional", "Leagănul poporului român", Românii din Serbia", "Evoluţia statului român în cadrul său geografic", "Consideraţiuni

morfologice asupra Coastei de Argint", "Pământul românesc și frumusețile lui", "Geografie și poezie". Avea volume de poezii publicate și în toată activitatea sa "domină imaginația poetului și spiritul de preciziune al "savantului", "rațiune și sentiment", "ordine și capriciu", "documentație și fantezie", "adevăr și ficțiune".

Vâlsan a lucrat la Paris sub îndrumarea directă a lui Emm. de Martonne care l-a format. În 1921 Emm. de Martonne a ținut cursuri la Universitatea din Cluj și a publicat în limba franceză "Lucrări geografice despre România" traduse în două volume. I-a fost decernat titlul "Doctor honoris causa" al Universității din Cluj în anul 1929, - an în care Vâlsan a plecat la București. În lucrarea sa din 1931, "Geografie Universelle" apare prima sinteză în străinătate asupra României. Ultima vizită în România a făcut-o în1937. În 1973 s-a făcut la Universitatea din Cluj o sesiune omagială, la care a participat fiica sa Helène Leconte și profesorul Robert Ficheux, care l-a însoțit pe Emm. de Martonne în excursiile din 1927, - mare prieten al României, conferențiind în Franța despre noi. Emm. de Martonne a contribuit mult la fixarea frontierei noastre de Vest, pentru care au fost trei puncte de vedere: francez, englez, american.

Dorind să cunosc frumusețile pământului românesc am făcut multe drumeții directe și în circuit și am rămas cu o mare admirație față de George Vâlsan. Am citit și citesc cu mult interes lucrările lui, documentându-mă asupra pământului românesc și a drepturilor lui, cercetând din punct de vedere geografic, etnografic, câteva din frontierele noastre.

Profesorul Ion Lupaș de la catedra de istorie a Universității din Cluj. În atmosfera încărcată de evenimente și frământări a anului 1939/1940, profesorul I. Lupaș a deschis cursurile cu prelegerea "Valoarea educativă a istoriei naționale", căutând să arate care este și cum se poate fructifica valoarea educativă a istoriei naționale. Este o educație sufletească și o îndrumare practică ce determină simțul răspunderii și conștiința

datoriilor față de neamul și statul român. "Istoria națională păstrează patrimoniul din generație în generație, - este izvorul nesecat al energiei spirituale, în ea își caută adăpost toate valorile morale netrecătoare ale neamului, care a fost în stare să le dea ființă. Ea este altarul de rodnică închinare în fața acestor valori." "Nu se poate imagina o situație mai jalnică și mai de compătimit decât aceea a unui neam care prin indiferență culpabilă, tolerând să i se altereze sau să i se întunece amintirea faptelor, a izbânzilor și a suferințelor din trecut, ar fi întocmai ca un biet muritor, care pierzându-și memoria ar rămâne osândit să fie purtat de valul vremii și aruncat în neștire, ca rămășițele unei corăbii naufragiate pe valurile mării…"

"În vremuri tulburate de patimi, de agitații, de frământări destructive, - a păstra și a consolida moștenirea trecutului, cu toate așezămintele de fortificare ale sufletului național, e o faptă mai mare decât aceea care împinge mereu spre înnoiri. Toți suntem fiii trecutului, fie că vrem, fie că nu vrem, fie că putem ori nu putem să ne dăm seama de aceasta în orice clipă. Toate problemele de la ordinea zilei, chiar când se înfățișează cu un neîndoielnic caracter de noutate, își au rădăcinile în fapte, în trecutul mai apropiat sau mai îndepărtat. Și fără a cunoaște rădăcinile unei probleme de orice natură, fără a-i fi pătruns elementele în firul dezvoltării lor istorice, anevoie i se poate da o soluție corespunzătoare cu legile evoluției normale. Din învățământul istoriei naționale să faci un ceaslov de înțelepciune, cu cele mai folositoare îndemnuri pentru ziua de azi și pentru ziua de mâine. Învățământul românesc e un permanent amvon de educație și de îndrumare sufletească spre sentimente de cucernicie în fața marilor adevăruri ale istoriei noastre naționale, în fața valorilor perpetue ale sacrelor tradiții de jertfă pentru interesul obștesc."

"Respectul desăvârșit al tradițiilor cu forță diriguitoare în vălmășagul vieții, datoriile ce le avem de îndeplinit în slujba țării și neamului din care facem parte… Să cunoaștem hotarele

României cu cuprinsul lor, să cunoaştem şi să iubim trecutul, care ne va ajuta să-i înţelegem prezentul şi să ne identificăm deplin cu toate aspiraţiile ei de viitor, cu însuşi sufletul şi destinul neamului românesc. Tineretul trebue să înţeleagă că viaţa fiecăruia din fiii neamului românesc nu poate să aibă decât rostul unei verigi în seria generaţiilor, prinse în nesfârşita înlănţuire a continuităţii istorice, care porneşte din adâncurile vremii, de la cei mai vechi înaintaşi ai noştri şi se întinde dealungul veacurilor, până la cei mai îndepărtaţi urmaşi, înfăşuraţi în negura viitorului!" – O lecţie de istorie sinteză care a dat-o studenţimii în momentul în care carul lui Marte începuse a zdrobi inestimabile valori morale şi materiale!

Pe aceeaşi linie a istoriei naţionale româneşti s-a situat prin întreagă viaţa şi activitatea sa profesorul Silviu Dragomir. A jucat un important rol în lupta pentru unificarea neamului şi întregirea Ţării de dinainte de 1918. De asemenea la Adunarea de la Blaj la 1 Decembrie 1918. A fost propus de Ioan Lupaş ca profesor universitar ordinar. Autor al unor acte istorice şi a unor inegalabile lucrări de istorie, în principal în legătură cu Transilvania (La Transilvanie avant et après l'arbitrage de Vienne – Sibiu 1944) (Transilvania înainte şi după arbitrajul de la Viena) ca răspuns la revendicările adversarilor noştri, debitate cu o viteză surprinzătoare, necesitând reprezentare în spaţiu şi supleţe în adaptarea la necunoscut, la surprize, erorile având consecinţe grave. O asemenea luptă, de o asemenea anvergură pretinde o stare de veghe permanentă, cu faţa la duşman. Să-ţi revizuieşti planul iniţial, să-l organizezi şi să-l reorganizezi, cu idei, metode şi mijloace noi. Să nu ignorezi că această luptă este neîncetată şi de durată, pentru apărarea trainiciei noastre. Toate acestea sunt calităţi ale unui eminent diplomat dar şi istoric. Silviu Dragomir le-a avut ca luptător, ca istoric şi ca Ministru al minorităţilor. A publicat în 6 volume "Istoria revoluţiei de la 1848-49. Românii din Transilvania."

Alexandru Lapedatu, profesor de istorie veche românească, preşedinte al Academiei Române în 1935, are numeroase lucrări de mare valoare arătate în volumul omagial făcut fraţilor Lapedatu – gemenii Ion şi Alexandru – cu ocazia împlinirii vârstei de 60 ani – Ion fiind profesor la Academia Comercială – Finanţe publice şi private.

Printre istoricii Transilvaniei trebue amintit dintre cei duşi, pe Ion Moga, cu lucrarea sa "Les Roumains de Transilvanie au moyen-âge" (Românii din Transilvania în evul-mediu) – Sibiu 1944 şi "Răspuns la un volum de documente ungureşti ce defăimau istoria poporului român"; iar dintre contemporani pe Ştefan Pascu, cu multiplele şi atrăgătoarele lui lucrări şi mai ales prin cele trei volume din lucrarea "Voevodatul Transilvaniei."

Emil Racoviţă, savant de renume mondial, a fost chemat de la catedra de biologie din Franţa, de către Sextil Puşcariu – cercetător, explorator, creatorul unei ştiinţe noi – speologia – ale cărui realizări au fost disputate de câteva ţări, - a fost toată viaţa activ. În calitatea sa de profesor, de director al Institutului de speologie şi de rector al Universităţii, a intervenit în momentele critice, pentru rezolvarea unor probleme dificile, privit cu simpatie de către colegii săi şi cu multă admiraţie de către studenţime. Îl întâlneam adesea când mergeam acasă la profesorul Dan Rădulescu chimist, expert consultant în procese mari, literat, conferenţiar cu o expunere personală, atrăgătoare, asupra unor personalităţi ale vieţii culturale şi publice româneşti, economist. Ca aspect, profesorul Dan Rădulescu se asemăna într-o oarecare măsură cu Giovanni Papini. Din dragostea lui pentru studenţi mi-a împrumutat în nenumărate rânduri cărţi scrise în limba franceză, ca să exersez şi să învăţ limba prin lectură. A fost un pionier al "descălecării" cum spunea el şi avea o activitate febrilă, pasionată şi rodnică. "Nivelul de pregătire al studenţilor din ambele grupuri era neobişnuit de ridicat, chiar şi în comparaţie cu acela din multe universităţi străine" – precizează în "Memorii" – 65 ani de activitate ştiinţifică şi culturală 1902-

1967. Doctor în filozofie al Universității din Berlin și profesor la Universitatea din Cluj 1919-1940. A fost un pasionat alpinist, a străbătut culmile Carpaților noștri din Bucegi până în Oltenia. A umblat și singur pe trasee neumblate. A fost membru fondator al câtorva societăți turistice: "Turing Clubul românesc" și membru de onoare al S.K.V.[1] A marcat unele trasee din munții Făgărașului, Lotrului, Parângului, Cibinului. Unul se numește "Dr. Dan Rădulescu-Weg". Din dragostea lui pentru munte, care m-a apropiat foarte mult de el, - la pensionare s-a stabilit la Sinaia. A fost alături de tineret în toate frământările studențești, în toate momentele luptei naționale, având adânci legături de prietenie cu conducătorii acestei lupte: C.Z.Codreanu – Ion Moța. Casa și familia lui erau un centru de cultură așa cum erau și ale lui L.Blaga, Chinezu, Papilian .

Petre Sergescu, membru corespondent al Academiei Române și al multor Academii străine. A participat la numeroase congrese științifice din străinătate. A conferențiat la Sorbona, la reuniuni internaționale, la congresul matematicienilor din Varșovia și Bologna. Se impusese prin cursurile sale de filozofie a științei, a matematicii. Îi făcea deosebită plăcere să-mi arate ecoul în publicistica străină a activității sale. Îmi împrumuta reviste, extrase și lucrări la care adesea îmi da lămuriri soția sa care era franțuzoaică. A fost premiat de Academia de Științe din Paris și ales membru corespondent al Academiei Internaționale de istorie a științelor, membru activ, de onoare, corespondent al mai

[1] S.K.V – Siebenbürgische Karpathen Verein (Societatea Carpaților Transilvaniei). Societate Carpatică Ardeleană a Turiștilor, creată la Sibiu la 28 Nov. 1880, din inițiativa Sașilor cu scopul de cunoaștere a Munților Carpați. A avut filiale la: Bistrița, Brașov, București, Cernăuți, Lupeni, Mediaș, Orăștie, Petroșani, Reghin, Sighișoara, Timișoara. Societatea a construit 45 cabane și case de refugiu, a făcut marcaje și trasee, îmbunătățind potecile și drumurile, încurajând drumeția și excursiile. A publicat reviste. În cadrul Societății au activat mulți Români.

multor academii științifice internaționale (Paris, Liège, Lima). A ținut lecții de algebră superioară la Clermond Ferrand.[1]

Universitatea din Cluj nu s-a putut bucura de prezența în sânul ei a lui Octavian Goga din cauza "cancanurilor". În 1919 i s-a propus catedra de istoria literaturii române moderne, dar O. Goga, fiind pe atunci șef de resort în Consiliul Dirigent, a refuzat propunerea, ca să nu fie considerată un abuz. În 1928 O. Ghibu, decanul Facultății de Litere și Filozofie, i-a propus catedra de estetică literară rămasă vacantă prin moartea lui Ioan Paul. I s-a mai propus în 1934 după moartea lui G. Bogdan-Duică, care suplinise catedra. Propunerea a fost reluată cu ocazia proclamării lui O. Goga ca "Doctor honoris causa" al Universității din Cluj cu prilejul împlinirii vârstei de 50 de ani, consimțind și el, dar în procesul verbal al ședinței s-a trecut numai raportul lui S. Pușcariu privind acordarea doctoratului honoris causa, chemarea la catedră urmând să se facă în baza unui raport special între hotărârile Consiliului. Dar noua lege a învățământului nu mai da posibilitatea ca facultățile să cheme ca profesor titular la o catedră vacantă decât pe un profesor titular sau agregat, ori pe un conferențiar definitiv. Și atunci se cere ca Ministerul Instrucțiunii publice să prezinte parlamentului un proect de lege în virtutea căruia O. Goga să fie numit la acea catedră. Aceasta în 1934. Consiliul hotărăște să se intervină la Minister. Propunerea a fost trimisă la 13 Februarie 1935. O. Ghibu în 1934 îi făcuse un raport elogios împreună cu S. Pușcariu și Ioan Lupaș ca "Neîntrecut înțelegător al marilor personalități, ca un educator inspirat, un animator, un profet," dar nu pentru catedra de estetică literară, ci pentru aceea de istorie a literaturii române moderne. În 1936 s-a discutat problema înființării catedrei de "Cultură română" pentru O. Goga și ministerul, prin Fl. Ștefănescu-Goangă, cere avizul facultății care să se facă printr-o lege specială. În 1936 rectorul Goangă, fiind numit subsecretar

[1] Clermond Ferrand – oraș în centrul Franței (Auvergne) Universitate

de stat la Ministerul Instrucțiunii Publice, "ocupându-se de organizarea și controlul Universităților", a fost înființată catedra, la Litere și Filozofie, de cultură română modernă pentru O. Goga. La 22 Februarie 1937 s-a discutat aprobarea sălii festive a Colegiului academic pentru lecția de inaugurare a cursului lui O. Goga. – Rectorul refuză pe motiv că nu este inaugurată clădirea colegiului și că O. Goga să accepte aceleași mijloace de desfășurare a activității, pe care le au ceilalți profesori, și că inaugurarea să se facă în una din sălile Facultății de Litere și Filozofie. Senatul e convocat în ședința din 17 Februarie 1938, când rectorul Goangă citește adresa Facultății și arată condițiile în care s-a propus crearea catedrei. O. Goga era în Ianuarie 1938 Prim ministru (până în Februarie 1938). N. Drăgan, ca decan al Facultății a spus că O. Goga a fost numit la catedră, ca oricare alt profesor și ca atare i s-a cerut să răspundă unei obligații legale, de a-și anunța cursurile. A depus jurământul, a participat la ședința Consiliului profesoral al facultății, unde s-a stabilit că această catedră nu implică examene, ci numai cursuri libere, care însă trebuesc să fie înscrise în caete de studenții care le aleg. Să anunțe cursurile. E.Hațieganu spunea însă că nu poate fi tratat cu toată asprimea legilor fiind numit prin lege specială, dr.Iuliu Moldovan susținea că legea și datoria nu cunosc excepții; Al.Borza că la recomandarea lui O.Goga au fost și alte interese decât cele științifice și didactice, că Dl.Goga nu va putea îndeplini obligațiile profesionale și înființarea catedrei ad hominem nu e pentru binele instituției și să fie supus sancțiunilor.

Rectorul: Consiliul Facultății să se pronunțe asupra chestiunii concediului, ordonanțării salariului, funcționării asistentului: (Ion Chinezu), și socotirii Dlui. O.Goga în quorumul necesar Consiliului profesoral. Senatul hotărăște: Dl. O.Goga se consideră profesor titular la catedra de cultură română modernă în ziua în care își începe cursul. În consecință plata salariului d-sale începe din ziua în care începe acest curs…Moartea misterios de fulgerătoare și de năprasnică a lui O.Goga,

întâmplată 78 de zile mai târziu (la 6 Mai 1938), pune capăt dilemei universitare clujene legate de profesoratul bardului de la Ciucea (Stelian Neagoe: "Viața universitară clujeană interbelică" pag.65-108). Astfel autorul cărții "Precursorii", a devenit un precursor care-și așteaptă un martor al dramei sale. În 1932 când a fost sărbătorit, G. Bogdan Duică i-a spus: "Făptuește totdeauna bine, totdeauna drept, răstoarnă relele și pune în locul lor binele cel dorit", "un suflet de artist capabil să pătrundă în tainele creațiunii artistice și un maestru al cuvântului românesc, al stilului comunicativ și al expunerii convingătoare." În această privință un document fără pereche îl constitue: "Fragmente autobiografice" și "Precursorii" – ca interpret al trecutului, "Mustul care fierbe" – ca luptător și ziarist, "Poeziile" – ca un creator de geniu al neamului românesc. Căci, după cum spunea el, "scriitorul trebue să fie un deschizător de drumuri, un mare modelator sufletesc al poporului nostru." "Formula sufletească aceea care trebue să fie pentru el nu numai un comandament etic, ci, în același timp și o formulă literară, - eu v-aș răspunde cu vechiul meu crez: e ideea națională."

Pentru frumusețea gândurilor și a simțirilor românești, spicuim din cuvântările rostite de O. Goga și de Sextil Pușcariu, legate de momentele încercărilor de numire a marelui poet ca profesor la Universitatea din Cluj, întotdeauna zădărnicite de pigmeii așa zisei lumi "culturale" a vremii. (Din Stelian Neagoe "Viața universitară clujeană interbelică"). Cu prilejul decernării titlului de Doctor honoris causa lui O. Goga, profesorul Sextil Pușcariu, inițiatorul și realizatorul acestui fapt – scria în raportul său: "pentru a arăta recunoștința față de cel care prin versu-i înaripat, prin cuvântu-i cuceritor, prin scrisu-i convingător, și prin activitatea lui statornică, a însuflețit inimile pregătindu-le pentru ziua cea mare. Pentru bogata sa activitate ca poet, ca dramaturg sau ca prozator, ca îndrumător, O.Goga a propovăduit în Transilvania de dinainte de război, acea legătură strânsă cu cultura Vechiului Regat, care avea să ne scape de

influențele străine, din ce în ce mai puternice, iar după întregire, acea unire desăvârşită, care trebue să rămână pe veci la temelia țării întregite... "Luceafărul", "Astra", "Tribuna", din Arad, "Țara noastră" – pietre de hotar în istoria ziaristicii transilvănene. Ca poet a adus literaturii universale aportul originalității sale româneşti. Satul românesc din Transilvania l-a prins sub toate aspectele sale exterioare şi sufleteşti, să nu mai semene cu nici un alt sat din altă țară... să apară în lumina eternității, interesant pentru orice cetățean al lumii. A stârnit în Țara veche pentru Transilvania iubirea dusă până la sacrificiul suprem şi a îndrumat Transilvania spre identificarea desăvârşită cu Țara mamă."

Goga a răspuns cu o mărturisire de credință...

"Mi se răscoleşte sensul unei vieți cu tot cortegiul ei de amintiri din trecut, dar mi se pun şi atâtea întrebări de conştiință, dacă în decursul vremii străduințele mele au ales totdeauna calea cea mai bună pentru a răspunde trebuințelor unui neam.

Această manifestare trece dincolo de rosturile mele personale şi se opreşte la ideea mare a dezrobirii noastre naționale şi a consolidării de stat pe care o slujim cu devotament, fiecare din colțul nostru. Voi păstra diploma "Doctor honoris causa" a Universității din Cluj, nu numai pentru a-mi reaminti necontenit frământările noastre de ieri ci, mai ales, pentru a avea în fața mea nobilul impuls de îndeplinire a datoriei către Ardealul nostru!"

La decernare, S.Puşcariu ca raportor i-a vorbit despre întemeierea Universității româneşti din Transilvania, – "unul din acele visuri ale părinților noştri mult timp neîmplinite, – pe care domnia-ta le-ai întruchipat în versuri nemuritoare. Visul s-a înfăptuit în zilele a căror venire domnia-ta ai vestit-o cu atâta credință şi ai pregătit-o în aşa mare măsură. Universitatea Transilvaniei stă înfiptă pentru veşnicie în inima Transilvaniei cu dascăli şi elevi veniți din toate unghiurile țării, ca un simbol al acelei desăvârşite uniri sufleteşti pe care domnia-ta ai propovăduit-o cu atâta convingere şi pentru care nimeni altul n-a

militat mai stăruitor dincoace de munți. Cu toate gândurile şi simțirile adânc înrădăcinate în realitatea românească, una şi nedespărțită." În locul "sentimentelor personale" lira a cântat cu vigoare crescută şi durerile şi simțămintele neamului... inima-ți plină de frumusețile artei eterne. "Legături imprescriptibile cu precursorii, ale căror umbre răsar de câte ori priveşti în viitor. Cuvinte pline de prospețime rustică, de patina vechimii sau mireasma cărților păstrate în altarele bisericilor..."

"Cântăreț al pătimirii şi al visurilor strămoşeşti, vestitor al unui viitor glorios...ai intrat în rândurile înfăptuitorilor, îndemnând, îmbărbătând, fanatizând la nevoe cu graiul înaripat al versului şi cu imagini răscolitoare proectate pe scenă... intrând în rândul gazetarilor, îndrumând, stăruind, convingând, formând o opinie publică şi ridicând în acelaşi timp nivelul gazetăriei la înălțimea paginii de antologie... Scriitor şi îndrumător în acelaşi timp... articole de profetică îndrumare... Vizionar şi realizator."

O.Goga a răspuns: ..."judecata îmi pune în cântar tot sensul unei vieți şi la lumina amintirilor o grămadă de întrebări mă împinge într-un adevărat zbucium sufletesc. La răspântie de drum reînvie popasul şi redeşteaptă goana de demult, iar în minte răsar oameni şi locuri, vii şi morți, visuri şi năzuințí, izbânzi şi înfrângeri, toată zestrea chinuită a unei jumătăți de veac în sufletul unui om. Cine ar putea sub o asemenea apăsare să încerce o spovedanie intelectuală? Un tablou rezumativ cu toate palpitațiile unui creer... să dea măcar un strop de îndurare aproapelui, dornic să dezlege o taină mai mult?...Limpede şi bine definit e altarul la care m-am închinat şi al cărui crez m-a urmărit întotdeauna, ca un blestem sau ca o binecuvântare, determinând în mod permanent impulsurile mele sufleteşti.

Acest crez nu e o formă individuală ci un sentiment colectiv, vechi şi statornic ca misterul de sânge al unui neam... primind încontinuu botezul vremii... patrimoniul nostru moral al tuturor şi se confundă cu rostul existenței noastre. Ideea dezrobirii noastre naționale şi a identificării granițelor etnice cu

cele politice într-un act independent... a trăit întotdeauna în noi... Înainte de a deveni o doctrină a fost un instinct de conservare, care a patronat şi copilăria şi adolescenţa unui popor. Simţul diferenţierii de rasă, precis şi implacabil, ne-a călăuzit şi ne-a încercuit în imperiul lui. A fost un simţământ al unităţii care ne-a ţinut laolaltă şi o putere de rezistenţă de care s-au frânt cotropirile duşmane. Pitiţi acolo în munţi, aşa de ascunşi sub stâncile şi pădurile ocrotitoare, că sute de ani istoria ne-a pierdut urma, noi din ruine străvechi am clădit căsuţa noastră şi am înzestrat-o cu tot ce putuse să cheme la viaţă o specială structură de cuget şi de vreri. Ne-am plămădit alvia noastră particulară, care era străjuită de conştiinţa unei entităţi organice... Nici o infiltraţie bastardă nu se putea introduce în acest microcosmos bine îngrădi, ca să-l dizolve... orice corp străin se topea în lumea ei de simţire... Câte furtuni groaznice nu s-au dezlănţuit în cursul vremii? Au fost nenumărate ciocniri de curente potrivnice, au fost întemeieri şi dărâmări de state, revoluţii de credinţă şi schimbări de hartă, toate peste creştetul nostru, ca o încăerare de tunete şi fulgere în crestele unei păduri de fagi. Dinamismul istoriei se desfăşura oarecum pe deasupra acestei cetăţui sufleteşti, care cu resursele ei de viaţă aspră şi îndărătnică păstra aspectul nealterat al aluatului iniţial... "Acolo jos, deţinătorul moştenirii traco-romanice, despuiat de drepturi şi schingiuit de diverse stăpâniri, îşi ducea înainte traiul primitiv păzit în singularizarea lui de ocrotirile imperceptibile ale sângelui..."

O originală interpretare a baladei Mioriţa... „Mioriţa vine de departe, din negura nedesluşită a veacurilor şi reflectă cea mai veridică icoană de la ţară, nestinsă de nici o pulbere străină... Cât de clare erau noţiunile geografice în mintea baciului... aceeaşi ambianţă, aceleaşi îndeletniciri, acelaşi suflet al tustrei eroilor (unu-i moldovean, unu-i ungurean şi unu-i vrâncean)...simboluri pentru cele trei alcătuiri de stat chemate să adăpostească în cursul vremii marea turmă... care aştepta retranşată după legea şi tradiţiile ei contopirea izbăvirii viitoare. Chiagul nostru de

coeziune interioară era evident, era necesară elaborarea unei conştiinţe publice, la un neam a cărui fărâmiţare politică se îndeplinea de pe o reţetă de savantă pulverizare a forţelor lui creatoare. Exterminarea era prea zdrobitoare pe amândouă crestele Carpaţilor... Se impunea mai întâi o îndrumare după o tristă perioadă de desvlăguire seculară şi o transplantare a ideilor civilizatoare pe solul nostru. Fazele redeşteptării noastre, contribuţiile, valorile. Lupta de avangardă au deschis-o şi la noi scriitorii, "aşezând la începutul unei mişcări eliberatoare o poezie."

Lozinca naţionalismului dezrobitor cheamă la acţiune toate instinctele noastre de viaţă. Laboratorul spiritual al românismului, pregătindu-se pentru misiunea lui istorică... Idealul naţional era o zguduitoare realitate sufletească, un comandament etic, menţinând lumea noastră într-o admirabilă disciplină şi într-o solidaritate moleculară, care putea fi angajată de orice gest în interiorul marelui tot... În Ardeal – statul cu aparatul lui de putere, tindea la desfiinţarea noastră. Gânditori şi poeţi, ca nişte focuri aprinse pe culme, luminau drumul destinului... ciocnirea între două neamuri era aici aprigă ca totdeauna şi sugrumarea noastră mai violentă. Era cu neputinţă o evadare din zbuciumul colectiv. Scriitorul – un instrument fermecat pentru suferinţele mulţimii, milioanele oropsite. Poetul evolua în luptătorul, în pedagogul unui neam... Revolta pe urma nedreptăţilor era elementul determinant al creaţiunii artistice... În locul unui vag umanitarism, aspectele vieţii autohtone, cu toată gama lor variată de culori şi imagini... Simfonia largă a sufletului românesc... Ideea naţională trecută în conştiinţa obştească şi-a limpezit rostul ei. Nu ca o doctrină de egoism îngust, ci ca o formulă de luptă pentru punerea în valoare a unui colţ de umanitate... nu ca o atitudine de xenofobie, ci ca o completare a universalităţii... Lacune în desfăşurarea acestui crez: absenţa unui criticism luminat, care să fi selecţionat şi categorisit valorile în opinia publică. Crezul a fost factor de fecundare morală a unei

societăţi. Din el s-a născut neatârnarea noastră politică, ca o rezultantă biologică a acestui proces sufletesc.

După zbuciumul de ieri, să mă apropiu de zvârcolirile prezentului... A-ţi rosti propria ta rugăciune într-o vreme în care furtuna n-a încetat încă şi primejdia tot mai bate la poartă. S-a păstrat pe toată întinderea continuitatea în crezul salvator în care rezidă taina tuturor triumfurilor noastre din trecut? Să răspundă fiecare după conştiinţa lui. O profesie de credinţă de care nu mă pot despărţi. Nu e cât de puţin perimat codul moral, care a creat România de azi... Pe un pământ copleşit încă de stigmatele materiale şi sufleteşti ale dominaţiunii străine, în opera de rectificare, reparaţie şi nouă clădire, eu nu cunosc alt sprijin sufletesc mai puternic decât credinţa mea de ieri, adaptată la nevoile prezentului... Doctrina solidarităţii... vechea idee naţională cu toate atributele ei: **"Grijiţi altarele vechi, spălaţi-le de praf ca să strălucească mai departe şi închinaţi-vă lor!"** (Stelian Neagoe, cartea citată).

Cazul lui Lucian Blaga este la fel de elocvent ca şi al lui O. Goga, ilustrează aceleaşi procedee şi se înscrie între frământările conducerii Universităţii şi facultăţilor... de neînţeles: Că a fost susţinut C. Sudeţeanu la catedra de sociologie având două lucrări şi contracandidat pe Traian Herseni: e explicabil. Sudeţeanu era de la Cluj, iar Herseni nu era cunoscut nici de profesori, nici de studenţi, ca să ajungă a fi numit la Sibiu, la o catedră nou înfiinţată. C. Sudeţeanu a reuşit la concurs în 1936 şi a ocupat catedra de sociologie şi etică a Facultăţii de Litere şi Filozofie la 15 Ianuarie 1938 – fapt atribuit unor imixtiuni.

Lucian Blaga, poet, dramaturg, memorialist, cugetător, realizator de aforisme, autor al unei bogate corespondenţe, filozof creator al singurului sistem filozofic român întreg, închegat în trilogie, omul cu multe şi mari prietenii de toată viaţa şi puţine şi înfocate duşmănii, la răscruci, nu încetează în nici o clipă a vieţii şi a creaţiei sale să fie poet. Ca poet singuratic, în aria binecunoscută a poeziei româneşti, l-a văzut mare, la orizont

Sextil Puşcariu care, după cele două volume publicate în 1919: "Poemele luminii" şi "Pietre pentru templul meu" – l-a semnalat în "Glasul Bucovinei" în Ianuarie 1919: - "Un poet: Lucian Blaga" – şi l-a îndrăgit pe creator şi l-a învrednicit cu prietenia sa, sinceră şi rodnică, susţinându-l de atunci în toate momentele mari!

Lucian Blaga – licenţiat al Facultăţii de Filozofie din Viena şi doctor al aceleiaşi facultăţi din anul 1920 cu teza susţinută atunci şi tradusă: "Cultură şi cunoştinţă" – a fost respins la examenul de docenţă în estetică, din Iunie 1924. Avea publicate până atunci, în afara tezei, cele două volume din 1919, "Paşii profetului" (1921), "În marea trecere" (1924), "Filozofia stilului" (1924), două volume de piese de teatru, un volum de aforisme, două prefeţe (Eminescu, Alecsandri), sute de articole şi eseuri şi era laureat a două mari premii: al Academiei Române şi al Universităţii din Cluj. După "Memoriile" lui Sextil Puşcariu, la docenţă a fost cu el numai Ioan Paul, titularul catedrei de estetică Cluj, iar contra lui: Florin Ştefănescu-Goangă, care n-a ştiut să deslușească în lucrarea lui partea originală de gândire filozofică şi s-a agăţat de câteva nimicuri "neştiinţifice", Mihail Dragomirescu de la Bucureşti, Gh. Bogdan-Duică de la Cluj, cu care avusese o polemică şi nu l-a citit atent – şi astfel singurul "cap filozofic dintre transilvăneni" a fost respins. "Conflicte latente izvorâte din diferenţa de concepţie ce există între noi şi alimentate de divergenţe politice. În 1926 a murit Ioan Paul, dar concursul pentru catedra lui n-a avut loc şi a fost suplinită de Virgil Bărbat de la catedra de sociologie şi etică. "Nici Bărbat, nici Goangă, nici mai ales Duică nu-l vor. Cei dintâi nu-l cred om de ştiinţă (căci aparatul lui documentar nu-i încărcat cu prea multe citaţii), cel din urmă nu ştiu de ce-i poartă sâmbetele." (S.Puşcariu – Memorii)

În 1930 moare Bărbat şi catedra rămâne şi fără suplinitor. Se publică concurs regulamentar, dar nu se prezintă nimeni. Nici Blaga, care-i scrie lui I. Breazu că n-a candidat fiindcă nu poate

juca rolul de "candidat reexaminat"! I.Breazu îi răspunde: "Te doream în centrul culturii româneşti şi cu trupul, nu numai cu opera. Ai în lumea universitară prieteni devotaţi, dar şi duşmani înfocaţi. Vor mai trece 4-5 ani sau mai puţin, până vor dispare aceştia din urmă, ca ceara în faţa focului." Din 1930 a fost numit suplinitor al catedrei de estetică literară, titularul catedrei de istoria literaturii române moderne, Gh. Bogdan-Duică. Şi până la moartea acestuia, întâmplată prematur şi fulgerător în Septembrie 1934, - practic uşile Universităţii clujene îi rămâneau închise lui Blaga. S.Puşcariu scrie: "El a fost piedica de căpetenie din pricina căruia Lucian Blaga n-a putut ajunge profesor de estetică la Universitatea din Cluj." Se dă la concurs numai catedra lui Bogdan-Duică , iar cea de estetică rămâne vacantă şi este dată, an de an, în suplinire anglistului Petre Grimm până în 1938,care între timp şi după peripeţiile lui O.Goga rămăsese tot vacantă, lui Goga rămânând să-i se creeze o catedră specială.

Din 1935, pe timp de un an, au fost suspendate de la Minister orice numiri ori înaintări în funcţii publice. Deci pentru ocuparea catedrei nu se face nici o publicare în Monitorul Oficial, dar în Decembrie 1935 se comunică aprobarea ocupării catedrelor vacante la Universitatea din Cluj. În 1936 se ocupă cele trei catedre scoase la concurs: D. Popovici, Em.Petrovici şi C.Sudeţeanu şi e numit la catedra nou creată de cultură română O.Goga.

Lucian Blaga şlefuise pietre pentru templul său: opere poetice şi filozofice. În 1935 primeşte un nou premiu al Academiei Române (C.Hamangiu), la 22 Mai 1936 este ales membru activ al Academiei Române. În aula Academiei Române ambele rapoarte au fost susţinute de S.Puşcariu.

Peste un an, la 14 Mai 1937, Senatul universitar hotărăşte publicarea catedrei de estetică literară pentru concurs, pentru că nu s-a făcut nici o propunere de chemare. Erau trei candidaţi: Lucian Blaga, Liviu Rusu şi Radu I.Paul. Concursul nu se ţine pentru că N.Drăgan, decanul facultăţii, descoperă că titlul

catedrei era schimbat numai prin buget, nu şi prin lege specială. Senatul intervine pentru anularea formelor de concurs, publicarea urmează a se face cu noul titlu legal. Ministerul, la 7 Decembrie 1937, dispune publicarea catedrei ca "estetică generală cu deosebită privire la estetica literară", la secţia filozofică şi nu la secţia filologică, ca să se ajungă la soluţia: înfiinţarea unei noi catedre cu totul adecvată lui L.Blaga şi chemarea lui L. Rusu la mult litigioasa catedră de estetică. La 13 Ianuarie 1938, Consiliul Facultăţii propune Ministerului Educaţiei Naţionale printr-un memoriu întocmit de D.D.Roşca înfiinţarea catedrei de Filozofia culturii; la 29 Ianuarie 1938 apare decretul-lege de înfiinţarea catedrei cu data de 1 Februarie 1938. La 5 Februarie 1938 se declară vacantă noua catedră. Decanul roagă Rectoratul să intervină la Minister pentru publicarea vacanţei catedrei de filozofia culturii în Monitorul Oficial cu condiţiile că Facultatea poate chema un profesor titular, agregat, conferenţiar sau un membru activ al Academiei Române, cu titlul de doctor şi lucrări în specialitatea catedrei, pentru ca să se închidă varianta concursului (care n-ar fi fost acceptat de Lucian Blaga, care de la 8 Ianuarie 1938 era subsecretar de stat al Ministerului de Externe).

Raportul de chemare al Cosiliului Profesoral a fost întocmit şi prezentat de D.D.Roşca, fiind semnat de Sextil Puşcariu, Marin Ştefănescu, Fl. Ştefănescu-Goangă. În raport, D.D.Roşca a analizat fiecare din lucrările lui Blaga, cu aplicaţie specială în filozofia culturii: Cultură şi cunoştinţă, Filozofia stilului, Fenomenul originar, Feţele unui veac, Spaţiul mioritic, Eonul dogmatic, Cunoaşterea luciferică, Cenzura transcendentă, Orizont şi stil, Geneza metaforei şi sensul culturii — cuprinse în Trilogia cunoaşterii şi Trilogia culturii. Filozofia culturii elaborată de L. Blaga e o însemnată contribuţie românească la filozofia culturii în general, opera lui Blaga îmbină precizia metodică şi informaţia întinsă cu îndrăzneala şi vigoarea unei gândiri cu foarte puternic accent personal. Nimic mai coherent

decât această operă. De la un capăt la altul al ei nici un fel de schimbare de orientare.

Utilizând în drumul său de creştere şi numeroase elemente de la alţi gânditori… el le-a transformat în flăcările unei viziuni iniţiale. Viziunea care-i este personală lui Blaga şi care şi-a găsit expresia… într-o anumită idee despre mister: "Dorinţa noastră în faţa unui adevărat mister nu e să-l lămurim, ci să-l adâncim aşa de mult încât să-l prefacem într-un mister şi mai mare… Întunericul nu trebue să-l luminăm ca să-l putem vedea."

În Consiliul profesoral s-a pus problema dacă va fi efectiv la facultate, întrucât a fost numit Ministru plenipotenţiar la Lisabona. Sextil Puşcariu, I.Lupaş şi D.D.Roşca spun că sunt împuterniciţi de Blaga să declare că-şi va da demisia din diplomaţie când va fi numit profesor, iar Consiliul cu unanimitatea profesorilor prezenţi decide chemarea în ziua de 28 Martie 1938 şi în aceeaşi zi actele se înaintează la Minister, iar în 21 Aprilie 1938 Ministerul anunţă Universitatea că prin decret regal Lucian Blaga a fost numit profesor titular cu începere de la 1 Octombrie 1938 la catedra de filozofia culturii din cadrul Facultăţii de litere şi filosofie.

După un zbucium sufletesc de aproape 15 ani, L.Blaga îi scrie lui I.Breazu: "A trebuit să ajung de două ori ministru şi să se schimbe legea universitară şi chiar Constituţia ca să mă văd "profesor" (Stelian Neagoe pag. 108-115).

Lecţia de deschidere a cursului său de filozofia culturii inaugurat la Universitatea din Cluj în Noiembrie 1938, prezentat fiind de către Sextil Puşcariu în Aula Universităţii, a fost studiul "Despre plenitudinea istorică" – adică despre momentele fericite ale istoriei, despre momentele de supremă plenitudine şi înflorire învoaltă destinate să atragă iarăşi şi iarăşi luarea aminte a posterităţii. Cum toate popoarele europene au creat astfel de momente, nici popoarele din sud-estul continentului nu vor fi ocolite de şansa afirmării spirituale majore de "expansiunea spre cer".

Din 1938 până la 1 Aprilie 1939 – când a luat sfârşit misiunea sa diplomatică în Portugalia, a fost înlocuit de prietenul său D.D.Roşca.

Pentru a arăta ce este etern şi ce este istoric în cultura românească, Constantin Noica a ales trei momente culturale de culme: 1. Neagoe Basarab, care scria "Învăţături către fiul său Teodosie", care trebuia să-i urmeze la domnie, în care în conflictul dintre etern şi istoric, în spiritualitatea românească învinge eternul; 2. Dimitrie Cantemir, momentul în care conştiinţa românească câştigă înţelesul şi gustul lumescului, încercând să iasă din plasa eternităţii; 3. Lucian Blaga, cel mai personal dintre creatorii noştri, un adevărat filozof în înţelesul occidental al cuvântului, prin care cunoaştem spiritualitatea anonimă românească a sufletului poporului. Ales în 1937 membru al Academiei Române, într-un loc special creat pentru a-i încununa meritele, L.Blaga nu are un înaintaş căruia să-i facă după obicei elogiul şi atunci a rostit la intrarea în Academia Română "Elogiul satului românesc". Face elogiul a tot ce e impersonal, anonim, anistoric în sufletul românesc. Primul elan de cultură majoră este însoţit la noi de recunoaşterea caldă a culturii minore româneşti. Conflictul dintre etern şi istoric pare a-şi găsi o soluţie cel puţin academică… În una din lucrările sale de filozofia culturii, Lucian Blaga a scris un întreg capitol pe tema raportului dintre cultura majoră şi cea minoră. După el, deosebirile dintre aceste două tipuri de culturi nu sunt de proporţii ci de vârstă… Cultura minoră e de aceeaşi calitate spirituală cu cea majoră pentru că e purtătoarea unei mărci stilistice. Satul nostru, spune Blaga, a avut tăria să se păstreze "boicotând" istoria. În jurul lui se făcea, de către alţii străini de neamul nostru, istorie: satul nostru s-a păstrat. Vremea a vremuit… Dar matca stilistică, deci pecetea adâncă a neamului românesc a rămas aceeaşi… El spune că de 100 de ani tindem la cultura de tip mare… Nu genialitate, ci prelungire a minorului ne trebue… Satul românesc e cel mai bun rezervor de creaţie românească înaltă. Să ridicăm cu o octavă mai

sus realizările noastre populare, să subliniem şi să monumentalizăm valorile noastre anonime şi vom atinge creaţia care să ne impună. Lucian Blaga a încercat să soluţioneze problema prin "Spaţiul mioritic". Vasile Pârvan spunea la inaugurarea Universităţii româneşti din Cluj: "Nu românizarea noastră feroce întru vegetativul etnografic, ci continua noastră umanizare întru sublimul uman va crea cultura românească. Trebue să fim pe măsura unei creşteri, care a venit să lărgească, pe toate planurile, orizontul neamului nostru. Dacă ne deschidem azi către istorie, e mai ales pentru că biologic şi spiritual se întâmplă cu neamul nostru un proces de creştere de dinăuntru în afară, de la fiinţă către formă istorică". (C.Noica din "Pagini despre sufletul românesc" – Colecţia Luceafărul, Bucureşti, 1944).

Tot C. Noica spune că pe planul spiritualităţii româneşti, centrul nostru naţional este în Transilvania. "Ardealul e sortit să ţină treaz duhul românesc în istorie. Ardealul reprezintă starea de veghe a românismului: acolo în laboratorul sufletului ardelean ni se pare că se constitue tipul nou de om românesc". "De la Ardeal am primit şi nouă ne trimetea Ardealul tot ce-a avut el mai bun; ni l-a trimis până la sărăcire de sine". L. Blaga era ardelean din Lancrăm, de lângă Sebeş-Alba şi se integrează şi el în această spiritualitate românească a Ardealului. Era un "constructor şi un vizionar" care a dat o filozofie cu valoare generală universală legat de noi prin "etnicitatea gândului" – o "energie românească" cum l-a denumit filozoful Vasile Băncilă, care a scris şi "Semnificaţia Ardealului".

Lucian Blaga a fost profesor de filozofia culturii la Universitatea din Cluj 10 ani, până în 1948, când a fost nevoit să părăsească catedra universitară. Din 1948 până în 1950 putea fi văzut la Biblioteca Universitară, la Filiala Uniunii Scriitorilor. În 1949 activa la Institutul de Istorie şi Filozofie din Cluj, unde elaborează lucrarea "Despre experiment" şi apoi "Gândirea românească în Transilvania în sec. XVIII". De la 1953-1959

lucrează la secţia de istorie şi folclor a Academiei Române, filiala Cluj, cu o jumătate de normă. În 1960, după o perioadă de mai mult de 10 ani în care nu mai publicase nici un vers original, publică la "Steaua" poemul "Fântânile" – "Mirabila sământă". "Tălmăciri" (începuse să publice din 1955: "Faust" apoi din Lessing, "Din lirica universală"). În 1951 lucra la acţiunea de reorganizare a fondului de periodice, manuscrise şi carte veche românească la Blaj. La 30 Noiembrie 1960 se internează la clinica medicală nr. 1 Cluj – (se zvonise de o încercare de sinucidere) cu "neoplasm vertebral". La ora 4 $^{30'}$ din zorii zilei de 6 Mai 1961, Blaga e nor – după poezia sa: "La obârşie, la izvor /nici o apă nu se-ntoarce /decât sub chip de nor /O drum şi ape, nor şi dor /ce voi fi când m-oi întoarce /la obârşie la izvor /fi-voi dor atunci? Fi-voi nor? /

La 9 Mai 1961, exact după 66 de ani de la ziua naşterii sale, are loc în Casa Universităţii din Cluj mitingul de doliu, după care trupul său, trecând dincolo de culmea Feleacului, face un ultim drum, cel spre vatră, spre Lancrămul natal: "La obârşie, la izvor /nici un drum nu se-ntoarce /decât sub chip de dor " (după Mircea Vaida "Pe urmele lui Lucian Blaga" Bucureşti 1972)

Numirea lui Lucian Blaga la Universitatea din Cluj a coincis cu maximum de amplitudine românească a Statului Naţional Român unitar, adică "Neamul organizat în legătură organică cu pământul său, cu rostul său ca, stăpânindu-şi destinul, să-şi asigure existenţa, independenţa şi desăvârşirea". – A avut atâtea planuri frumoase pentru Cluj! După Dictatul de la Viena, Blaga a cunoscut rigorile refugiului de la Sibiu. A scos revista "Saeculum" în care a publicat: "Cum l-am cunoscut pe Mahatma Gandhi", "Despre viitorul filozofiei româneşti", o analiză a Geticei lui Pârvan. Face călătorii la sesiunile Academiei Române, conferenţiază la Viena "Despre caracterul simfonic al culturii vest europene", la Praga "Despre sufletul românesc" şi în câteva oraşe din ţară "Despre Andrei Şaguna". Face excursii în jurul Sibiului şi-şi creează prietenii deosebite. Ca pretutindeni!

Întors la Cluj, face excursii în jurul Clujului, revine la Braşov – Sibiu. Tot timpul "munceşte cu grijă de adevărat om de ştiinţă" – cum şi scrie el lui Domniţa Gherghinescu-Vania,- la cursurile sale "Trilogia valorilor", "Trilogia cosmologică", "Aspecte antropologice" (curs ţinut în 1947) – ca apoi să fie nevoit să părăsească catedra universitară în 1948. Opera lui va rămâne ca un dar la pământului şi sufletului românesc. Ceeace a fost pieritor s-a reîntors în natură, ceeace este etern rămâne în sufletul posterităţii, în conştiinţa care ţâşneşte din când în când spre lumină, ca un izbuc, cu toate piedicile celor trei duşmani înfocaţi, pe care nu se ştie dacă el i-a iertat, dar istoria nu-i iartă, fiindcă au păcătuit faţă de cultura românească şi de viitorul ei. Lucian Blaga a contribuit la sporirea prestigiului înaltei şcoli de cultură românească – Universitatea din Cluj - , dându-i intensitate şi perpetuitate prin creaţiile sale!

La sporirea prestigiului Universităţii din Cluj a contribuit şi prietenul lui Lucian Blaga, <u>D. D. Roşca</u> , pe de o parte că a avut îndrăzneala de a-l impune pe Blaga ca filozof al culturii într-o vreme şi atmosferă total neprielnică şi pe de altă parte prin lucrarea sa "Existenţa tragică" – o temelie a unui sistem filozofic propriu, - apărută în 1934, într-un moment de explozie creatoare a tinerilor, fapt ce eu l-am receptat în acel an al intrării mele în Universitate, cu mult entuziasm, ca pe un real stimulent. Atunci au apărut lucrările lui Constantin Noica: "Mathesis sau bucuriile simple"; Emil Cioran: "Pe culmile disperării" şi "Schimbarea la faţă a României"; Mircea Eliade: cu "Yoga – essai sur les origines de la mystique indienne" şi toate romanele sale.

Strălucire a dat Universităţii din Cluj şcoala medicală condusă de dr. <u>Iuliu Haţieganu</u>, a patra mare personalitate reprezentativă a Universităţii din Cluj şi a învăţământului ei teoretic şi practic medical. Medic internist, creator de şcoală, care a rămas şi rămâne după moartea sa, cu renume european, maestrul care-şi însoţea întotdeauna activitatea cu seninătatea, surâsul şi zâmbetul său caracteristic, cu o ţinută mândră în

modestia lui, cu conştiinţă de sine şi a ceeace este şi reprezintă. Vorba-i lapidară, cuprinzătoare, demnă, frazele-i - adevărate sentinţe. O forţă ascunsă, ca radium-ul, uraniul, ţâşnea din ochii lui vii ca flăcările, sfredelind nemilos, cercetător, interlocutorul sau bolnavul, surprinzându-le tainele stării trupeşti şi sufleteşti. Aşa l-am cunoscut în cabinetul său de pe strada Eminescu, în saloanele de bolnavi sau mai ales în timpul conferinţelor. Hotărât şi prompt în decizie, în fixarea diagnosticului, neabătut în drumul său, credincios vocaţiei sale, îndrăzneţ în indicarea tratamentului vindecător şi necruţător în îndeplinirea misiunii sale – esenţialul existenţei sale. Totuşi, cald, apropiat, gata de a asculta orice păs, de a da subalternilor o pildă bună şi bolnavilor un punct de sprijin, o încurajare. Ceeace se spune azi despre sport, dr. Iuliu Haţieganu susţinea în anii studenţiei noastre: "Când Universitatea va organiza educaţia fizică şi dispensarul studenţesc, - ceeace prin el s-a făcut -, va fi îndreptăţită să-şi asume rolul de <u>educatoare integrală</u>. Sub educaţia fizică înţeleg o educaţie integrală – fizică şi intelectuală şi mai ales morală, - care ar contribui în mod hotărâtor la formarea caracterului şi sentimentului de solidaritate. Naţiunea are nevoie nu numai de savanţi, ci şi de bărbaţi tari, morali, cu caracter, gata întotdeauna a-şi sacrifica viaţa pentru apărarea ei!" Dr. Iuliu Haţieganu, ca om şi ca profesor, ca decan şi ca rector, atât la Cluj cât şi la Sibiu, a formulat menirea Universităţii şi funcţiunile ei şi le-a concretizat prin măsuri şi fapte, găsind posibilităţi de înţelegere şi colaborare cu corpul profesoral al Universităţii, cu subalternii şi de înţelegere cu studenţii, contribuind la promovarea şi apărarea intereselor lor şi cu societatea în mijlocul căreia Universitatea îşi desfăşura activitatea servind idealurile naţionale. Participa la şedinţele Senatului Universitar şi ale Consiliului profesorilor şi le obţinea consimţământul pentru activitatea sa. Participa şi la şedinţele Centrului studenţesc, netezind asperităţile raportului cu profesorii şi asigurând studenţilor condiţii materiale, - cămine, cantine - şi morale, intelectuale – biblioteci.

În anul universitar 1922 /23 întrucât în viaţa economică a ţării, după război şi în Universitate, dar mai ales în Facultatea de Medicină, Evreii formau majoritatea şi ca urmare a sinuciderii unei studente, (o olteancă, adusă din dragostea de Ardeal la Universitatea din Cluj, n-avea nici loc în cămin, nici rude, nemaiputând îndura mizeria), şi a refuzului de a diseca singurul cadavru evreesc ajuns pe masa de disecţie, în zilele de 27 /28 Noembrie 1922 studenţii evrei au fost alungaţi de la cămin. A fost convocată adunarea generală a Centrului studenţesc Petru Maior pentru a căuta soluţia în conflictul dintre studenţii creştini şi Evrei. În 1919/20 la Universitatea din Cluj erau 450 de Evrei, în 1920/21 - 689 . Şedinţa centrului studenţesc s-a deschis în prezenţa profesorului dr. Iuliu Haţieganu, delegat din partea Senatului universitar pentru a cunoaşte din însăşi discuţiile şedinţei, dorinţele şi adevăratul spirit de care e animată studenţimea română. Punctul de vedere al studenţimii clujene, care la 10 decembrie a fost adoptat de întreaga studenţime din ţară: 1. Studenţimea română cere ca la înscrierea studenţilor în Universitate să se ţină seama de principiul "numerus clausus", adică studenţii evrei să nu mai fie primiţi în universitate decât în proporţie cu populaţia pe care o reprezintă. 2. Studenţii evrei să nu disece decât pe cadavrele coreligionarilor lor, iar întrucât nu vor aduce cadavre să fie opriţi de la disecţie. 3. Centrul studenţesc va căuta şi va obţine adeziunea tuturor studenţilor români de la celelalte universităţi la hotărârile luate. La 10 Decembrie 1922 delegaţii tuturor Centrelor studenţeşti adunaţi la Bucureşti se declară solidari cu centrul Cluj.

Pentru a înţelege mai bine aceste evenimente sunt de menţionat şi următoarele: 1) Înainte de Unirea din 1918 familiile cu tradiţii româneşti din Braşov, Blaj, Sibiu, Orăştie, îşi trimeteau copiii la studii la Viena, Graz, Padova, Lipsca, Berlin, considerând că la Budapesta şi Cluj sunt supuşi unei acţiuni de desnaţionalizare. 2) După înfiinţare Universităţii din Cluj, în anul 1919/20, "rectorul Sextil Puşcariu, în darea de seamă a semnalat

aglomeraţia mare la Facultatea de Medicină... Senatul şi-a pus în mod serios întrebarea dacă n-ar fi cazul să se introducă un "numerus clausus" pentru studenţii de la medicină, stăvilindu-se astfel afluenţa prea mare a studenţilor din Ungaria care caută la noi să scape de persecuţiile ce au să le sufere Evreii la Universităţile maghiare şi ocupă astfel locul studenţilor noştri, îndreptăţiţi în primul rând să poată urma nestingheriţi cursurile" (Stelian Neagoe – Viaţa universitară clujeană interbelică, pag.122) "Chestia numită e amintită şi la noi în Aprilie (26) în şedinţa "Societăţii de lectură a studenţilor români din Cluj". Deci problema lui "numerus clausus" fusese semnalată de însăşi conducerea Universităţii, imediat după înfiinţarea ei.

Congresul studenţilor din 10 Dec. 1922 reprezintă afirmarea studenţimii în raport cu adversarii idealurilor sale:

- o verificare interioară: capacitate de luptă, preocuparea de propria soartă
- idealuri, cu mijloace de atins
- confundarea vieţii personale cu idealul

Se hotărăşte atunci ca ziua de 10 Decembrie să fie ziua naţională a studenţimii române, zi care s-a sărbătorit în fiecare an până la instalarea regimului comunist.

De atunci de la 1922, începe drumul calvarului studenţimii române, în luptă dârză şi necurmată pentru ridicarea Neamului românesc către Mântuirea lui.

Alungată din cămine, de la cantine, lovită necruţător de duşmani, chiar prin aceia care s-ar fi cuvenit să-i fie părinţi sufleteşti – profesorii.

Astfel, rectorul Universităţii dr. Iacob Iacobovici pune două premize: 1. Acel care rezumă viaţa la satisfacerea trebuinţelor fiziologice, moare înainte de a fi trebuit. 2. Trăeşte ca om numai acela care se ridică deasupra mizeriei noastre fiziologice şi se înalţă în sfera idealismului. Idealismul este atributul speţei umane. Frământările gigantice ale omenirii de azi nu sunt decât luptele între idealismul uman şi bestialitatea

animalică (!). Concluzia: identificând pe cei ce au condus greva, se adresează procurorului şi Comandantului Corpului VI armată, situaţia considerând-o periculoasă pentru siguranţa noastră de stat. Senatul universitar a hotărât eliminarea lor din Universitatea din Cluj şi din toate universităţile din ţară. Mişcări antisemite asemănătoare s-au petrecut la Praga, Budapesta, Viena, Berlin cu caracter mai violent (Stelian Neagoe pag.166 şi 207)

Pe aceeaşi poziţie de ură înverşunată împotriva studenţimii române şi de servilism faţă de autoritatea de stat, străină de sufletul neamului, s-a situat în timpul refugiului de la Sibiu şi prorectorul Ion Drăgoi, profitând de faptul că Sextil Puşcariu – rectorul – era plecat în misiune la Berlin. Acesta, după aşa-zisa "rebeliune" din 21-22 Ianuarie 1941, - de fapt lovitura de stat a lui Antonescu, - se adresă poliţiei pentru a obţine date spre a elimina pe studenţi. Alţi profesori au început să denunţe pe studenţii legionari şi pe cei care fuseseră internaţi în lagăr, înscrişi în anii corespunzători cu colegii lor, din dispoziţia Ministrului Traian Brăileanu. Doar profesorul Camil Negrea, cel mai vechi decan, a spus să fie examinaţi sever şi dacă ştiu, să fie promovaţi. Aşa au înţeles şi aplicat ordinul Ministrului Rosetti, dat la Sibiu, de purificare a vieţii universitare.

La 23 Mai 1941 a încetat din viaţă prorectorul Ion Drăgoi şi la 4 Iunie 1941 a fost însărcinat ca rector dr. Iuliu Haţieganu. Numit de guvern, el a dorit să fie ales de inimile tuturor, pentru ca astfel să reprezinte expresia voinţei tuturor. Să fie ales de Senatul Universitar, ca pentru servirea Naţiunii şi a Patriei să realizeze din Universitate o comuniune spirituală, să revină la liniile mari de conduită pentru a-şi putea îndeplini misiunea şi funcţiunile ei importante. Adică: 1. Activitatea şi creaţia ştiinţifică îndreptate spre interesele noastre naţionale 2.. Formarea şi instruirea tineretului prin creerea unei noi pedagogii naţionale – unitate de gândire, de simţire în comunitatea spirituală. 3. O colaborare strânsă şi rodnică între Universitate şi studenţime în cadrul Universităţii şi, pentru popor, în cadrul Extensiunii

universitare. Profesorii să fie adevăraţi conducători spirituali ai tineretului. Sufletul profesorului nobil şi bun are influenţă asupra studenţimii. 4. Orientarea vieţii studenţeşti nu trebue făcută cu fişe complicate şi imposibile, ci cu acea dragoste de mai bine. Asociaţia "Amicii Universităţii" – nou înfiinţată să păstreze legătura cu toate generaţiile ce ne-au ascultat cuvântul. 5. Mai sunt necesare : a) o concordanţă între idealul educativ naţional şi cerinţele ştiinţei; b) o concepţie de viaţă pentru solidarizarea generaţiilor şi întărirea conştiinţei naţionale – întorcând faţa către popor şi tineret – problemele naţionale nu trebuesc privite din laborator ci din arenă. Idealul naţional să fie o nouă unire a tuturor Românilor. Universitatea nu trebue să fie numai "Universitas Literarum et Scientiarum" ci "Patriae et juventutis".

Prof. dr. Iuliu Haţieganu era socotit de colegii săi "unul din marii realizatori ai importantelor opere universitare şi naţionale din Cluj, marele animator de care Universitatea are nevoe. Spirit larg şi generos bine cunoscător al problemelor tineretului nostru universitar". "Un om cu calităţi, cu concepţii largi, cu prestigiu mare, cu o puternică personalitate, sporind prestigiul Universităţii prin unirea între profesori şi studenţi, un conducător cu depline răspunderi, Va da cuvenita replică publicaţiei ungureşti asupra Transilvaniei."

Toate ideile mari rectorul Haţieganu, după ce le-a anunţat, le-a şi realizat. Formalităţile inutile de la înscrierea studenţilor au fost eliminate; profesorii evită paralelismele. Conferinţe de iniţiere şi de sinteze pentru formarea unei concepţii de viaţă . Fiecare la locul lui, cu toţii însă pentru Universitate şi prin Universitate pentru naţiune, spre idealul nostru: o Românie mare, puternică şi eternă. Afirmarea spiritualităţii române pe plaiul unde s-a născut neamul nostru – iată misiunea Universităţii. O ştiinţă utilă naţiunii, Neamul nu poate fi condus spre victoria finală decât prin educaţie. Universitatea e un amvon de pe care se propovădueşte binele, frumosul, adevărul, dorinţa de libertate, de dreptate. Sufletul naţional este laboratorul mare al valorilor spirituale. Studentul trebue scos din mizerie ca să poată trăi înalta spiritualitate a Universităţii! Profesorii

sunt apostoli ai neamului, punând ideea națională ca piatră fundamentală în activitatea lor profesională. Deci la baza educației tineretului universitar să stea principiile idealului național. România mare în vechile ei hotare, cu un popor mare prin suflet, prin sănătate, etern prin creații spirituale; idealul spiritual: acceptarea și aprecierea valorilor și creațiilor spirituale; idealul omenesc: prezentarea marilor calități omenești în colectivitatea națională și în general la toate națiunile; idealul universitar: continuitatea creatoare a spiritului, seriozitatea în pregătire; trăirea acestor idealuri pentru a le transforma în concepții de viață; trăirea în muncă, cu iubire, cu onoare, cu devotament, cu răspundere, cu respect (față de maestru, față de trecut), cu eroism, cu sacrificii, în deplină solidaritate și disciplină. Educația fizică.

S-au inițiat organizații culturale: orchestra filarmonică, corul "Răsunetul Ardealului", "Ardeleana" pentru port, gruparea literară "Octavian Goga" a făcut șezători literare în oraș și în alte orașe . Apărea "Viața universitară" condusă de dr. Iuliu Hațieganu. S-au organizat premii studențești pe facultăți. S-a format centrul de studii transilvănean. A apărut în 1941 lucrarea "Universitatea maghiară a Transilvaniei", "Istoria ideii universitare ardelene" și a "Universității regale ungurești Francisc Iosef". Centrul de studii transilvănean cuprindea aproape toate catedrele Universității.

Rectorul I. Hațieganu a încurajat tineretul și națiunea română în toate momentele grele: În 1942/43: „Să fiți tari în credință căci o nouă ordine europeană nu e posibilă și nu e acceptată decât numai în libertatea și unirea întregului popor român. Se pregătește o nouă ordine; ori de unde ar veni, ea nu e posibilă fără dreptatea românească, iar această libertate trebue s-o ducem la biruință cu armele spirituale, călite în focul iubirii de neam și patrie".

La eliberarea Clujului dr. I.Hațieganu a fost împuternicit de a lua legătura la Cluj pentru reîntoarcerea Universității (11Octombrie 1944).

Dr. Iuliu Hațieganu a fost un reprezentativ exemplu de dascăl, care a înțeles că profesorii trebue să fie părinții spirituali ai studentului, că menirea Universității este desăvârșirea culturii,

formarea elitelor, că selecțiunea profesorilor universitari este vocația, că numai astfel se pot face iubiți, ascultați, urmați și pot desăvârși dezvoltarea facultăților studentului.

Studenții sunt depozitarii tradiției și culturii, ei asigură transmiterea acestora generațiilor următoare și aplicarea lor în prezent. Multe carențe erau în Universitate, dintre care cea mai importantă a fost patima politică. Aceasta a înlocuit pasiunea pentru studiu, după cum învățătura a fost îngreunată de lipsa de cursuri. Totuși – studenții în general -, aceia care nu urmăreau numai a obține o diplomă pentru o funcție, aveau perseverență în studiu, metodă pentru pregătirea examenelor (rezumate, sistematizări, verificări) -, cu conștiința că învățătura este împlinirea datoriei lor.

Viața studențească

Misiunea Universității Daciei Superioare a fost trasată de către Vasile Pârvan la deschiderea ei din 1919 și a evoluat pe liniile de atunci, fără să repudieze nimic din ceeace era esențial pentru creerea și dezvoltarea culturii naționale. Obiectivele s-au înmulțit, metodele și mijloacele s-au definit. Universitatea și-a păstrat caracterul inițial de "creație și ucenicie" pentru pregătirea profesională, producându-se o "selecție după aptitudini" și pentru a urma unor necesități de la noi, unde se cere și o difuzare a științei și o cultură în masse.

Ceeace profesorii fac în cadrul extensiunii universitare (asociația profesorilor universitari din Cluj pentru educația adulților prin conferințe în diferite orașe: Igiena universitară: curativă și preventivă), studenții fac în cadrul asociațiilor, societăților, cercurilor studențești, - organizate pe facultăți și pe regiuni, cu activități variate: sociale, literare, științifice, etc, după locul de origine al studenților, coordonate pe centrul universitar.

Întregirea educației primită în liceu și în facultate se făcea prin trăirea în sânul acestor cercuri literare ale societăților studențești: aprofundarea cunoștințelor și civilizației românești și universale și răspândirea ei în massa poporului român.

"Audiind cursuri, conferinţe, făcând lecturi, participând la discuţii în cadrul societăţilor regionale, a celor pe facultăţi, a societăţii Petru Maior şi a centrelor studenţeşti, mi-am găsit menirea vieţii mele".

"Universitatea venea să pună în lumină trecutul neamului şi al pământului, nevoia de a cunoaşte ţara şi gradul ei de civilizaţie, prezentul, situaţia ţărănimii, asuprirea Românilor de peste hotare, contemporanii în Europa, întreaga lume cu universul de gândire. Studenţimea trăia într-o efervescenţă spirituală: a) efort: muncă din nevoia lăuntrică, note din sală, în sala de conferinţe, cărţi din bibliotecă şi în bibliotecă. b) emulaţie nobilă şi înălţătoare între generaţii, între naţionalităţi, între România şi alte ţări. c) căutarea permanentă a adevărului, a rostului vieţii noastre.

În toate epocile tineretul, nesocotind trecutul, grăbit a se bucura de prezent şi viitor, a trăit într-o criză de directivă.

Spre a înţelege poziţia tineretului universitar faţă de problemele ţării şi neamului românesc şi faţă de marile probleme ale omenirii, este necesar a cunoaşte liniile mari ale istoriei şi situaţia prezentă.

Transilvania, un pământ cucerit prin lupta de milenii, fiecare loc, fiecare sat sau oraş, aminteşte de o bătălie sau de un martir.

Prezentul nu poate fi înţeles fără trecut, în care se îmbină evenimente, conflicte, activitatea Bisericii, a statului, a guvernelor ce s-au perindat.

- un argument în sprijinul continuităţii elementului românesc – daco-roman – în Dacia este bunăoară Cluj – Napoca, ce nu trebue privit izolat, ci ca centru al castrelor romane din jur.

- Cluj – pentru România întregită şi România de pretutindeni, nu este numai unul din marile oraşe ale ţării, ci o sinteză reprezentativă a Ardealului, un colţ de pământ românesc, în care s-au concentrat gândirea, simţirea şi aspiraţiile româneşti. O culme a culturii şi civilizaţiei româneşti.

- În anii studenţiei, în el am cules impresii vii asupra măreţiei romane de acum 2000 de ani, asupra culturii şi civilizaţiei actuale. El este o ripostă dată icoanei prezentată de Unguri, care i-au contestat caracterul românesc, străduindu-se să-i construiască artificial o filiaţie a numelui.

- Cluj-Napoca nu a urmărit un scop propriu, ci un mijloc pentru realizarea scopurilor superioare ale Neamului şi Ţării.

- a recompune din fărâmiţarea produsă de partidele politice – unitatea noastră distrusă de dictatura regală.

- dându-i-se nume , organismul a fost caracterizat, i s-a fixat rolul în viaţa publică românească, i s-au stabilit relaţiile cu celelalte formaţiuni – un nume dat după nevoile momentului istoric al neamului şi ţării, - care a trecut direct în legendă fără explicaţii: un nume care sintetizează un plan şi un program de activitate, un sens de viaţă".

Lupta pentru apărarea Românismului, începută de generaţia de la 1922 şi consolidată temeinic prin întemeierea Legiunii Arhanghelului Mihail de sub conducerea uriaşei şi unicii personalităţi a lui Corneliu Zelea Codreanu a cunoscut o mare ascensiune în perioada 1927-1938. Obiectivul fiind transformarea, înnobilarea sufletului, pentru a se apropia de idealul creştin şi numai astfel a năzui la ridicarea Neamului întreg, - tineretul universitar a fost, ca întotdeauna, implicat total în realizarea acestui vis suprem. Conducătorii studenţimii au fost în majoritate recrutaţi din rândurile legionare şi au adus cu ei în universităţi: credinţa şi nădejdea nezdruncinată în biruinţa finală, - dragostea nesfârşită faţă de Neam şi Ţară şi o dăruire a întregii lor vieţi în slujba acestui ideal.(N.n)

„Activitatea în Universitate era intensă, cuprinzând toate domeniile şi folosind toate mijloacele pentru atingerea ţelului final.

Dintre toate aceste mijloace, cel mai important, cel mai eficace, conform structurii şi menirii viitorilor cărturari ai ţării era cultura. Ea deschidea toate porţile viitorului.

Studenții frecventau nu numai cursurile facultății în care erau înscriși, ci cu setea de a cunoaște adevărul, audiau în masă și alte cursuri de la alte facultăți, la care predau profesori străluciți de la care aveau cu toții de învățat în toate domeniile și prin care se integrau în universalitatea fenomenului de cultură".

Căminul Ardealul

În afară de activitatea în cadrul facultăților: audierea de cursuri, conferințe, frecventarea bibliotecilor etc., tineretul universitar din Cluj, fiind în cea mai mare parte atașat Mișcării legionare, în care educația se făcea în primul rând prin muncă, era nelipsit în taberele organizate în regiunea Clujului și în țară. Astfel – cum spune un cântec legionar: "Prin brațe aprige de muncă " s.a ridicat căminul pentru studenți "Ardealul" pentru care în anii 1936-37 s-au lucrat cărămizi la Chintău, la marginea Clujului spre Someșeni-Turda. La această tabără de muncă au participat alături de studenți, multe personalități culturale ael timpului printre care și Lucian Blaga, care a lucrat cărămizi fără să-l știe nimenea. Căminul și tabăra s-au numit la început "Ardealul legionar", dar în fața ostilităților autorităților dușmănoase i s-a zis numai "Ardealul". De altfel, interzicându-se taberele de muncă în 1937, Căminul nu a putut fi terminat.

Ca o ilustrare a atașamentului lui Lucian Blaga față de Mișcarea Legionară și a conducătorului ei Corneliu Zelea Codreanu, redăm o pagină – extras dintr-un articol publicat în "Carpați" în 1958 de Grigore Manoilescu (revistă care a apărut în exil. Amănunte în "Corneliu Codreanu prezent" pag. 99 colecția Daco-Romania):

"Îmi aduc aminte de o discuție asupra visului unei noi capitale a României în care întrebările pe care le punea tehnicienilor lumina problema cum nu știuseră ei să o facă.

Niciodată însă nu mi-am dat seama mai bine de știința înnăscută a lui Codreanu ca într-o întâlnire a lui cu Sextil Pușcariu și cu Lucian Blaga în casa mea.

Au stat să discute o după amiază întreagă, cele mai gingașe probleme ale ființei, culturii și spiritualității românești.

Cu cât înainta discuția, nivelul se ridica, nuanțele erau tot mai subtile, argumentele tot mai ascuțite.

De la o vreme eu n-am mai îndrăznit să mă amestec. Curând a tăcut și Pușcariu.

Codreanu și cu Blaga se urcau tot mai sus cu fiecare frază, cu fiecare întrebare, pe o spirală de gânduri ce părea de fiecare dată că a atins culmea. Dar ei nu se opreau. Ca să-i urmărești, ți se cerea o încordare totală, deși gândirea amândoura era de o claritate cu care nu eram deprins la Blaga și de o precizie în formulare rară la amândoi.

De fapt nici nu mai era o discuție ci o întregire reciprocă, sprijinindu-se parcă unul pe celălalt, ca să urce tot mai sus.

Doar în muzică am mai întâlnit această neîncetată depășire a ceeace pare că nu mai poate fi depășit.

Și Pușcariu și Blaga socoteau această după amiază ca una din cele mai frumoase din viața lor.

Pușcariu, metodic, a redactat amănunțit cuprinsul convorbirilor în notele lui zilnice, azi desigur pierdute.

Blaga, deși îl mai întâlnise pe Codreanu, părea că atunci l-a descoperit.

În cursul aceste convorbiri a formulat Codreanu, mai clar poate decât totdeauna concepția lui despre mântuirea neamurilor, care explica în mare parte întreaga lui ținută sufletească și mai ales caracterul creștinismului său.

Codreanu era un om profund religios, nu numai în adâncul sufletului, dar şi în viaţa de toate zilele. Ducea o viaţă de extremă sobrietate şi de o indiscutabilă moralitate. Cred că n-a lăsat să treacă nici o zi fără să facă lungi rugăciuni. Păzea cu severitate posturile. Multă vreme a postit negru în fiecare vineri. Avea un mare respect pentru preoţi, chiar atunci când prin purtarea lor cu oamenii nu-l meritau.

Orice hotărâre importantă o cernea printr-un triplu criteriu:

1.– Foloseşte Legiunii?

2.– E spre binele neamului?

3.– E plăcută lui Dumnezeu?

Sinceritatea şi puterea credinţei sunt mai presus de orice îndoială. "Însemnările de la Jilava sunt un Imn Creştin".

" Eu puteam participa rar la cursuri şi alergam de la o facultate la alta după profesorii care ţineau prelegerile, urmărind dezlegarea problemelor fundamentale ale omului, ale neamului, ale vremii contemporane, ale omenirii. Aşteptam de la cei care au trăit în alt climat şi aveau altă experienţă, să ne dea soluţii la problemele ce se puneau pe aceste plaiuri, să ne dea o orientare pentru a ne fixa o atitudine faţă de evenimente şi idei spre a ne defini gândurile şi conduita personală.

Din liceu – în cercurile, în asociaţiile noastre literare şi ştiinţifice - o mulţime de probleme rămăseseră nedezlegate, iar pentru altele, soluţiile primite erau dicutabile. Din acest motiv, spiritul meu, într-un cadru nou spiritual, politic, social, căuta să îndepărteze orice nedumerire. Îmi căutam drumul meu.

Ca orice ardelean, consideram politica o ştiinţă şi o artă a asigurării existenţei şi persistenţei neamului şi a ţării. În activitatea partidelor politice nu întâlneam nici o acţiune în această direcţie. Între doctrinele partidelor politice şi actele practice de guvernare era o discrepanţă îngrijorătoare, chiar

revoltătoare. Din acest motiv nu am răspuns nici uneia dintre invitaţiile ce mi s-au făcut de a intra în rândurile vreunui partid politic. Trăiam departe de frământările lor, în mijlocul societăţilor studenţeşti cu caracter cultural şi ştiinţific.

Eram atras de prelegerile de la Facultatea de Filozofie – pentru că speram ca din dezbaterea unor probleme să ajung la lămurirea marelui mister al vieţii şi existenţei. Căutasem în ştiinţele naturii şi în religie posibilităţile sufletului de a afla ceeace este omul, ce poate să fie omul, ce trebue să realizeze pentru el şi pentru semenii săi, obiectivele pe care trebue să le realizeze singur şi în comunitate, ce este comunitate de idei, de tradiţii, de sânge, de destin.

Fiecare generaţie este înclinată să ia totul de la început, să critice şi să nege tot ce a fost înaintea sa, să ignore atemporaneitatea, uitând că noi suntem ce suntem ca o rezultantă a trecutului: - un fruct al tradiţiei.

Conştient de acest adevăr, am plecat de la ceeace eram: fiul unor ţărani de pe Câmpia Transilvană, care purta în fiinţa sa trecutul de speranţă şi de luptă al ţărănimii exploatate secole în şir, bogăţia moral-spirituală a acestei lumi, ce a trăit ca într-o insulă. Hotărât să nu mă îndepărtez niciodată de această moştenire, de a nu uita ce sunt şi ce port cu mine, filozofia mă îndemna totuşi să gândesc eu totul de la început, să fiu de faţă la tot ce se întâmplă în jurul meu, trăind clocotul vieţii contemporane cu graiul trecutului în inimă şi cu strădvinţa de a-mi integra fiinţa în cea a neamului şi în momentul istoric, ale cărei porunci trebuia să le slujesc.

A gândi înseamnă a lua o atitudine pe care viaţa ta şi a colectivităţii din care faci parte ţi-o pretind, a lua o poziţie faţă de ideile altora, faţă de istoria, de evoluţia gândirii omeneşti. A asimila ideile dinaintea ta, din vremea ta, a da expresie gândurilor ce te frământă, a participa la lupta pentru ideile ce-ţi sunt mai aproape, chiar dacă în timp sunt foarte departe de tine. Aceste idei au şi ele viaţa lor: o perioadă de vigoare, de tinereţe, de

influențe puternice și alta de îmbătrânire, de distanțare, de uitare. Din acest motiv fiecare idee trebue luată de la originile ei, spre a actualiza partea vie pe care idea o mai are. Evoluția mea depinde de fondul de idei la care am aderat, de apropierea elementelor originare. Ce ascunde dincolo de ea fiecare idee – ce ne spune lumea noastră din interior și ce ne spune istoria și viața contemporană.

Din experiențele trecutului putem aprecia pe cele ale timpului nostru: ce este perimat în el și ce începe.

Omul urcând la originea ideii se realizează.

El trebue să aibă o profunzime ca să atingă veșnicia în timp.

Azi – știința e predominantă, prin consecințele sale se confundă cu destinul omenirii.

Viața masselor s-a organizat dar nu interior, ci tehnic – o activitate fără scop personal. O singurătate morală fără precedent, care caută un alibi în erotism, irațional, tehnică – lipsește o comunicare de la om la om. Îmbogățit printr-o știință care se întinde în toate domeniile, omul crede că poate să domine totul, fără a fi nimic prin el însuși.

Omului îi lipsește o certitudine: cea a veșniciei și atunci ce poate spera?

Științele sunt doar o unealtă a filozofiei.

Filozofia – altceva decât știința: adevărurile ei nu pot fi atinse. A privi în istoria omenirii și în adâncurile omului, - un drum și o muncă academică.

Fiind lipsit de mijloacele materiale, pentru a-mi face studiile, timpul mi-l petreceam între lecții ca profesor particular în familii, ca funcționar (pedagog, secretar, suplinitor, în vacanțe – la diferite instituții de stat), iar seara, noaptea, îmi făceam notițe după cursuri, - bani n-aveam să le cumpăr și de altfel în comerț nu erau decât foarte puține. Examenele erau foarte severe, așa încât se ajungea ca un candidat să se prezinte la un examen de 19

ori. Unii învățau pentru examene și pentru o situație mai bună. Puțini învățau pentru știință.

Universitatea – o instanță a adevărului.

În Universitate studentul se deprinde cu creațiunea științifică, cu însușirea metodei și spiritului științific. În cadrul societăților studențești își desăvârșește pregătirea de specialitate, trăește într-o ambianță colegială, contribue la unele nevoi ale facultății respective, săvârșește acte de într-ajutorare, îmbogățește biblioteca facultății, procură reviste, ține conferințe printre muncitori și țărani – acțiuni de culturalizare - , participă la evenimentele studențești și naționale, face excursii în țară și străinătate, se ocupă de spitalizarea colegilor bolnavi și de internarea în sanatorii – la Colibița -, organizează șezători literare, petreceri studențești, obținerea de burse și ajutoare, de cazări în cămine, de mese la cantine, în scopul ușurării condițiilor de trai, invită profesorii universitari de specialitate să țină conferințe, formulează memorii pentru doleanțele studențești, procură fonduri pentru nevoile societății (pentru monumente ca de exemplu Petru Maior la Reghin, Ostașul român și Avram Iancu la Târgu-Mureș), - studenții de la Academia Comercială din Cluj au cerut atunci prin 1925/26, ca Academia să fie ridicată la rangul de facultate economică comercială, cu dreptul de a se da doctorat în științele economice, ceeace s-a realizat prin ASE. ISE – secție pedagogică și examen de capacitate și la Cluj. Legătura între societățile studențești cu “credință ortodoxă” a studenților în teologie care făceau operă de evanghelizare și educație muzicală, (deprindeau pe studenți cu predica). Continuau tradițiile vechilor societăți românești: “Petru Maior” (Budapesta), “Iulia” (Cluj), “România Jună” (Viena), “Junimea” (Cernăuți).

Dintre toate aceste societăți literare, care își aveau sediul și activitatea în străinătate, Societatea Academică “Petru Maior”

a desfăşurat o activitate mai bogată şi după Unirea din1918 a fost adusă la Cluj .

Societatea studenţească „Petru Maior"

La 20 Februarie 1862 s-a constituit "Societatea de lectură a Junimei române din Pesta", având ca preşedinte pe Partenie Cosma, director al Băncii Albina din Sibiu şi socrul lui Octavian Goga, căsătorit întâia oară cu Hortensia, fiica acestuia. În toamnă, preşedinte a ajuns Iosif Vulcan, intervenind pentru numirea lui Alexandru Roman ca profesor de limba română la Universitatea din Pesta. Din anul 1868 Societatea purta numele de Societatea "Petru Maior", iar preşedinte Al. Roman. Au vrut ca membrii să fie studenţi de la Universitatea din Pesta şi absolvenţi, pe care guvernul nu i-a admis. În 1869 a intervenit o dezbinare pe teme provinciale. Unii erau cu Bariţiu şi "Gazeta Transilvaniei", iar alţii cu familia Mocsony, Vicenţiu Babeş şi ziarul "Albina", iar apoi între "pasivişti" şi "activişti", unii, - pentru apărarea drepturilor la viaţă şi demnitate naţională, iar alţii pentru oportunism; după războiul literelor latine şi cele chirilice, - Slavici a venit pentru direcţia nouă a lui Titu Maiorescu, dar n-a avut ecou propaganda lui şi s-a dus la "România jună" la Viena. Societatea a fost recunoscută în 1873 şi din ea fac parte: Iosif Vulcan, Gr. Mihali, V.Babeş, C.Diaconovici, Amos Frâncu, Iosif Blaga, V.Branişte, Elie Miron Cristea, Elie Dăianu, Iuliu Manciu, Ilarie Chendi, Niculae Sulică, V.Moldovan, V.Goldiş, I.Lupaş, I.Agârbiceanu, O.Goga, Ion Lapedatu, Alexandru Ciure, Seb.Stanca, C.Bogdan, N.Drăgan, P.Ponţiu, O.Ghibu, P.Groza, V.Stanciu, V.Stoica, E.Ţeposu, Liviu Câmpeanu, deveniţi apoi corifei ai vieţii politice şi culturale româneşti. Din 1871 şi-au închiriat locul unde se adunau şi aveau discuţii. "Activitatea Societăţii Petru Maior nu trebue căutată în procese verbale, ci în ceeace nu e scris în ele, fiindcă nu se putea scrie niciodată".

În 1877 a apărut revista "Rosa cu ghimpi": "cultura va salva românimea". În 1882 Societatea "Petru Maior" tipăreşte "Istoria pentru începuturile Românilor în Dacia", în 1901 – Almanahul Societăţii, în 1902 apare revista "Luceafărul" tot la Budapesta, dar scoasă de studenţi în afara Societăţii "Petru Maior". Caragiale, venind de la Berlin, se oprea, citea câte ceva din scrierile sale şi da sfaturi. Veneau ajutoare de peste Carpaţi. Societatea "Petru Maior" a hotărât să înfiinţeze un cămin pentru studenţi. A intervenit războiul şi nu s-a putut realiza.

Imediat după război Societatea " Petru Maior" s-a mutat la Cluj.

La 11 Decembrie 1918 dr.Emil Dandea, în localul gărzii naţionale române, referează în şedinţă călătoria sa la Alba-Iulia la 1 Decembrie, ca delegat al tinerimii universitare clujene. La 1 Martie 1919 se protestează contra "atrocităţilor şi canibalismelor comise de bandele înarmate ale republicii maghiare contra populaţiei româneşti paşnice" şi e primit col. francez Tromsson, venit spre a se convinge despre crime. La 14 Martie Societatea e recunoscută sub numele "Societatea de lectură a studenţilor Români din Cluj".La 10 Aprilie se comemorează moartea lui G.Coşbuc. La 26 Aprilie în şedinţă se aminteşte de "chestia semită" la noi. Societatea primeşte în 25 Mai pe M.S.Regele Ferdinand I şi Regina Maria. La 2 (3) Noembrie încep cursurile la Universitatea din Cluj prin lecţia de deschidere a lui V.Pârvan: "Datoria vieţii noastre" şi se hotărăşte mutarea Societăţii " Petru Maior" de la Budapesta la Cluj şi numele de "Centrul studenţesc Petru Maior". A doua zi se ţine o şedinţă şi se vizitează căminul. La 3 Februarie o consfătuire a delegaţiilor tuturor centrelor studenţeşti din ţară hotărăşte aderarea tuturor centrelor studenţeşti la "Uniunea generală a Studenţilor din România" şi ţinerea unui congres la Cluj care s-a şi ţinut la 12 Septembrie 1920. La congresul de la Galaţi, în timpul neutralităţii se hotărâse ca viitorul congres să aibă loc la Cluj – o profeţie. Au vorbit O.Goga, primar al oraşului în numele guvernului şi general

Atanasiu în numele corpului VI Armată. Reprezentanţi în Uniune nu puteau fi decât studenţi creştini. Sosesc mobilierul şi biblioteca Centrului Petru Maior din Budapesta, expediate în 1919. Se fundează revista "Lumea Universitară". "Principiu fundamental: unitate şi colaborarea tuturor forţelor, atât ale studenţimii cât şi ale conducătorilor noştri sufleteşti, în toate împrejurările". După război s-au strecurat în ţară o mulţime de Evrei, care monopolizaseră viaţa economică. Procent ameninţător. Numărul creştea şi în Universităţi... la Facultatea de Medicină de la Universitatea din Cluj, majoritatea o formau Evreii, care refuzau disecarea singurului cadavru evreesc, ajuns pe masa de disecţie. Păsurile Românilor erau nesocotite de către autorităţile universitare, ceeace a dus la greva generală studenţească din anul 1922 (vezi pag. 172 La I. Haţieganu). La memoriul înaintat de către delegaţii tuturor centrelor studenţeşti adunaţi la Bucureşti, solidari cu centrul din Cluj, - către Miniştrii de Instrucţie, Interne şi Justiţie, guvernul răspunde printr-un comunicat refuz. Studenţimea strânge rândurile şi istoria Centrului Petru Maior e istoria unei mişcări. Era o realitate ce avea anumite cauze adânci, care trebueau şi mai trebuesc încă remediate de cei chemaţi. Realităţile erau intuite, mişcarea pornită, lipsea omul de mare cultură, sincer şi întreprinzător, care să îndrume elanul general spre opere constructive. În învălmăşeala cea mare, abil exploatată şi de prieteni şi de duşmani, trebuia o orientare. A dat-o din închisoarea Văcăreşti dl. Ion I.Moţa, ajuns între timp preşedinte al Centrului, - printr-o scrisoare din 21 Noiembrie 1923: "Lupta începută trebue continuată. Izbânda universitară (chestia proporţionalităţii) se va ajunge însă numai odată cu rezolvarea întregii chestiuni a străinilor în România. De aici necesitatea de a se alătura unei organizaţii care urmăreşte scopul acesta. Toate organizaţiile existente au defecte. În caz că nu se va găsi nici o organizaţie potrivită, studenţii trebue să rămână independenţi, mărginindu-se la opera de propagandă naţională şi mai ales antisemită. Trebue

ca studenţii naţionalişti din Cluj să se constitue într-o organizaţie separată de Centru. Centrul va continua să existe ca organizaţie a tuturor studenţilor, independent de convingere. În asociaţie nu vor intra decât naţionaliştii hotărâţi pentru luptă până la unul".

Sugestiile acestea n-au fost ascultate. Centrul devine organ politic al studenţilor antisemiţi... Urmează închiderea Universităţii, dizolvarea Centrului, greve, congresele de la Iaşi şi Oradea. Era necesară o orientare bazată pe cercetări şi concluzii scoase din fapte... S-au format cercuri regionale studenţeşti şi pe facultăţi, născute din nevoia de a se organiza în societăţi pentru realizarea unor scopuri propuse, ca astfel munca să le fie mai uşoară şi încununată de succes şi cu scopul imediat: răspândirea culturii la sate şi stabilirea de legături sufleteşti cu intelectualii regiunii: Cercul cultural Alba-Iulia, Valea Arieşului, Cercul academic bănăţean la Cluj – legături cu studenţii din Banatul Jugoslav, din Ţara Bârsei, Câmpia Mureşul superior, Câmpia Transilvaniei, Someşeni – George Coşbuc şi multe altele, pentru toate regiunile ţării. Uniunea Naţională a studenţilor, înfiinţată la congresul din 1920, intră în Confederaţia internaţională a studenţilor şi în Muzeul internaţional la Praga. Participăm la congresele internaţionale ale "Federaţiei" de la Roma şi Paris. Gruparea de studenţi din Cluj vizitează ţările Europei şi primim studenţi din Franţa , Italia, Cehoslovacia, Turcia, Danemarca, Bulgaria, Polonia. Ungurii nu-şi trimit copiii la Cluj, Saşii îi trimit la universităţile din Germania şi Austria, Evreii invadează învăţământul şi beneficiază de ajutoarele statului român: burse, locuri în cămine, scutiri de taxe. Revendicările studenţilor Români duc la greve şi ei pierd examenele, conducătorii sunt întemniţaţi, judecaţi şi condamnaţi, apoi eliminaţi din Universităţi. Mişcarea naţionalistă compromisă prin politicianism. Începe problema naţională.

De la Budapesta se pretinde că profesorii de la Universitatea din Cluj sunt necorespunzători, dar în realitate era o mişcare ştiinţifică şi culturală deosebit de puternică şi

studențimea muncește pentru specializare și cultură generală. A luat ființă Societatea Studenților Uniți sub supravegherea Mitropolitului de la Blaj și Asociația Internațională a Studenților catolici Pax Romana. S-au mai constituit și alte asociații religioase unite și ortodoxe, unde se țineau conferințe audiate de studenți.

Nu se utilizează însă legături cu Asociațiile internaționale ale studenților creștini, nu se participă la acțiunile și manifestările acestora, pe când dușmanii noștri nu pierd nici un prilej de a ne ponegri și de a unelti împotriva noastră, încercând să solidarizeze la acțiunea lor de subminare a prestigiului țării românești pe diferiții reprezentanți ai națiunilor "civilizate".

Activitatea în cadrul Societăților "Câmpia Transilvaniei" și "Mureșul superior"

"Aceste societăți aveau multe și variate preocupări, printre care: culegeri folclorice, - tezaur de gând și de simțire, de exprimare, vocabularul arhaic și formele străvechi, - puritatea evoluției limbii; utilizarea bogăției folclorice în cultura modernă, forme istorice, dialectale; culegeri de cântece, de obiecte.

În cadrul acestor societăți, autorul acestei autobiografii a avut o intensă activitate, participând la serbări, șezători culturale, formarea bibliotecilor, ținând și conferințe, în multe părți și multă vreme, în medii diferite la: Tg. Mureș, Brașov, București. "Zilele trecute am frunzărit Anuarele Universității din Cluj și în ele m-am găsit menționat – nu în cadrul Centrului studențesc Petru Maior, nici al societății pe facultăți ci în cadrul societății studențești regionale "Câmpia Transilvaniei", al cărui centru de activitate era satul, cu două conferințe: "Fragment din actualitate", ținută la Șopteriu și alta "Necesități sătești", ținută la Râciu, în primul meu an universitar 1934/35. Atunci, și în anii următori am mai ținut altele la: Nima Râciului – la Relu Comes - , la Milășel, la Bozed, Sânmartin, Teaca, Silvaș, Dâmb, Sărmaș, Delureni, Band.

În cadrul altei societăți studențești din Reghin, din cadrul Astrei, am ținut conferințe în multe comune din apropierea Reghinului, de pe Valea Mureșului, de pe Valea Gurghiului, Vătava, Monor. Auditorii erau: țărani, muncitori, tineri de toate vârstele și categoriile, intelectuali. Problemele dezbătute erau din: Istorie, Geografie, Geopolitică, Sociologie, Etnografie, Literatură, Filozofie, Religie. Se urmărea o contribuție la prosperitatea poporului și a se cunoaște încrederea într-un destin românesc mai bun, a ridica țărănimea prin bunăstare și cultură.

Peste tot purtam cu mine Ardealul, Câmpia Transilvaniei – o concepție unitară despre lume și viață – aceea a țărănimii: tradiții, stil de existență, fel de a fi, idealuri.

Am făcut și astfel o ucenicie mai mult literară decât oratorică, dând tot ce aveam mai bun din ce am acumulat. Întotdeauna eram nemulțumit că spuneam prea mult în cuvinte prea puține.

De conferințele ținute în cadrul societății "Mureșul superior" se leagă figura doctorului Eugen Nicoară din Reghin, personalitate marcantă, care și-a dăruit toată viața – cu munca și averea sa, pentru a face bine oamenilor, fiind un profund trăitor al credinței creștine. Se cuvine a-l aminti.

Dr. Eugen Nicoară din Reghin
(1892 – 1985)

A fost un eminent chirurg, medic primar, ctitor și director al spitalului din Reghin, inspector general sanitar, ctitor a numeroase biserici și așezăminte culturale, școli, case de cultură, cămine culturale. Ușa casei lui, ușa spitalului său și ușa sufletului său au fost permanent deschise pentru cei loviți de sărăcie și de boli și amenințați cu moartea.

În calitate de conducător al despărțământului Astra-Reghin a dus o vastă acțiune de culturalizare a satelor și de ridicare a nivelului civilizatoric și cultural al țărănimii, de ajutorare concretă morală și spirituală a ei. După cum s-a

menţionat în revista Ramuri (1934) în articolul "Contribuţiuni la culturalizarea masselor din Ardeal", scris de Al.Dima, - "în cadrul activităţii Reghinului (ca despărţământ al Astrei), s-au ţinut într-o singură plasă în cursul anului 1933/34, 377 conferinţe publice, se găsesc 48 biblioteci populare cu 30.256 volume".

Dr. E. Nicoară a fost folclorist, scriitor, publicist, poet, ziarist, editor de cărţi destinate masselor, încurajând şi sprijinind pe începătorii din toate domeniile: ziaristică, publicistică, literatură, pe căutătorii de soluţii de îmbunătăţire a situaţiilor existente.

Din extrem de puţinul timp pe care i-l lăsa la îndemână lupta pentru alungarea durerilor şi salvarea vieţilor omeneşti, sacrifica timp preţios şi resurse materiale pentru înlăturarea întunericului, ignoranţei sau rătăcirii şi pentru cunoaşterea ultimelor cuceriri ale ştiinţei şi artei medicale şi ale ştiinţelor şi artelor sociale.

A împăcat ştiinţa cu religia, fiind un creştin practicant pios, care s-a rugat până în ultima clipă a vieţii, conştient că, după cum a subliniat la înmormântare parohul bisericii, ruga este hrana sufletului şi că fără această hrană, sufletul moare.

A făcut toată viaţa politică românească, deşi îşi luase doctoratul la Budapesta şi a dorit să treacă Dincolo, îmbrăcat în costum naţional ibăneştean (era din Ibăneşti, de pe Valea Gurghiului)

Adevărul spus de Hellen Keller "Auf Erden lebt niemand vergebens, der die Last anderer zur erleichtern sucht" (Pe pământ nu trăieşte nimeni în zadar, din cei care caută să uşureze sarcina altora) sintetizează viaţa şi activitatea medicului E. Nicoară permiţându-mi să-l asemăn cu un alt medic: Dr. Schweitzer- din Elveţia, care avea şi studii de Teologie şi de Muzică. Pentru a construi spitalul din Lambaren şi pentru a ajuta pe cei săraci, da concerte, ţinea conferinţe, scria cărţi.

E o mare mândrie că putem aşeza un medic român alături de o personalitate de talia lui Albert Schweitzer, - căruia i s-a decernat premiul Nobel.

Prin viaţa lui, dr. E. Nicoară ar fi putut exclama cu poetul Ion Alexandru "Cât am iubit această istorie naţională, jertfele şi suferinţele acestui neam românesc, cât am suferit şi m-au durut suferinţele lui, cât m-am bucurat de înfăptuirile lui!"

(N.n.) *Într-adevăr, în vremea în care a trăit, suferinţa nu l-a putut cruţa nici pe dr. E. Nicoară. A cunoscut şi el, ca mai toţi bunii Români: închisoare, batjocură, umilinţe; - el -, pe care vestitul profesor medic internist de la Cluj, Iuliu Haţieganu îl preţuia atât de mult încât, de câte ori venea la el câte un bolnav din regiunea Mureşului îi spunea: De ce vii la mine, când îl aveţi la Reghin pe dr. Nicoară, care e la fel ca mine?!*

"Cu mult regretatul Ionel Maloş, fiul preotului ortodox din Reghin, am început studii sociologice, lucrări monografice, cu caracter istoric, geografic, etnografic, juridic şi economic, în: Ibăneşti, Hodac, Teaca, Glăjărie, Râpa de Sus şi Râpa de Jos. Cu acest prilej el şi-a pregătit teza de licenţă în Geografie, - cu care s-a impus şi în urma căreia a fost trimis să reprezinte ţara noastră în Suedia, Norvegia, Danemarca, Germania, cu o expoziţie a Muzeului etnografic din Cluj şi cu care, dintr-un exces de muncă în prezentarea frumuseţilor româneşti, a contractat o tuberculoză galopantă, murind la Viena în drum spre ţară.

Studiile sociologice întreprinse erau asemenea echipelor regale ale lui Gusti şi Sudeţeanu.

Acţiunile Societăţilor "Câmpia Transilvaniei" şi "Mureşul superior" din perioada studenţiei mele se înscriu pe linia începută de Şcoala Ardeleană şi continuată de marii noştri scriitori şi luptători pentru dezrobirea neamului şi întregirea Ţării, integrându-se în peisajul culturii româneşti prin specificul şi valorile satului transilvan, oglindit cu atâta măestrie în operele lui Slavici, Agârbiceanu, Coşbuc, Rebreanu şi Lucian Blaga şi mai

ales în poezia bardului Ardealului, Octavian Goga, - cei despre care, gânditori şi poeţi spuneau că sunt focuri aprinse pe culmi ce luminează calea destinului, detaşaţi de propriile lor dureri şi porniri individuale, încadrându-se în zbuciumul colectiv.

"Revolta pe urma nedreptăţii era elementul determinant al creaţiunii artistice". Literatura era "formula de luptă pentru punerea în valoare a unui colţ de umanitate, ca o completare a universalităţii."

Şi problema satului ca şi morala făuritorilor României rămân deschise.

Manifestări literare

N-au lipsit în timpul studenţiei nici manifestările literare.

Ucenicia făcută la Societăţile de lectură ale liceului, Soc. M. Eminescu cu revista "Răsăritul", îndrumările prof. D.Mărtinaş (date la bibliotecă şi din însemnările lui), la celelalte societăţi: de Istorie, ştiinţifică, la Soc. Mariana, - au fost manifestări cultural-artistice care, ca nişte izbucuri, şi-au revărsat apele în râul revistei "Scânteieri".

Revista "Scânteieri"

A apărut dintr-o necesitate lăuntrică, în emulaţie cu alte reviste locale, susţinute de organele oficiale, - ea n-a constituit o sursă de existenţă pentru colaboratori.

A apărut regulat la Tg. Mureş ca revistă literară lunară, de la 15 Februarie 1938 până în 1940 când au intervenit tragicele evenimente pentru neam şi Ţară. Ea a continuat să trăiască în inima şi gândul foştilor colaboratori, fiecare nădăjduind într-o reapariţie a ei.

A avut director şi redactor pe profesorul de Matematici Iacob Timiş, de la liceul Al.P.Ilarian, din Tg. Mureş, - fără să apară pe frontispiciul revistei.

În paginile ei continuau să scrie foşti colaboratori ai revistelor de elevi: "Ghiocelul", ai societăţii literare Junimea din

Teiuş ca: Iacob Timiş, Eugen Tudoran, Leonida Luca şi ai revistei "Răsăritul" de la Lic. Al.P.Ilarian, ca: Al.Rusu, Traian Turcu, Al.Popşor.

A apărut cu sprijinul material al unui comitet de susţinere şi sacrificiile permanente ale soţilor Timiş: Iacob şi Lucia. În casa lor a fost redacţia şi administraţia. S-a menţinut prin abonamente. Iacob Timiş a fost sufletul, inima, polarizatorul şi catalizatorul energiilor, iar noi ceilalţi – corpul de redacţie. Rubricile revistei au rămas aceleaşi tot timpul: poezii, proză, eseuri, critică literară, epigrame, cronici literare, cronica revistelor şi informaţii redacţionale. Totul în proporţii şi echilibru.

Înfăţişând împrejurările în care s-a născut revista noastră "Scânteieri", putem desprinde rostul apariţiei şi funcţiunea îndeplinită de ea.

Revista a apărut într-o vreme în care tratatele de pace prin care ni se recunoşteau şi consfinţeau graniţele, - încheiate la sfârşitul primului război mondial, erau încălcate. Independenţa şi integritatea statului unitar românesc erau primejduite.(1933 – 1938). Criza generală ce zguduia omenirea îmbrăcă la noi haina dictaturii regale, zdrobitoare de libertăţi şi drepturi. Revista "Scânteieri" a luat o poziţie fermă ideologică şi artistică faţă de aceste evenimente externe şi interne, hotărâtoare pentru soarta ţării şi a poporului nostru. A fost o manifestare directă şi sinceră a dragostei faţă de cele două entităţi – neamul şi pământul strămoşesc – în afara cărora raţiunea de a fi a poporului nostru încetează. Adevăr – astfel exprimat în cuvântul introductiv al revistei scris de Iacob Timiş,- care constituia şi programul revistei:

"Smulgem din noi înşine, din viaţa noastră spirituală – floarea tinereţii – şi sădind-o în grădina comorilor nepieritoare ale neamului, în pământul scump al plaiurilor strămoşeşti, - o vom hrăni cu lacrimile durerilor şi ale bucuriilor noastre, spre a "purifica gândirea neamului" şi a-i înălţa sufletul spre culmile

străjuite de feeria idealurilor scump plătite" – subliniind astfel nota național culturală a ei.

În același cuvânt introductiv apare și trăsătura socială în formula "melodia durerii și a suferinței celor lipsiți de sprijin și de adăpost, a celor nemângâiați, spre care viitorul privește cu zâmbetul de fiară flămândă", ca un avertisment și o presimțire a ireparabilelor catastrofe ce pândeau țara și poporul nostru, a imensei tragedii a omenirii.

Revista "Scânteieri" a avut un rost precis, incontestabil în Tg.Mureș la data apariției ei. A fost deopotrivă o revistă literară și o revistă de cultură, funcțiune care n-a fost îndeplinită în ceasul acela, de celelalte reviste ardelene, foarte bune chiar. Trăsăturile ei caracteristice, care au însuflețit întreg grupul "Scânteiștilor ", au deschis o luptă acerbă împotriva bătrânilor, ocupanți ai unor posturi importante în osatura oficială de stat și în ierarhia culturală, bătrâni ce împilau tinerele generații prin nedreptăți, inerție și rutină. Lupta aceasta se baza pe două adevăruri incontestabile: "renunțarea la dinamica gândului, la exaltarea ambiției de depășire", este "un simptom al bătrâneții spirituale" și "a nu fi încercat de nici o neliniște, a-ți mortifica conștiința în fața enigmei ce te copleșește, înseamnă a trăi inconștient, animalic". De acea, "singurul element care definește global viața este "tinerețea".

Eseurile lui Al.Rusu, care au ridicat această problemă, au devenit manifeste ale tinerei generații, ale revistei și ale grupului "Scânteieri". Expresia unei concepții ideologice și a unei atitudini culturale, care a însemnat altceva decât binecunoscutul conflict dintre generații. Lupta aceasta a tulburat pe toți îmbătrâniții înainte de vreme, care se simțeau primejduiți în situațiile lor politice și sociale!

Cu toate acestea, adoptând această poziție fermă, grupul "Scânteieri" și-a păstrat independența față de formațiunile politice și independența în creație, a privit critic problemele actualității și le-a dat o dezlegare imparțială. Caracterul fundamental al revistei

"Scânteieri" a fost și a rămas de revistă literară cu orientări culturale.

Literatura este privită ca o "fluiditate spirituală – o atmosferă care se condensează sub fiorii artei în atomi de eternitate" (Al.Rusu). Funcțiunea literaturii este aceea de a alimenta etnicul, conservând și dinamizând forțele lui, adică de a susține viețuirea neamului. "Funcțiunea primordială a ei este însă să ne scoată din făgașul afirmării biologice și să ne treacă la afirmarea spirituală", dându-ne conștiința destinului cultural românesc și a momentului istoric pe care-l trăim... de a spori "orizonturile și perspectivele dând naștere și selecționând idealurile..., ceeace-i justifică pe deplin necesitatea ei pentru toate timpurile" (Al.Popșor / Literatura în agonie).

Revista "Scânteieri" apare ca o forță mobilizatoare a energiilor culturale de pe Valea Mureșului, ca un reviriment în scrisul local, împotriva înstrăinării literaturii noastre, ca urmare a tendinței de integrare în literatura mondială, în idei, concepții, forme împrumutate.

Perioada anilor 1920 – 1925 fusese una de confuzii generale, de rătăciri spirituale. Au urmat ani de răscruce, când s-au schimbat idei, concepții și când cuvintele au început să se tragă la origini. Revista "Scânteieri" face legătura de continuitate cu Ardealul de dinainte de război, cu literatura lui, cu cultura lui, - în credință, speranțe, sincerități.

Criteriul fundamental al literaturii publicate în "Scânteieri" a fost reliefarea valorilor estetice și artistice, afirmându-se ca un curent literar cu principii ideologice și estetice, căutând să dea un sens major vieții și creației, slujind adevărul, binele, frumosul – ca un act de cultură.

Cultura a dat unitate diversității ei de domenii, articole de fond, poezii, proză, filozofie, cronici de idei, de cărți, de manifestări, comentarii. Ea le-a dat proporții și echilibru. Construcția ei este edificată într-un stil și o arhitectură proprie, ceeace i-a dat personalitatea ei. O manifestare autentic mureșană

urmărind ca şi celelalte reviste locale ("Progres şi cultură", "Jar şi slavă", "Reînvierea") să constitue o dovadă că Tg. Mureşul era un centru de cultură românească, aşa cum erau pe atunci:Clujul, Oradea, Sibiul, Braşovul, Năsăudul, Bistriţa, Orăştia..., care aveau reviste cu o îndelungată activitate şi bogate tradiţii, - în care se dădea un îndemn spre unitatea de gând, de simţire, de limbă, de conştiinţă şi se căuta ca literatura să fie încorporată valorilor universale. Aşa cum Eminescu, Coşbuc, Goga, Blaga sunt valori de circulaţie naţională şi universală.

Revista "Scânteieri" era rodul unei regiuni, Câmpia Transilvaniei şi Lunca Mureşului, cu o cultură specifică, puţin cunoscută şi aproape deloc intrată în literatură. Era mai puţin expresia oraşului .(Tg. Mureşului – de origine romană, înăbuşită esenţa lui în decursul vremurilor prin numeroase colonizări), decât fructul unei educaţii primită în familie, în sat şi în şcoala ce purta numele lui Al.Papiu Ilarian.

Câmpia – perspective întinse, orizonturi largi, - care îndeamnă la a cuceri depărtările, la aventuri spirituale, deşi câmpeanul simte şi gândeşte: "Vreau să rămân cu neamul, cu ţara, să-i împărtăşesc destinul".

Revista "Scânteieri" a trăit atâta timp cât realitatea românească a fost integrală, neştirbită şi şi-a încetat apariţia odată cu sfâşierile ei.

A existat un grup "Scânteieri". El nu s-a constituit niciodată într-o "societate literară", cu program, cu şedinţe, cu discuţii, cu expuneri şi critici. Toate acestea s-au făcut însă la redacţia revistei, adică acasă la directorul ei, pe stradă, la tipografia lui Silagy (care rezervase numai pentru "Scânteieri" litera şi condiţiile tehnice).

Fiecare era ajutat, preţuit, ascultat şi pregătit prin priviri retrospective. Exista şi o "caracudă" cu combatanţi pe baricadele sincerităţii şi adevărului.

S-au publicat poezii înnoitoare a versificaţiei, limbii, stilului, cu substanţă lirică, proză, poeme în proză, eseuri cu teme

filozofice, muzicale. Profesorul de muzică Heinz Haltmann pledează pentru o cultură muzicală temeinică, împotriva vulgarităţii, obscenităţii ("şlagărul modern"), pentru critica constructivă "o operă nepieritoare ca valoare internă" – nu este totdeauna în spiritul timpului, întocmai după cum unei opere – modernă ca factură – "nu-i aparţine întotdeauna viitorul ("Arta modernă").

Eseuri literare în sensul de studii a unor probleme literare, a publicat Al.Popşor care în "Stilul şi vremea noastră" arată că scriitorul devine artist când "stilul va fi corp veşnic, invulnerabil pentru ideea care va fi ajuns la desăvârşire" şi că literatura – ca artă a cuvântului, a limbajului, a imaginilor artistice, - se găseşte într-o luptă aprigă şi neîntreruptă purtată cu doi adversari ireductibili: banalul şi evidentul, - pe de-o parte, - adâncul şi semnificativul pe de altă parte, - între vremelnicie şi veşnicie! ("Literatura în agonie").

Ionel Olteanu în studiul "Poezia lirică a lui Blaga", vine cu ideea nouă a momentului Blaga şi a necesităţii expresionismului, intuind de pe atunci valoarea permanentă a creaţiei lui Blaga.

Dragostea pentru literatura autentică şi pentru autorii ei a fost arătată şi în cele câteva medalioane publicate: "Eminescu la 50 de ani de la moarte" şi "A murit Octavian Goga" de Iacob Timiş, "Iacob Mureşianu" – portret de compozitor de H. Haltmann şi "Mircea Eliade" de Al. Popşor.

Un studiu etnografic şi de folclor a publicat Ionel Maloş sub pseudonimul Ion Râpeanu – "Läturenii", atrăgând în acelaşi timp atenţia asupra bogăţiei folclorului Văii Mureşului, regiune care are şi o variantă proprie a Mioriţei.

Eseul ştiinţific "Sistemul religios al Islamului" publicat de Prof. Andrei Antallfy, a fost apreciat de învăţaţii noştri, de cei ai Iranului şi de oficialitatea iraniană, care în cadru festiv a reliefat contribuţia şi personalitatea savantului român.

Epigramele publicate de Iacob Timiş sub pseudonimul "Săgeată" sunt demne de a fi cuprinse într-o antologie a epigramelor româneşti.

Cronica literară în sensul de critică literară a cărţilor apărute punând în lumină valorile literare şi culturale permanente din lucrările comentate, a fost realizată de Afton Nicoară, Iacob Timiş, A.Colceriu, T.Turcu, Al.Rusu, Al.Popşor.

Cronica revistelor şi informaţiile redacţionale au fost scrise de Iacob Timiş.

Caracterul literar al revistei "Scânteieri" şi poziţia ideologico-estetică a grupului ei, a avut un puternic ecou peste ani. Criticul literar Melinte Şerban, colaborator al revistei târgumureşene "Vatra" şi al presei locale, a subliniat funcţiunile revistei. În ziarul local "Steaua roşie" în 1969 arată că revista "Scânteieri" "pledează pentru o primenire a vieţii literare de pe aceste meleaguri, a vieţii culturale în general", că în ea "se acuză totodată un mod de viaţă mercantil, mic burghez, din perspectiva unui ideal laborios, de receptare şi afirmare a ce era major şi frumos, a tot ce aduce ceva nou şi marchează tinereţea spiritului echivalentă cu creaţia". Considera ca "interesantă, obiectivă şi nu mai puţin meritorie atitudinea cercului grupat în jurul Scânteierilor, faţă de creaţia tinerilor, prin prezentarea favorabilă a scrisului câtorva debutanţi ca: V.Carianopol, Ovidiu Papadima, "în care se depistau – la acea vreme – elemente majore, demne de subliniat şi, devenite ulterior osatura originalităţii lor artistice" (Steaua roşie, 29.02.1969 – Viaţa culturală, tradiţii mureşene, Scânteieri). Acelaşi autor, tot în 1969, în " România literară" arată ca rost al revistei "Scânteieri": a răscoli unele comori latente ale provinciei şi de a imprima o orientare nouă tinerească mişcării culturale de aici". "Traian Turcu , Al. Popşor, Al. Rusu, afirmau energic necesitatea depăşirii unui stadiu de viaţă negativă într-una spirituală, bogată, de confruntare a conştiinţelor, acuzând "renunţarea la dinamica gândului" ca "un simptom al

bătrâneţii spirituale". "Pe plan literar ideea conduce la un principiu foarte important în contextul epocii: promovarea unei literaturi care încearcă formele noi, a literaturii străine comercializării, - agrementelor." Se orienta gustul public spre operele marilor scriitori din literatura universală şi din literatura română. "Revista Scânteieri" şi-a câştigat un loc important în istoria culturală a meleagurilor mureşene, discutând probleme arzătoare ale epocii şi afirmând unele condee impuse mai târziu în cultura românească" ("România literară 10 iulie 1969 Reviste din trecut - Scânteieri în tradiţia literară târgumureşană)

Melinte Şerban a ţinut conferinţa la postul de radio Tg Mureş despre revista "Scânteieri" şi colaboratorii ei. A discutat personal cu unii dintre ei, solicitând date noi asupra reviste şi a colaboratorilor ei. A luat contact cu personalităţi ale scrisului contemporan şi cu cenacluri literare, dându-le posibilitatea de a intra în actualitate. Momentul s-a pierdut şi acum se pare că doar unul dintre Scânteişti mai e în viaţă.

Melinte Şerban a propus ca revista "Scânteieri" să fie inserată într-o antologie a revistelor dintre cele două războaie dintr-un dicţionar al literaturii române privind secolul XX, care urma să apară la Iaşi.

"Am scris fără nici o intenţie. N-am urmărit nici un scop material sau moral. Am scris pentru că am avut ceva de spus – atunci – în anii prevestitori de furtună şi acolo într-un colţ de pământ românesc primejduit! O afirmare pe plan spiritual, o prezenţă, ocuparea unei poziţii în tranşeele culturii însemna un mijloc de apărare a fiinţei şi îmbogăţirii neamului şi ţării.

Un început – poziţiile în devenire şi definire, - încă necristalizat, nimic dogmatic.

- frondă a tot ce era perimat

- Nu scrii pentru a publica ci pentru a te elibera de un mesaj cu care eşti înzestrat

Frământările studențești au fost provocate nu numai de chestiunea studenților evrei, - foarte greu de soluționat, chiar dacă se preconizează ca principiu fundamental acela al apropierii sufletești a tuturor naționalităților, - conlucrarea științifică. Greșeli și defecțiuni sunt și de o parte și de alta. Ele au fost provocate și de mozaicul reglementărilor universitare, lipsite de unitate, conflictele dintre profesori și studenți, orientarea studențimii către partidele politice. Studenții plecați la Universitățile străine se întorc cu diplome și pretind nostrificarea lor. Societățile pe facultăți au fost când aprobate, când desființate, ca și cercurile regionale, care urmăreau ridicarea nivelului cultural, național și economic.

În general se căuta să se continue tradiția societăților "Petru Maior" de la Budapesta, "Iulia" de la Cluj, "România jună" (Viena), "Junimea" (Cernăuți) și chiar a unor societăți studențești din străinătate cum era Heidelbergul altădată, frecventarea cursurilor la diverși profesori ca R. Eucken, care și-a sintetizat filozofia în zece directive etice: curățenie morală, vitejie, veracitate, dreptate, demnitate personală, iubire de patrie și simț pentru stat, iubire de oameni și bucurie de oameni, fidelitate sufletească, cucernicie în fața puterilor spirituale și credință necondiționată în existența și afirmarea unei voințe dumnezeești.

Friedrich Paulsen susținea că principiul formal al oricărei filozofii este credința . În Germania, asociațiile studențești erau pentru unitatea și mărirea Germaniei și în ele se încadrau studenții de la toate facultățile. Și Centrul studențesc Cluj, care continua această tradiție spunea: "Singurul nostru principiu fundamental a fost unitatea și colaborarea tuturor forțelor, atât ale studențimii cât și ale conducătorilor noștri sufletești, în toate împrejurările."

La Budapesta, studenții români au constituit o insulă într-un ocean de străinism și în ea s-au rostit cuvinte forță și au trăit oameni care au săvârșit fapte prevestitoare! Stau față în față două lumi de interese diametral opuse: maghiară și română. Cu toate

mijloacele se căuta să ne ispitească și să ne cucerească. De aceea, procesele verbale de ședință ale "Societății Petru Maior" nu exprimau adevărul și amintirile erau cuprinse în cântece, poeme lirice și epice.

La noi proveniența studenților era în mare majoritate rurală. Căminul cel mai modern era "Avram Iancu", care adăpostea câte 50 studenți bursieri de la fiecare facultate și câte 25 solvenți. Era întreținut de Ministerul Instrucțiunii. Căminul "V.Babeș" era al studenților mediciniști. Căminul "Casa învățătorilor" și "Căminul fetelor de învățători" aveau bursieri și semibursieri și erau întreținute din fondurile Asociației învățătorilor. Societatea "Caritatea" venea în ajutorul studențimii prin sanatoriul "Colibița". Dădea ajutoare Reuniunea Femeilor Creștine. Asistența medicală o dădea Universitatea în clinicile sale. Se acordau burse la Universitatea de la "Vălenii de Munte". Se ținea legătura cu societatea "Astra" pentru culturalizarea masselor. Societatea sportivă era condusă de profesor dr. Mețianu, dr. R.Boilă, dr.Silviu Dragomir și dr. C.Tătaru. Sportul universitar a dat rezultate frumoase. Viața Clujului e viața studențească care era dominată și de urmele trecutului, - ale orașului Napoca, "Reduta" în care s-a desfășurat procesul Memorandumului în 1894, pentru care "Liga culturală" din București a organizat manifestații de solidaritate. Grădina botanică, parcurile, grădinile, cimitirele amintesc de studiile făcute în ele... unde învățam după cursuri și cărți împrumutate (căci studenții de la Cluj – iarna sunt la facultăți în seminarii, în laboratoare, la operă, iar vara, înainte de examene, prin grădina botanică, prin parcuri, pe dealuri, prin păduri, prin cimitire, - studiază).

Anul 1934 a fost un an de viață universitară plin de multe evenimente. Amintim doar câteva: învățământul farmaceutic a fost mutat la București, Academia de Drept din Oradea a fost desființată și s-a contopit cu Facultatea de Drept din Cluj; s-au tipărit multe tratate și cărți importante; au apărut reviste și

periodice ca: Biospeologia, Mathematica, Dacoromania, "Revue de Transylvanie" de sub conducerea prof. Silviu Dragomir etc. În anul universitar 1933/34 – a fost declarat "Doctor honoris causa" prof. dr. G. Marinescu de la Universitatea Bucureşti, membru al Academiei Române şi al altor Academii străine, neurolog şi biolog. s-au făcut lucrări de arheologie la Sarmisegetuza; unii profesori au fost premiaţi de Academii străine şi alţii aleşi membri corespondenţi; în cadrul relaţiilor internaţionale Universitatea din Cluj a primit vizita mai multor profesori străini şi unii profesori au fost invitaţi să conferenţieze la Universităţi din străinătate; în cadrul "Extensiunii universitare" s-au ţinut conferinţe în localităţile transilvănene şi bănăţene. Viaţa studenţească a decurs în înţelegere cu autorităţile universitare. La 21 Februarie 1934, conducerea Universităţii a autorizat funcţionarea noului centru universitar "Petru Maior" – educaţie ştiinţifică, profesională, educaţie cetăţenească şi conştiinţă naţională.

În anul 1934 a fost încuviinţat Congresul studenţesc de la Băile Herculane, preşedintele studenţilor fiind Teodor Mociulschi, (rectorul Ştefănescu Goangă a protestat, dar ţinerea congresului n-a fost contramandată). Au fost aprobate statutele Societăţilor pe facultăţi şi cele 14 cercuri culturale studenţeşti pe regiuni, care propovăduiau cultura în massele populare, menţineau trează conştiinţa naţională şi făceau eforturi pentru sporirea buneistări. Cercul "George Coşbuc" a dat imnul studenţesc de Iustin Ilieşu şi dr. Antonie Istrate (Sculaţi Români la luptă, bate ora). La Sibiu Ion Moga a conferenţiat despre "Datoria tinerilor de după război", "Generaţia veche şi generaţia nouă". Cercul "Valea Târnavelor" a ridicat o placă comemorativă lui Axente Sever în comuna sa natală Frâna.

Asociaţia "Les Pèlerins de Roumanie" creată la Paris de Emm. de Martonne, împreună cu H.Focillon şi M. Rogues, întreţine vie în adunări lunare amintirea ţării noastre... (nu este menţionată în nici o publicaţie).

Rectorul Fl. Ştefănescu Goangă spune că: "dreptul fiecăruia de a se cultiva conform aptitudinilor sale trebue să rămână neştirbit" – dar nu este autorizată o asociaţie naţională a studenţilor români uniţi finanţată de Mitropolia din Blaj, - întârzie ţinerea unui congres al Uniunii naţionale a studenţilor creştini români şi protestează, comunicând protestul la Universităţile Bucureşti, Cernăuţi şi Iaşi. Totuşi congresul se ţine

Congresul studenţesc de la Craiova
(17 – 19 Aprilie 1935)

Acest congres studenţesc a fost condus de înflăcăratul Traian Cotigă. Comunitatea sufletească a fost unitară şi omogenă, - identitate de simţire, intuiţii, cugete, criterii. S-au dat răspunsuri la toate întrebările ce chinuesc studenţimea. S-au adoptat hotărâri – pe puteri proprii ale studenţimii şi pe rezerva de conştiinţă a neamului. O doctrină naţionalistă "dreptate, pâine, pace, pentru Neamul românesc". Capitalul: trecutul luptelor studenţeşti; scopul: realizarea idealurilor; misiunea: a impune pe scena istoriei pe cei ce au luptat, suferit pentru cauza naţională. Unica finalitate: năzuinţa dârză a unui scop precis, - atitudinea hotărâtă de realizare.
În 1916: eroism în faţa morţii.
În 1935: eroism în faţa vieţii, - depăşire, creaţie, fecunditate, constructivism, efort şi disciplină, coordonare şi organizaţie, ierarhie şi iubire.

Omul român: -existenţă severă, dură, eroică. Simţul eului colectiv şi al binelui naţional, a trăi şi a muri pentru neam; luptă făţişă pentru o viaţă mai bună, extirparea slăbiciunilor, a facilităţilor – linguşeli, mişelii, tranzacţii, compromisuri, târgueli de conştiinţă, lichelism, resemnare.

Predestinat a învinge. Pentru aceasta: Spiritul de jertfă este esenţialul. Cea mai formidabilă armă "Propria noastră cenuşă" – după cum scrie în articolul "Esenţialul" I.Moţa, animator şi conducător al generaţiei de la 1922, alături de

Corneliu Zelea Codreanu (în "Cuvântul studenţesc" din 17 Aprilie 1935).

Faptă – o chemare pentru o nouă aşezare. Conştiinţa că neamul are o misiune în lume. Ideea vieţii pentru o Românie nouă, glia străbunilor, legătura cu trecutul, dinamizarea prezentului, pregătirea viitorului: Cer şi pământ. Moştenire: credinţa şi morala creştină.

Contra îmbogăţirii, plăcerilor, intereselor personale, slujirii străinilor şi păgubirii Românilor.

Înţelepciunea populară din proverbe, povestiri, basme, cântece, poezii, hore – să fie continuate nu uitate.

Moţiunea Congresului de la Craiova.

Identificare cu crezul de luptă de la 1922, linia naţională şi creştină, chemare istorică, o lume nouă:

- alarmare: pericolul spiritual etnic, cultural, economic, politic al minorităţilor
- restaurarea Românilor în drepturile lor
- exemplul unei autoeducări severe şi dure a firii Românului
- stârpirea moravurilor străine, - o nouă simţire românească.

Cere printre altele:

- măsuri pentru apărarea şi propăşirea instituţiilor de promovare a culturii şi economiei naţionale: „ numerus clausus" în Universităţi, şcoli, întreprinderi particulare şi de stat şi „numerus nullus": în Biserică, Şcoală, Justiţie, Armată şi Economia rurală.
- măsuri restrictive şi legale împotriva curentelor sociale şi spirituale destructive: comunismul, francmasoneria, sectele.
- proteguirea elementului românesc în Bucovina, Maramureş, Banat, Ţara Moţilor, Macedonia, Valea Timocului, Banatul Jugoslav, Ucraina şi de pretutindenea – Transnistria, Ungaria

- reciprocitate de tratament în toate ţările unde sunt Români şi mai ales în privinţa Bisericii şi Şcolii
- dreptate muncitorilor
- higienă şi eugenie socială
- proteguirea elementului românesc prin Constituţie
- ridicarea regimului excepţional, stare de asediu, cenzură, care înăbuşe viaţa românească, fără raţiuni de stat
- contra calomniatorilor şi trădătorilor stipendiaţi
- patrimoniul spiritual: toţi cei care au murit şi vor muri pentru cauza naţională
- autonomia organizaţiilor studenţeşti
- reducerea taxelor universitare
- ameliorarea stării materiale: burse, cămine, cantine
-reglementarea nostrificării diplomelor străine etc

Congresul de la Craiova a fost impunător, demn, de folos.

Depozit de cugetare, simţire, gândire, înfăptuire.

Exemplar ca ţinută morală şi intelectuală. Entuziasm, disciplină desăvârşită – de fier - ,metodic, auster, loial. Conştiinţă misionară.

Problemele vitale ale neamului – fără erori şi erezii.

"Generaţia jertfei integrale pentru salvarea valorilor care salvează".

O orientare nouă în duh şi adevăr a Neamului.

Amintirea celor căzuţi.

Cinstirea conducătorilor spirituali.

Revizuirea conştiinţei morale.

Confruntare şi verificare a realităţilor istoriei Românilor.

Formulare a imperativelor naţionale.

"Restaurarea integrală a neamului românesc pe linia tradiţiei naţionale şi a configuraţiei etnice şi sufleteşti unitare" (1922 – 1935).

La Congresul de la Craiova au participat şi 100 de studenţi clujeni. Fiind sancţionaţi, mediciniştii bucureşteni, mediciniştii clujeni au declarat grevă nelimitată. Senatul

Universitar a hotărât ca celor care nu se vor prezenta la cursuri, să nu li se semneze caetele de cursuri şi să nu fie admişi la examene. Consiliul interuniversitar hotărăşte limitarea numărului studenţilor în învăţământul universitar, fixându-se numărul maxim pentru anul I, înscrierea pe baza unui concurs de admitere, frecventarea obligatorie şi exmatricularea celor care nu respectă dispoziţiile; studenţii care nu şi-au luat examenele pe doi ani să fie exmatriculaţi fără drept de înscriere la Universităţile din ţară.

Fiecare student va da o declaraţie pe cuvânt de onoare că se va supune legilor şi regulamentelor Universităţii.

În 1935/36 se respinge de către Senatul Universitar cererea studenţilor Evrei de a înfiinţa "Asociaţia generală a studenţilor Evrei din Cluj". Rectorul Fl. Ştefănescu Goangă a fost numit Subsecretar de stat la Ministerul Instrucţiunii Publice, ocupându-se de organizarea şi controlul Universităţilor şi a şcolilor de învăţământ superior. Este ales membru corespondent al Academiei Române şi anunţă reforma în învăţământul universitar. Universitatea să-şi reia rolul iniţial de creaţie ştiinţifică obiectivă (îl schimbase?). Inflaţia studenţilor intraţi invers proporţional cu posibilităţile de predare (deşi în 1935/36 fuseseră înscrişi numai 3021 faţă de 4300 din anul precedent) pentru că mulţi se îndreptau spre Academia de Comerţ şi Politehnică. Verificarea gestiunii asociaţiilor studenţeşti, dizolvarea comitetelor tuturor societăţilor studenţeşti. În Senatul Universitar dr. Iuliu Haţieganu a fost înlocuit de prof. dr. Iuliu Moldovan, Sextil Puşcariu înlocuit cu Th. Capidan.

Congresul studenţesc de la Târgu-Mureş

În anul 1936 – între 3 şi 5 Aprilie, are loc Congresul studenţesc de la Tg. Mureş.

Congresele studenţeşti până în 1935 au fost de orientare, o atitudine faţă de curentele existente.

Congresul X de la Tg. Mureş confruntă preocupările cu propria-i conştiinţă şi cu realităţile actuale româneşti. El este cel mai important dintre congresele studenţeşti prin problematica pusă şi prin marile personalităţi care au luat parte la desfăşurarea lui, studenţi şi luptători încercaţi pentru cauza naţională, profesori, intelectuali şi cărturari de elită.

Au avut loc examene interioare, revizuiri, transformări sufleteşti; confruntări cu noi înşine şi cu duşmanii noştri – măsurarea spiritului de jertfă – puterea de credinţă în Dumnezeu şi în adevărurile de viaţă ale neamului; vrednicia de participare la luptă; adâncire a crezurilor românismului în propria noastră conştiinţă.

Biserica – alăturare între Biserică şi tineret. Biserică şi neam.

- Biserica şi neamul împreună.
- Biserica lovită de pozitivism, ateism, păgânism.
- renaşterea credinţei

Tineretul – nevoia permanentă a omului credincios de a trăi viaţa religioasă

- schimbare de perspective sufleteşti
- contra satisfacţiilor materiale egoiste
- o perspectivă spre eternitate
- credinţă într-o viaţă viitoare
- contra dezordinei morale pentru o înnoire a spiritului

În acea perioadă lumea era:

Moscova bolşevică

Spania republicană

Franţa lui Leon Blum

Geneva – Liga Naţiunilor

Partidele politice în România

Tineretul român – unitate de ideal, unitate de atitudini

- împotriva falsului intelectual
- ordine, disciplină, competenţă

În trecut: reorganizarea studențimii
refixarea idealurilor

La Tg. Mureş: constructivism practic, coborîrea, reflectarea în sine

Cercetare interioară:
cunoaştere de sine
formarea caracterelor
- unitatea neamului, omenie
-solidaritatea sufletească a studenților, atitudinea spirituală, problema profesională

A cui e România
Ce poate România
Unde începe ființa spirituală a națiunii
Imperialismul nostru
Alte probleme discutate la Congres:
- ghiftuire şi destrăbălare
- răscoale țărăneşti
- un stat neîntregit condus de o pătură înstrăinată de neam, aliată cu veneticii pentru secătuirea țării
- partidele politice: intrigi, târg de conştiințe, patimi şi bani
- războiul fără pregătire, dar având epopee

După pace: lupte de partid, străini asupritori, vânduți şi înstrăinați, poporul sub străini

afacerea Skoda[1]
dezbinare
Tineretul de pretutindeni s-a ridicat neîntinat
- întoarcerea la izvoare: Eminescu şi pilda luptătorului
- drumul mântuirii găsit
- ideea cardinală pentru care trebue să trăeşti: Să mântuim neamul românesc de sub apăsarea străinilor şi înstrăinaților

[1] O fraudă de armament din Cehoslovacia, care a făcut mare vâlvă, fiind implicat regele Carol al II-lea

-regresiune teritorială, regresiune demografică, regresiune economică

Românii care se mai simt Români au fost chemați la unificarea sufletească, să vindece rana dezbinărilor

Conducătorul Congresului Studențesc de la Tg. Mureş din 1936 a fost Gh.Furdui, - o figură unică de luptător iluminat de credința în Dumnezeu şi în salvarea Neamului. Studenții de la Tg. Mureş n-au plecat să lupte, au plecat să moară ca să mărturisească.

- Rupere de tot ce ți-e mai drag – pentru ideal
- mărturisirea credinței în Dumnezeu şi în spiritul românesc, până la ultimul sacrificiu
- faptă deschizătoare de drumuri în istoria Românilor
- fixarea unui nou orizont pentru România
- duhul marilor rupturi de lumea veche
- iubire pentru neam şi Hristos
- descătuşare de patimile pământeşti
- o nouă omenie românească, o altă țară

În legătură cu viața studențească din perioada 1922 – 1938, când a intervenit cruda dictatură regală, trebue menționat că, după momentul hotărâtor al conştiinței româneşti în care s-a afirmat marea generație de la 1922 – a urmat înființarea şi consolidare Mişcării care a creat curentul 1922. Conducătorii ei în frunte cu Corneliu Zelea Codreanu şi Ion Moța, urmați de aceia care au înțeles "duhul marilor rupturi de lumea veche", - organizând Mişcarea legionară, au avut piloni adânci în studențime. Astfel, după 1930 –1933, toți conducătorii studențimii române făceau parte din Mişcarea legionară. Crezul studențimii era acela al Mişcării legionare: Hristos, - neamul românesc. Numai aşa se explică marile realizări de la ultimele Congrese: 1934 – Herculane, 1935 – Craiova şi mai ales 1936 – Tg. Mureş, atât pe plan ideologic – concepție de înaltă spiritualitate şi morală cât şi ordinea şi disciplina desăvârşită în

care au decurs. Ca dovadă este furia duşmanilor, care prin intrigi politicianiste şi presă, nu conteneau să le atace. Ajunsese slogan: "dezordinile de la Tg. Mureş", tocmai pentru că duşmanii se speriaseră de ordinea absolută care a domnit. Ca răspuns, studenţimea a publicat un album mare, frumos editat, intitulat "Dezordinile de la Tg. Mureş"(între ghilimele), cu multe şi frumoase fotografii luate pe străzile principale, unde defilaseră coloanele de studenţi, într-o ţinută impecabilă şi ordine militară, înconjuraţi de populaţia care-i aclama.(N.n)

În anul 1935/36 activitatea Universităţii din Cluj continuă să fie intensă. În cadrul relaţiilor internaţionale şi interuniversitare se primesc profesori străini şi se trimit profesori clujeni. Vine Emm.de Martonne – profesor la Sorbona, René Jeannele – care a fost apoi profesor la Universitatea Clujeană, Louis le Far – de la Facultatea de Drept din Paris. Extensiunea universitară ţine 21 de conferinţe.

La 1 Mai 1937 - un atentat împotriva rectorului Universităţii din Iaşi, prof. Traian Bratu, – suspendarea cursurilor la toate universităţile. Măsuri: exmatricularea tuturor studenţilor care nu aveau situaţia examenelor în regulă timp de doi ani; căminele studenţeşti trebuiau curăţate de elementele turbulente, societăţile studenţeşti purificate. Studenţii sunt înlocuiţi la conducerea căminelor şi cantinelor fundaţiilor confesionale şi particulare. Cantina studenţească se mută la Căminul "Victor Babeş", de unde trebue să plece societatea studenţilor în medicină. După cum era de aşteptat, a fost ales rector Fl. Ştefănescu-Goangă.

În 1937/38 sunt eliminaţi şi exmatriculaţi doi studenţi (Tiberiu Vereş şi Bărbosu Grigore) de la Facultatea de Drept, care nu s-au supus dispoziţiilor rectorului. Studenţilor le este interzis să facă parte din partidele politice şi asociaţii politice şi să participe la acţiuni şi manifestări cu caracter politic. Angajamentul de onoare nerespectat atrage după sine

exmatricularea. Plecarea din cămin înainte de 22 Decembrie atrage pierderea bursei şi a dreptului la cămin. Eliminarea se va pronunţa de rectorul Universităţii.

În Decembrie 1937 Partidul de guvernământ Gh.Tătărăscu – liberal, cade în alegeri. Regele aduce la guvern pe Oct.Goga, care obţinuse numai 9,2% din totalul voturilor. La 10 februarie 1938 se instituie dictatura regală. Corneliu Codreanu este arestat şi asasinat în noaptea de 29-30 Noiembrie 1938.

Speranţele întregului neam românesc sunt curmate. Conducătorii de la putere nu ţin seama de durerea şi dezorientarea studenţimii, ale cărei vise de a zidi o Românie a Românilor, ascultătoare de Dumnezeu, se vedeau spulberate prin asasinarea Căpitanului destinelor ei, ci – Rectorul Universităţii din Cluj reaminteşte că menirea Universităţii este doar activitatea ştiinţifică creatoare… De viitorul Neamului şi Ţării să se ocupe deci duşmanii, pentru a-l putea nimici. Nu era de fapt singurul act prin care Rectorul Fl. Ştefănescu-Goangă se dovedea un militant împotriva intereselor româneşti.

În anul 1938/39 au avut loc alte frământări în Universitate şi în studenţime, pe tema congreselor studenţeşti, a revendicărilor studenţeşti şi a unui regim restrictiv aplicat studenţilor.

La 28 Noiembrie 1938 s-a încercat un atentat împotriva rectorului Fl. Ştefănescu-Goangă, care s-a soldat cu condamnări la moarte prin împuşcare, cu condamnări la muncă silnică. (Senatul Universitar făcuse la 15 Oct. 1938 o analiză dacă şi cum s-au îndeplinit prevederile Regulamentului cu privire la exmatriculări).

Rectorul, piteştean de origine, a trăit până în anul 1958.

După Dictatul de la Viena – 30 August 1940 - Universitatea din Cluj a fost evacuată la Sibiu cu tot ce era creaţie românească. Cursurile s-au deschis la 10 Noiembrie 1940. Rector al Universităţii era Sextil Puşcariu, care a prezidat ultimul Senat Universitar la 14 Decembrie 1940 şi apoi a fost numit director al Institutului român din Berlin.

Prorectorul Ion Drăgoi care conducea Universitatea - repetă exemplul rectorului dr. Iacob Iacobovici din 1922/23. După moartea lui - 23 Mai 1941 – a fost însărcinat ca rector dr. Iuliu Haţieganu.

La 11 Octombrie 1944 a fost eliberat Clujul. Universitatea a serbat ziua.

Universitatea din Cluj, prin progresul ştiinţific realizat şi prin organizarea ei stă la nivelul oricărei universităţi străine. Facultăţile ei şi-au câştigat un renume mondial. Se cuvine să cităm pe primul Secretar general al Universităţii dr. Ştefan Jarda, mort la 4 Martie 1927, căruia, de la 1 Iunie 1927 i-a urmat dr. Constantin Jurcan, la fel de destoinic, cunoscut prin marea lui putere de muncă şi prin obiectivitatea sa, pensionat la 1 Aprilie 1937, căruia i-a luat locul Ion Vătăşescu, care a contribuit mult la misiunea Universităţii, la organizarea şi funcţionarea ei.

Despre viaţa studenţească din timpul studenţiei mele sunt multe lucruri importante şi interesante de spus. Spaţiul din această autobiografie nu permite. Ar trebui o lucrare separată pentru a prezenta orientarea generală a studenţimii care, deşi era aceeaşi în toată ţara, diferea după Centrul Universitar.

Consideraţii asupra Universităţii

Incontestabil, Universitatea din Cluj a fost o înaltă şcoală de cultură românească. A avut fericirea de a se fi numărat printre ctitorii ei savanţi Români de renume mondial ca: Victor Babeş, Vasile Pârvan. Un corp profesoral select cu excepţională pregătire la toate facultăţile, "doctori honoris causa", punct de sprijin pentru cultura transilvană şi profesori de onoare. Ce se moştenise de la Unguri nu corespundea ştiinţei moderne, de aceea s-au creat catedre şi institute noi, societăţi ştiinţifice, s-au construit clădiri. S-a realizat o unificare. Linia pe care s-a mers în general a fost: a nu sacrifica fondul de dragul formei, a respecta

tradiţia şi nu moda, a urmări fenomenele în evoluţia lor istorică. S-au creat biblioteci, cămine studenţeşti, cluburi sportive, fundaţii (V.Pârvan, dr. Ioan Scurtu, T.Cioflec) .

Societatea românească n-a cunoscut însă liniştea necesară cristalizării fenomenului cultural şi îndeplinirii misiunii şi funcţiunilor Universităţii. Acţiunile revizioniste - pe plan extern şi intern între 1933 şi 1939 -, Dictatul de la Viena din 1940 şi refugiul Universităţii la Sibiu şi Timişoara, revenirea la Cluj în 1944 şi evenimentele de după aceasta, au provocat tulburări, curente de idei şi influenţe asupra orientării şi atmosferei. S-au înregistrat şi unele repercusiuni din perioada în care Universitatea fusese numai un vis. Toate aceste au diminuat din forţa ei de călăuză a vieţii spirituale româneşti.

S-au adăugat apoi imixtiuni, de toate naturile, care au dăunat structurării şi unităţii sale.

Universitatea cunoaşte dramatismul procesului de educaţie – ale cărei probleme ne privesc pe toţi Românii, dar din care educatorul este eliminat sau scos la periferie; atrofierea respectului studenţilor fiind o contrapondere pentru influenţa profesorului – membru al societăţii, rob al trăsăturilor caracteristice acesteia: tendinţa spre înavuţire, parvenitism, arivism, drepturi personale, primat al carierei prin politică, nu prin specializarea gândirii şi interdisciplinei, prin spiritul de sinteză, autenticitatea contribuţiilor. Centru de greutate stă în interesele personale şi nu în ţelurile şi idealurile naţionale.

În toate momentele critice, Universitatea a avut parte totuşi de personalităţi care i-au definit şi apărat misiunea şi funcţiunile ei, prestigiul ei de instituţie de înaltă cultură, cu toate caracteristicile permanente, departe de ceeace este trecător şi decadent. Universitatea şi-a însuşit cuvântul Regelui Ferdinand, propunerile şi linia trasată de V.Pârvan prin lecţia inaugurală "Datoria vieţii noastre". La aceştia s-a adăugat primul rector al Universităţii, profesorul Sextil Puşcariu şi profesorul dr. Iuliu Haţieganu, care au rezolvat probleme grave, privind pe educatori

şi studenţi, în momentul în care profesorul se eschiva şi se elimina din procesul de educaţie şi studentul nu participa, respectul lui pentru profesor fiind diminuat sau chiar atrofiat. Tendinţa de înavuţire şi parvenitism pe cale politică a profesorului, străin de idealul naţional şi de obligaţia unei autentice contribuţii, ducea la înstrăinarea totală, chiar la ostilitatea studentului. Această prăpastie între conducători, (care luau măsuri de mână forte, chiar şi în afara Universităţii) şi conduşi, care-şi căutau sprijin în afara Universităţii, ducea la destrămarea rosturilor şi atribuţiilor acesteia. Conflictul a durat ani în şir şi substratul lor creştea continuu! Răul era nativ, nu din oportunism şi deznodământul dramatic! A fost încălcată flagrant autonomia universitară, nesocotite legile obişnuite ale vieţii, legea învăţământului superior a fost formulată, reformulată şi reformată după interese.

Din Universitatea din Cluj m-am ales cu cunoştinţe acumulate şi asimilate din domeniul profesional, dar şi din al culturii generale, obiceiul studenţilor fiind acela de a frecventa şi cursuri de la alte facultăţi în orele "ferestre" . Rezultatul acestor strădanii erau sinteze ale confruntărilor cu lectura revistelor şi cărţilor publicate, din setea de a cunoaşte cât mai mult. În Universitate există o atmosferă care te învălue. Te simţi într-un templu al culturii, care te ridică deasupra cotidianului, a efemerului, a neînţelegerilor şi vrăjmăşiilor de fiecare zi. Te îndepărtează de inerţie, de rutină, ori de câte ori întâlneşti emulaţii cinstite, într-o lume a înnoirilor permanente şi a evoluţiei cu repeziciuni fulgerătoare. Am cunoscut ctitorii Universităţii, personalităţile reprezentative şi viaţa studenţească. Străin de hedonism, ca şi de utilitarism, întotdeauna am urmărit idei care să mă ajute să servesc idealul naţional – în care m-am născut, sub imperiul căruia am crescut şi mi-am făcut studiile.

Universitatea m-a ajutat să-mi definesc o concepţie despre lume şi viaţă, să-mi valorific instruirea şi educaţia într-un stil personal de existenţă, a servi cauza culturii române. Mi-a dat conştiinţa scopurilor urmărite, a datoriilor de îndeplinit, pentru

înnobilarea omului şi a comunităţii naţionale, pentru ridicarea la înălţimea imperativelor permanente româneşti.

Alexandru Popşor – student

Din Universitate am fost legat în primul rând de profesorii mei de la Facultatea de Drept. Cred că n-a fost nici unul dintre ei să nu știe că sunt fiu de țăran, fidel origini mele, de care niciodată nu mi-a fost rușine și nici nu m-am lepădat. Țăranul a fost un muncitor aprig al pământului, n-a disprețuit jugul muncii și nici modestele ei roade. Profesorii de la Drept au fost întotdeauna obiectivi în aprecierea științei și muncii lor în a ne învăța și examina, a acordării calificativelor. Cât de mult ne stimulau să ne însușim spiritul științific și învățătura! Îi văd acum, după ani, cum am apărut eu în viața lor și cum au apărut ei în lumina conștiinței mele, cum se străduiau să-mi îmbogățească cultura, ca s-o pot folosi.

Îi văd apoi, retrăgându-se din viață, pe căi și în timp necunoscut, cucerindu-și în amintirea foștilor lor studenți un loc, prin întreg patrimoniul științific, cultural, național, pe care l-au lăsat în urma lor! N-am vorbit despre toți profesorii mei din lipsă de spațiu. Ei cu toții au căutat să mă sprijine să mă realizez complet și să promovez interesele superioare ale Țării și ale Neamului.

Profesorul nostru Nicolae Sulică, în studiul său "Principii pedagogice ale lui Rabindranath Tagore și Școala de la Santimkatan" și în clasă, vorbindu-ne despre M.Eminescu a insistat adesea asupra culturii și civilizației indiene. În timp și-a dezvoltat studiul său despre R.Tagore, care ne-a vizitat țara în anul 1926. Atunci R.Tagore a dat un autograf: "O, prietenie! Tu mi-ai apropiat țări îndepărtate și străinii mi i-ai făcut frați! Datorită ție, mulțime de necunoscuți au venit să mă cunoască și-am găsit adăposturi prin atâtea străine meleaguri." Tagore, atunci când se apropia de 40 de ani, a deschis o școală în Bengal. Nimeni nu se aștepta, pentru că cea mai mare parte a vieții și-a petrecut-o făcând versuri. El era poet, gânditor, scriitor, om de cultură, care întindea punți din Răsărit spre Apus. Școala lui se baza pe experiența lui de viață școlară. Școlarii și profesorii

trăesc împreună în natură și au aceleași îndeletniciri. În natură există iubire. Omul poate trăi, spera, munci, într-un spațiu plin de iubire. În India, școala și viața sunt unite . "Iubirea și acțiunea, susține el, sunt singurele mijloace prin care omul poate atinge cunoașterea perfectă, care nu este pedantismul, ci înțelepciunea." Școlarii să trăiască într-o lume în care firul conducător este iubirea.

Și atunci când eram departe de Universitate, - când aerul, apa, hrana se strecurau printre jaluzele și vizetă, cuvintele se drămuiau și eforturile se economiseau; sau, când viețuiam într-o lume fără cer, cu fronturi pe orizontală și orizonturi pe verticală, - ancoră în fața primejdiilor era hrana pentru trup și pentru suflet pe care am primit-o de la mama, care mi-a făcut cel mai mare dar: viața, și cea mai puternică ocrotire: iubirea ei! Cultura, în sensul apropierii de cer – sub cerime – și cultura în sens de patrimoniu spiritual național-universal, din Universitate, deschizătoare de drumuri pentru realizarea omului românesc și a idealurilor lui și cultura în sensul de realizare de sine, arătat de Tagore și de alte școli ca a lui, formate în jurul unor personalități reprezentative, - mi-au dat sete, putere și iubire de viață! – Oricare au fost pericolele, încercările și substratul lor! Și au fost multe și mari!

În minte am avut și alte exemple ale altor școli ca Mahatma Gandhi – desăvârșire personală prin luptă și biruință politică, luptă pentru adevăr. Toate gândurile sale, scrierile, luptele și "posturile" – grevele – străbătute de un singur ideal: eliberarea Indiei. Apostolul, conducătorul și martirul poporului indian. Ce să-nvăț de la el? Totul.

Școala rusă – Dostoevski și Lev Tolstoi – neobișnuită lepădare de sine, după învățătura creștină. Marc-Aureliu spunea că dacă așezi faptele bune una lângă alta așa de strâns ca să nu mai rămână nici un loc liber, trăești o viață fericită. Fă bine prietenilor tăi, ca ei să te iubească și mai mult. Fă bine dușmanilor tăi, ca odată ei să devină prietenii tăi. Dacă vorbești dușmanilor

tăi, gândeşte că va veni o zi în care ei vor deveni prietenii tăi. Pune faţa-n faţă legile acestei lumi cu legile lui Dumnezeu.

Şcoala lui Mustafa Kemal, a lui Confucius, R.W. Emerson, Göethe – omul care, după cum spunea cineva, s-a realizat după dimensiunile fiinţei lui din fiecare moment, complet, Keyserling – care a urmărit autorealizarea – prin care putea vedea orice fenomen din punctul de vedere al lui Dumnezeu; şcoala franceză, germană, italiană, daneză – cu Kirkegaard – părintele existenţialismului. Somează pe om să aleagă şi să devină răspunzător de sine însuşi. Şcoala engleză: Shakespeare, Carlyle, Ruskin, Dickens, Kipling etc. – Universul lui Shakespeare – un univers de visare; Einstein, Mme Curie etc.

Un personaj de legendă la Târgu - Mureş

NAE IONESCU[1]

„În amintirea soţiei tale şi ca o sugestie pentru tine, ţi-am dat cartea "Octav Onicescu – Memorii" care, pe lângă prezentarea obiectivă a vieţii şi activităţii sale în mediul familial şi social în care a trăit, prezintă personalităţile reprezentative, evenimentele şi realităţile epocii respective şi mai ales factorii determinanţi ai culturii româneşti din vremea lui. Recitind cartea mi-a venit ideea că ar fi mai bine să-ţi scrii memoriile decât un roman autobiografic. Ceea ce se poate face într-un roman, adică, cum spunea M. Sebastian, "a surprinde mersul lucrurilor în adânc, a descoperi legăturile dintre oameni, dintre persongii, destinul şi chemarea lor", esenţialul din gând şi din viaţă se poate cuprinde şi în memorii. Au făcut-o mulţi şi cu succes, mai ales Dan Rădulescu şi C.C.Giurescu. Pentru tine, ca matematician şi condeier nu-i nevoie şă ţi-l prezint pe profesorul universitar emerit ***Octav Onicescu*** *– academician, deţinător al premiului de stat, creatorul şcolii româneşti de calculul probabilităţilor, descoperitor şi în alte domenii ale matematicii şi ale mecanicii. Nu e nevoie să ţi-l prezint eu, fiindcă o face el, dar numai parţial şi cu multă modestie.*

În ampla noastră discuţie ne-am oprit asupra a două personalităţi de seamă ale culturii şi vieţii româneşti, despre care vorbeşte cu multă dragoste şi preţuire, admiraţie chiar, O. Onicescu în memoriile sale: profesorul universitar **Nae Ionescu** şi **Mircea Vulcănescu,** două energii creatoare care, prin ideile, temele şi viziunea lor au hrănit intelectualitatea interbelică şi i-au sporit spiritul şi pe care vremea i-a îngropat cu totul... **Nae Ionescu** a fost "ceva de nepereche, de fără egal, de singular, de legendar", în viaţă fiind, totuşi în legendă. Mândria cu care-i

[1] Extras dintr-o scrisoare către Profesorul Iaob Timiş (din Aprilie 1985) şi o alta către Al. Rusu (din Noiembrie 1971)

spune "prietenul meu", deferența și admirația cu care vorbește O. Onicescu despre el, cu măsura și rigoarea matematicianului, sporește această legendă și o fundamentează... Deschizător de orizonturi noi, semănător de idei cu dărnicie, fără nici o avariție și teamă că alții își vor însuși ideile sale originale fără s-o mărturisească, inițiator al unui alt mod de a înțelege fenomenele și a le expune – întotdeauna organic și pe linie de creștere și de continuitate, – Nae Ionescu a creat o familie spirituală la Universitatea din București și în societatea românească prin meteda sa socratică, academică în sensul antic al cuvântului. Numele său, după cum spunea Mircea Eliade în "... Și un cuvânt al editorului" la "Roza vânturilor" (apărută la "Cultura Națională", București) "s-a întins de-a lungul țării, transfigurat de mit sau însângerat de veninul magnific al urii".

Puțini bărbați se pot mândri că au fost cinstiți cu atâta ură câtă a adunat gândul și fapta profesorului Nae Ionescu... tăria de poveste a acestui om care de cinsprezece ani preface și clădește o țară... Studenții care-i urmăresc lecțiile alcătuesc, laolaltă, o mare comunitate de dragoste și gândire și numai pentru această comunitate folosesc la ceva cursurile litografiate, doar pentru folosul acelora care l-au auzit, care au stat de vorbă cu el, sunt scheme mnemonice, pentru orientarea într-o lungă conversație avută acum un an sau acum cinci ani... În loc de a face "elevi", el și-a făcut prieteni și colaboratori de toate vârstele ... de aceea foștii "elevi" ai lui Nae Ionescu sunt atât de personali, atât de rotunjiți sufletește, chiar atât de deosebiți între ei. Toți au câteva note comune: "realiști, antioratorici, antidemocratici. Dar ce deosebire între un Mircea Vulcănescu bunăoară și un Emil Cioran, între un Gheorghe Racoveanu și Mihail Sebastian!"

Am avut marea cinste și bucurie a studenției mele de a-l fi cunoscut, de a fi stat de vorbă câteva ceasuri între patru ochi cu el, a-i fi ascultat o conferință unică despre "Ardealul în politica românească", la Târgu Mureș. Au participat toate categoriile de intelectuali – scriitori, gazetari, corespondenți ai diferitelor ziare,

profesori, filozofi, oameni politici, tineri și bătrâni reprezentând cele mai opuse poziții culturale, politice și de generații.

Deși tânăr, sta pe scaun la masă, ca la catedră. S-a odihnit o clipă. Atât cât s-a făcut o tăcere absolută în sala în care ajunsesem tot câte doi pe-un loc. Nu s-a mai auzit o mișcare. Fiecare am rămas în poziția în care ne-a surprins primul lui cuvânt, până la ultimul. Timp de o oră. Încremeniserăm ca stalagmitele în tăcerea unei peșteri, asemenea credincioșilor dintr-una din catedralele Franței eternizate de Rodin. O frunte înaltă, o față frământată de zbuciumul permanent al gândului, un nas acvilin caracteristic, ochi verzui și sfredelitori, care-și luau zborul de sub genele bogate și sprâncenele stufoase și răzvrătite – care erau numai ale lui – te urmăreau, te cucereau, te subjugau și te obligau la o conversație neîntreruptă cu el. Își alegea ochii cei mai vii, mai adânci și le punea întrebări, aștepta întrebări și răspunsuri.

După conferință a urmat o convorbire de vreo două ore în sala de primire a Primăriei cu oficialități, prieteni, cunoscuți, gazetari, reprezentanți ai societăților culturale. Eu condusesem la el pe un profesor care-i fusese student. Acesta era ultimul care părăsea sala. Fusese reținut mai mult. Probabil își amintea despre el mai bine. Mie mi-a barat ieșirea cu brațul și, după ce a închis ușa în urma celora ce plecaseră, a început cu un ropot de întrebări sondă, ca și cum aș fi fost unul dintre studenții lui apropiați.

A continuat creionând portretul unor oameni, recapitulând evenimente, înfățișând situații. Conversația – care era de fapt o expunere a problematicii vremii – a fost colorată de intervențiile lui personale și de o mulțime de amintiri. Se risipeau nedumeririle, dispăreau îndoielile, cădeau erori, se îndepărtau idei împrumutate de la alții. O răzvrătire împotriva a tot ce a crescut strâmb în ființa și în jurul tău, împotriva opreliștilor de a te dezvolta potrivit aptitudinilor și aspirațiilor tale.

Mi-a dat certitudini şi speranţe. Tăriile depăşirii şi lepădării de sine, a desprinderii din imediat şi a proiectării într-un viitor ce se pregătea în adâncuri, o întoarcere la tine însuţi şi la ai tăi, cei din perspectivă – creşteau în prezenţa şi sub farmecul cuvântului şi personalităţii celui ce era exponentul tehnicii neliniştirii în filozofia românească. Un paradox al celui ce cultiva prin excelenţă paradoxul, dislocând oameni şi evenimente.

Poate cei veniţi să-l conducă la Sala mică a Palatului Cultural nu mă mai recunoscuseră... Şi mie mi se părea că sunt şi am rămas altul.

După conferinţă s-a ţinut o agapă literară la masa ce s-a dat în onoarea lui, la restaurantul din Subsolul Palatului Cultural. În afara oficialităţilor, a reprezentanţilor societăţilor culturale, ziarelor, revistelor, au fost cei mai de seamă intelectuali ai oraşului.Mulţi veniseră şi din alte părţi.Atunci şi acolo **i-am cunoscut pe Domniţa** şi **Vania Gherghinescu** - „Gherghineştii" cum le spune azi toată lumea.

Înainte de a ne aşeza la masă i-au fost prezentaţi cei invitaţi la agapă. Conferenţiarul, după ce-şi terminase magistrala lui expunere, coborând scările spre restaurant, le spuse Gherghineştilor: "Ei, v-am răspuns la toate întrebările? Am stăruit destul la cererea voastră? Aţi mai rămas cu vreo nelămurire?" Considera conferinţa o convorbire firească cu piscurile literare ale sălii, cu ascultătorii care au ochii cei mai vii, mai strălucitori, cu figurile cele mai expresive, cu inimile cele mai sensibile şi mai ales cu minţile cele mai agere şi receptive.

La masă, subiectul conferinţei a fost extins. S-a trecut şi la alte funcţiuni ale Ardealului, în afara celei politice, făcându-se numeroase incursiuni în trecut şi definiri ale poziţiilor contemporane.

Profesorul, elegant în veşminte – o adevărată podoabă – în ţinuta sa plină de demnitate în mişcări, fără gesturi, fără figuri de stil. O imobilitate care te obliga.să urmăreşti ideea, înlănţuirea logică şi concluzia, o dată cu puterea fascinantă a privirii şi cu

vraja gândului său ce te cuprindea. Nu lăsa să-ţi rătăcească gândul. Nu-ţi da nici o clipă de absenţă, pasivitate, indiferenţă. Te transforma într-un luptător pentru ideile şi sentimentele sale, care colorau totul cu o căldură pură, intelectuală, ce încălzea. Conferinţa era o bătălie nu numai pentru el, ci şi pentru tine. Din izbândă în izbândă trebuia să te înalţi la lumea lui de idei, să creşti odată cu ele, să te regăseşti în prezenţa lui şi a le face biruitoare odată cu concluzia. Simţeai că ceva s-a clarificat, format, desăvârşit, în tine. Aceasta era singura libertate pe care ţi-o lăsa. Era rodul personal al întrebărilor pe care le-ai pus. Elementul de permanenţă şi continuitate. Ca urmare a faptului că vorbea liber, fără note, clar, simplu, neted şi că vocea sa avea un timbru aparte. Participai la tulburătorul proces al facerii pe loc a conferinţei. Atunci se năştea gândul şi stringenţa logică îi construia edificiul.

Simplitatea, omogenitatea, organicitatea şi unitatea au fost nu numai expresia cuvântului său vorbit sau scris ci şi ale întregii sale vieţi,-a tuturor manifestărilor lui. A fost omul care a împărţit în două istoria filozofiei, a culturii şi a politicii româneşti. Se poate vorbi de o perioadă până la el şi de la el încoace. Virtualităţile creaţiei sale au rămas infinite prin geniul spiritului său, chiar dacă contemporaneitatea se face că-l uită şi-l înconjoară, utilizând, pe ascuns, întreaga istorie scrisă sau nescrisă a experienţelor sale. Au căutat să îngroape totul, până şi viaţa lui, fiindcă a fost stăpân pe sine şi refractar oricăror tranzacţii, riscând drastice condiţii de existenţă, cum mi-a povestit atunci şi grave consecinţe după cum istoriseşte. Oscar Lemnaru, care i-a audiat cursurile fără să-i fie student. "Ieşise tocmai din închisoare... În 1940 l-am întrebat ce are de gând să facă; mi-a răspuns că ar pleca undeva pe ţărmul Mediteranei. «Aş pleca în Grecia, dar am auzit că acolo oamenii politici mor de boală de inimă, se amestecă probabil alţii în destinul lor.» Peste câteva luni, Nae Ionescu a murit chiar de boală de inimă fără să mai fi făcut pentru atâta lucru un drum până pe ţărmul Mării

Mediterane". Venise din lagărul de la Ciuc. O. Lemnaru relatează şi el zvonul reţinut de O. Onicescu "că Nae Ionescu venise din Germania fără a putea arăta certificatul de doctor în folozofie. Motru îi dăduse catedra pe încredere". (după O.L.) La curs a fost înconjurat de studenţi care l-au aplaudat pe Nae Ionescu. Acesta îi opri, zicând: "Dacă aplauzele domniilor voastre vor să spună că eu sunt simpatic, vă mulţumesc, dar dacă ele înseamnează solidaritatea cu mine, într-o chestiune care mă priveşte personal, atunci nu vă permit să mă aplaudaţi, pentru că eu nu am nevoie de ajutorul nimănui. Să stiţi că sunt liniştit, pentru că nu s-a născut om, în lume, care să mă calce pe mine pe coadă". (O.L.) Într-adevăr, în toate actele şi manifestările sale de om, de profesor, de conferenţiar, de gânditor, de gazetar, de scriitor (a scris prefeţe la cărţi, articole şi studii în Predania şi Vestitorii) s-a dovedit a fi omul stăpân pe sine, a ştiut stăpâni. "Nu a stăpâni, desigur, ca un tiran, adică punând mulţimile sub jugul inspiratiei tale fanteziste şi sub nevoile ambiţiei tale uscate de stăpânire" – cum spunea el. El era liniştit, pentru că avea teza de doctorat. A scris-o în 1916 şi a susţinut-o în primăvara lui 1919 la München. Din pricina lipsei hârtiei, Universitatea germană scutea pe candidaţi de obligaţa tipăririi. Acelaşi lucru s-a întâmplat cu teza mea de doctorat la Universitatea din Cluj, pe care, citind-o, prof. Dr. Teodor Munteanu a spus că, revizuită, e publicabilă. P.Comarnescu şi-a publicat târziu teza sa susţinută în America. Teza lui Nae Ionescu Die Logistik ab Versuch einer neuen Begründung der Mathematik a fost publicată în 1944 la Bucovina, I.E.Torouţiu în culegerea Izvoare de filozofie vol II, 1943, de editorii C.Floru, C.Noica şi Mircea Vulcănescu.

Lecţia de deschidere a lui Nae Ionescu " Funcţiunea epistemologică a iubirii" ţinută în 1919 la Universitatea din Bucureşti, unde fusese numit asistent din îndemnul prof. dr. Rădulescu-Motru, a fost publicată de către aceiaşi editori, în aceiaşi culegere de studii şi texte , Izvoare de filozofie din 1942. Teza lui Nae Ionescu a dovedit mari calităţi de stil, în germană şi

în română, "maximum de gând în minimum de cuvinte" - în vorbit şi în scris şi puteri sufleteşti care-l leagă de artă, de la început, pe filozoful culturii.

Prin lucrările sale, prin mediul cultural creat la Universitatea bucureşteană, prin foştii săi studenţi - Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, Constantin Noica, Emil Cioran – s-a făcut cunoscut în întreaga lume. Îşi câştigase demult un renume mondial publicând în Ideea europeană un articol conţinând obiecţiuni la ceeace susţinea Einstein – care i-a răspuns că regretă că studiul n-a fost scris într-o limbă de circulaţie mondială. Nae Ionescu s-a mai făcut cunoscut şi prin prefaţa scrisă la romanul "De două mii de ani " a lui M. Sebastian.

"M. Sebastian, în romanul său «De două mii de ani» pune în discuţie problema iudaismului, suferinţa Evreilor din Diaspora, idişismul, sionismul, asimilismul. La aceate chestiuni răspunde şi dl. prof. Nae Ionescu în prefaţa sa, deplasând problema de pe tărâmul rasial, confesional istoric (al interferenţei între om şi loc), pe acela teologic. După dl. Nae Ionescu, Evreii sufăr din motive religioase deoarece şi-au îndeplinit menirea de a dărui omenirii pe Messia dar… nu L-au recunoscut, ci-L aşteaptă mereu fără folos" – scrie Şerban Cioculescu în articolul "Realitatea interferenţei dintre om şi loc". Problema iudaică este actualizată de mişcările antisemite - care servesc drept cadru povestirii romanului.

Prin interferenţa dintre om şi loc, romanul susţine teza asimilismului. O teză pe care o susţine şi Julian Huxley în cartea citată deja: " Problema evreească este mai mult o problemă de cultură decât una de rasă. Evreii nu mai sunt o rasă determinată net ca Germanii sau Englezii. Evreii din Biblie erau de origini amestecate. În timpul răspândirii lor, ei s-au amestecat cu populaţiile în mijlocul cărora trăiau… comunităţile Evreieşti au sfârşit prin a avea un anumit număr de trăsături de asemănare cu populaţia locală.Ceeace Evreii au păstrat şi şi-au transmis nu sunt însuşiri rasiale ci tradiţii religioase şi sociale. […] Evreii nu

alcătuiesc o rasă, ci o societate care are o puternică temelie religioasă şi tradiţii istorice particulare".

Edmont Fleg în "Antologie Juive" (G. Crès, Paris 1923) arată că "Israel a străbătut toate timpurile şi toate popoarele; a vorbit toate limbile, a legat fără încetare la istoria sa, istoria omenirii", „n-a despărţit niciodată complet în preocupările sale: religiosul de profan, moralul de sacru; a lăsat lumii Biblia şi Talmudul... Dumnezeu nu i-a împrăştiat pe Israeliţi decât pentru a răspândi credinţele lor în mijlocul naţiunilor... Ceeace va deosebi epoca mesianică de timpurile actuale, este eliberarea naţiunilor. Mântuirea lumii devine ţelul istoriei...Israel trebue să sufere pentru a regenera omenirea şi a converti toţi oamenii la credinţa în Dumnezeul unic. Messia îi ocroteşte pe ai săi şi îi distruge pe duşmanii lor... Creştinii socotesc făgăduinţele mesianice ca împlinite. Evreii vor continua să aştepte, să spere în era păcii universale... Domnia mesianică este ţinta ultimă a evoluţiei morale a omenirii..." Deci poporul evreesc este cel mai aprig conservator al tradiţiei, ritului, legilor sale şi a interpretărilor lor. Este acesta mesianism şi naţionalism? Romanul lui M. Sebastian are personagii reprezentative pentru toate ipostazele şi curentele: idişişti, marxişti, sionişti, integraţi în alte naţionalităţi. Autorul ajunge a ridica problema pe plan metafizic, unde şi după E. Fleg, Nae Ionescu are dreptate. Despre Nae Ionescu s-a scris mult – obiectiv, favorabil şi nefavorabil – după autor şi punct de vedere, în cartea "Mihail Sebastian" (Ed. Eminescu, 1981). Cel mai competent a fost Mircea Eliade, care-l încadrează pe Nae Ionescu drept "elev" al lui Nicolae Iorga care a avut "intuiţia fundamentală a unor virtuţi româneşti prin care există istoria neamului nostru" şi ca moştenitor spiritual al lui V. Pârvan, care căutase în protoistoria tracă izvorul unor virtuţi mai eroice şi mai universale. La Nae Ionescu orice drum e bun dacă duce în inima fiinţei tale... Un singur lucru e esenţial: să rămâi tu, să fii autentic, să nu-ţi trădezi fiinţa ta spirituală.

Profesorul Vasile Băncilă, făcând o paralelă între Nae Ionescu şi Vasile Pârvan, spunea despre V. Pârvan că a fost un smerit pe plan social, dar un orgolios pe plan metafizic. El voia să cunoască singur ceeace e Dincolo, dar fără ajutorul lui Dumnezeu. Aceasta nu e posibil. De aceea existenţa lui a fost tragică ("Tragicul la Vasile Pârvan" de Vasile Băncilă) pe când Nae Ionescu, deşi a fost un orgolios pe plan social (om de lume, înconjurat de admiratori, etc.) pe plan metafizic a fost un smerit, el **trăind** credinţa în Dumnezeu. De aceea în sufletul lui domneau pacea, liniştea, armonia (Idee enunţată într-o conferinţă ţinută într-un cerc intim de fete la un 15 Martie, data morţii lui Nae Ionescu, mergând pe stradă, pentru a nu risca întrebări şi suspiciuni, fiind timpuri de prigoană. Tot atunci a făcut o paralelă şi între cei doi şi Lucian Blaga).

Pentru el filozofia este "adaptarea existenţei în genere la necesităţile metafizice ale personalităţii umane... Nu e un meşteşug, ci o chemare. Partea de creaţiune personală stă în afară de orice metode".

Pe plan biologic a avut doi fii: Răzvan, medic, mort, îngropat alături de tatăl său şi de mama lui Nae Ionescu, şi Radu, student în filozofie, dispărut... A avut un frate, Alexandru Ionescu Ghibericon – artist emerit, înmormântat la Bellu, între artişti.

Pentru gânditorul Nae Ionescu este de notat felul în care îşi scria articolele pentru ziarul său, **Cuvântul**: dintr-o oră, trei sferturi gândea şi într-un sfert de oră scria clar şi concis. O operaţie de eliminare, nu a inutilităţilor, pe care nu le gândea, ci a accesoriilor. Spunea: "Cine nu se ruşinează să scrie într-o pagină ceeace ar putea prea bine să scrie într-o singură frază, e o fiinţă în stare să facă orice lucru necinstit".

Nae Ionescu a fost maestrul tineretului prin lecţii la Universitate, conferinţe, convorbiri personale, prin erudiţia sa. A reprezentat un model de viaţă cetăţenească, politică, precum şi artistică, cu un instinct de libertate şi de cutezanţă, fiind entuziast

pentru misiunea sa, având conştiinţă, caracter impetuos, nesuferind nici un compromis (povestea de la Tg. Mureş), modest şi leal în credinţa sa – smerit pe plan metafizic. Un uriaş – făuritor de idealuri înalte – o nouă Românie în suflete. O viaţă închinată muncii şi adevărului.

Tineretul l-a răsplătit.

"Gherghineştii"

Revenind la conferinţa de la Târgu Mureş. Din toată asistenţa care-l asculta pe Nae Ionescu, desigur că figurile cele mai expresive au fost "Gherghineştii". Domniţa îi fusese studentă, iar Vania îi frecventa cursurile ca şi cum ar fi urmat şi Filozofia. După agapă, Profesorul a fost găzduit la ei. De altfel, în casa lor din Târgu Mureş, de sus, din cartierul funcţionarilor, sau din Braşov, din str.Crişan nr.16, au fost primiţi, invitaţi, găzduiţi, figurile reprezentative ale vieţii noastre culturale: Lucian Blaga, Victor Papilian, Ion Chinezu, Dan Rădulescu, George Enescu, C.Colfescu Delaturda, Tudor Arghezi, Vladimir Streinu, Virgil Gheorghiu, Ionel Teodoreanu, Şerban Cioculescu, Lucia Demetrius, Corneliu Baba, Romulus Ladea, Ion Pas, Ion Vlasiu, Petre Comarnescu, Lia Busuioceanu, Col. M. Petala, Septimiu Bucur.

În casa lor am citit multe din autografele, dedicaţiile, scrisorile celor de mai sus şi ale altora. Am văzut fotografiile acestora. Am asistat uneori la discuţiile lor. Am ascultat mărturisiri asupra procesului creaţiei anumitor opere. Am participat, împreună cu ei la multe plimbări peripatetice şi audiţii muzicale. Adesea puteau fi ascultaţi în casa Doamnei Busuioceanu, Togănel şi cu soţia sa. Am întâlnit acolo tineri aducând poezii pentru caetele de poezii ce se publicau.

Această casă, un adevărat cenaclu literar şi muzical a fost înfăţişată cum nu se poate mai bine de Petre Comarnescu în **Prefaţa** la traducerea cărţii lui Alain Fournier "Cărarea pierdută", făcută de Domniţa Gherghinescu-Vania. Cred că nici-o prefaţă n-a fost scrisă cu mai multă dragoste decât aceasta.

Casa lor – "făcută numai pentru oamenii buni şi iubitori de frumuseţi nepieritoare. Înăuntrul ei cărţi multe, tablouri, pereţi albi, ferestre lungi şi luminoase – soţul, om de legi şi poet, soţia una dintre cele mai subtile intelectuale din câte cunoaştem". „În casa lor se scriu poezii, se discută despre cărţile bune şi mari, tinerii aduc, chiar şi în vremurile acestea, manuscrise cu poezii, iar intelectualii în trecere prin Braşov se opresc la ei când vin de la Bucureşti ori Iaşi, sau când vin de la Sibiu, aşa cum făceau mai înainte, când veneau de la Cluj".

De unde veneam şi eu, ori cât eram de grăbit, mă opream necondiţionat la ei. Nu duceam manuscrise, nici poezii; nu mergeam atât pentru ei cât pentru mine. Le duceam gânduri şi sentimente culese după ultima vizită sau întâlnire, le duceam câte un obiect modest de la mari depărtări şi cu oarecari sacrificii, în care era încorporată atenţia şi dragostea ce le-o purtam, şi ei se bucurau în faţa acestei incontestabile dovezi. Le scriam oridecâteori puteam şi-i felicitam în toate ocaziile, măcar în gând, dacă nu era posibil altfel. Mi-au dat multe fotografii. Îmi răspundeau fără greş.

În August (1971) la Mangalia Sud cumpărând revista Astra din luna Iunie am citit articolul lui Ion Pas "Întâlniri... întâlniri" din care am constatat că Domniţa Gherghinescu-Vania încetase din viaţă. Am înţeles de ce din 1970 n-am mai primit nici un răvaş de la ei şi că poetul era preocupat să-i cinstească memoria scriind cartea de elegii "Acolo sus steaua".

În aceeaşi revistă, în articolul despre Petre Comarnescu, Gherghinescu Vania spunea că "o durere catastrofală te face oarecum imun faţă de alte dureri ulterioare" – atestând moartea soţiei sale şi urmările. Ulterior am citit în Contemporanul că poetul Gherghinescu Vania a încetat din viaţă la Braşov, după o lungă şi grea suferinţă.

N-am avut nici un fel de succes în viață, cu toate acestea n-am fost niciodată nemulțumit. Și din acest motiv n-am bârfit, n-am cârtit, n-am calomniat.

Mistica, extazul, exercițiile spirituale mi-au servit drept refugiu. Am înfruntat totul ca orice ardelean, dar numai dacă serveam o cauză ideală, nu un interes concret, imediat. Am cunoscut mai mult o viață spirituală decât una psihologică, mai mult una etică, decât una socială. Cel mai mult m-au interesat ideile. Fondul intern al omului este contradictoriu. Dincolo de temporal, trecător, pieritor - e setea de eternitate. Momentul prezintă valoare în funcție de participarea sa la eternitate,- pe care o dorește spiritul, în timp ce materia nu cunoaște decât temporalul. Spiritul este revoluționar, materia este conservatoare si reacționară; materia diformează cuceririle revoluției.

Am preferat spiritul - trupului și aceasta pentru a-mi păstra libertatea de gândire, de simțire și de acțiune. Departe de viața socială inertă, departe de rutina deprinderilor și formulelor de gândire, departe de convenientele și convenționalismele conviețuirii. N-am iubit lupta cu semenul și societatea, războiul și revoluția, dar am fost îndrăgostit de luptele spirituale.

Abundenței și luxului le-am preferat limita, asceza și abstinența.

Stăpânit de nevoia de a avea o orientare spirituală și de a lua o atitudine de conștiință nu e nevoie să lupți împotriva trupului și a ispitelor, ci contra tentațiilor spirituale.(sublinierea noastră)

Totuși, n-am căutat să mă izolez, m-am deschis universalului la tot ce există.

- toată lumea să-mi aparțină, nimic să nu-mi fie exterior
- Apărat de providență în momentele grele

Sentimentul misterului profund al infinitului, ascuns într-o clipă.

* *
*

Ruptura cu ambianța, cu societatea țărănească, intrarea într-o lume revoluționară, - iată evenimentele fundamentale.

Lectura a fost singura mea pasiune, în afara studiului de specialitate. Prin naștere înclinat spre studiu și orice contingențe cu acțiunile pe plan politic sau social - în detrimentul vocației.

Rezultatele obținute prin studiu pot fi folosite de omul de acțiune. M-am manifestat ca om de acțiune în împrejurările tragice ale războiului și în conjunctura particulară și unică în istoria noastră după război,ocupând o poziție nouă: cultura.

Pe când eram în ultimile clase primare (și am făcut 6), întâmplarea a făcut să citesc o parte din scrierile lui Platon și Plotin. Ambii au fost ucenici, – unul al lui Socrate și celălalt al lui Amonius Soccas și ambii au fost învățători. Ucenicia aceasta a fost atât de departe, încât toate creațiile discipolilor au fost atribuite învățătorilor lor.

Pe mine m-a impresionat ucenicia lor, dar și atitudinea lor în fața vieții.

Platon a învățat de la Socrate o morală nouă: virtutea înseamnă cunoaștere și viciul ignoranță; binele meu nu este opus celui al altora și un lucru valabil pentru toate vremurile: pentru politică trebue să te pregătești ca pentru orice activitate.

Scrie sub formă de dialog, - învățătura nescrisă a lui Socrate. În criza morală și politică din Atena timpului său, el propovăduește o ordine bazată pe absolut; binele este: știință și adevăr; fericire și virtute, valoare; - opera lui e mereu actuală.

Plotin: pace, tăcere, contemplație. E un gânditor reprezentativ al secolului al III – lea și al tradiției lumii antice. Era egiptean – alexandrin ca școală, roman ca adoptare, deschis inflențelor orientale, grec prin aspirații.

Platon nu neagă plăcerile trupului, dar trece dincolo de ele. Plotin are dispreț pentru carne, e un solitar, un mistic desprins din ordinea telurică. Ei reprezintă două existențe și două filozofii la antipod.

Platon, nemulţumit de vremea lui, caută să înlăture răul din organizaţia socială, din ordinea de stat, "explică individualul în funcţie de general".

Plotin trăind într-o vreme de dimensiuni minore, stăpânită de dezordine şi sterilitate, se detaşează de ea, se interiorizează, se orientează spre cer, trăind în singurătate şi contemplaţie. O trecere treptată de la lumea sensibilă la lumea inteligibilă şi la ideea de bine şi dreptate. N-a coborît niciodată în acţiune.

Toată viaţa mea m-am zbătut între aceşti doi poli: înălţarea societăţii şi înălţarea spiritului celorlalţi spre adevăr şi iubire, spre absolut, - virtutea pe plan social, - şi contemplarea veşniciei pe plan intelectual, - extaz, - în prezenţa absolutului iluminat de lumina eternă (voinţa umană identificată cu voinţa divină). Între şcoala precreştină, idealistă, bazată pe idee a lui Platon şi şcoala mistică, a păcii, tăcerii şi contemplaţiei a lui Plotin: o bipolaritate transpusă pe toate planurile şi în toate domeniile.

Cu ce am rămas de atunci citindu-l pe Platon: totul armonie, unitate, invitaţie la bine, - căldura şi preciziunea scrisului lui, participarea la universal prin distrugerea individualismului, - doar creştinismul a găsit o altă cale, prin reabilitarea individului (unele idei creştine, înainte de creştinism), - depărtat de elenism (- ideea - ideea binelui - idealism) o întoarcere la el însuşi, o conştiinţă filozofică, o experienţă filozofică cu forme noi, a filozofa mai mult decât a închega un sistem filozofic, a căuta adevărul în afara poeziei şi a oratoriei.

Scriitori la care se poate spune că am făcut „ucenicia" învăţând multe: Emerson, Carlyle, Goethe, Schiller (balada, prietenia, dragostea, poezia filozofică, „ Lied an die Freude" text pentru partea a 4-a a simfoniei a 9-a de Beethoven). Alte lecturi importante: Th. d'Aquino, Papini, Sf. Augustin, Fr. Xavier, J. Maritain, L.Bloy, Péguy, Bergson – o metafizică ştiinţifică a istoriei cosmosului, M.Blondel, - raportul dintre umanism şi

creştinism, detaşare şi renunţare, depăşirea individului prin comunitate, Descartes, Kant, Hegel.

Un profesor de Religie excepţional, Preot I. Miclea, dând exemplul unei bogate vieţi spirituale şi al unei trăiri religioase metodice şi nobile, m-a orientat spre viaţa şi trăirea religioasă. Mai târziu, în anii studenţiei şi ai detenţiei, acest fundament m-a ajutat mult în practicarea rozarului, a exerciţiilor spirituale, a exerciţiilor de gândire ale lui Ignatiu de Loyola, Fr.de Sales, Th. de Kempis.

Membru şi conducător al Societăţii „Mariana"[1], după ce trecusem peste două crize religioase, una ca elev în cursul inferior, provocată de frecventarea casei de rugăciuni a pocăiţilor din sat şi alta filozofică, ca o consecinţă a contactului cu unele curentele raţionaliste, ca iluminismul şi cu religiile şi doctrinele religioase orientale, - doream să contribui la reconcilierea Bisericii cu lumea, a ştiinţei cu religia şi la unificarea bisericilor creştine. Făceam parte dintre creştinii practicanţi ce urmăreau evanghelizarea timpului nostru, rezolvând opoziţiile: umanism şi graţie divină, natură şi sacru, înţelepciunea şi eroismul, libertatea şi ascultarea, eros - agapé, - vitalitate şi har, ardoare şi supunere.

Dela vocaţiunea intelectuală, am trecut la cea religioasă, pentru ca în timpul studenţiei să trec la cea ştiinţifică, oprindu-mă la raportul dintre natură şi har, corp şi suflet, dogma Sfintei Treimi, corpul mistic al lui Iisus, teoria biblică a creaţiunii, misterul încarnării lui Iisus şi al minunilor, al revelaţiei, esenţa creştinismului şi diferenţierile dintre catolicism, ortodoxism, erezii şi secte, dorinţa de a pune de acord dogma şi doctrina

[1] *"Mariana" – Societate religioasă (în cadrul liceului Al. P. Ilarian) pentru desăvârşirea educaţiei creştine a elevilor şi cinstirea Sfintei Fecioare Maria.*

creştină cu problemele moderne ale vieţii. Biblia şi patrologia, faţă în faţă cu ştiinta, tehnica şi filozofia.

*

Mă căutam pe mine însumi.

Îmi căutam destinul, chemarea mea, aveam ceva deosebit de ceilalţi: a interpreta, nu puteam reproduce, veleităţi literare, veleităţi ştiinţifice.

Pasiunea pentru adevăr te face capabil să cunoşti. Aceasta nu înseamnează că ştiinţa îşi este sieşi suficientă… Ştiinţa nu poate cuprinde adevărul în totalitatea lui ci numai obiecte din lume: să înţelegem limbajul lucrurilor.

Contemplaţia însă ne ridică deasupra noastră în viaţa zilnică, m-am ridicat; am coborît, am îmbogăţit tezaurul lăuntric?

Subiectul şi obiectul sunt inseparabile şi nu există unul fără altul.

Contemplaţia, după cum spune Berdiaev nu este o pasivitate a spiritului, ci o atitudine activă. A contempla lumea spirituală, mentală, înseamnă a trece dincolo de lumea vizibilă.

Contemplaţia sublimului, a frumosului, a armoniilor implică un moment de extaz creator, lupte, conflicte, rezistenţe dureroase, dificultăţi.

Viaţa mea, dela început, din şcoala primară şi până azi, nu a fost altceva decât un susţinut efort spiritual depus în condiţii grele, într-un cadru politic şi social dat, asupra căruia nu puteam acţiona, dar de care mă simţeam apăsat, primejduit. Viaţa mea însă se desfăşura şi într-un cadru paralel - ales de mine: societăţi literare, cercul de conducători ai revistei şi familiile în care eram profesor particular. În mijlocul acestei lumi am studiat operele literaturii române şi universale, scrierile cu caracter filozofic, istoric, politic, am urmărit valorile permanente universale, care să dea sens vieţii şi activităţii mele.

În cercul meu restrâns de prieteni şi cunoscuţi, în cercul familial, în rândurile studenţimii, căutam să privesc omul aşa cum este, aşa cum poate să fie, să văd ce trebue şi ce poate realiza el.

Libertate, activitate interioară, fidelitate faţă de neamul meu şi tradiţiile lui. Legile pământului, legile cerului, strămoşii.

Crescut în respectul adevărului şi datoriei, al muncii şi al loialităţii, - practică religioasă.

Filozofia - una din preocupările mele permanente. Mă îndepărta de viaţa practică. În filozofie rămăsei un out sider[1]. Un domeniu în care, fără a studia şi lucra sistematic, m-am străduit să mă informez, să am o privire de ansamblu spre a putea judeca lucruri, oameni, idei, - era un drum deschis pentru o viziune proprie asupra vieţii şi lumii. Este visul oricărui tânăr. A intui calea ce duce la ea şi a avea curajul şi tăria să mergi pe drumul tău spre ţinta aleasă.

Gândirea filozofică mă întoarce spre mine însumi, dă sens ştiinţei. Gândirea filozofică nu este suprapusă sau subordonată ştiinţei ci merg mână în mână.

Cunoaşterea filozofică este diferită de cunoaşterea prin trăire.

Am ales Dreptul să devin avocat. Experienţe adânci ale fiinţei. O orientare pentru conduita mea interioară, pentru formarea mea personală. Dreptul - să servească viaţa. Nu un joc al inteligenţei şi ficţiunii.

Viaţa mea poate fi redusă la schema unor relaţii între medii sociale opuse, între naţiuni divergente, între culturi antagoniste. Posibilitatea de a soluţiona conflictele latente sau declarate rămâne cultura.

Scriitori cu cele mai diverse concepţii de viaţă, artişti ce aparţin unor curente ce se exclud, au un fond comun, care descoperit, poate duce la apropiere între indivizi şi naţiuni.

[1] Străin, persoană din afară care nu este membru al unui cerc, al unei societăţi

In consfătuirile literare si ale Frăţiilor de Cruce căutam: un sens lucrurilor temporale, în trecut şi în prezent, puncte de plecare pentru meditaţie şi pentru activitate.

- adevărul mai ales privind unitatea neamului si a ţării

Eu nu aduc adevărul, eu ascult, întreb, încerc, caut adevărul împreună cu interlocutorul meu.

Adevărul trebue să învingă - optimism - o dragoste pentru existenţa neamului în trecut, sensul istoric al existenţei româneşti.

- apropiere de izvoare
- totul ce e cucerit trebue întregit şi depăşit
- a critica: a desagrega realitatea, a vedea ce lipseşte, ce nu este.

Veşnicia nu poate fi sesizată decât în timp, în istorie. Istoricitatea este unirea dintre temporal şi etern, veşnicul se hotărăşte în măsura temporalului.

- a înţelege că existenţa noastră are un caracter istoric de care trebue să fim conştienţi, - să luăm act de istoricitatea noastră., - a sesiza ce este în noi mai bun, în devenire sau stabil.

Arta şi literatura completare"

*

Evoluţia.

„N-am avut bani şi n-am avut timp să ies din comun. Îmbrăcat modest, muncind mult pentru a-mi câştiga existenţa şi foarte puţin pentru a străluci în şcoală. Străduinţa mea era să ştiu ceva şi să nu pierd clasa. Cu toate acestea am fost mereu printre cei mai buni din clasă.

Sărăcia mă obliga la multe sacrificii. Aveam însă puterea de a mă acomoda şi de a mă face iubit de colegi tocmai pentru faptul că nu eram stăpânit de dorinţa de a-i întrece, de a ocupa un loc important, de seamă. Modestia era dublată şi de o timiditate, născută din străduinţa de a nu supăra pe nimeni, de a fi mereu pe placul altora. Un coleg, care mi-a rămas cel mai bun prieten, a fost singurul care şi-a dat seama că eu nu sunt aşa cum par a fi.

Mă observase mergând pe stradă şi-mi suspecta tăcerile. Mă întreba mereu la ce mă gândesc. Eram aşa de străin de preocupările şi luptele de ordin politic şi social, - deşi a fi ardelean înseamnă a le trăi şi reprezenta oricând şi oriunde. - Mă interesau însă curentele de idei, luptele ideologice. Lumea de la ţară o aveam în mine şi o purtam cu mine. Nici azi nu m-aş putea gândi să mă înstrăinez de ea, dar faţă de lumea oraşului eram neîncrezător. Circumspect, priveam totul cu ochi critic şi neîncredere.

Departe de intrigile şi secretele vieţii politice şi sociale din oraş. - Satul ia în orice împrejurări o atitudine etică, oraşul una amorală. Frumosul pentru sătean e condiţionat de bine, de adevăr, e în concordanţă cu concepţiile lui generale despre lume şi viaţă. Orăşanul are gustul frumosului deformat de modă. Îmbrăcămintea, obiectele, mobila, până şi faţa e împodobită cu ceeace caracterizează moda.

Absenţa patimilor şi a deprinderilor rele, a luptei pentru întâietate, a ambiţiei şi emulaţiei, a setei de putere şi dominare.

Aproape de realităţi, lucrurile imaginare nu mă interesau.

Teoria, strălucirea, succesul, dragostea pentru femei şi pentru bucuriile mărunte ale vieţii de toate zilele nu mă atrăgeau. Entuziasmat pentru ceeace poate şi trebue să fie, căutam să ridic realităţile la nivelul idealului. Realitatea nu trebuia idealizată ci transformată, înălţată. Am avut un ideal personal, un ideal naţional spre care să tind şi conştiinţa a ceeace nu trebuia să fac. De viaţă mă leagă raţiuni spirituale nu fiziologice, materiale sau psihologice.

....

Dresajul educaţiei, rutina vieţii de toate zilele,drumurile bătătorite în ordinea socială, imitaţia în cea spirituală - se ciocneau cu tendinţa de sobrietate şi asceză, cu orientarea conştiinţei mele şi cu atitudinea mea interioară.

De mic copil am fost duşmanul opulenţei şi confortului. N-am cerut niciodată de mâncare şi am fost indiferent faţă de

hainele pe care le îmbrăcam şi de locuinţa în care stam. Economiseam bani, puteri, când era vorba de nevoile trupeşti şi sacrificam odihna şi timpul pentru desăvârşirea mea spirituală. Pentru a fi stăpân pe mine însumi nu trebuia să lupt. Fiinţa mea în orice împrejurare a fost în armonie, în echilibru, fiind deplin sănătos. Excesele le-am făcut numai prin renunţări şi desconsiderare a nevoilor trupeşti pentru a-mi potoli setea de cunoaştere.

Am iubit întotdeauna singurătatea pentrucă îmi da posibilităţi de meditaţie, de trăire religioasă mistică - de viaţă lăuntrică bogată. N-am dispreţuit niciodată lumea. M-am simţit bine în orice mediu social, putându-mă adapta sau izola de el, după placul şi nevoile mele. Am fost prieten în copilărie cu Germanii, Ungurii, Evreii, ţiganii din sat şi m-am simţit bine mai târziu în comunitatea satului şi a oraşului, a Capitalei, în cadrul societăţilor literare, sportive, religioase. Am avut o mare putere de integrare. Cu rădăcini adânci în lumea satului pe care-l port în mine pretutindeni şi care mă împiedică să fiu un desrădăcinat şi un inadaptabil, particip la viaţa altora fără a renunţa la libertatea şi viaţa mea. Am pierdut mult timp şi multă energie pentru alţii. M-am dăruit cu prea multă uşurinţă. Consecinţele acestei dăruiri fără limite şi control au fost catastrofale, dar n-au reuşit să facă din mine un ratat şi nici un revoltat. Nici măcar o fiinţă singulară.

Din copilărie am fost înclinat spre lecturi cu caracter filozofic. Eroii dramelor, romanelor, nu mi-au stârnit nici-un interes. Nu mi-am ales niciodată pe vreunul pe care să-l urmez. Mi-am păstrat libertatea. Nu mi-am dorit un model creat de imaginaţie. Fantasticul şi iluzia erau departe de viaţa de toate zilele pe care de două mii de ani au trăit-o străbunii mei. În momentele mele de reverie am fost stăpânit de dorinţi realizabile.

Majoritatea visurilor, anticipărilor mele s-au întâmplat, fie că au fost bune sau rele.

Petrecându-mi mult timp printre prieteni, cunoscuţi, din plăcerea de a fi în mijlocul lor sau din nevoia de a-mi câştiga

existenţa, nu m-am îndepărtat niciodată de lumea mea lăuntrică, nu m-am înstrăinat de mine. M-am înregimentat în coloanele acestei lumi mai puţin pretenţioase, mai modeste.Prezenţa mea acolo nu mi-a cauzat nici-o nemulţumire sufletească. Participam efectiv la viaţa acestei lumi. Nu eram indiferent, ostil nevoilor şi stilului ei de existenţă. Comunicam cu ea real şi mă simţeam stimulat de aspiraţiile ei. Mereu natural, firesc, fără pretenţii, distanţă, mască, deschis, eram sociabil, dar nu încetam să fiu un solitar şi un contemplativ. Mă adaptam dar nu eram de acord cu aşezarea socială existentă.

Prin anul 1932 frecventam două cercuri care se afişau a fi literare, în realitate aveau un caracter social. Unul era marxist – comunist, format din Români, altul era marxist - sionist format din Evrei - condus de un coleg de clasă. Mai târziu aveam să cunosc un al treilea cerc care era condus de un Ungur şi era considerat nucleul comunist din oraş. Mă simţeam legat de aceste cercuri prin revendicările lor sociale, prin opoziţia pe care o făceau partidelor politice şi prin dorinţa lor de schimbare. În cercurile acestea se purtau discuţii, se ţineau conferinţe, se făcea o propagandă abilă, camuflată, se trăia în afara lumii mondene şi a vieţii publice.

Voiam ca viaţa şi societatea omenească să fie organizate altfel. Nu eram de acord cu ceeace impunea opinia publică. Mă doream un sol al altor orizonturi, un misionar cultural. Frecventam în timpul vacanţelor casa de rugăciuni a pocăiţilor din sat care primea cu regularitate revista „Farul mântuirii". Eram alături de ei pentrucă se împotriveau aproximărilor vieţii creştinilor. Eram într-un permanent conflict interior cu aşezarea existentă. Pe toate planurile. Conflictul era alimentat de lecturile revistei „Journal de Moscou", ale literaturii moderne sovietice şi ale literaturii de avangardă dela „Unu". Eram apropiat de latura ideologică a acestor curente, dar nu eram de acord cu aspectul practic. Pentru mine reprezentau curente de înnoire - care nu puteau fi acceptate fără rezerve. Eu voiam să-mi păstrez

libertatea de gândire şi atitudine. Mai ales că având o confruntare mai serioasă cu profesorul de Religie I. Bucur pe temele pocăiţilor, a trebuit să recunosc că aceştia nu aveau dreptate şi că ei nu erau în slujba unei cauze nobile ci a unor interese, fiind susţinuţi de cei care urmăreau destrămarea Bisericii creştine. Părăsindu-i pe pocăiţi nu am părăsit pe H. Ford despre care m-am documentat în aceeaşi perioadă. America pentru mine - la ora aceea - se reducea la câteva lucruri: mulţimea sectelor religioase, libertatea şi constructivismul regimului prezidenţial, ocrotirea şi propăşirea Românilor plecaţi în America şi H. Ford.

O înnoire era necesară. Aceasta era condiţionată de o ruptură adâncă de lumea de idei şi de felul de a trăi al societăţii contemporane. Ardelenii intraţi în viaţa publică nu mai erau cei de dinainte de război nici în viaţa particulară. Au fost incapabili de a continua generaţiile de ardeleni ce i-au precedat. Toţi oamenii politici nu puteau desăvârşi unirea geografică şi etnică cu cea culturală, religioasă, sufletească. Unirea avea şi aspecte sociale ce erau ignorate. În cadrul aceloraşi granițe, poporul român era o colectivitate, dar nu ajunsese o comunitate de destin şi de aspiraţii. Acesta este punctul de vedere al nemulţumirilor, inadaptabilităţii, revoltei, orientării noi şi ideologiei mele.

Toată lumea îşi căuta un loc al său - cât mai bun, mai comod şi mai rentabil în noua Românie. Nimeni nu mai nutrea gânduri dincolo de persoana şi interesele sale şi ale familiei sale. Limitau totul la ei şi la clipa de faţă, fără nici-un gînd sau efort de depăşire. Caracteristica generală a politicienilor era opacitatea faţă de realităţi şi viitor. În felul acesta au început să apară conflicte între generaţii şi clase sociale. Eu simţeam nevoia a ceva care să-mi fie transcendent. Citind „Pelerinul absolutului"al lui Léon Bloy, simţeam că a mă mărgini la mine însumi înseamnă a fi în contradicţie cu generaţia mea, cu setea de absolut a ei şi a neamului, cu porunca ceasului aceluia. Pretutindeni se aştepta o lume nouă. Un fenomen de efervescenţă revoluţionară pusese stăpânire pe tineret. În licee, în universităţi, în viaţă. O lume mai

bună nu era cu putinţă însă în afara patriei şi a neamului. Generaţiile ce făcură Unirea ajunseseră la limita puterilor lor. Criza din 1929 avea repercusiuni îndepărtate pe toate planurile. La noi s-a accentuat criza sufletească. Mă găseam la un moment în care trebuia să aleg - Ce trebuia să fac în viaţă? Care era chemarea, vocaţia mea? Ce eram şi ce puteam eu şi numai eu? Pe ce drum trebuia să apuc?

Singurul drum care ducea la înplinirea ţelului final al neamului: Mântuirea, era acela al marilor înaintaşi Români în care se integrase Mişcarea legionară de sub conducerea lui Corneliu Zelea Codreanu - omul providenţial, trimis de Dumnezeu pentru împlinirea acestei misiuni. Acesta era şi drumul meu.

Începând din clasa a III-a de liceu mă pregăteam paralel pentru trei cariere: făceam practică la farmacia din sat, la cele câteva instituţii (primărie, notariat, poştă, şcoală) şi trăiam o viaţă religioasă care mă apropia de teologie. Aceasta era şi dorinţa mamei. Cea mai potrivită cu posibilităţile noastre.

Societatea contemporană nu-ţi dă posibilitatea de a te valorifica pe tine. Consideră cunoştinţele străine de sfera de activitate - dăunătoare. O miopie a tuturor timpurilor!

Misiunea mea în lume?

Mi-o voi descoperi după ce voi vedea tot ce am făcut până acum. Să gândesc? Să contemplu? Să scriu? Să acţionez? Să meditez asupra existenţei? Pentru mine, pentru alţii?

Ce am făcut pentru mine şi ce pentru alţii?

Ce voi face?

O dorinţă permanentă de evadare spre transcendent, de trăire în lumea spirituală, de rupere cu ordinea telurică, cu trăire extatică, fără a intra în conflict cu viaţa normală. Lumea din jur nu mă plictiseşte şi nu-mi inspiră teamă. În ea însă nu-mi pot pune nici-o nădejde. Nu mi-e frică de oameni şi am încredere în Dumnezeu, în fiinţa supranaturală ce generează universul.

Nu m-am gândit niciodată să devin un erou şi chiar nici un altul. Mă mulţumeam să fiu ceeace sunt şi puteam deveni eu. Din cauza aceasta n-am suferit în intimitatea mea. În cele mai grele momente ale vieţii, în sufletul meu nu era o discrepanţă între aspiraţiile mele şi realităţi. Realităţile, oricât de crude, le acceptam şi le suportam cu resemnare. Moment de moment şi împrejurare de împrejurare, viaţa am trăit-o cu intensitate, sincer. Să mă bucur de ea. La un moment dat eram fericit că zăream printre jaluzele o sclipire de stea, un petec de cer sau o fărâmă de nor, sau la 400 m în adâncuri eram fericit întâlnind strălucirea unui cristal la lumina lămpii de carbid în întunericul nesfârşit al minei. Şi dacă nu-mi puteam îndrepta ochiul în afară, mă orientam spre trecutul meu. O idee, o amintire a unei întâmplări sau a unui sentiment. Mă apropiau de veşnicie. Cred că n-am cunoscut niciodată disperarea şi resemnarea. În faţa primejdiei sau a împlinirii unei dorinţe, atitudinea mea era aceeaşi. Contrastele erau atât de numeroase încât formau o suprafaţă armonică. Viteza era aşa de mare încât nu le urmăream niciodată pe fiecare în parte. Nu m-am prins în vria loviturilor şi a svonurilor. Aplicam, la început conştient şi apoi fără să-mi dau seama stoicismul glossei lui M. Eminescu şi al aceleia a lui Blaga, pe care le cunoşteam vers cu vers. Nu mă gândeam niciodată la ceeace am pierdut şi nici la ceeace aş fi putut face şi nu mă îngrozeam la ideea că suferinţa s-ar putea prelungi până la sfârşitul vieţii. Unii oameni îndobitociţi sau sălbăticiţi lăsau să se manifeste fiara din ei, fiindcă renunţaseră la ostrovul de eternitate din fiinţa lor. Nu aveau suflu. Vedeau lucrurile petrecându-se în bine sau în rău pe spaţiul unei clipe. Robi ai veştilor tendenţioase sau ai speranţelor lor fără temei - se prăbuşeau, se înălţau, lăsându-se pradă unei viziuni sumbre sau unor iluzii deşarte - consumându-se neîncetat şi fără rost. Împodobindu-se voit cu nenumărate fapte condamnabile din punct de vedere moral, spre a-şi ascunde adevărata lor viaţă, unii sfârşeau prin a trăi imaginar o epopee a maximului de rău posibil. Prin poveştile lor, prin

spionarea necurmată a semenului său şi prin vinderea lui pentru un blid de ciorbă, intenţionat sau nu, ei făceau breşe adânci în inimile celor ce-i înconjurau. Aceste fisuri permiteau să se strecoare în suflete nemulţumirea şi teama de moarte. Din dorinţa de a supravieţui erau capabili de orice crimă. Atâţia schilozi, infirmi, morţi stau mărturie de ce este capabil omul când devine bestie. Aventurile galante retrăite prin povestiri de către unii, dădeau naştere la dorinţe noi, regrete, suferinţe. Cei ce au reuşit să se ridice până la adevărata dragoste realizată în mijlocul căminului şi al familiei şi au acordat vieţii rostul ei, au scăpat de această suferinţă. Plecarea sau sosirea unora, repetarea la infinit a aceluiaş program, perspectiva aceloraşi sancţiuni sau torturi, visele şi interpretarea lor, răstălmăcirea veştilor, gesturilor, dispoziţiilor personalului de supraveghere - făcea uneori ca viaţa să devină imposibilă în comun. Momentele de rugă, de reculegere, de meditaţie, de extaz, de interiorizare erau singurele care permiteau detaşarea de mediul ambiant. Singur fiind în celula izolată dela beci sau dintr-o aripă a clădirii, simţeai aevea o prezenţă pe care n-o puteai controla, dar care te înălţa deasupra momentului şi a condiţiilor.

Pot să spun că am supravieţuit datorită puterii de interiorizare, puterii de desprindere din contingent, aspiraţiilor permanente spre mai bine, mai frumos, spre infinit.

Oricât de grele au fost condiţiile de trai, n-au putut să mă înspăimânte şi să mă umilească. Aveam permanent viu stropul de veşnicie. Clipele n-au avut niciodată ponderea eternităţii şi îmbunătăţirea condiţiilor de existenţă n-a făcut parte din fericirea mea. Prin această putere de desprindere din mărginit, de detaşare din imediat, de depăşire a trecătorului şi de ancorare în infinit - eu am fost întotdeauna liber. Şi libertatea aceasta între gratii, în adâncul minei, în beciurile temniţei, a fost fericirea mea căreia îi datorez viaţa.

Tendinţa spre infinit mi-a condiţionat efortul desăvârşirii mele. Prin străduinţa mea de a fi mai bun, mai instruit, am fost

liber în şcoală, în armată, în pribegie, în închisoare, în munca voluntară sau forţată. După o perioadă îndelungată de înfometare, am fost în stare să renunţ la alimentele cu cea mai mare valoare nutritivă: carne, slănină. M-am limitat întotdeauna la posibilităţile mele, numai pentru a nu mă angaja, a nu fi obligat, a nu fi tributar nimănui. A fi liber înseamnă a fi capabil de sacrificii. Această tărie m-a ajutat.

Puterea de sacrificiu îmi dădea o libertate exterioară şi o independenţă interioară. În intimitatea mea acceptam cu foarte mare greutate părerile altora, dar admiteam că oricine poate avea o idee deosebită de a mea. De aici rezerva, reţinerea, circumspecţiunea în exprimarea convingerilor mele. Trebuia să folosească la ceva. Nu vorbeam niciodată de dragul de a vorbi sau pentruca să treacă vremea. Preferam tăcerea. Poate părea ciudat, întotdeauna cineva avea ascendent asupra mea. Trăiam în sfera de influenţă a cuiva. Mama, apropiaţii familiei, unii dintre învăţători, profesori, îndrumători, au avut autoritate asupra mea. De aceea de mic copil am fost ,ucenic în ,ale meseriilor pe care le-am practicat, la învăţătură şi în profesiunile pe care le-am exercitat. Deprinderile mi le însuşeam cu ajutorul exemplului altora. Orice operaţie făcută, văzută odată, puteam s-o fac ulterior cu măestrie. Nu tot aşa s-au petrecut lucrurile cu ideile, cu concepţiile, cu ideologiile. Pe acestea le-am primit cu spirit critic şi nu în întregime. E un domeniu unde datorez foarte puţin altora. Adică unuia sau altuia. Tuturor celor pe care i-am cunoscut, i-am ascultat, i-am citit, i-am urmat, da. Totuşi legătura de smerită ascultare n-am rupt-o niciodată faţă de Mama şi cineva din familie, faţă de un profesor din liceu, faţă de un profesor din universitate şi faţă de trei îndrumători în viaţă[1].

[1] *Probabil e vorba de "bătrânul" Sălăgean tatăl care l-a crescut, profesorul de Română din liceu D. Mărtinaş, profesorul Nae Ionescu şi: Căpitanul, Moţa, Banea.(N.n)*

Dintre scriitori mi-au plăcut cei care au fost revendicaţi şi detestaţi de toată lumea. Ca de exemplu Ch. Péguy, Carlyle, Ruskin, Emerson.

Péguy era revendicat de naţionalişti şi de socialişti deopotrivă, de adepţii ordinei şi de cei ai anarhiei, eretic, revoltat împotriva autorităţilor consacrate, dar soldat disciplinat al adevărului.

De la naştere până azi am umblat mereu pe un singur drum: cel al neamului românesc. Pe el m-am întâlnit cu cercuri literare, artistice, cu grupări de elevi şi de studenţi, cu Mişcarea legionară. Am făcut parte din ele. Am militat pentru ideologia lor. Dar numai atât cât şi-au păstrat puritatea şi înălţimea de gândire şi de trăire. Cât timp problemele se puneau şi se rezolvau pe plan spiritual. Prăbuşirea a provocat nu numai durere morală, dar şi o suferinţă fizică.

N-am părăsit niciodată lumea în care m-am născut. N-am dispreţuit şi n-am căutat să distrug nimic din ce era specific celeilalte lumi: burghezie sau aristocraţie, muncitori sau intelectuali. Am înlăturat din fiecare elementele negative. Cu Şt. Zeletin, neajunsurile burgheziei, cu N. Ionescu, slăbiciunile partidelor politice, cu socialiştii, nedreptăţile aristocraţiei şi exploatarea bogătaşilor. Am căutat să nu depăşesc anumite limite. La un moment dat mai binele îi e binelui mai rău. Răsturnările revoluţionare pot duce la despotismul masselor sau al minorităţilor conştiente. Conflictul persoanei, cu grupul social, cu societatea şi opinia publică reîncepe în cadrul aceleiaşi societăţi restructurate. Puneam mereu faţă în faţă individualismul şi totalitarismul. A accepta o ideologie înseamnă a renunţa la tine, la libertatea, la independenţa ta de gândire şi de acţiune, la calea ta de realizare şi creaţie şi a apuca pe un drum străin. Organizarea lipsită de libertatea persoanei duce la sclavie şi teroare

Libertatea este dinamică, există un destin al ei. Este înţeleasă în sens de posibilitate de alegere, de mişcare, de

discriminare, criteriu de răspundere şi pedepsire. Omul are puterea de a face binele şi răul. Deşi am fost umilit şi batjocorit ani de zile, înfometat şi bătut luni de zile, totuşi n-am ajuns să aplic altora regimul ce mi se aplica mie. N-am rostit un cuvânt greu faţă de nimeni, n-am ridicat mâna asupra nimănui, n-am impietat libertatea celor din jur. Nu le-am sporit greul existenţei.

Dacă acceptăm teza lui Berdiaev care susţine că adevărul este în acelaşi timp cale şi viaţă, cucerire spirituală, înţelegem de ce unii, care slujiră cu abnegaţie o credinţă, când li s-a impus o altă atitudine, au trecut la diabolism. Limitarea de ieri în bine s-a aplicat cu aceeaşi rigoare în rău - Coruptio optimi pessima - (coruptia celor mai buni e cea mai rea). - Dogma soldatului de ieri a ajuns ortodoxismul ienicerului de azi.

O noţiune care a circulat în cele mai opuse grupe sociale, şi cu cele mai contradictorii sensuri a fost aceea a comunităţii. Comunitatea în sens legionar bazată pe o disciplină interioară.

Încadrarea mea în ea s-a făcut pe bază de verificări şi convingeri, nu pe o înregimentare din afară.

Libertatea nu trebue înţeleasă în sens de individualism, de egocentrism, de izolare, ci de integrare a omului în societate şi univers.

Am fost un nemulţumit întotdeauna: de mine însumi, de alţii. Niciodată un revoltat. Nedreptăţile, încălcarea libertăţii şi a demnităţii m-au dus la o atitudine protestatară ce m-a apropiat de toţi cei nemulţumiţi. Starea aceasta n-are în ea nimic destructiv, degradant.

Berdiaev spune că a simpatizat cu toţi marii revoltaţi ai istoriei… Dar această revoltă nu se poate accepta decât în numele unei valori supreme, a spiritului, a lui Dumnezeu. Creştinismul exclude ideea revoltei. Cere ascultare şi supunere. Dar a fi creştin nu înseamnă a fi sclav. Revolta spiritului şi a persoanei, nu a cărnii şi a colectivului.

Revolta implică pasiunea pentru libertate. Şi în acest sens toţi ardelenii asupriţi au fost nişte revoltaţi. De aici răscoale, răzmeriţe, revolte, revoluţii.

Libertatea provoacă suferinţă, tragicul existenţei. Conflictul dintre libertate şi milă - participare la suferinţele altora.

Atât e de greu să înţelegi suferinţa; atrocităţile, proporţiile şi durata lor atât de îndelungată. E surprinzător cum în 15 ani de temniţă crudă n-am fost niciodată cuprins de sentimentul de revoltă împotriva lui Dumnezeu. Unde era cel drept, cel veşnic, cel atotputernic? Unde era cumpăna dreptăţii? Să te mângâi mereu cu exemplul suferinţei lui Iisus. Când avea să se sfârşească tolerarea răului de neînchipuit? Pentru ce şi până când atâtea încercări, atâta purificare?

N-am intrat niciodată în procesul lăuntric al acuzării actelor lui Dumnezeu sau al motivării lor. Fără să fiu fatalist sau determinist, eram împăcat cu soarta. Împăcat ca şi cu lucrurile care sunt aşa cum sunt şi nu pot să fie în acelaşi timp altfel. Împăcat şi cu oamenii. Nu-i judecam, nu ca să nu fiu judecat, ci din înţelegere pentru acel „omenesc" ce ne caracterizează pe toţi şi care înseamnă sublimul creaţiei şi abisul neputinţei. Cel ce poate mai mult, poate şi mai puţin. Cel ce poate mai puţin, va putea şi mai puţin. Un adevăr banal dar care, în situaţii grele şi în mijlocul unor oameni răi, te ajută să înţelegi şi să ierţi. Să uiţi chiar! Să alungi gândul răzbunării!

Umilit, schingiuit, bătut, copleşit de dureri, cu trupul acoperit de răni, n-am fost capabil să-mi dau consimţământul să fie judecaţi şi pedepsiţi cei ce m-au torturat. O meritau şi pentru nevoia de a mi se face dreptate, de a alunga şirul de insulte şi de calomnii cu care continuau să mă lovească. Mi se părea îngrozitor să fie pedepsiţi, în închisoare fiind, pentru fapte săvârşite în închisoare, deşi eram convins că n-o făceau sub stare de necesitate. Am răbdat dar n-am putut înţelege niciodată cruzimea lor si nici nu mi-o pot explica. Am făcut-o dintr-un sentiment de milă, sau poate, mai degrabă, de ruşine. Împietrit şi

ruşinat am refuzat să dau declaraţii împotriva lor. Mă gândeam cine sunt şi ce reprezintă, deşi ei uitaseră de mult şi nu meritau iertarea nimănui.

Aveam milă pentru toţi cei în suferinţă. Speram că se va sfârşi într-o zi. Dar nu aşa cum o aşteptau ceilalţi. Bucuriile mele fuseseră neînsemnate pe când eram liber, nu căutam altele închis fiind. Mă consideram nevinovat si eram încredinţat că sufăr pentru o cauză superioară sferei mele de scopuri şi interese în viaţă. Înclinat de mic copil pentru ascetism si practicând exerciţii spirituale şi întreaga gamă de exerciţii fizice pentru stăpânirea şi desăvârşirea de sine, nu eram sensibil la rigorile regimului. Mulţumit mereu de ceeace aveam, nu sufeream pentru ceeace nu aveam sau pentru ce are să se întâmple. - „Ajunge zilei necazul ei"! „Mă mulţumesc cu mai puţin. Aleg locul cel mai de jos" - erau aplicate după Thomas de Kempis - Imitatio Christi. Adesea mă gîndeam la cei ce se retrag din viaţă şi din lume.

Şi eu dorisem să mă smulg din dragostea omenească, să mă rup din bucuriile pământeşti, să stau pregătit de moarte.[1] (din Jurământul Moţa-Marin)

---

[1] JURĂMÂNTUL DEPUS DE LEGIONARI la12 februarie 1937 în faţa sicrielor lui Ioan Moţa si Vasile Marin căzuţi la 13 Ianuarie 1937 la Majadahonda, în apărarea Crucii împotriva atacurilor comuniste din timpul războiului civil din Spania însângerată

Moţa şi Marin

Jur în faţa lui Dumnezeu,
În faţa jertfei voastre sfinte pentru Hristos şi Legiune,
Să rup din mine bucuriile pământeşti,
Să mă smulg din dragostea omenească.
Şi pentru învierea neamului meu,
În orice clipă,
Să stau gata de moarte.
Jur!

Voturile călugăreşti al ascultării, al supunerii necondiţionate, al sărăciei, al castităţii, îmi erau familiare. Doream şi eu să fiu membru al unei elite spirituale care să lupte pentru ridicarea neamului. În aceste renunţări succesive trăisem în adolescenţă şi în primii ani de tinereţe. Acum nu aveam nici un motiv şi nici o putere de a-mi căuta fericirea în altă parte. Era o atitudine plină de riscuri şi greutăţi. N-avea nimic comod, uşor în ea.

Vedeam în această acţiune o luptă pentru om. Pentru demnitatea, libertatea şi calitatea lui. Scrisesem odinioară o însemnare „Cuceriri în om " şi cineva care mă cunoaşte de două decenii spunea că am rămas acelaşi.

Ridicat din sânul ţărănimii ardelene, cunoscând de mic greutăţile vieţii, n-am preţuit niciodată pe cei ce trăiesc în huzur şi îmbuibare, pe cei ce deţin locuri şi puteri pe care nu le merită. De aceea ori de câte ori regimurile politice şi orânduirile sociale s'au schimbat, eu am rămas tot între oropsiţii sorţii. Umilit, lovit, persecutat. În libertate ca şi în închisoare.

Prin limbă şi comportament am fost Românul de pretutindeni. Când muntean, când moldovean, când bănăţean sau bucovinean. Structural am rămas ardelean: legat de pământul şi istoria Transilvaniei, iubind dreptatea şi libertatea, gata să mă sacrific oricând pentru ele, acceptând cu bărbăţie riscurile şi suferinţa. Nedespărţit de credinţă şi învăţătură, luptând necurmat pentru a-şi spori puterile spirituale şi de a săvârşi acte şi acţiuni de valoare deosebită, intelectualul ardelean a învăţat carte, pentru a fi pe plan cultural la nivelul oricărui învăţat din orice ţară, pentru a putea apăra drepturile şi existenţa neamului românesc pe pământul său. Învăţătura nu o folosesc însă numai în acest scop de afirmare pe plan internaţional, ci şi pentru a-şi ajuta fraţii rămaşi în întuneric la plug, la seceră şi la coasă, robi ai pământului şi boerilor, pentru a le apăra patrimoniul lor sufletesc şi a le spori bogăţiile spirituale. Orice intelectual ardelean se

simte solidar cu cei rămaşi în sat şi răspunzător pentru nivelul lor de gândire şi de trai, pentru soarta lor.

În Ardeal „politica" era sinonimul luptei pentru existenţă şi afirmare naţională, pentru unitatea tuturor Românilor. O noţiune cunoscută de copii, tineri şi bătrâni, de analfabeţi şi intelectuali, din neam în neam, din generaţie în generaţie.

Democraţie (libertate) şi conservatorism (tradiţie). Românii din Ardeal nu cunoşteau partidele politice, dar erau subordonaţi Partidului Naţional Român. Nu se ţineau discursuri, dar istoria neamului era cunoscută de toată lumea.

-Să se ajungă la ţintă: eliberarea Ardealului şi Unirea. Pentru atingerea acestui scop nici o jertfă nu era prea mare.

-După 1918 totul trebuia înlocuit în: administraţia de stat, în şcoli, construcţii, numele străzilor.

-Regimurile politice ce se schimbau necontenit nu se îngrijeau prea mult de rezolvarea problemelor Ardealului după Unire.

Atitudinea mea a fost totuşi apolitică şi doar în momentul ce mi se părea hotărâtor, când grijile pentru viitorul Ţării şi al Neamului erau nenumărate iar primejdiile sporite, - inconştienţa politicienilor fără margini, venalitatea şi afacerismul Regelui - scandalos, - atunci, între îndatoririle mele spirituale faţă de cei din mijlocul cărora am plecat, faţă de pământul râvnit, am cuprins şi îndatorirea de a lua o poziţie politică în problemele naţionale. Un moment în care ideea era slujită în libertate şi integralitate de partidele politice.

Totul ce părea definitiv cucerit prin războiul din 1914-1918 acum era ameninţat: unitatea geografică, unitatea naţională şi viitorul României.

Mi-am dat seama că mă găsesc în faţa unui proces de desagregare şi că ne pândeşte o catastrofă. Transformările se petreceau într-un ritm rapid.

Partidele politice nu erau conştiente de dimensiunea responsabilităţii istorice. Nu trăiau ideea şi gândirea naţională - Eminescu, Alecsandri, Coşbuc, Goga. Fără preocupare şi putere în poziţia Ţării între Ruşi - Germani şi Apuseni.

Datoria şi şansa noastră: să ne salvăm ca Ţară şi Neam.

Era necesară o politică orientată pe dimensiunile necesităţilor istorice ale momentului, de stăpânire şi limitare. Colectivitate naţională.

Trebuia să vină cineva care să gândească, să vorbească, să câştige şi să păstreze încrederea totală în interior şi a lumii din afară, care să acţioneze ca reprezentant al întregului neam. Care să aibă dorinţa şi puterea de a realiza fiinţa spirituală - morală a individului şi a întregii naţiuni.

O astfel de poziţie era însă potrivnică dictaturii regale şi inconştienţei partidelor politice.

Ocupaţia maghiară a voit să ne distrugă fiinţa naţională şi n-a reuşit. O altă ocupaţie nu ne va putea face să încetăm a exista ca Români.

- O vegetare a celor ce au supravieţuit războiului, fără simţ şi responsabilitate politică, fără simţul comunităţii.

- Înmulţirea partidelor politice, compromiterea personalităţii vieţii noastre politice şi culturale.

- Politică se poate face numai în libertate, ori dictatura regală sufoca viaţa politică.

- Un regim în care individul nu mai are nici o însemnătate şi putere.

- Politica presupune o acţiune de convingere a altuia, prin aducerea unei conştiinţe cetăţeneşti în lupta liberă a spiritului.

- Naturalul: limbă, patrie, origine, moştenire spirituală; - nu forţă ca atare, ci forţă în serviciul ideii de datorie politică – morală. Mesianism şi imperialism românesc cum au văzut înaintaşii. În loc de acestea însă „mii de asasinate politice şi de oameni cu sănătatea zdruncinată în lagăre şi închisori".

Generațiile de intelectuali, massele populare de dinainte de 1900 ne-au pregătit România Mare și au realizat cel mai mare deziderat românesc. Care este viitorul pe care-l pregătesc oamenii de azi generațiilor de mâine ?

În timp ce toți vecinii râvnesc părți din țara noastră, noi cultivăm internaționalismul nebulos al dușmanilor noștri.

Creștinismul care a servit de fundament vieții individuale și naționale înainte de Unirea din 1918 este pe punctul de a fi îndepărtat. Asistăm la o înlăturare a principiilor de viață creștină și la o răsturnare a valorilor creștine. Din dorința de a se bucura de privilegiile situației pe care o dețin și de a-și satisface plăcerile pământești, uită de ei înșiși și-și terorizează semenii.

Dorința de trai ieftin și bun, fără muncă, de putere, de conducere, de bogăție, duc la neascultare față de ierarhia bisericească, la dezintegrarea din lumea creștină.

Nu m-am împăcat niciodată cu conceptul de pedeapsă veșnică, după cum nu mă pot împăca cu ideea că omul poate să-l condamne la moarte pe semenul său. Și totuși pentru omor societatea cere moartea. E o măsură profilactică.

N-am trăit niciodată o viață în fărădelegi și totuși am fost scos în afara legii prin duritatea pedepsei ce mi s-a aplicat pentru simplul motiv că m-am înscris pe linia intelectualilor ardeleni.

În copilărie aveam <u>încredere în toți</u> și în toate. Cu timpul, convingându-mă de relativitatea sincerității oamenilor, am ajuns să mă îndoesc de toate, fără să fiu sceptic. Oricine trebue să-și cucerească încrederea pe care dorește să i-o acord. La afirmațiile nedovedite ale altora nu răspund, îndoelile mele nu le mărturisesc și tăcerea este totdeauna pentru mine un răspuns. Sunt indiferent față de părerile altora. Nu răspund la atacuri, calomnii și insulte.

Mă străduesc să mă depășesc pe mine însumi, atât în efortul de cunoaștere cât și în trăire. Un obiectiv odată atins sunt nemulțumit de el. Alerg după altul. Sunt în continuă mișcare, devenire. Asemenea vieții.

Adevărurile de credință le-am moștenit, le-am primit de la mama. N-am ajuns la ele pe cale de meditație religioasă sau filozofică. În clasa VI-VII de liceu - o perioadă în care mă ocupam de toate religiile,- nu căutam să neg existența lui Dumnezeu pe cale rațională, dar puneam întrebări în legătură cu existența lui Dumnezeu și cu atributele divinității. Credeam la fel cu țăranii, prin intermediul tradițiilor milenare bazate deopotrivă pe gând și trăire, pe credință și convingere. Țăranul muncește și trăiește ancorându-și speranțele în cer și viitor - simboluri ale necunoscutului.

<u>Sensul vieții</u>

Preocuparea permanentă: a atinge plenitudinea, un dor pentru desăvârșire.Porunci creatoare: voința

Nici un moment de descurajare.

O evoluție spirituală firească:

- M-am născut: român, transilvănean de pe Câmpie, țăran, greco-catolic.(am aflat de existența ortodoxiei, a catolicismului, a altor confesiuni, a sectanților, în liceu. În anul I al studenției mele am intrat pentru prima oară în biserica ortodoxă, dintr-o eroare- , erau vecine. Nici o deosebire de rit)

- Sunt lucruri ce nu s-au pus niciodată în discuție, - la care am ajuns prin naștere, pe care nu le-am criticat, nu le-am abandonat.

- Sunt izvoare: ce mi-au alimentat viața lăuntrică, ce mi-au dat sens vieții, ce m-au încadrat în univers, ce m-au legat de veșnicie. Nici în adolescență n-am încercat vreo zguduire Rațiunea mea de a fi a fost mereu aceea a strămoșilor mei

- Am suferit mereu o transformare în adânc, dar niciodată o metamorfoză, o schimbare la față.

- O creștere- o desăvârșire - dar nu o revoluție.

- O continuitate: credința mea religioasă, adevărul, rostul vieții - au fost și au rămas acelea ale țăranului ardelean de pe Câmpie.

-Cercetările mele, încercările de cunoaştere şi aprofundare a curentelor filozofice şi a religiilor nu mi-au schimbat convingerile şi atitudinile, nu m-au influenţat. M-au definit prin ceea ce eram, nu prin ceea ce am cucerit eu. Învaţătura şi experienţa m-au ajutat să înţeleg ce sunt, mi-au descoperit realitatea fiinţei mele.

În perioada în care am frecventat cercurile sectanţilor din sat, atunci când am asistat la serviciul religios protestant sau ortodox - atunci când am avut legătură cu partidele politice sau cu cercurile socialiste sau comuniste, concepţia mea fundamentală despre lume şi viaţă nu s-a schimbat. S-a definit, s-a îmbogăţit, s-au deschis alte orizonturi şi alte perspective, dar fondul înnăscut a rămas acelaşi. Confesionalismul a cedat credinţei religioase. Sectarismul de partid, - idealismului. Materialismul vieţii cotidiene, spiritualismului. Nu m-au preocupat discriminările - dogmatice, teologice, bisericeşti, filozofice, - nici doctrinele şi ura sau intransigenţele partidelor politice, ci problemele fundamentale de gândire şi de viaţă: adevărul şi minciuna, sensul vieţii acesteia şi al celei de dincolo, destinul omului de rând şi al creatorului, suferinţa eroilor şi prăbuşirile masselor.

La adevăr am căutat să ajung singur, pe căi şi cu mijloace proprii. Nu mi-am însuşit niciodată ideile şi convingerile altora. Dacă mi-am sacrificat viaţa pentru o ideologie, se datoreşte faptului că ea coincidea sensului pe care i l-am dat eu vieţii mele. E ceva ce mă depăşea şi prin efortul meu de permanentă purificare, mă apropiam de un ideal ce ne era comun. Şi pentru atingerea idealului eram capabil de renunţări, de suferinţă. „Aforismul este un microcosmos reflectând macrocosmosul, totul fiind cuprins în el".

Evoluţia mea spirituală nu s-a făcut totuşi, după un plan, pe etape, cu obiective precise şi nici pe bază de intuiţii, crize şi iluminări, revelaţii. Am cunoscut în clasele III şi IV stări de extaz, stări inconştiente.

O cultură livrescă verificată, confruntată cu realităţile vieţii individuale şi colective: intuiţii bazate pe trăire, reacţiuni faţă de lecturi, înţelegerea cărţilor pe bază de experienţă, a înţelege prin ceeace cunoşti, prin ceeace eşti, prin lumea închisă în tine, prin destinul tău, - mai mult un mistic decât un om religios, - asceza - o cale mistică practicată sub influenţa lecturii vieţii sfinţilor.

- În perioada „Scânteierilor" şi mai înainte a „Răsăritului": lectura literaturii ruse - moderne şi clasice şi comentarii: Tolstoi, Dostoevski, - religioase şi filozofice: Berdiaev, Bulgakov, Soloviev, Chestov, Lupakin, - a literaturii engleze: Dickens, Carlye, Emerson; - Plutarh

- eroul - eroismul - climatul lui - eroul gânditor, literat, om de ştiinţă, mai puţin omul de stat, războinicul, cuceritorul.

Preferinţe: Profeţii ,Cartea lui Iov, Cântarea Cântărilor, Noul Testament - Pavel - Iacob

- tragicii greci, Aristofan
- Cervantes, Shakespeare, Goethe, Byron, Dickens, Al. Dumas, Ibsen, Baudelaire, Lermontov, Puşkin, Cicero.

Dintre filozofi preferam pe: prof. Nae Ionescu şi prof. I. Petrovici, Heidegger şi Jaspers, Sf. Augustin, Pascal, Kirkegaard, Nietzsche,

Berdiaev - filozofia existenţialistă, a nu aparţine unei şcoli, omul e un scop în sine şi nu trebue să ajungă un instrument, Berdiaev nu desparte viaţa de filozofie; filozofia e impregnată de contradicţiile vieţii, filozofia este o luptă.

Cunoaşterea filozofică nu trebue separată de experienţa spirituală integrală a omului, de credinţa sa religioasă, de contemplaţia sa mistică. El vorbeşte despre o revoltă a spiritului şi nu a materiei, societăţii, civilizaţiei.

Vocaţia mea a fost de om de ştiinţă. Aş fi dorit o carieră universitară, ca să păstrez contactul cu gândirea vie prin cărţi şi cu viaţa prin tineret. Pe de altă parte, pentrucă modestul salar

mi-ar fi permis să muncesc într-o direcție fără condiții limitate, control inutil, liber și după puterile mele. Ar fi fost legătura directă dintre structura sufletească - aspirațiile mele și concepția filozofică de libertate în gîndire.

Au fost multe, multe renunțări în viața mea. Aveam comun cu Frăția de Cruce dorința de desăvârșire personală și profesională. Era o atmosferă care n-avea nimic comun cu zgomotul vieții publice de stradă, ci cu studiul.

Eram aproape de această formație de tineret și prin ocupația mea de profesor particular - fiind în contact cu tineretul entuziast, lipsit de deziluzii. Așteptam mult de la tineret și nu așteptam nimic de la generațiile de bătrâni care ajunseseră să împartă țara politic în 36 de partide iar spiritualicește în numeroase curente.

M-am dorit mereu în comunitatea cercetătorilor și trăesc de la zece ani printre funcționari.

Mereu modest, mereu încrezător în oameni.

A vedea și a cerceta totul, a învăța de la fiecare câte ceva, a observa ce fac alții, a gândi asupra a ceeace fac eu, a fi conștient de ce fac, a critica și a duce la o cercetare și formulare metodică.

A trăi viața pe cât e posibil mai natural - o terapeutică a muncii.

A concepe un om ca pe un întreg (constituție, caracter, fizic, stare de boală). Omul pentru sine ca ființă nu se poate desăvârși și nici nu poate fi cercetat. El rămâne mereu o problemă deschisă. E mai mult decât știe despre sine și poate să știe... Tainele ascunse ale personalității sau posibilitățile sale.

Cartea: structura, faptele - lucru esențial

M-au condus la drumul pentru care m-am născut dreptul - cu latura lui practică, dar și cu aspectele sale filozofice. Deși n-am reușit să urmez filozofia, am fost tot timpul la curent cu

progresele ei. Și aceasta pentrucă nu m-am gândit la o carieră practică.

Amintirea Societății M. Eminescu - a celor două reviste Răsăritul și Scânteieri, câteva tentative de a publica și conduce alte reviste - preocupări de publicistică. La o carieră universitară m-am gândit în momentul în care aceasta nu mai era posibilă și atunci m-am înscris ca avocat în Baroul Ilfov.

N-am părăsit preocupările mele literare și filozofice, dar n-am mai avut niciodată posibilitatea de a publica.

Am căutat drumul spre mine însumi: descoperirea tuturor posibilităților mele.

O schimbare esențială în viața mea a fost căsătoria. Familia era pentru mine o cetate sfântă în care convenționalitatea, banalitatea vieții contemporane nu-și aveau loc și în care puteai rezista la atacurile îndreptate împotriva vieții lăuntrice. În care nu puteau pătrunde grijile din afară. Dispărând singurătatea, creștea conștiința și încrederea în sine. Un altar la care se putea oficia idealul vieții la o mare înălțime morală și spirituală.

....

Căminul astfel întemeiat a devenit o comunitate de destin. Având aceeași concepție legionară despre lume și viață, visurile noastre sporiră și se într-aripară din prima clipă a vieții în doi...

Hotărâți să străbatem un drum comun în viață, luând aceeași poziție în fața greului și a primejdiilor....

*

"N-am fost niciodată un convertit, – totdeauna acelaș, n-am fost cucerit pentru Mișcarea Legionară, ci ne-am întâlnit pe drum. Din identitatea de aspirații, de metodă, de mijloace, s-a născut dorința de a persevera în slujba unui ideal, de a nu mă abate de la principiile și legile lui, de a le apăra împotriva oricui, – ideal ce era al neamului, slujit rând pe rând de mari personalități

şi multe generaţii, părăsit şi reluat. Un ideal prin care toate îndoielile s-au risipit şi prin supunerea faţă de el aveam certitudinea că mă găsesc pe drumul de totdeauna al neamului românesc şi al credinţei străbune.

Sunt Român şi creştin – realităţi indestructibil legate. Le trăesc fără să fac caz de ele.

Am cercetat, am citit, am experimentat şi aşa am ajuns la anumite concluzii şi certitudini.

N-am primit nimic de-a gata şi n-am fost niciodată un conformist. Am acceptat o soluţie şi am luptat pentru realizarea ei, pentru că nu am găsit, n-a existat una mai bună. M-am opus oricărei constrângeri şi n-am făcut ceva pentru că aşa fac şi ceilalţi. Izvorul cuvintelor şi acţiunilor mele a fost întotdeauna judecata şi intuiţia mea. Existenţa a avut pentru mine un sens revoluţionar prin transformarea dinăuntru, prin schimbarea sufletului, garanţie pentru schimbarea ţării şi a neamului. M-am lepădat însă de neajunsurile mele prin ajutorul celor pe care-i simţeam la cot[1] şi am fost scutit de întârzieri şi rătăciri, urmând sfatul înaintaşilor şi pilda celor mai buni ca mine.

Pretenţios faţă de mine însumi, înţelegător faţă de ceilalţi. Gata a promova valorile naţionale şi universale, a contribui la procesul de transformare al întregii lumi.

Păşind în rândurile tineretului legionar, mi-am continuat ucenicia, începută acasă în contactul cu Marele Mister al existenţei, în treburile gospodăreşti: din casă, din ogradă, din sat şi dela "hotar" (o noţiune a celor de pe câmpie), continuată în

---

[1] *Expresia "la cot", pe cei "ce-i simţeam la cot", este familiară legionarilor care au făcut instructie legionară. Căpitanul insistase mult asupra ţinutei ostăşeşti pe care legionarii trebuiau s-o aibă în marşuri şi ori de câte ori erau în formaţie: drept, cu capul sus, privirea înainte şi a fi strânse rândurile în aşa fel încât cotul unuia să atingă cotul celui de alături. "Simte cotul" însemna: "Fii strâns lângă cel de alături, nimic să nu se poată strecura între tine şi el", - simbolul şi al unităţii şi al camaraderiei. "Cei de la cot" erau camarazii de luptă şi credinţă care formau un tot (N.n.)*

şcoală la învăţătură şi în arta de a gândi şi de a trăi. Acum făceam o ucenicie pe toate planurile.

Drumul meu de frământări în gând, de trăire în spirit şi de sete pentru adevăr, de dorinţă arzătoare de a-mi îmbogăţi sufletul şi mintea pentru a fi de folos celor rămaşi acasă în sat, era drumul idealului nostru naţional, drumul Istoriei noastre de veacuri, pe care merseseră toţi marii noştri înaintaşi. Pe acest drum mă angajasem încă de când am pornit la şcoală la oraş, la îndemnul mamei de a învăţa pentru a-i ajuta pe cei rămaşi la coarnele plugului. La acesta s-a adăugat acela al Căpitanului - de a deveni oameni de cultură, creaţia, cultura fiind un mijloc pentru a ajunge la Învierea neamului, „rodul talantului, pe care Dumnezeu l-a sădit în neamul nostru, de care trebue să răspundem", căci "ţelul final al vieţii este Învierea neamurilor în numele Mântuitorului Iisus Hristos "(Corneliu Zelea Codreanu).

În minte mi-a stăruit mereu imaginea mamei din copilărie, îngândurată, cu inima împărţită la mine, la ziua de azi şi de mâine, la luptele de pe front, la situaţia tragică a orfanilor de război şi la cadrul familial cernit, luminat doar de grădina de flori şi iarbă, livada cu pomi, grădina de zarzavat, animale, păsări, - solidaritatea şi comunitatea cu natura, - la greutăţile prin care a trecut şcoala românească în Ardeal, - a ceti, a scrie, a socoti după abecedarul confesional, povestirile, amintirile, care erau triste: cărţi nu aveau, nici învăţători -. Ce pot învăţa cei de mâine, din experienţa noastră, aşa cum a fost trecutul. Am avut mereu vie: conştiinţa a ceea ce sunt şi reprezint: om, creştin, român, legionar, intelectual, fiu de ţăran, problema socială, purtător de istorie.

In lumea în care Alexandru Popşor a intrat, ca o împlinire a structurii lui interioare, - lumea legionară, obiectivul era educaţia."Mişcarea legionară înainte de a fi mişcare politică, teoretică, financiară, economică, etc., de formule, este o şcoală spirituală, în care, dacă va intra un om, la celălalt capăt trebue să iasă un erou". Acest cuvânt al

Căpitanului, motto prețiosului „Îndreptar al Frățiilor de Cruce, întocmit în anul 1935 din dispozitia Căpitanului de către Gh. Istrate, conducătorul Frățiilor de Cruce din țară în acel moment, - i-a fost și lui Al. Popșor motto și îndreptar toată viața, atât în strădania de a se realiza pe sine, cât și în aceia de a pregăti tineretul pentru a primi „duhul legionar"al idealului neamului, duhul eroismului.

Uriașele personalități pe care le avea înaintea ochilor: Căpitanul, Moța, Banea, Nae Ionescu, i-au fost coloanele de sprijin. Fiecare cuvânt și gest al lor era cuprins în inimă ca o nestemată, ca un gând de sfințenie.

Participarea la toate acțiunile Mișcării, în Ardeal și în țară, în șantiere, tabere (Dealul Negru, Carmen - Sylva), i-au desăvârșit formația legionară. Vajnicul vechi luptător al Căpitanului, profesorul Coriolan Matei, având în grijă Mureșul, i-a încredințat lui Al. Popșor Frățiile de Cruce. Nu se putea să-i dea o misiune mai potrivită. În îndeplinirea ei i-au fost de mare folos: erudiția însușită din cărți și experiența căpătată din activitatea de meditator, pe care o începuse încă din clasa a IV-a de liceu, trecând mai târziu și prin alte trepte ca: pedagog, profesor (Citise enorm. Cartea îi fusese marea bucurie și consolare. Își însușise din cărți toate gândurile mari și frumoase) .(N.n.)

"Faptul că m-am întreținut singur în liceu, în universitate și mult timp după aceea dând meditații particulare în familii de diverse origini sociale și în internate de școli: licee, școli profesionale și școli de ucenici - , m-a obligat să fiu în contact cu școala românească și să fiu la curent cu problemele învățământului de toate gradele.

Cunoscând neajunsurile școlii, ale familiei și ale Societății, am căutat să găsesc personal soluții pentru probleme, remedii pentru îndreptarea situației, măsuri pentru înlăturarea neajunsurilor și căi noi de ridicare a învățământului și a acestor factori de educație a tineretului.

În acest efort m-am întâlnit și am mers pe același drum cu cei ce urmăreau desvoltarea personalității și asigurarea unui viitor mai bun neamului și Țării românești, încercând să punem bazele unei noi societăți omenești.

O parte din tineret începuse să învețe singur, să se ajute reciproc la învățătură și în viață, să atace și să rezolve singur problemele legate de învățătură, de viața personală și familială. Acțiunea care se purta în vremea aceea în cadrul Mișcării Legionare - avea ca manifestare politică Partidul „Totul pentru țară", care ființa legal și care avea tendința ca dintr-o parte a colectivității românești, să ajungă să se identifice și să o reprezinte integral, să urmărească realizarea idealurilor și aspirațiilor românești.

Când climatul vieții publice din țară și atmosfera internațională nu mai permiseră activitatea desfășurată, Partidul "Totul pentru țară" se autodizolvă și își încetă activitatea desfășurată, - reluând-o pentru câteva luni în 1940 și rămânând într-o stare protestatară față de dictatura militară care prelungea dictatura regală din 1938".

După 1938

Anii aceia - 1938-1940

„pierderea multora, a unei persoane de prim ordin (e vorba de Corneliu Z. Codreanu – Căpitanul)

Pierderea unui om duce uneori la schimbarea universului tău interior.

Căpitanul:

O autoritate ce-și lua răspunderea pentru orientarea pe care o da; o instanță la care apelai de la distanță în gândul, în ființa ta, în discuțiile tale, un fir călăuzitor al gândirii și al vieții mele; cel care emitea o judecată de valoare sau de existență asupra acțiunilor, a evenimentelor și cunoștințelor din prezent și din trecut și cel care intuia și trasa evoluția lor în viitor.

După moartea lui, curiozitatea pentru ziar, revistă, conferință, carte - încetă ; m-am despărțit de o anumită lume. Nu mai aveam cu cine comunica, nu mai puteam căuta un ajutor în afară. Am rămas singur, obligat să trăesc prin mine însumi. Am fost mâhnit la data la care unii dintre discipolii săi nu l-au mai recunoscut ca învățător, n'au mai vorbit despre el, nu s-au mai ocupat de soarta operei sale şi mai ales de influența uriaşă pe care a avut-o în viața publică românească".

La 22 Septembrie 1939 a avut loc groaznicul măcel al elitei legionare din: lagăre, închisori şi de pe tot cuprinsul țării. Al. Popşor, printr-un miracol, a scăpat de a fi omorât la Satu Mare, unde era la armată. S-a refugiat în Austria, de unde s-a întors la Bucureşti în 1940 (Ardealul fiind cedat). În puținele zile de libertate a manifestărilor legionare, cu priceperea şi experința pe care le câştigase prin colaborarea la alte publicații, a realizat într-o prezentare impecabilă, revista „Frăția de cruce", la care a fost redactor principal. In paginile ei a înmănunchiat articole ale celor mai strălucite condee printre care: Prof. V. Băncilă, Aron Cotruş, Vladimir Dumitrescu. În consfătuirile de la Căminul refugiaților ardeleni şi în acelea ale Frățiilor de Cruce a încercat să reia preocupările literare.

După evenimentele din Ianuarie 1941 a fost obligat să plece în provincie, dar a fost rechemat la Bucuresti în 1943, de către conducerea Miscării legionare – Comandantul Bunei Vestiri şi unul dintre întemeetorii Mişcării - Radu Mironovici, primind ordinul de a reorganiza şi conduce Frățiile de Cruce din țară. L-a executat cu toată seriozitatea, în autentic spirit legionar, după indicațiile Îndreptarului Frățiilor de Cruce şi a dispozițiilor primite.

Activitatea educativă organizată de el a fost intensă, dar în absolută tăcere. În afară de: consfătuiri, şedinte, s-au organizat excursii, tabere, în care s-a urmărit desăvârşita

cunoaştere a Mişcării şi a țelurilor ce trebuiau atinse, precum şi selecționarea cadrelor de conducere a Frățiilor de Cruce. Respectând cu strictete principiul acoperirii, cei mai mulți dintre frații de cruce au rămas necunoscuți şi astfel au fost feriți de tăvălugul care a urmat.

Toate comorile adunate în ființa lui, Al. Popşor le-a dăruit pentru desțelenirea şi apoi cultivarea celor mai frumoase virtuți în inimile fraților de cruce încredințați lui. A trăit alături de ei, cu ei, cuvîntul Căpitanului, de a-i forma pe frații de cruce în duhul eroismului, al idealului Neamului. Erou nu numai în sens obişnuit pe câmpul de luptă, ci: erou în sens moral, erou în sens social. Din cadrul „eroismului moral" făcea parte şi pregătirea, munca asiduă de a cuceri cultura. Acesta a fost unul dintre primele obiective ale educației în rândul fraților de cruce, asupra căruia a insistat Al. Popşor, prin cultură înțelegând cum spune N. Crainic: „legătura cu Cerul", deci tot ceeace ține de spiritualitate. Frații de cruce trebue să crească pentru a deveni oameni de cultură care, după viziunea Căpitanului, urmează ca în viitor, prin evoluția naturală a Societății românesti, să ia locul acelora care se vor retrage din arena culturală şi politică, prin: moarte, bătrânețe, neputință.

Al. Popşor a avut talentul de a învăța pe alții, dar şi ştiință pedagogică. Ştia să se apropie de suflet cu mare discreție şi cu multă căldură, - ştia citi în ființa tânărului, descifrându-i misterele. Îi iubea. Ştia că sufletul poate fi modelat numai dacă e cucerit prin dragoste. Numai prin dragoste se pătrunde în adâncimea personalității celuilalt.

„Tineretul în toate vremurile, a căutat să găsească o nouă formulă de viață şi s-o aplice pe toate planurile. Aşa am dorit şi noi să instaurăm o nouă ordine şi aşezare românească în lume, fără să ignorăm trecutul, s-o trăim înălțând o clădire viitorului.

Prin Mişcarea Legionară am încercat această transformare în adânc după puterile noastre de realizare. Am pornit cu noi înşine, străduindu-ne să ne prefacem prin voință,

prin muncă de fiecare zi, prin schimbarea felului de a învăţa şi de a ne comporta, nemulţumiţi de ceeace se făcea în această direcţie, căutând să ne întregim educaţia, actualizând valorile trecutului şi îndepărtând prejudecăţile lui.

După 23 August, răsturnările pe plan internaţional şi intern au dus la creerea unei mulţimi de organizaţii care căutau să-şi sporească rândurile, recrutând şi din sânul Frăţiilor de Cruce.

Directivele fuseseră date pe linia Frăţiilor de Cruce: formaţii de educaţie nu de luptă. Ca atare, nici un membru să nu participe la activitatea cu caracter militar sau politic.

Am luat şi păstrat aceste legături, ca legionar, ca sfătuitor, la care tineretul acesta, în dezorientarea generală, putea alerga spre a se dumiri asupra problemelor ce se ridicau, spre a primi o orientare în faţa noilor împrejurări. El trebuia ocrotit şi îndrumat fiindcă mergea singur, lupta cu greutăţile create de război, căuta să-şi câştige o pregătire personală morală şi profesională temeinică. Căuta să-şi dezvolte toate facultăţile sufleteşti şi să-şi formeze caracterul. Atitudinea aceasta era conformă poziţiei pe care se situa Frăţia de Cruce, în spiritul măsurii de autodizolvare şi de încetare a activităţii din 1938. Curente divergente au dus la obligaţia de a continua păstrarea legăturilor, (prin contact de la om la om), în scopul comunicării hotărârilor luate şi al apărării acestui tineret de pericolele ce-l ameninţau.

Singura poziţie ce trebuia ocupată era cultura, putinţă de afirmare şi apărare. Aceasta s-a făcut prin întâlniri, comunicări, prin excursii, fără de care cuvântul de patrie e abstracţiune „dacă nu te-ai dus singur să te înfrăţeşti cu pământul şi poporul din care faci parte", „În timpul de azi, numai cucerirea de fiecare clipă a pământului pe care trăeşti, îţi dă dreptul stăpânirii acelui pământ. Cucerire prin muncă cu braţul, dar şi cucerire prin cercetare ştiinţifică"(G. Vîlsan).

În faţa presiunii statelor vecine, a primejdiei de desmembrare a ţării şi de desfiinţare a noastră ca naţiune, pentru care statul nu lua nici o măsură, era de datoria noastră a tineretului de a face tot posibilul pentru întregirea educaţiei, prin propriile puteri, prin muncă personală, prin îndrăsneală în concepţie şi în interpretare, prin conştiinţa datoriei.

La întrebările care chinuiau tineretul român nu era uşor de a da răspunsuri. De exemplu: o chestiune care se punea înainte de 23 August 1944: Ardealul, după Unire, era în căutarea unei formule noi de viaţă individuală şi colectivă. România întregită era în aceeaşi frământare pentru o nouă aşezare a vieţii publice şi particulare.

Tratatele de pace au consfinţit drepturile Românilor asupra pământului străbun. Unitatea geografică era înfăptuită, dar mai erau necesare unitatea spirituală şi politică. După aviditatea politicienilor de a se îmbogăti şi de a duce un trai bun în detrimentul masselor populare, Mişcarea legionară a venit cu ideea sacrificiului pentru binele obştesc, cu realizări în acest sens încă din timpul opoziţiei.

Atitudinea protestatară a Mişcării studenţeşti şi a încercărilor politice de concretizare a idealurilor tineretului, apar alambicate prin înţelepciunea maturităţii şi a spiritului vremii.

Momentul istoric. Cele mai sbuciumate frământări politice. În ce să crezi, pe ce să-ţi sprijini nădejdile, pentru ce să lupţi? Cum să-ţi justifici faţă de tine suferinţa pe care şi aşa o înduri?

Problematica poporului român. A căuta o soluţie. Soluţia posibilă. De ce Românii trebue să sufere şi atunci când sunt uniţi în aceeaşi ţară, au un stat. Trebuia o soluţie a dramei româneşti - suferă sub străini, sunt prigoniţi sub Români. Unde sunt principiile acestei suferinţe? Rupe armonia neamului.

Alte întrebări (după 23 August). Nu se ştia ce va fi , eram cedaţi sferei de influenţă rusă. Să fugim? Ce să spunem Apusului?

Cunoşteam tratatele şi tratativele internaţionale. Cunoşteam rezultatele războiului. Nu aveam încredere în victoria Germaniei. Consideram spaţiul răsăritean lăsat în seama Ruşilor, cel puţin pentru 50 de ani.

Să spunem Apusului că e pândit de primejdie? N-o cunoşteau şi n-aveam cui spune. Eram sigur că nu ne vor crede: doar ei spuneau că Rusia e o ţară afară de lege, jefuită, încătuşată „ajunsă într-o stare de robie fără nici o asemănare pe lume"(D.Merejkovski, prefaţă la „Ce am văzut la Moscova" de H. Bernand). Le-au spus-o atâţia şi ei au luat măsuri contrare aşteptărilor. Naivi, interesaţi, inconştienţi, vicleni, conduşi de oameni dornici de răzbunare. Nansen l-a sărutat pe Lenin, L.George le-a dat ajutor sovieticilor. Acum Churchill şi Rooswelt au dus tratative cu cel mai mare diplomat al vremii acesteia, Stalin, - au luptat împreună împotriva Germaniei, dar nu s-au îngrijit de soarta Europei şi a lumii. Comunismul, cum e înţeles în Europa şi în lume, nu există în Rusia. Acolo sunt doar cerşetori stăpâniţi de tirani cu putere nemărginită, tăcere, teamă de moarte, niciun râs, niciun surâs. „Ruşii nu au memoria sângelui vărsat"(H. Bernand.) Se clatină pământul sub picioare? Contagiuni asupra cărora timpul nu are nici o influenţă. „Nu pot dormi în linişte la catul întâi, când arde la al patrulea, nu poţi deschide uşa acelora care spun pe faţă că vin să-ţi pună foc casei"(D. Merejkovski - 1925).

Al. Popşor a lucrat permanent în Frăţiile de Cruce cu unele întreruperi datorate împrejurărilor. Şi-a îndeplinit misiunea cu pasiune şi abnegaţie, învăţând de la toţi, de la cei mai aleşi, până la cei mai umili, permanent preocupat de a se desăvârşi pe el prin: lectură, trăire în spirit absolut moral şi muncă necurmată de a transmite altora comorile legionare.

Respectându-se riguros principiul acoperirii, activitatea în Frăţiile de Cruce a fost dusă până în 1948, când au intervenit arestările masive din 15 Mai. Al. Popşor nu fusese cunoscut în Bucureşti. Îşi păstrase această situaţie prin totală discreţie şi

lucrând cu psesudonime. De aceea el a fost delegat de a ţine permanent legătura cu Radu Mironovici, comandant al Bunei Vestiri (întemeetor al Mişcării alături de Căpitanul, I. Moţa, Ilie Gârneaţă şi Corneliu Georgescu), care conducea organizaţia legionară din ţară, fiind ascuns într-o comună din Banat. Imediat după 15 Mai s-a dus pentru a-l preveni, dar acesta fusese descoperit şi Al. Popşor a fost arestat când a sosit acolo.

Au urmat anchetele, condamnarea şi executarea pedepsei de 15 ani.

Al. Popşor nu a vorbit cu nimeni, niciodată despre torturile îndurate şi despre cele petrecute în această perioadă. Puţinele lucruri care se ştiu, s-au aflat de la alţii şi din vagile însemnări rămase.

Autobiografia începută de el se desfăşoară doar până în 1934, anul intrării lui în universitate, cu rare excepţii privind unele activităţi din timpul studenţiei. În note şi însemnări se mai găsesc date despre perioadele următoare, puţine însă şi foarte succinte.

Una din trăsăturile care l-au caracterizat pe Al. Popşor a fost accea că niciodată nu vorbea despre el. Autobiografia lui priveşte nu atât fapte, cât evoluţia lui spirituală. A avut drept ţintă în viaţă, viaţa morală. A purtat permanent în suflet cuvântul Căpitanului: legionarul este un om corect şi de ţinută morală, într-o ţară care moare în fiecare zi din lipsă de ţinută morală şi de corectitudine interioară. "Omul judecător în propria lui cauză, drept şi sever cu sine însuşi" (Circulara Căpitanului din 24 Octombrie 1937 la inaugurarea pensiunii de la Predeal)

„Nu sunt întoarceri şi nici paşi de renegat.

Activitatea fusese determinată şi de sensul acordat politicii, care în general e lupta individuală sau de partid de a ajunge şi a rămâne la putere.

Politica are ca sens asigurarea existenţei şi persistenţei Neamului şi Ţării, dar activitatea partidelor e numai aceea de la guvern, doar atunci sunt preocupate de interesele statului.

Activitatea noastră din opoziţie, fără a urmări puterea, este de a contribui la rezolvarea problemelor legate de viaţa obştească a Statului şi a Ţării.

Personal nu am îndeplinit nici o funcţie politică de primă importanţă în viaţa de stat.

Am avut răspunderea pentru conducerea Frăţiei de Cruce.

Memorii, directive, comunicări personale, - documentele au dispărut din pricina evenimentelor, deci despre ele nu pot vorbi[1].

Nu pot da o cronică zilnică a acţiunilor întreprinse ci doar o contribuţie la cunoaşterea evenimentelor.

Nu pot reconstitui o acţiune în favoarea cauzei – (efort al viziunii)

Amintesc doar păreri spuse, înainte de a avea loc evenimentele, avertismente, preveniri.

Păreri divergente faţă de conducătorii mei şi chiar faţă de subordonaţi.

Trebue să cunoaştem lecţiile trecutului - în ce măsură a fost servit interesul public.

Între anii 1944 – 1948 activitatea e prezentată diferit după cum e privită de: colaboratori, de duşmani, de adversari din rândurile noastre, privită din interiorul ţării, din afara ei.

-niciodată imaginea ei n-a fost cea adevărată; s-au mai adăugat şi deformări profesionale ale cercetătorilor: de pe poziţii duşmane şi răzbunare, printr-o anumită prismă, prin interesul de a descoperi şi sancţiona o vină.

---

[1] Printr-o minune s-a găsit ascunsă undeva o circulară către Frăţiile de Cruce privind: norme, dispoziţii, iniţiative, hotărâri pentru anul 1945/1946 - reprodusă în parte la pag. 292

Materialul vorbit unul, materialul scris altul.

Şi acesta e un motiv de a prezenta lucrurile cum s-au petrecut.

Comuniunea, viaţa spirituală trebuia să continue. Preocuparea mea fundamentală a fost educaţia, iar poziţia ce trebuia ocupată: cultura. De pe această poziţie se purta lupta pentru asigurarea viitorului neamului şi al ţării. În consfătuiri îndemnam: la ajutorarea familiilor, îndeplinrea datoriilor profesionale, păstrarea tradiţiilor, creaţie în orice domeniu.

Formaţia Frăţia de Cruce n-a fost angajată în activităţi politice, teroriste, subversive. În convorbiri se comentau evenimentele politice şi militare săptămânal, bilunar, lunar sau întâmplător.

Nota noastră: După actul de la 23 august 1944, unii dintre legionarii refugiaţi în Germania din 1941 şi ulterior, s'au întors în ţară, cu scopul de a întreprinde o acţiune de rezistenţă împotriva Ruşilor. Dar în 1945, conducătorul lor, profesorul N. Pătraşcu, în urma arestării sale, a încheiat un pact de neagresiune cu guvernul.. Prin acest pact, el se obliga ca legionarii să nu întreprindă nicio acţiune subversivă împotriva trupelor ruseşti şi a ordinei publice interne. Guvernul în schimb, le garanta libertatea şi posibilitatea integrării lor în societate, eliberându-le buletine de identitate.

Acest acord cu guvernanţii nu era singura soluţie posibilă, decât pentru cei veniţi din Germania nu şi pentru cei din ţară, care ar fi putut rămâne în mare parte necunoscuţi.

Dealtfel acordul a fost ca un armistiţiu trecător şi n-a fost respectat nici de unii, nici de alţii.

Consecinţele au urmat la scurt timp, prin arestări masive efectuate în noaptea de 14 spre 15 Mai 1948)

Al. Popşor a luat contact cu cei veniţi din Germania, atât în numele lui ca conducător al unei activităţi importante cum erau Frăţiile de Cruce, cât şi în numele conducătorului Mişcării legionare din ţară, Comandantul Bunei Vestiri, unul

dintre întemeietorii Mişcării, - Radu Mironovici, cu care păstra permanent legătura şi din a cărui dispoziţie acţiona întotdeauna.

A avut câteva convorbiri cu cei veniţi din Germania, în care au avut loc schimburi de idei, informaţii şi sugestii. Punctul de vedere al lui Al. Popşor se baza pe următoarele argumente:

"- Armatele ruse repurtaseră victorii hotărâtoare asupra celor germane: Stalingrad, Moscova, Berlin

- Loviturile puternice date de armata roşie, conjugate cu loviturile date de aviaţia anglo-americană şi apoi cu cel de-al doilea front apusean, însemnau prăbuşirea militară a Germaniei, căreia i se vor lua posibilităţile:

a) de a mai reprezenta o forţă de ameninţare a păcii - acord deplin al puterilor aliate la care s-a raliat şi Franţa

b) să invadeze alte teritorii

c) garanţii împotriva ei, în Vest şi Est - pacte bilaterale

d) graniţele Germaniei vor privi schimbările teritoriale: Polonia, Cehoslovacia, România, Ţările Baltice

-Formarea guvernelor nu va fi o problemă a popoarelor respective şi exercitarea dreptului de vot universal va fi constrânsă.

-Ţările Balcanice îşi vor primi pedeapsa dar vor deveni independente pentrucă au capitulat în faţa aliaţilor şi au întors armele împotriva Germaniei.

-Încredere în Germania ? - pentrucă a dat drept de azil celor refugiaţi acolo, - dar Germania era cea care: desmembrase România în 1940 (Basarabia, Bucovina, Dobrogea, Ardealul), intervenise favorabil lui Antonescu în 1941, înlăturase toate mişcările naţionaliste din Europa. Germania care ne-a distrus ţara nu putea fi un garant al integralităţii statului Român.

-Guvernul fantomă de la Viena nu numai că nu avea nici o raţiune momentan, dar îngreuna situaţia României care îşi căuta scăparea în altă parte.

-Aliaţii vor continua lupta până la victoria deplină politică, aşa după cum în timpul războiului n-au încheiat pace separată şi vor lua măsuri de viitor.

Greşit a fost interpretată această atitudine, ca o încercare de spargere a unităţii Mişcării, - era una de apărare, nici de răzvrătire, de destrămare - nici o agitaţie. Nu era vorba de contestarea dreptului de conducere a unei figuri reprezentative, ci de înscrierea acţiunii pe linia intereselor româneşti în trecutul apropiat, în prezent şi în viitor.

Erau atitudini politice şi eu nu făcusem în viaţa mea politică şi nici n-aveam de gând să fac.

Apăram totuşi o linie, o poziţie, o tradiţie, care mi se păreau esenţiale pentru destinul românesc în lume. Acestui destin eram devotat. Tradiţia nu era un bun personal, nici al celor ce nu mai sunt şi nici al celor ce o slujesc şi o fac să crească în mod firesc.

Vremuri de mari tulburări, de grele încercări pentru ţară.

Cunoscând situaţia exactă eram sceptic".

„Am întrerupt relaţiile personale cu cei veniţi din străinătate, fapt care a dat naştere unui diferend:

-întrucât cele două sau trei întâlniri nu duseseră la niciun rezultat

-lipsă de cooperare şi solidaritate datorită concesiilor numeroase făcute

Neintervenţia în evenimentele ce se scurg peste capul nostru nu era o trădare a intereselor româneşti şi nici chiar legionare. Orice sabotaj sau act terorist justifica prelungirea ocupaţiei ruseşti şi măsuri drastice.

-Încrederea în puterea de redresare a Germaniei era exagerată.

Poziţia Fraţilor de Cruce după dispoziţia Comandantului Bunei Vestiri Radu Mironovici, preconizată şi de mine (conform vederilor Căpitanului şi a Îndreptarului Fraţilor de Cruce) era:

Corpul Frăţiilor de Cruce rămâne pe linia lui, formaţie exclusiv de educaţie şi nu de luptă. În felul acesta nu se putea crea nici o breşă.

Iniţial, cu această dispoziţie au fost de acord şi cei veniţi din Germania, prin conducătorii lor profesor N. Pătraşcu şi profesor C. Stoicănescu (Cei care au cunoscut acest lucru l-au făcut uitat şi nu l-au comunicat).

Ulterior însă, au dus o acţiune de a antrena şi Frăţiile de Cruce pe drumul pe care se angajaseră ei, care periclita tuturor situaţia şi viaţa.

A continua legăturile însemna a fi pe poziţia fixată de cei veniţi, opusă aceleia indicată de Conducătorul Mişcării din Ţară - Radu Mironovici, care nu părăsise deloc ţara după 21 Ianuarie 1941 şi cunoştea bine realităţile.

Nota noastră: Complet eronat şi tendenţios s-a scris în cartea „Evenimente din Ianuarie 1941" în Arhivele germane şi române, pag 96 nota 14 că: Radu Mironovici a aderat la acţiunile Guvernului Naţional Român de la Viena şi că a fost paraşutat în România împreună cu Niculae Petraşcu în toamna anului 1944. Radu Mironovici nu a părăsit deloc ţara după ianuarie 1941, iar din 15 mai 1948 a fost la închisoare, fiind eliberat în 1964 (nu în 1963), odată cu toţi deţinuţii politici. Cine a redactat nota nu a fost bine informat.

Din considerente multiple refuzurile mele au fost reacţii fireşti.

-salvarea nu numai a Mişcării ci a ţării, fiindcă acţiunea aceasta îi periclita independenţa, integritatea şi chiar existenţa.

-răspunsul meu:semnalarea primejdiei şi reamintirea îndatoririlor-axate pe trecut, pe situaţia prezentă şi pe perspective.Un program concret: şcoala, familia, profesiunea, ordinea existentă: o atitudine ce favoriza indirect autoritatea statului, dar care ne salva viaţa-ce a fost sacrificată inutil; - nu se putea rezista măsurilor de apărare şi distrugere ce se vor lua.

Dar, toate mijloacele de a-i împiedica să apuce pe calea nefastă pe care se angajaseră, au fost zadarnice.

O poziţie care a provocat unele nedumeriri şi ostilităţi. Ecourile au fost destul de adânci şi consecinţele s-au întins peste ani.

Nu vreau să răspund la comentarii, nici la atacuri. Vreau să arăt în ce măsură poziţia mea a fost justificată şi în ce măsură evenimentele care au urmat mi-au dat dreptate.

Nu din orgoliul de a fi avut dreptate, ci din dorinţa de a fi de folos celor ce vor fi puşi în situaţii similare şi obligaţi să-şi aleagă o poziţie.

Mă simt dator cu anumite lămuriri. Am luat o atitudine. Se va vedea cât îmi aparţine şi cât era de necesară. Unii au fost de acord cu ea şi au adoptat-o. Alţii s-au arătat potrivnici şi au combătut-o. Cu toate mijloacele, deşi ar fi trebuit să le aleagă. Totul a fost pus în discuţie. Totul a fost violentat. La început s-au creat confuziile de planuri şi de îndatoriri şi apoi a început recoltarea roadelor.

Poziţia mea, prezenţa mea în Mişcare nu erau întâmplătoare - o rezultantă a ceeace am fost. Fără complezenţe mutuale Asprimea e un act de iubire. Nu este o cenzură a Conducătorilor Mişcării

Am avut ordin. Am fost în executare de ordin.

Am mers pe linia Frăţiilor de Cruce. N-aveam dreptul să merg pe alta, deşi se opuneau ei.

O primejdie pe care aş fi putut-o învinge, ocolind-o, ignorând ceeace alţii puteau aştepta de la mine

Am participat ca şi cum ar fi fost vorba de destinul meu, căutând să chem oamenii la bine, la raţiune - a ajuta cu orice risc şi situaţia nu-mi indica altceva de făcut decât ceeace am făcut. O influenţă hotărâtoare, atât prin exemplul dat, cât şi prin comunicările făcute, un du-te vino de întrebări, de nedumeriri, de propuneri, făcute oral şi scris - de la om la om sau în grup.

Problema lor era acum problema mea şi o tratam fiindcă eu însumi eram în cauză.

Atitudinea în faţa situaţiei era comună, nu se mai putea despărţi.

- A renunţa la lucruri imposibile şi a lua o atitudine realistă. Am urmărit a împăca idealurile mari cu realitatea actuală. Orientarea după mersul vremii şi al lucrurilor = rezultate bune. A nu uita trecutul. A avea în vedere viitorul. A nu trăi divizaţi în gând, în simţire, în acţiune.

Pentru aceasta nu era necesară nici o înţelegere cu guvernanţii, ci o înţelegere a situaţiei în general şi a noastră în special.

Cuvântul meu a avut efect: Frăţiile de Cruce nu au participat la acţiuni care ar fi primejduit fiinţa neamului şi a ţării. Şi din acest motiv sunt bucuros.

Deceniile ce s-au scurs au dovedit că am avut dreptate, că atitudinea luată în raport cu evenimentele epocale a fost justă. Lupta politică nu mai era de actualitate pentru noi Românii. Se făcea peste capul nostru, împotriva noastră.

„Nu m-am gândit niciodată să impun colaboratorilor sau subordonaţilor mei gîndurile şi ideile mele, să-i oblig să adopte atitudinea luată de mine, deşi adesea aceasta era îndatorirea mea principială. Am dorit ca fiecare să-şi aibă ideile lui şi să le armonizeze cu ale mele, să sacrifice energie şi timp pentru realizarea idealului urmărit împreună, dar să-şi trăiască propria lor viaţă.

Mi-au dovedit mulţi dintre apropiaţii mei că n-au învăţat nimic de la mine, dar au mers pe drumul meu împreună cu mine foarte mulţi străini. Nu învăţăm adesea nici din experienţa noastră, dar din a altora?

Un noroc am avut în viaţă. Nu m-am supărat pe cei ce m-au bârfit şi lovit. Nici atunci când mi-au dat în cap la propriu. Mi-am văzut de drum. Timpul mi-a dat dreptate. Dar ce satisfacţie poate fi aceasta când am suferit atât de mult cu toţii?

În închisoare

Nu am a confirma sau infirma acuzele ce se aduc Mişcării legionare fiindcă nu acestea au cauzat apropierea mea de ea şi prezenţa mea în rândurile Frăţiilor de Cruce.

În timpul anchetei şi a interogatoriilor s-a insistat foarte mult asupra a ceeace m-a determinat la această apropiere. Sinceritatea mea a fost interpretată ca apologie. Am fost condamnat şi pentru apologia crimei, - care consta dintr-o simplă apartenenţă, nu din săvârşirea unor acte reprobabile.

Acuzele aduse nazismului erau tendenţios transpuse în Mişcarea legionară, - deşi între acestea nu există identitate nici de obiective şi nici de metode şi mijloace de a ajunge la ele.

Sinceritate personală - adevărul asupra credinţelor mele politice, - care sunt în acelaşi timp ale neamului şi ale umanităţii.

-de la maeştrii literaturii universale

-de la gânditorii şi luptătorii neamului românesc, de la poporul român, prin străbuni şi familie.

În anchetă: ai minţit, avem dovezi confirmatoare

- n-am fost şi nu sunt eu
- nu sunt un impostor
- nu îndrăznesc să fac concurenţă nimănui

Aminteşte-ţi !

- am uitat, încerc zadarnic să-mi amintesc

Recunoaşte !

- am recunoscut tot ce era vinovăţia mea
- nu m-am retras la timp, nu m-am grăbit să întrerup orice legătură
- atunci n-am putut face distincţia: a căuta să faci binele, împiedicând declanşarea răului şi a nenorocirii înseamnă a face ceva şi a face ceva înseamnă a fi pasibil de pedeapsă şi a îndreptăţi o pedeapsă prin lipsă de denunţ sau activitate în sens bun, înseamnă a o executa.

-N-o să-ţi mai vezi copilul şi familia, îţi rad genealogia. Nu ştii că execuţiile noastre sunt fără număr?

-ştiu că deţineţi puterea, că mă pot aştepta la cel mai mare rău - moartea - care este şi cel mai mare bine, dar nu vă pot induce în eroare.

N-ai nimic de spus

Dacă mă retrăgeam rămâneam nepedepsit, dar numărul victimelor orientării greşite pe care am împiedicat-o era mult mai mare. Aceasta a fost funcţia mea: a învăţa, a orienta, a apăra, deschizând orizonturi şi această misiune mi-am îndeplinit-o cu riscul cumplitei pedepse executate.

Realităţile mi-au arătat că nu m-am înşelat şi că nu am greşit faţă de nimeni.

Acolo ***(în închisoare)***

Timpul trece şi povestitorul actualizează evenimentul.

Ani în şir - deschidere, închidere, masa, uneori plimbarea, conversaţii cu mine însumi şi cu adversarul (interlocutorul) meu imaginar.

Câte un personaj sintetizând - o concepţie şi o practică politică - doctrinele partidelor politice - guvernările.

Să-ţi datoreşti existenţa adversarilor - pierderea ocrotirii legale în propriul tău stat - scos în afara legii; prietenii nu-ţi mai rămân credincioşi şi te ocolesc.

Simţul de apartenenţă la comunitatea românească, legionară, conştiinţa acestei apartenenţe.

15 ani - cu viaţa primejduită în permanenţă, în neputinţă, sub observaţie, ameninţări, pasivitate culturală.

Gândul şi îngrijirea trupului - a supravieţui tiraniei.

Scriind - lucrurile se limpezesc şi nu poţi sta cu mâinile goale.

15 ani - o breşă în viaţă de o deosebită importanţă, o distanţare interioară a lumii faţă de tine. Ea a evoluat, tu ai păstrat-o aşa cum era. Ea s-a schimbat, tu ai rămas acelaşi.

Din notiţe, incomplete, cu părţi lipsă

"În închisoare, în cei cincisprezece ani - condamnat la muncă silnică - nu m-am lăsat antrenat în acţiuni contrare camarazilor de suferinţă, ordinei stabilite şi intereselor româneşti. Cu toate acestea, în anumite conjuncturi, cred că fiind considerat când de al unuia, când de al altuia dintre corifeii politici contemporani şi ai atitudinii şi concepţiei lor, în celularul Aiudului, în secţie sau în atelierul fabricii, deşi mi-am îndeplinit datoria, am fost supus unui regim sever. În mină, de regulă am lucrat în locurile cele mai rele, cele mai nesănătoase şi mai periculoase, prestând o muncă grea[1].

După trei ani, la desfiinţarea regimului de muncă pentru deţinuţii politici, în urma unei anchete din Bucureşti, din 1954, după zece zile de detenţie în camera neagră în pulbere de plumb, am fost dus la închisoarea din Satu-Mare şi apoi cu cătuşe la mâini şi lanţuri la picioare am fost dus pe jos la gară şi apoi la Aiud. Aici în celular, la etajul I, zi şi noapte, bătut, umilit, batjocorit; în urma grevei foamei, izolat când la camera neagră, când în alte camere, cu regim de izolare, timp de şase luni.

La întoarcerea de la Cluj de la un proces, am fost izolat la Zarcă. Aici, supus în celulă, la alte torturi, şi apoi aruncat în beciul celularului şi ţinut în cătuşe şi lanţuri, cu mâncare o dată la trei zile. Cu toate acestea nu am dat nici o relaţie sau notă informativă nici despre prieteni, nici despre duşmani, din alte

---

[1] (Nota noastră: *În mină Al. Popşor a suferit câteva accidente, despre care, conform principiului de a nu vorbi despre sine, nu a povestit. A spus doar pe scurt că odată fiindu-i strivită mâna, ar fi trebuit să i se taie un deget. La cabinetul medical lucra Doctorul Weselovski, legionar, care-l cunoştea. Acesta i-a spus că ar putea să-i salveze degetul, dacă el acceptă o serie de operaţii pe viu, fiindcă nu are anestezic. Al. Popşor a fost de acord şi suferind mai multe intervenţii, cu mari dureri, a rămas cu degetul. În acea perioadă, l-a ajutat pe doctor în activitatea sa, făcând pe sanitarul.*

Într-un alt accident , despre care chiar nu a vorbit nimic, a rămas cu o tăetură adâncă pe ureche.)

părţi ale închisorii, din alte închisori sau din afară! Nu am făcut caz, nu am comentat în nici un cerc această suferinţă a mea, n-am atacat, n-am criticat, n-am făcut glume de culise, n-am colportat zvonuri şi veşti care erau în circulaţie. N-am sporit nici desbinarea familiei spirituale din care făceam parte, provocată de greşeli comise afară, în faţa justiţiei sau în detenţie.

Mina (Baia Sprie)

La gura puţului ce duce spre adâncuri cu corfă cu trei etaje azi, atunci cu unul şi apoi cu două.

Târnăcopul, sapa, lopata, cu hărnicie strângând în roabă rodul împuşcării provocată de perforator, pentru ca prin rostogol s-ajungă în vagonet, iar apoi prin puţ la suprafaţă.

Sârg de aproape patru ani, sobol creând caverne la adâncime de 400 de metri, pierduţi în abataje de pâlpâitul opaiţului unei lămpi de carbid, alergând spre şi dela locuri de muncă pe galerii cuprinse de pâlpâiri ca într-o procesiune lugubră, acolo unde o lume întreagă nu are cer şi căldură de soare şi strop de stele şi rază de lună. Acolo unde zi şi noapte în jur e numai întunerec străpuns doar atât cât să-ţi vezi pasul şi mâna.

Stânca se sfarmă, un fluierat prăbuşeşte copturi.

În văgăuni răbojul timpului nu se mai poate ţine, un ceas în mină, o zi, o lună, un an, de multe ori o viaţă sau mai multe. Câte trupuri zac sub monştri de piatră prăbuşiţi pe neaşteptate şi câte nume rămân nescrise în cimitir. Stropi de apă acidulată ard pielea, sporesc sudoarea şi mucegăesc trupul vlăguit de puteri.

Povara unor vise ce se sting.

De atunci nu s-a mai rătăcit printre vii şi timpul s-a oprit. S-a veştejit în creştet podoaba tinereţii şi a fulguit la tâmplă dorul neîmplinit. A rătăcit prin galerii, stăpânit de speranţa că o dată şi o dată tăcerea, întunericul şi depărtarea se vor isprăvi. Că boltă îi

va fi iarăşi cerul şi nu întunecata cerime a abatajului din care picură viaţa şi e pierdut graiul.

Timpul s-a oprit numai pentru el, afară viaţa în grabă se schimbă la faţă. Timpul e mort. O lume în care alerga în zadar. Înnoirea minţii împiedica oarecum schimonosirea trupului.

Am nizuit mai sus decât se cuvine? Am profeţit după măsura credinţii, am slujit cu sârg la învăţătură şi cu rod sănătos la faptă bună. Am urmat cu speranţă îndemnurile primite şi am fost urgisiţi pentru nefăţărnicie. În cinste şi în rugă am primit prigoana şi suferinţa. N-am întors răului rău.

Loviturile

Am trăit în mijlocul colectivităţii - integrat în legile bunului simţ şi ale ajutorului reciproc-dar singur şi independent.

A treia pază împotrva suferinţei - îmi pierdusem total memoria răului. Reţineam şi povesteam numai binele. Mai târziu memoria fiind considerată o armă periculoasă, atacul s-a dat împotriva ei prin lovituri cu corpuri tari în cap (leziuni ce se pot constata şi azi). Am ajuns atunci nu numai într-o stare de mizerie morală ci şi fiziologică: cele două făpturi din mine îşi pierduseră memoria personalităţii şi funcţiunilor lor.

Amintiri felurite retrăite te îndepărtau de mediu şi de condiţiile de existenţă din care lipsea un climat moral şi cultural, - nu din cauză că n-ar fi fost asemenea oameni, ci din dorinţa unora de a se arăta altfel decât erau în realitate, spre a nu servi drept ţintă atacurilor de distrugere ale secăturilor - care-şi făceau glorie din oficiile lor.

N-am fost revoltat şi nici surprins de nici o formă a răului. Rămâneam uimit şi în admiraţie când întâlneam binele, că doar legea zilei era atotputernicia răului.

O atitudine fără zgomot, fără popularitate, n-am dorit popularitate.

Acolo (*în închisoare*), vrând-nevrând eram un visător şi dispuneam de timp suficient, totuşi adesea ziua, săptămâna, luna

şi anul se sfârşeau fără ca eu să-mi termin planurile mele. Şi acesta a fost secretul care m-a ajutat să-mi duc suferinţa până la capăt fără grabă, fără întârziere, fără păreri de rău, dar cu uriaşe pierderi în posibilităţi ratate.

Cu realităţi nu puteam lucra fiindcă erau puţine, contrafăcute mereu, lucram cu amintiri şi cu simboluri.

O călătorie de 15 ani în propriul tău trecut.

În timp alergam în gând şi în spaţiu de la cameră la cameră, de la etaj la etaj şi de la secţie la secţie.

Exigenţele programului impus - de autorităţi şi de cei din jur - şi cel propriu, bucuriile amintirii culturii, satisfacţia pe care ţi-o poate da suferinţa.

Sărbătorile, aniversările, sosirile, plecările, veştile primite.

Conştiinţa timpului îmi dădea bucuria de a trăi fiecare clipă. Timpul nu mai era o entitate cantitativă, măsurabilă în unităţile ei, ci una calitativă apreciată după rezultatele trăirii.

N-am cunoscut plictiseala, monotonia, apatia, regretul, lipsa de puncte de reper în viaţa interioară.

Timpul nu mă apăsa, nu mă împingea la exasperare, dar nici nu trecea pe lângă mine neobservat. Era o transformare, un metabolism pe care consumarea lui îl provoca.

Timpul nu era iluzie, nici neant.

Realităţile: mişcare, schimbare, nu le-am prea cunoscut.

Deplasările nu le aşteptam şi nici nu mă bucurau.

Consideram că n-am atins apogeul şi că fiinţa umană e mereu perfectibilă.

Pentru mine zilele n-au fost identice şi egale una cu alta.

N-am fost absent din ordinea ce mi s-a impus, am respectat-o, dar n-am fost robul ei.

N-am dorit niciodată să scap oricum de la o grea anchetă sau tortură, n-am căutat să mă sustrag de la o greutate.

Depăşirea de sine, auto-educaţia şi ameliorarea condiţiilor de existenţă ale altora prin prezenţa mea, au fost obiectivele mele.

Interes mereu viu.

N-am tentat nici o încălcare a regulilor de convieţuire şi a dispoziţiilor regulamentului, am vrut să-mi fiu oriunde propriul meu şef.

- un calcul al zilelor scurse sau rămase
- evenimente intervenite
- domiciliul pare să fie definitiv - trebue considerat pe viaţă- cu posibilitatea administrativului, atemporalitate - repetiţia programului

Totul îţi dă impresia veşniciei: clădirea, etajele, coridoarele, jaluzelele fixe…mobila, lacătele, regularitatea programului şi a mâncării.

Indivizii sunt realităţi dar şi simboluri.

În ce constă influenţa ?

În ce constă educaţia? În: demnitatea umană, sentimentul onoarei, respectul ierarhiei, simţul ordinei şi al distanţei, dragostea serviciului, cultul ascultării.

- accidente, boli, pedepse, morţi
- a fi în comun, a fi singur
- unii îşi pierd timpul şi viaţa

Ceeace importă este omul, nu părerea, mai bine să n-ai o opinie dar să-ţi faci datoria.

- a salva aparenţele

Acolo (*în închisoare*) am făcut cunoştinţă cu omul, cu mediul şi societatea reală, am avut timp îndelungat pentru meditaţii, planuri de viitor, trăiri interioare, culminând cu mărturisiri lăuntrice şi împărtăşiri mistice. Zi de zi îmi împrospătam exerciţiile spirituale ale lui Ignaţiu de Loyola, meditaţiile lui Fr. de Sales şi Imitatio Christi a lui Th. de Kempis.

Entuziasmele dispărură, prilejuri pentru fapte mari nu mai erau, povara vieţii de toate zilele trebuia suportată cu curaj, cu îndrăsneală, cu eroism. Slăbiciunile proprii, neputinţele altora, nivelul uneori scăzut şi fals al vieţii în colectiv nu erau în stare să mă ducă la descurajare şi disperare. Îmi dădeam seama că omul

nu este atât de rău pe cât caută să se arate. Nu încercam față de el un sentiment de oroare, ci de înțelegere și compasiune. În doi, viața în celulă părea suportabilă. În prezența unui al treilea, câteodată, tovarăşul de suferință devenea fiară. Acesta dorea să se ştie că e rău, că e păcătos, că nu mai are nimic omenesc în el, că e capabil chiar de crimă. Un oportunism dincolo de care se ascundea chiar ipocrizia, lichelismul îl făcea pe acesta gata să colaboreze în rău.

Unii s-au apărat lovind în alții pentru a fi pe placul anchetatorilor sau a devia atenția; alții s-au pretat la josnicii pentru a-şi ucide adversarul prin intermediul autorităților; alții au impus demascarea camarazilor cu care au pornit la drum, a celor care sufereau

-un orizont îngust

-atitudinea mea în anchetă şi la penitenciar a fost de raliere a celor cu care am venit în contact, de a face efectivă influența binefăcătoare a atitudinii corecte, exemplul bun.

N-am vrut să părăsesc țara, n-am vrut să mă expatriez, să intru în rândurile emigranților.

Credeam în transformarea țării, într-o renaştere spirituală, într-o acțiune creatoare în folosul țării şi neamului.

Mă puteam aştepta la orice persecuție, rămâneam cu riscul pierderii libertății, al vieții chiar.

Auzisem multe despre N.K.V.D, K.G.B, CEKA în timpul anchetei, interogatoriilor cu unul sau mai mulți anchetatori, nu-mi dădeam seama de pericol şi cu sinceritatea mea totală treceam adesea la atac. Mărturiseam orice despre mine, nimic despre alții - ceea ce făcea să nu fiu crezut şi să fiu anchetat în continuare în celule prin informatori.

Aveam o oroare <u>față de informatori</u>, mai mult decât față de ploşnițe, păduchi, pureci, chiar mai mult ca față de viermi şi hiene. Înțelegeam, eram convins de necesitatea lor, dar eram împotriva necinstei lor. Niciodată nu spuneau binele şi adevărul şi trăiau bine din suferința, nenorocirile şi moartea altora.

Din acest motiv eram prezentat mereu ca un om care tăinuiesc ceva. Pe de altă parte nu-mi plăcea să vorbesc despre mine însumi şi ei n-aveau date personale să poată susține că au discutat cu mine şi să debiteze ceva în contul meu.

Îi atacam fățiş, îi descopeream celorlalți şi din acest motiv am avut mult de suferit.

- atacam mai mult decât mă apăram, treceam de la datele concrete care-i interesau în vederea arestărilor, la discuții ideologice

- nu înțelegeam ordinul dat de unii de a fi declarați cei cunoscuți spre a dovedi că sûntem o forță.

Mi se spunea adesea: nu mai vorbi despre dumneata, ştim că în ce te priveşte nu ne ascunzi nimic, vorbeşte despre alții.

- Considerentele religioase, filosofice, morale ale activității față de această categorie de paraziți şi saprofiți; - suferințele mele se multiplicau o dată cu numărul acestora.

- Am fost pe o poziție antimaterialistă, anticomunistă, dar am avut în câteva rânduri contact cu comuniştii români şi dacă ieri nu i-am denunțat pe aceştia, deşi erau considerați o primejdie de stat, - de ce mi s-ar cere să-i denunț pe ceilalți.

- Nu puteam vorbi despre nici o persoană, din întrebări ştiam ce ştiau şi ce nu - ca „poziție"- persoanele nu le cunoşteam.

- Nu am fost un om politic ci un om de cultură.

<u>Regim</u> - de anchetă, de reținere, de detențiune cu disciplină severă, anchetatori cruzi, lichele, fanatici.

<u>Metoda</u> - în general era a autoacuzării şi a căinței.

<u>Procesele</u>: punere în scenă, tactică de luptă, pedepsele fixate de Min. Interne, - atitudinea acuzatorilor uneori lipsită de demnitate, adeziunile nu interesau lupte antireligioase - persecuții - reformă religioasă, denunțuri lupta anticulturală - nu era apreciat acest capital valoros de douăzeci de ani de şcoală rațiunile ideologice mai puternice decât cele politice asasinii,

saboteurii, frondeurii politici, organizaţiile ciuperci - nu erau aşa de prost priviţi ca noi cei ce aveam o poziţie ideologică.

Partidele politice şi organizaţiile ciuperci sporeau inutil, dăunător, - măsurile contra neamului şi ţării. Unii dintre legionarii veniţi din Apus, nu cunoşteau realităţile şi - descoperiţi - expuneau la prigoană, suferinţă, moarte - pe cei din ţară.

Surprinzătoare a fost pentru mine agresiunea din 1954-1955 şi oricât mă chinuesc nu mi-o pot explica. Adversarii mei au avut nenumărate ocazii să mă ucidă, fără să se poată descoperi vreodată crima.

Poziţiile luate faţă de evenimente, distanţa câştigată faţă de poziţiile altora, despărţirile înregistrate, criticile aduse, piedicile şi greutăţile învinse.

Discuţii purtate în închisoare cu persoane competente în diferite domenii:

În probleme de politică externă - cu ambasadorul Stoica.
În probleme militare - cu Generalul Niculescu.
În probleme economice - cu ing. I. Bujoiu.
În probleme sociale – cu toţi cei din detenţie
În probleme de convieţuire - cu populaţiile conlocuitoare: Sârbi, Unguri, Evrei, Turci.

Am executat 15 ani - pentru stat, pentru societate faptul nu mai interesează.

- pentru viaţa mea personală, de fiecare zi, pentru situaţiile prin care am trecut, de acum înainte este important să-mi revăd întreg trecutul, să mă întorc la mine însumi, să-mi recunosc neajunsurile pentru a putea deveni liber, spre a putea fi eu însumi, spre a putea alege o cale care să mă conducă la adevăr, spre a-mi putea recâştiga autonomia, independenţa

spirituală, spre a-mi fixa îndatoririle practice în munca mea lăuntrică, edificarea vieţii spirituale.

Omul renunţă la posibilitatea lui de independenţă, de recunoaştere şi afirmare de sine pentru a voi să trăiască.

A cunoaşte categoriile gândirii şi a alege dintre opere şi idei ceea ce este simplu şi esenţial.

Încerc să-mi construiesc o viaţă în funcţie de un scop independent, clar, pe o cale pe care înaintez în prezentul de azi, în împrejurările pe care mi le oferă destinul.

Fiecărei clipe trebue să-i acordăm plenitudinea ei - să n-o lăsăm să treacă în zadar - a trăi cu adevărat prezentul, făcând tot ce ne stă în putinţă.

Am colindat alte domenii în loc să-mi dedic viaţa exclusiv literaturii sau studiului - pe meleaguri unde nu era vocaţia mea, - ca dovadă că atunci când s-a ivit posibilitatea, nu m-am gândit la mărire şi putere, ci tot la studiu.

Unii dintre noi au părăsit calea, au coborât credinţa, au renunţat la voturile solemne, s-au pierdut în mijlocul mulţimii, n-au mai vrut să fie judecaţi după legile categoriei din care făceau parte. Alţii au fost judecaţi de nechemaţi şi au suferit pentru că au rămas la datorie.

Intermediarii au cauzat nenorocirile prin calculele şi măsurile lor eronate.

Am iubit oamenii şi cei pe care i-am preţuit mai mult ne-au lovit: prieteni şi inamici, admiratori şi defăimători.

Un război început în numele libertăţii de către cei pentru care: cinstea, curajul, caritatea, dragostea, sacrificiul erau legi de viaţă şi isprăvit prin: închisori, lagăre, morţi fizice sau spirituale (reeducare).

Noi însă n-am renunţat la lupta de a-i face pe oameni mai buni, cunoscători ai adevărului despre ei înşişi, despre neamul lor şi despre om şi omenire în general.

A-i face să recunoască sensul profund al culturii umane şi esenţa civilizaţiei contemporane, a-i identifica pe cei ce prin existenţa lor contribue la promovarea sau distrugerea acestora.

A-i face să vadă, să cunoască şi să meargă pe Calea care duce la marile împliniri ale vieţii acesteia, arvuna celei viitoare şi veşnice."

Enunţări de probleme legate de educaţia fraţilor de cruce

Frăţia de Cruce este o şcoală care are menirea de a crea omul nou în care"vor trebui să învieze toate virtuţile sufletului omenesc" (Corneliu Zelea Codreanu)

Om nou nu în înţelesul de inedit ci a unui om adevărat, un om întreg. "In omul acesta.....toate cele trei puteri ale sufletului sunt în armonie: intelectul, afectul, voinţa. Şi toate stau sub radiaţia celei mai înalte dintre toate: afectul – puterea de iubire.

Această înaltă şi nesfârşită putere omenească, - iubirea-, îi face pe oameni adevăraţi. Legionarii sunt învăţaţi să se iubească şi să trăiască afectiv.

Iubirea e drumul – singurul – care duce către ceilalţi oameni şi e calea sigură care ne duce în sus spre Dumnezeu".(cum scrie Victor P.Gârcineanu[1] în cartea"Din lumea legionară")

Ca "unitate"- Corpul Frăţiilor de Cruce este unitate de educaţie nu de luptă.

Fraţii de cruce reprezintă viitorul (şi nimeni nu-şi taie craca de sub picioare). Ei trebuesc pregătiţi temeinic, din toate punctele de vedere, dar mai ales pe plan moral şi cultural, pentru a înlocui mâine pe cei de azi. Obiectivul lor este acela ca, devenind legionari să îndeplinească cuvântul Căpitanului:

[1] Victor Puiu Gârcineanu comandant legionar, intelectual de frunte, asasinat la 22 Septembrie 1939 de către Carol II în lagărul de la Vaslui, cu alţi 32 de camarazi, odată cu elita legionară din : închisoarea Râmnicu Sărat, lagărul de la Miercurea Ciuc, spitalele Râşnov şi Bârnova (Iaşi) şi cu alte sute de legionari pe tot cuprinsul ţării

legionarul în slujba Legiunii, Legiunea în slujba Neamului, Neamul în slujba lui Dumnezeu.

Al. Popşor a fost permanent preocupat de problemele legate de educaţia şi activitatea Frăţiilor de Cruce: ce trebue să cunoască aceşti tineri şi cum să trăiască pentru a birui în lupta de mântuire a neamului.

În perioada 1943 până la arestarea din 1948, a transmis în acest sens celor cu care lucra, mai multe comunicări scrise, dintre care una singură a fost găsită (se poate spune:- printr-o minune -), în bolta unei biserici dintr-un sat uitat...

Redăm părţile care interesează formarea armonică şi completă a fraţilor de cruce din care orice om de bună credinţă ar trebui să recunoască frumuseţea şcolii legionare, singura cale de a schimba faţa Ţării prin transformarea sufletului şi a vieţii fiecăruia încă din fragedă tinereţe.

Spicuiri din Circulara privind activitatea pe anul 1945 – 1946 a Frăţiilor de Cruce, comunicată la începutul anului de către Comandantul acestui corp, Al. Popşor, semnat cu pseudonimul de Flaviu Luerianu.

Normele şi dispoziţiile date se înscriu pe linia de trăire autentic legionară în duhul Căpitanului şi a lui Ionel Moţa.(N.n)

Norme, dispoziţii, initiative, hotărâri pentru anul 1945 – 1946

A. Pentru trăirea legionară a vieţii

1. Exemplul vieţii de toate zilele al fratelui de cruce trebue să fie atât de puternic – în cadrul familiei, şcoalei şi societăţii, - încât stilul de viaţă legionară să devină o deprindere românească, transmisibilă din tată în fiu, prin familie. Tradiţia aceasta trebue să pornească de la conduita ireproşabilă a fratelui de cruce. Părinţii, colegii şi prietenii voştri cunosc Legiunea prin voi şi vor ajunge să facă anumite lucruri imitându-vă pe voi fără să-şi dea seama.

2. Fiecare frate de cruce trebue să meargă în Duminici şi sărbători la Biserică. Se roagă şi participă la serviciul divin de la început până la sfârşit. Fratele de cruce trebue să-şi cunoască bine religia lui, elementele fundamentale ale credinţei lui religioase şi cărţile de temelie. Datoria noastră este de a fi credincioşi şi să nu judecăm ce se întâmplă cu noi din voia lui Dumnezeu.

3. Toate momentele mari din trecutul legionar trebuesc actualizate prin sărbători solemne. Şefii de grupuri vor alcătui un calendar al datelor însemnate din trecutul Legiunii şi al diferitelor noastre sărbători. În preajunul sărbătorilor ei vor arăta şefilor de unităţi importanţa şi semnificaţiile sărbătorii, dând dispoziţii şi indicaţii.

4. În timpul vacanţelor şcolare fratele de cruce va participa la toate sărbătorile şi obiceiurile din sat sau din oraş.

5. Calităţile specifice Neamului românesc, posibilităţile lui trebuesc totdeauna scoase în evidenţă, puse în lumină. Fraţii de cruce se vor strădui să cunoască temeinic cultura şi civilizaţia ţărănească, să cunoască şi să folosească bunurile pe care ni le oferă ele.

6. Nu uităm nici o clipă că suntem în luptă cu puterile răului, că acolo unde ne găsim stăm pe poziţie, împlinind misiuni de a căror executare suntem răspunzători faţă de noi înşine, faţă de Legiune şi faţă de Căpitanul şi de toţi martirii care l-au urmat încrezători.

7. Fratele de cruce îşi face educaţia în unitatea sa. Dogma legionară – scrisul Căpitanului şi al lui Ionel Moţa, Îndreptarul şi Cuvântul Comandantului Frăţiilor de Cruce îi sunt mijloace de care se serveşte pentru desăvârşirea şi orientarea în activitatea pe care o desfăşoară. Iniţiativa este în funcţie de locul pe care-l ocupăm fiecare în ierarhia legionară.

....

B. Îndreptarul Frăţiilor de Cruce al Comandantului G. Istrate este şi rămâne temelie.

6. Sensul educației legionare este diferit de cel al educației ce se face în școală sau chiar în familie. Legionarul trebue să se ridice până la o așa de mare putere de despersonalizare, încât să poată fi judecător în propria lui cauză. Fratele de cruce trebue să fie deprins a-și însuși vina și a ispăși pentru ea. Menționez că cea mai penibilă situație a unui legionar este aceea în care încearcă să se scuze pe sine dând vina pe împrejurări sau pe camarazii săi.

……………………………………………………………

Noi nu acoperim pe nimeni și nici nu ne putem justifica greșelile. Putem să stabilim echilibrul de corectitudine, de echitate, de dreptate, - luându-ne pedeapsa cuvenită. Cum prea puțini se pot ridica la acest fel de înțelegere a îndatoririlor lor, este încă necesar controlul.

Un control amănunțit, conștiincios și sever.

C. Recrutarea

……………………………………………………………

3. Se recrutează cele mai bune elemente

………………………

4. Nu pot fi recrutați: lichelele, oamenii fără căpătâi, oamenii fără sănătate interioară și fiii de politicieni. E greșită părerea că în Legiune intră cine vrea . În Legiune intră cine trebue și rămâne cel ce se menține pe linia de viață legionară. Legiunea este o școală de educație pentru întreg neamul dar nu este o adunătură de declasați, de căzături morale și ciurucuri sociale.

5. Fiecare frate de cruce trebue să cunoască toate fazele de pregătire

Fazele de pregătire nu pot fi ignorate.

Nimeni nu poate fi primit direct în unitate

Încadrarea este un rod al strădaniei lui, o recunoaștere a felului cum a trecut prin încercări. De aceea niciodată în Legiune un frate de cruce nu poate fi asimilat cu noul venit, care

muncește acum, dar despre care nu avem nici o garanție că va merge bine până la sfârșitul misiunii sale sau chiar a vieții.

……………………………………………………………

6. Înainte ca cineva să intre în faza de încercare trebue să fie identificată familia lui și cercul de prieteni în care trăiește. Așa va putea fi și el cunoscut mai ușor, mai temeinic. Legăturile familiale, legăturile de prietenie, cunoștințele și legăturile provenite din profesiunea părinților trebuesc știute.

Climatul social astfel determinat, va aduce și alte servicii Legiunii.

……………………………………………………………

F. Griji ale șefului de grup

1. A nu angaja unitățile în acțiuni prin care ar putea fi descoperite. A nu le permite nici o inițiativă care ar contraveni principiului acoperirii

……………………………………………………………

3.Bătălia cărții De la începutul anului va căuta ca nici un frate de cruce, frățior sau membru din mănunchi, să nu aibă situația școlară slabă.

Nici un corijent pe trimestre.

Elevii mai buni vor da ajutorul lor neprecupețit celor mai slabi decât ei, în tot timpul anului. Se vor forma mănunchiuri pe materii în acest scop: pentru lecțiile, lucrările și examenele mai grele.

În afară de această pregătire cerută de programa analitică și de corpul profesoral, frații de cruce vor trebui să aibă o instruire completă. Anul acesta programa analitică s-a schimbat, atmosfera din școli e viciată, comitetele de clasă încearcă să introducă o mentalitate nouă: profesorii să fie la dispoziția elevilor și cât mai puțin severi.

Starea aceasta o doresc iudaismul și bolșevismul. Ne vor cât mai slab pregătiți din punct de vedere spiritual, moral și științific, spre a putea dispune cât mai ușor de noi, spre a ne putea corupe și obliga să le servim interesele lor.

Fraţii de cruce vor trebui să facă întreaga materie ce s-a învăţat anul trecut. Tot ce se scoate din manualele de şcoală trebueşte învăţat şi asimilat fiindcă numai acele cunoştinţe servesc ca arme de apărare pentru neam şi pentru noi.

Tot timpul vostru liber să vi-l consacraţi acestei munci de completare a cunoştinţelor voastre, întăririi convingerii că întreg sistemul învăţământului actual e astfel alcătuit ca să scoată din voi oameni slab pregătiţi în profesiuni şi lipsiţi de caracter, ca să nu fiţi în stare a lua nici o poziţie în faţa atacului general ce-l dau azi împotriva Neamului şi a Ţării noastre.

Fraţi de cruce, toate lucrurile de care veţi avea nevoe în viaţă de acum înainte va trebui să vi le însuşiţi singuri şi poate pe ascuns, contrar regulamentelor şi circulărilor ministeriale.

4. Biblioteca. Cel puţin grupul Frăţiilor de Cruce trebue să aibă o bibliotecă înzestrată. Să cuprindă literatură epurată (selecţionată însă) şi în special opera politică a lui Mihail Eminescu.

Şeful de grup va căuta să cumpere cărţile naţionaliste din vreme până când ele se mai găsesc uitate prin librării sau anticării.

....

5. Lista cărţilor Până se va da o listă completă de la Comandament, şeful de grup va alcătui el o listă cu cărţile ce trebuesc citite, pe categorii: pentru perioada de împrietenire, pentru faza de încercare, pentru mănunchi, pentru fraţii de cruce, pentru şefii de unităţi, şi cu mare atenţie va alcătui o listă aparte de cărţi bine alese pentru frăţiori.

7. Lista subiectelor de meditatie

8. Bătălia frăţiorilor. Recrutarea se va face prin preparaţii benevole sau gratuite. Împrietenirea se va face cu cei mai buni, cu cei în care se poate pune mai multă nădejde. Pregătirea lor se va face prin creerea de raporturi familiare şi prin lecturi făcute împreună.

9. Ajutorul reciproc Trebue să avem grijă de cei săraci dintre noi şi de cei din închisori. Să ne amintim cât mai des de ei şi să le arătăm că fac parte dintre noi, trimiţându-le îmbrăcăminte şi hrană.

Şeful de grup va căuta să dea tot sprijinul familiilor celor închişi şi va dărui copiilor acestor familii jucării la toate sărbătorile mari ale anului. Acestea vor fi făcute de către prietenii din mănunchi şi de către fraţii de cruce.

G. Constatări

....

c) În general:

1. Fraţii de cruce sunt la posturile lor

Muncesc cu credinţă nelimitată şi cu dragoste nemărginită faţă de Neam, Ţară şi Legiune. E unitate de gândire, de simţire şi de acţiune.

2. Greul încercărilor şi al suferinţei se suportă cu încredere în biruinţă. În biruinţa pe care o visa Ionel Moţa şi despre care Căpitanul spunea că nici o minte omenească nu o poate întrezări.

Cu privire la simţul de corp

Simţul de corp este trăit adânc în rândul fraţilor de cruce. Toţi sunt conştienţi de îndatoririle lor şi mândri că fac parte din acest Corp de elită al Mişcării şi al Neamului.

H. Hotărâri

....

3. Fraţii de cruce se leagă să urmeze exemplul de viaţă, de luptă şi de jertfă al lui Ionel Moţa – primul şef al Frăţiilor de Cruce – şi să trăiască în duhul lui , în “duhul marilor rupturi”

4. Fraţii de cruce întreprind acţiunile grele, aşteaptă lupta curaţi cu sufletul şi cu trupul, cu gândul la Căpitanul. În numele lui.

În însemnările şi notele rămase de la Al. Popşor s-au găsit multe gânduri legate de educaţia fraţilor de cruce. Fiind

scrise cu prudență, în timpul regimului comunist, unele sunt doar enunțări lapidare ca niște scheme, care urmau să fie întregite și definitivate. Unele privesc și activitatea lui de meditator, prin care și-a început munca de îndrumător și învățător. Din ele se vede seriozitatea și profunzimea cu care Al. Popșor privea toate problemele.

Pentru frumusețea preocupărilor și ideilor, culese din minți luminate și din propria lui experiență, redăm câteva din aceste pagini.

„Educator al tineretului. Chemat să te ocupi de creșterea lui.

Să creezi iute și degrabă tot ce trebue în vederea nevoilor Țării.

Să ne cunoaștem pe noi înșine.

- Un plan de lucru: atitudine sufletească, respect față de adevăr. Faptele să vorbească, nu adjectivele; laudele și ocările trec, munca durează.

-Însemnătatea personalității celui însărcinat cu îndrumarea tineretului; erou în timp de pace.

În vremurile de desunire, de desbinare ale politicianismului - : agitații, lupte politice sterile, se cere împăcarea spiritelor și chemarea sub același crez; (răsturnarea ordinei și instaurarea anarhiei - erau aruncate în obrazul tineretului)

A-ți risipi cunoștințele și viața pentru a învăța pe alții . (Am dăruit în toate: în anii de învățătură a mea și a altora, în anii de lipsuri, de greutăți și suferință a mea și a altora. Risipă de muncă și de energie).

A descoperi calitățile copiilor ce ți s-au încredințat - individualitatea lor, posibilitățile lor de desvoltare; verificarea zilnică a cunoștințelor acumulate, a experiențelor, pentru a găsi soluțiile cele mai bune de a le transmite; a asigura continuitatea între generații; a-i învăța să folosească cunoștințele și experiențele

altora; o pregătire sufletească și una stiințifică; a sfătui să facă, a nu sili; a te face iubit de copii și susținut de părinți.

Chemare nobilă dar răspundere grea: demnitate, muncă, datorie.

Întotdeauna: a selecta, să primești, să receptezi, ce va trebui să dai pentru a fi folositor celorlalți, aproapelui, prin cuvântul, prin sugestia, prin compasiunea ta, a voi să-i ajuți, să-i salvezi pe ceilalți.

A avea o influență, a însemna o prezență."

Învățătorul

Așa cum l-a văzut Al.Popșor în personalitatea celor mai mari ai lui, și cum s-a străduit să fie și el în această importantă misiune de educație a tineretului, în primul rând spirituală, o mărturie a dramaticelor confruntări cu marile probleme ale vieții de fiecare zi, un proces interior și o muncă necurmată.(N.n)

„Un învățător care ne arată cum să gândim, cum să trăim, cum să ne cucerim certitudinile și cum să ne sporim întrebările și îndoielile. Încrezător în sine însuși și în viitor, fără să fi risipit toate temerile și tulburările neliniștei.

Un învățător care să ne poarte pe calea binelui, a frumosului, a adevărului, cale pe care atâția te invită cu vorba lor vicleană și de care te îndepărtează fapta de fiecare zi; să fie o cale fără întoarcere și prăbușiri.

Un învățător care din dragoste de oameni și de neamul său își asumă riscul sacrificiilor fără limite și fără răsplată.

Un învățător care, deși înțeles și ascultat, nu obligă pe nimeni la aservire și nu îmbie la imitație, care să nu-și dorească ucenici, care să te constrângă să fii tu însuți, să valorifici ce ai mai bun în tine.

„Nu mă urma pe mine ci pe tine însuți".

E greu să înveți pe cineva să-și pună întrebări și să-și risipească îndoieli și neliniști, dar e mai greu să-l ajuți să fie el

însuşi şi să descopere care este partea lui de contribuţie, pentru a putea să-şi aducă aportul lui în opera culturală şi civilizatorică a comunităţii naţionale.

Un învăţător care să-ţi arate ce să culegi, să interpretezi, cu ce să te hrăneşti din atmosfera vremii tale. Ce să păstrezi şi să asimilezi, adică să transformi în procesul de combustiune lăuntrică, din tot ce ai adunat şi selecţionat.

Învăţătorul care să ne îndrepte ochii spre culmi dar să ne înarmeze să putem rezista nu numai la înălţări ci şi la prăbuşiri. Iluzii nutrite şi servite cu credinţă îndărătnică în timp îndelungat, biruinţe compromise la liman, idealuri umbrite de neputinţă de realizare, sunt tot atâtea suişuri şi coborâşuri care ne umplu sufletul de speranţe şi dezamăgiri. Ne pierdem şi ne câştigăm, mergem mai departe. La înălţime nu putem rămâne atâta timp cât suntem temporari.

Învăţătorul - care printre stânci şi cenuşă, să ne traseze drumul istoriei, fixându-ne limitele şi ţelurile lui, să ne indice erorile în timp .

A cunoaşte trecutul şi a-l integra în prezent, transfigurând puterile spiritului, spre a face posibil extazul metafizic, în termeni curenţi, saltul calitativ, de dragul veşniciei.

Învăţătorul care să ne înveţe să identificăm tot ce e citit, înţeles, interpretat, propagat şi aplicat pe de-andoaselea din toate curentele în circulaţie, ce se cheamă şi se exclud: idei, ideologii, concepţii despre lume şi viaţă (dintre care unele par a fi creştine: religia spiritului, a adevărului, a eroismului, a patriei, a umanităţii, a adevărului, binelui şi frumosului, raţionalismul, solidarismul, lupta pentru pace şi viitor, ateismul, pozitivismul, existenţialismul, futurismul).

De aici nevoia de verificare, de îndoială permanentă. Să verifici înainte de a accepta, şi a milita, iată o categorie a spiritului critic.

A nu căuta sprijin în afară, în felul altora de a pune şi a soluţiona problemele, ci în propriile tale posibilităţi.

Ce ai tu de spus, nu marile personalităţi ale culturii şi istoriei, - iată o atitudine ce garantează originalitatea şi supravieţuirea dincolo de morţii contemporaneităţii.

Aşa îşi găsesc deslegare frământările lăuntrice, confruntările de poziţii şi ideologii, crizele personale sau cele ale societăţii. Aşa ajung în cumpănă romantismul vârstei cu al creaţiei, echilibrul clasicismului cu pornirea revoluţionară de acceptare şi slujire a noului, cumulul de tradiţii cu permanenţele actualităţii, dorinţa de a înlătura totul pentru a reface, a clădi, înlocui: - un spirit al nostru şi al vremii, reformism contra tradiţionalismului sterp, amorf, mort, omul vechi şi cel nou.

Spiritul de revoltă contra: conformismului, interpretări prin prisma altuia, pozitivism şi evoluţionism în filozofie, mod de exprimare în artă, naturalism în literatură.

Artistul nu copiază, nu fotografiază realitatea. Nici nu o degradează şi înjoseşte, ci o transformă, o transfigurează, creind-o din nou, - aşa apare în opera sa omul nou.

- a începe o viaţă nouă cu un alt scop, trăită pe altă cale - literatura, artele, însăşi ştiinţele urmau s-o exprime şi s-o slujească – contra formulelor de viaţă întâlnite.

- a tinde spre întreg, spre cucerirea universului prin cunoaştere şi trăire.

- a valorifica acest mister unic, ritmic, ireversibil, cosmic, care este viaţa. Fărâme din fiinţa noastră trăesc în celelalte ţări, continente, după cum meteoriţii din întreg sistemul planetar din toate galaxiile, trăesc în noi.

- a da socoteală de ce gândeşti şi făptueşti, de pigmetismul orgoliului tău şi de măreţia umilinţei, a şti să alegi: între titanismul savantului, erudiţia lui, profetului, conducătorului de popoare, a supraomului, poetului - şi modestia celui ce cunoaşte, adoră, serveşte adevărul suprem, conştient de neputinţa de a-şi judeca semenul său, străin de semeţia identităţii cu absolutul.

Negând superbia trupului spre a-l subordona şi transfigura prin spirit, cel modest se înalţă prin resemnare şi împăcare, iar cel tare se prăbuşeşte prin zădărnicia măririi şi puterii lui.

Sens revoluţionar: o transformare lăuntrică conformă cu principiile de morală general umană şi ale moralei creştine, fără armă, fără bardă, fără custură, fără zâmbet sau cuvânt care ucide.

Nici un exemplu fals, nici un îndemn viclean, nici o convertire exterioară.

Mituri păgâne şi mituri creştine, balade şi legende, întâmplări şi vise, promisiuni şi fapte, se înscriu pe aceeaşi linie de creştere a istoriei.

Misticismului medieval, i-a luat locul renaşterea; acesteia - romantismul; aceluia clasicismul şi acestuia iraţionalismul, ermetismul, scientismul modern.

Aspirând la realizări ce nu se pot imagina, omul zilelor noastre se sbate între tradiţie şi progres, fără iluzii, fără mulţumiri, tulburat şi veşnic obosit şi decepţionat.

Nu are un punct de sprijin interior, iar în lumea din afară întâlneşte numai duşmani. Gândul se risipeşte asemeni firelor de nisip în Sahara sub tăria vânturilor, iar fapta sa moare sub loviturile de ciocan ale îndoelilor.

Omul caută să însemne şi el ceva în această mare trecere - popas al incertitudinilor,- vale a plângerii, - printr-un gând, printr-o faptă, printr-o acţiune de durată - sau manifestare ostentativă a zădărniciei oricărui efort.

Tărie nu poate însemna după unii decât indiferenţa în faţa semenului, a vremii, a destinului..., iar slăbiciune - acceptarea resemnată, împăcată a oricărei lovituri. Nicăieri dispreţ, - pretutindeni tristeţea pe care o stârnesc lucrurile ce se duc şi nu se mai întorc.

Cei ce manifestă mulţumire o fac din umilinţă sau neputinţă. Cei orgolioşi - din ignoranţă sau sete de putere şi apar şi dispar în colţişorul lor, compătimiţi sau urâţi de lume.

Învăţătorul trebue să le arate şi unora şi altora că oameni din mulţime şi personalităţi făuritoare de istorie, trăesc şi luptă, se realizează şi creează după putinţele şi legile firii lor. Se pierd sau se smulg din societatea veacului lor, prin cuvântul şi faptele lor, prin punctul de sprijin pe care-l găsesc înlăuntrul fiinţei lor, nu în afară. Sunt consumaţi de vremea lor sau se impun ei.

Feerie sau dramă, viaţa lor ţinteşte o satisfacţie trecătoare sau o treaptă de perfecţiune. Bogat prin mulţumirea cu puţin sau rob al superbiei prin dorinţa de epatare şi depăşire a contemporanilor, învăţătorul trebuia să le arate că atât unul cât şi altul, se naşte, trăieşte, luptă, se bucură şi suferă, în limita unui spaţiu şi a unei vremi.

O însingurare ce duce la o întâlnire cu tine însuţi, la o cumpănire a forţelor de devenire, a utilităţii şi originalităţilor, urmată de un contact cu mulţimea şi cu marii iniţiaţi.

Accentul - mai mult spre ceea ce vreau să devin decât pe ceea ce sunt, mai mult pe formă decât pe materie, mai mult pe posibilitate decât pe stabilitate, mai mult spre libertate decât spre ascultare, mai mult pe viitor decât pe trecut.

Ceea ce este nu rămâne, durata este o limită, - e doar un simbol al veşniciei; optimistul trăeşte, ignorează moartea. Elementul fundamental: credinţa."

Cărturarul – ştiinţa cercetării şi formulării adevărului;

Conducătorul – ştiinţa şi arta educaţiei; ştiinţa şi arta conducerii.

Respectându-se libertatea interioară a fiecăruia, tânărul trebuia călăuzit spre „sine însuşi", trebuia învăţat să se cunoască pe sine, - stăpân pe el - să-şi valorifice darurile cu care era înzestrat, pentru a-şi defini bine personalitatea, a creşte şi a se desvolta până la deplinătate. Numai astfel putea avea bucuria de a o dărui Ţării şi Neamului.

În Mişcarea legionară nu se desfiinţează personalitatea nimănui. Dimpotrivă, aceasta este cultivată, potenţată şi dăruită

de bună voie, din dragoste, pentru a fi de folos în luptă. Aşa după cum disciplina nu este impusă, forţată, ci liber consimţită, tot din dragoste.

Ce poate fi mai sublim decât să dai iubirii tot ce ai mai de preţ!

Prin educaţia completă şi armonică ce se urmărea în Frăţiile de Cruce, se realiza minunatul îndemn: „a ferici pe alţii şi a fi fericit."(N.n)

Pentru a forma astfel de „caractere" era desigur necesară o continuitate în acţiune organizată. În articolul „Forme de luptă ale tineretului anticomunist din 1946", publicat în „Cuvântul românesc"din luna mai 1997 (ziar care apare în Canada) semnat de Mircea Dumitrescu, unul dintre cei mai apropiaţi colaboratori ai lui Al. Popşor din acea perioadă, sunt arătate câteva din preocupările şi directivele de atunci ale Frăţiilor de Cruce:

În mănunchiuri de prieteni, organizate pe şcoli, tinerii „aspirau şi încercau să trăiască creştinismul specific neamului nostru...

Ştiam că o atare stare de veghe implică suferinţe, riscuri, poate moartea. Dar eram convinşi... că ţelul nu trebue să ne fie viaţa trăită oricum, ci Învierea având drept condiţie crucea.

...Această luptă, unică în Răsăritul Europei, efortul de autoformare a caracterului, de care, în mod organizat nu se preocupă nici-o instituţie, a fost caracteristică frăţiei noastre, a Frăţiei de Cruce.

...În mare, aceasta reprezentând o directivă expresă, se constituia din:

a) Smulgerea minţii şi a sufletului din marasmul materialismului şi ateismului.

b) Completarea cunoştiinţelor de filozofie, istorie, literatură, excluse din programa analitică a anului 1946. Salvarea

cărţilor epurate, creerea de biblioteci de literatură interzisă de bolşevici.

c)Selectarea în rândul tinerilor cu care eram în contact, a celor dotaţi în mod deosebit şi cu capacitate de atracţie, cu putere de dragoste înăscută, căci aceştia vor fi lideri de opinie.

d) Cultivarea unei vieţi aspre, dispreţ pentru viaţa de plăceri, frivolă. Exerciţii de voinţă, ştiind că „funcţia creează organul". Doream ca neamul nostru să aibă drept fruntaşi oameni de caracter, obiectiv urmărit de toate ţările cu cultură înaltă.

Reţinerea de la unele plăceri avea şi un scop imediat. Puţinii bani economisiţi astfel, puteau ajuta pe cei loviţi de vitregia vremii. Solidarizarea cu profesorii epuraţi, cu refugiaţii, cu ţăranii înfricoşaţi de teroarea satelor.

Această acţiune de durată, urmărind îmbunătăţirea caracteristicilor morale ale fiecăruia dintre noi, reprezenta pregătirea pentru confruntarea cu viaţa, cu mediul duşmănos "existent în ţară".

Câteva subiecte de dezvoltat şi de discutat în consfătuirile Frăţiilor de Cruce

1. Tineretul
- Menirea culturală,
- utilizarea lui,
- Şcoală a sufletului naţiunii :
  - să se iubească şi să se stimeze
  - să-şi împletească darurile şi idealurile
  - nobleţe sufletească
  - tact politic
  - patriotism - luptă pentru idealul naţional
  - cunoaştere în toate domeniile
  - originea modestă nu condiţionează evoluţia intelectuală şi realizările.
- Desrobirea naţiunii

- Călătorii : lumină, linişte, hotărâre.
Forţa şi cultura în slujba idealului naţional
- "Massa are nevoe de adevăr şi cinste, săracul nu mai vrea pomană ci dreptate".
Timpul e ireversibil. Orice clipă irosită cu uşurinţă, se recuperează greu..

2. Cartea
mijloc de formare a omului românesc, ajutor pentru însuşirea ştiinţei, culturii omenirii.

a. Cartea - prieten, punct de sprijin , reper, sfetnic şi învăţător, izvor de hrană spirituală. Nu-i omul niciodată bătrân pentru învăţătură.
Uşurează viaţa, ajută în gânduri, sentimente, evenimente, -a respecta omul şi pe voi înşivă.
- a înţelege viaţa şi a o vieţui
-a vedea ce trebue făcut şi cum anume; dârz, stăpânit, neînfricat, plin de abnegaţie, voinţă şi caracter

b. Cum să te foloseşti de carte
Îndrumarea lecturii (familia, învăţătorul, profesorul)
- contra cărţilor dăunătoare
- alegerea cărţilor: liste de cărţi recomandate după vârstă, preocupări, a urmări tot ce apare şi a recomanda ce se cuvine, tot ce e mai bun; a gândi asupra problemelor cărţii; a nu citi numai cuprinsul unei cărţi ci a învăţa să gândeşti, cum şi în ce limite acest conţinut are valoare; înţelegerea cuvintelor şi folosirea lor exactă, citirea hărţilor
- discuţii pe marginea cărţilor
Cum să citească - procesul lecturii
A reţine esenţialul din lecturile făcute: filozofie, ştiinţă, poezie, muzică, artă, politică. A vedea în adânc.
Poveşti, basme: ce este bun şi ce este rău: moral – social, a satisface cerinţele copiilor - interesul lor, cărţi de specialitate, cu problemele ce-i interesează.

Listă de întrebări şi răspunsuri - pe teme, pe vârste (clase de liceu) pe şcoli, categorii, aspecte ale educaţiei.
Listă de date importante şi izvoare de documentare despre ele:
- Probleme ce-i interesează pe fiecare - ce aşteaptă ei :
- sport, ştiinţă, beletristică, arte - ce se aşteaptă de la ei
- fenomenele vieţii : dragoste, prietenie, datorie, raporturi sociale - scopul vieţii, ce să fii, ce exemple să urmezi, ce să citeşti

c. Expoziţie de cărţi, de panouri - pe teme, pe cărţi, pe autori, pe date, pe noutăţi;
Înscrişi la biblioteci. A şti să se orienteze în bibliotecă - ce se găseşte
- Şedinţe: teme date, prezentarea critică a cărţilor citite, povestiri
- Reviste, publicaţii proprii, colaborare la alte reviste, corespondenţă în ţară şi străinătate.
Radio, televizor , spectacole, teatru, cinematograf
Se recomandă ce e mai bun.

d. Grija de carte şi
Organizarea lecturii, cum trebue şi cum nu trebue să se citească

- regulile lecturii: spălat pe mâini înainte şi după; nu îndoi; semn de carte; nu face semne pe ea; nu uda degetul în gură; nu răsuci cartea; înveleşte-o; taie-o frumos; lipeşte cartea ruptă; nu citi culcat;

nu citi la lumină slabă, înapoiaz-o la termen; legatul cărţilor.

-Lista ta de cărţi; caetul de lectură : idei, expresii; desbate conţinutul;

- să cunoşti: data, autorul, titlul cărţii, editura, anul, nr. de pagini, fondul, forma, extrase;

-planificarea lecturii; de verificat dacă are plan de citit - cum şi ce citeşte; dacă are caet de lectură, expuneri, extrase.

- Citirea cu glas tare, povestirea. Expuneri şi extrase, discuţii asupra cărţilor, întrebări şi răspunsuri – 6 - 8 întrebări, ce e semnificativ, ce e de valoare, care sunt părerile personale;

-toţi să fi citit cartea; tema, sinteza, caracterizarea eroilor, acţiunea, locul, timpul.

- Conferinţe, comunicări: bărbăţie şi eroism, să fim tari; munca, ordinea, perseverenţa, fermitatea, prietenia, mândria şi modestia, egoism şi altruism.

- Concursuri: pe teme, pe creaţii;

- Întâlniri cu autorii cărţilor.

e. Călătorii, excursii: regiunea natală, oraşul şi împrejurimile lui, judeţul şi regiunea, ţara şi străinătatea

Pregătirea excursiilor şi călătoriilor: lecturi, studierea hărţilor, dotarea, planul. Vizitarea obiectivelor: economic, industrial, cultural, case memoriale regionale; jurnale de excursii, de călătorie.

Mari călători.

Un mediu studios - ştiinţific, literar: cercuri literare, centre ştiinţifice, influenţe, sugestii, exemple, sfaturi, indicaţii. Serbări, sezători literare şi teatrale muzicale. Pe linia marilor societăţi de lectură, cercuri literare, asociaţii sportive şi culturale din trecut. Adunări, tabere, teme.

3. Caracterul

Caracterul nu este un dar înnăscut ci o cucerire a omului, angajament solemn, inagurând o epocă nouă. O fidelitate faţă de principii, printr-o revoluţie interioară, prin exemplu, prin educaţie, - o devenire necurmată spre a ajunge un caracter, adică o unitate absolută, un principiu intern unic şi un curs singular al vieţii.

Adevăr, raţiune, libertate, absolut. O corectitudine ce duce la respectarea legilor scrise şi nescrise – cu simţ de

răspundere: am greşit, nu fug: stau, plătesc, repar, răspund; nu te consolezi pentru timpul petrecut în închisoare şi pierderile suferite cu: „să nu ne mai gândim la... fie ce-o fi..., aşa e viaţa , ... întorsătura lucrurilor, n-a putut fi altfel...”

Eu devin liber numai prin conştiinţa greşelii mele, altfel sunt aservit naturii. Nu pot să spun : "aşa sunt eu" - ci o renaştere, o convertire, o revoluţie a fiinţei.

A avea curajul de a privi lucrurile în faţă, a nu ascunde nimic din ce e reprobabil, a nu participa la ceea ce e contra demnităţii naţionale şi personale şi intereselor superioare.

Valoarea unei acţiuni şi a unei convingeri se măsoară prin utilitatea sa.

A căuta în adâncul inimii responsabilitatea, a urca la izvoare, la simplitate, la unitate.

- o activitate interioară vie, - o confruntare cu mine însumi, pentru a sesiza absolutul, a căuta certitudinile fiinţei mele.

Caracterul - omul şi-l formează singur, bazându-şi existenţa pe anumite principii pe care le descoperă şi le impune raţiunea sa, independenţa sa.

- sinceritate integrală - maxima vieţii
- a da maximum de valoare interioară demnităţii umane
- om raţional, om de principii, - a da dovadă de caracter.

4. Educaţia

Pornind de la principiul “Quod leges sine mores” – educaţia – formarea de deprinderi, norme de viaţă nescrise, în completarea legilor existente.

Reforma sufletului – căci legile statului, ale societăţii nu pot schimba nimic. Libertatea, bogăţia, fericirea, forţa sunt postulate, dar nu realităţi.

Condiţia umană nu poate fi schimbată printr-o nouă lege economică, omul prin voinţa altui om, o doctrină printr-o altă doctrină.

O autoeducație – un autocontrol premanent în raport cu toată lumea.

- planuri de lucru: munca după plan și cu scop; modul de cercetare - cercetări proprii cu mijloace moderne,- la curent cu cunoștințele (toate curentele, tendințele);- independență de cugetare, acțiune;

Reguli de comportare individuală și colectivă.

Pe ce-și bazează existența lor copiii, tinerii legați mai mult de natură decât de păreri - vârsta are influență.

Ce este esențial pentru ei? Păreri, credințe, ideologii, generații care urcă.

Trebuința de contact social: trebuința de a înțelege pe ceilalți și a fi înțeles, trebuința de a comunica.

Cum e posibil de a comunica ?

- dorința de cunoaștere, un elan, o pornire de a realiza o comuniune cu altul până se ajunge la o singură ființă prin: întâlniri, ședințe, consfătuiri;

- în caz de neînțelegeri, concilieri înainte de a se limpezi lucrurile contestate;

- unii interlocutori se închid, alții nu ascultă ce le spui : apatici, indiferenți înaintea faptelor, argumentelor se derobează în apărare fără a se apropia; cei ce distrug orice posibilitate de înțelegere; aneantizare - ca și cum n-ai avea pe nimeni în față; concesiile - datorită lipsei de adevăr sau lipsei de putere de convingere; întâlnire cu un om ce rămâne el însuși și cu un om amabil și conciliant; prietenia - armonia întâlnirilor în familie, în natură; singurătate - și viață în societate; abordare de subiecte esențiale; conversații, schimburi de idei - revelări totale.

Trebuința prezenței altora și a ajutorului lor; a unei acțiuni colective considerată mai eficace decât acțiunea individuală

Ce admirați: sinceritatea, cinstea, curajul, loialitatea, dreptatea, bunătatea, generozitatea, munca, disciplina, prudența; predomină calitățile ce facilitează contactul social pentru că permit comunicarea și înțelegerea.

Deosebiri de gânduri, de obiceiuri, de moravuri, de tradiție; a se apropia - a-și aduce ceva unii altora, a servi progresul umanității și a nu crea prăpastii între ei.

Muzica e iubită mai mult ca posibilitate de comunicare între oameni decât ca agrement.

Dorința de a fi folositor altora - a te simți util; dorești să te simți util ? dorești să schimbi ceva din ceea ce există ? Unii doresc să trăiască ca în secolele trecute, alții se adaptează perfect la realități - puțini descurajați sau dezamăgiți.

Dorința: de a schimba ceva: a crea sau a lăsa o operă; a ameliora condiția umană, progres științific, tehnic, de ordin social, politic, economic; a ajuta pe alții iubindu-i, înțelegându-i; a îmbunătăți întelegerea între popoare;

- de a se integra într-un grup și de a munci pentru el și prin el - o comunitate de idei: întâlniri, trăire, experiență, extinderea cunoștințelor;

Pentru ce trăim ?

O viață reușită este o viață utilă altora,o viață prin care-ți atingi scopul, îți realizezi idealul, ajungi la fericirea unor satisfacții de ordin social și de ordin afectiv, satisfacțiile de ordin material sunt mult mai îndepărtate .

Viața are nevoie de o motivare, printr-un scop, printr-un ideal - o utilitate: altfel e o viață egoistă, fără scop, fără dragoste.

Știinta are nù numai datoria de a explica ci de a ameliora condiția existenței umane.

5. Ce trebue să știe tânărul din Frăția de Cruce:

Ce ne învață satul?

Ce ne învață muntele?

Ce ne învață ziua și noaptea, soarele și luna, lumina și întunericul?

Ce ne învață anotimpurile anului?

Ce ne învață femeile, cei săraci, cei bolnavi?

Ce ne învață păsările cerului?

Ce ne învaţă oamenii mediocri, cei superiori, eroii?

Ce ne învaţă sfinţii - întâmplările şi semnificaţia lor, semnele: „Sfinţenia nu e extraordinarul, sfinţenia este normalul. Vieţuieşte Dumnezeu prin credinţă, iubire, jertfă în mine prin Iisus Hristos "(Per Giorgio Frassati de I. Suciu).

Ce ne învaţă cărţile - Biblia - Imitatio Christi şi când le înţelegem şi le folosim?

- credinţa şi slujitorii ei - supus Creatorului
- ateismul şi luptătorii lui - supus creaturii
- Schimbare de păreri, de atitudini, de credinţe

În filozofie:

- pesimism şi creştinism
- pragmatism şi sfinţenie
- materialism şi metafizic

Poziţia corectă:

- în politică - dragostea de neam şi ţară la prezent, trecut şi viitor.
- în artă - frumosul
- în religie - credinţa - fără crize, ateismul adolescenţei trebue depăşit
- mesianism - profetism
- în viaţă - mândru de a crea - dragostea de muncă; un om nu-şi pleacă ochii în faţa nimănui: să priveşti în faţă drept la oameni şi la lucruri.

Satul - tradiţie, continuitate, rădăcini, dăinuire.

Oraşul - înstrăinare, progres, salturi, hiatus, devenire

Mormintele - moartea celor dragi, a celor de la cot, a celor necunoscuţi. Nici o filozofie sau ştiinţă nu ne ajută în faţa morţii: revoltă, resemnare, nesocotire, pregătire.

Cum să ne uşurăm drumul spre moarte, spre viaţa de dincolo: numai prin Iisus.

- Prietenii
- jumătăţi de măsură, jumătatea drumului

- se poate trăi într-o lume în afara aceleia în care trăieşti, să nu ignorezi pe nimeni, să-i ajuţi pe toţi; să-i ocroteşti, fără a coborî în marasmul vieţii lor; să auzi, să accepţi şi să urmezi chemarea.
- experienţa îndoielii, a necredinţei. a prăbuşirii; experienţa înălţării şi a eliberării din cătuşele păcatului.
- a învăţa pe alţii din faptele tale şi trăire mai mult decât prin îndemnuri şi sfaturi.

Convertire – a rupe viaţa în două, un trecut care descreşte şi dispare, un viitor care se afirmă şi se dezvoltă

- omul împotriva omului: îşi torturează şi exploatează semenul, schingiuieşte sfinţii, ucide profeţii, dezagregare, haos, neant. Ucid cu vorba, cu surâsul, cu condeiul, cu arma.

Persecuţiile dintr-o anumită epocă, (epoca noastră) şi cele din veacul veacului.

Interese personale, carnale, cotidiene.

- să nu fie o trăire ca şi cum viaţa ar dura o veşnicie.

6. Atitudinea faţă de cultură

Dorinţa de instruire , de cunoaştere, de valorificare a obiectivelor şi activităţilor interesând viaţa intelectuală.

Interesează mai puţin accesoriile: ocupaţiile manuale decât cele intelectuale.

Ordinea: sfânt, savant, erou, artist (artist – poet - ,inspirator, revelator al multelor aspecte ale fiinţei, - consolare- , reconciliere în extaz; erou – nu se lasă înfrânt în nenorocire, în durere, nu se lasă terorizat de execuţie; sfânt – iubeşte în fiecare pe Dumnezeu, vede în fiecare om un înger rănit, însă vindecabil, dând de la sine pentru a-l scăpa de pedeapsă)

A citi, spectacole (teatru, cinema), muzică, pictură, poezie, arhitectură, sculptură; - ca distracţie sau ca artă; contradicţia între ideal (artă) şi viaţă (distracţie).

A avea încredere în viitor - Optimism față de viitorul individual și colectiv: omenirea evoluează spre progres sau spre decadență

Pesimism: starea de nesiguranță actuală: unii cred că se poate influența progresul omenirii, destinul, alții , nu.

călătorii: a descoperi, a înțelege, a lega noi contacte umane; experiențe: a vizita alte planete; o existență variată – mișcare; gustul noutăților - luptă și concurență;

- eroi, cavaleri, cuceritori, oameni de stat contemporani, eroi revoluționari, exploratori, militari, oameni de știință, artiști, scriitori, înțelepți (filozofi, apostoli, profeți, binefăcători), sportivi (în mod deosebit aceia ai neamului: Henri Coandă, Emil Racoviță, Traian Vuia, Aurel Vlaicu);

7. Atitudinea față de valorile tradiționale

a. Afective și estetice

Sensibilitate față de natură, frumos

O altă creștere: cunoașterea vieții rurale, integrare în natură, traiul zilnic al părinților, civilizația și cultura tradițională a satului – folclorul. Valorificarea folclorului în slujba educației și a unui ideal de valoare universală; dispar bunicile, bunicii, oamenii vechi - depozitari de pitoresc, dragoste, înțelepciune, valori spirituale. Cărțile bune să înlocuiască pe bunici; perpetuarea organicității sistemului de viață; reprezentările copilului sărac.

Folclorul: sens moral - capital spiritual, limbă românească, împrospătare a culturii, reautohtonizarea limbii prin folclor, tradiționalism viu, curiozitatea, inteligența.

Legenda - povestiri prin care poporul încearcă să-și explice originea anumitor ființe, fapte sau lucruri în care intervin fenomene miraculoase, istorice, religioase, geografice.

Dragoste pentru muzică, arte plastice.

b. Valori morale

Calitățile ce permit schimbul, dialogul, încrederea; valorile morale – virtuțile; calități ce asigură reușita socială; calități intelectuale

Admiți infidelități față de virtuți pentru cauze pe care le consideri superioare ? Atașament slab față de valori din realism, luciditate resemnată, valorificarea scopurilor superioare.

Mila - reacțiune a celor puternici, - reacțiune a celor slabi.

- Actele rele cu intenție bună nu sunt condamnabile, intențiile rele neexteriorizate sunt condamnabile; individul nu trebue condamnat pentru greșelile colectivității ? Nu e just ca o colectivitate să sufere din pricina greșelii unui individ ?

- Orice greșeală poate fi iertată? - Nu -

c. Valori intelectuale

- Nu se poate acorda credit absolut rațiunii, nu poți fi raționalist; putem cunoaște mobilul actelor noastre; ne putem înșela asupra mobilului actelor noastre. Conștiința inconștienții tinereții ?

- Știința - ameliorarea condițiilor de existență umană, - a explica condițiile de existență umană

- Există în univers lucruri pe care omul nu le va înțelege niciodată - spiritul uman e limitat

d. Valoarea acordată familiei

- Căminul, familia sunt necesare societății; a nu te căsători cu unul de altă religie, rasă, țară; nici o diferențiere de drepturi și obligații între bărbat și femeie: drepturi egale în viața publică, în raport cu instruirea, cu libertatea; puțini își caută adăpostul în familie în caz de încercări. Unii vor să se asemene cu tata, cu mama, cu frații, surorile, cu alți membri ai familiei

e. Valori religioase

Religiosul este o valoare – afectiv-morală sau o credință; apartenență confesională. Destinul poate fi învins. În destin există și un ce metafizic.

Semnificația morții – nemurirea; moartea nu este un sfârșit al individului, ci integrare între a trece și a fi, între timp și veșnicie;

Lucruri pe care omul nu le va înțelege deplin niciodată; tot ce există are o rațiune de a fi; sunt și alte căi de a descoperi adevărul decât rațiunea; locul religiei în viața de toate zilele și în aspirații este estompat; sensibilitatea față de natură nu e datorită ordinei ce se reflectă în ea; religia ca rațiune de a spera; puțini doresc o educație religioasă și puțini cred în influențe supranaturale; religia, mijloc de consolare în suferință

Fizionomia tineretului ce se ridică: deși realiști, pozitiviști, pleacă de la o viață socială, trăită, nu din familie - ei simt trebuința de contact social - caută gust de autenticitate - franchețǎ, onestitate, loialitate, curaj, dreptate.

Mișcările pentru libertate, revoluțiile, reformele, înnoirile, au fost făcute de tineret, care are prezența omului întreg în fiecare manifestare, pentru că orice efort îl depune în vederea viitorului; trecutul nu-l apasă ca o povară. Dăruiește totul pentru o idee, pentru un ideal, pentru valori, pentru a fi un exemplu. E în creștere, stăpânit de impulsul noului, al devenirii, al dezvoltării, al evoluției, tendințe spre ținte și idealuri în toate domeniile vieții. Ce e viu crează ceva viu și nou. (Bătrânii - compromisuri, tradiții, cutremure, deziluzii, amărăciuni, indiferență, resentimente, resemnare, și-au pierdut orice încredere și speranțe)

curiozitate, încredere în știință

conștiința limitelor le tempereazǎ uneori idealismul în viața concretă

îndepărtați de generațiile precedente

Dar ei trebue să fie conștienți de imposibilitatea valorificării omului prin forțele lui proprii. Fără Dumnezeu nu există echilibru, omenie, certitudine, siguranța vieții.

8. Moral, atitudini, etica

Moral

- ansamblu de calități mintale, caracter, stare a spiritului, energie de a suporta dificultățile, pericolele

- Moravuri, reguli de conduită; conduita morală - conformă bunelor moravuri

- carte morală - favorizează bunele moravuri; să se desprindă o idee morală

- portret fizic și moral (relativ la suflet, la inteligență)

- certitudinea morală - nu e întemeiată pe evidență logică, pe probe riguroase, provine din credință, dintr-un act de încredere în cuvântul cuiva, în revelația religioasă

- sens moral - ceea ce este și ceea ce nu este conform regulilor moralei

- știință morală – determinarea obiectelor după legea morală

- teologia morală - o parte a teologiei care tratează despre actele umane

- virtuți morale: cele care au ca izvor rațiunea, se referă la om *(completarea noastră: bărbăția (curajul), dreptatea, înfrânarea, înțelepciunea)*

- virtuți teologale: se referă la Dumnezeu: credința, speranța, iubirea

Sens de viață - concepție generală despre lume și existență; - vocație

Stil de existență.

Utilizarea timpului liber: somn, școală, obligații familiare, timp liber disponibil; desăvârșirea de sine – personal; zilnic visul: în peisaj, cu ochii spre cer, spre nori, - impulsul fanteziei, în fiecare zi să visezi o clipă la steaua ce te conduce în viață; vacanțele, concediile.

Atitudini

Credința într-un scop pentru care ții piept dușmăniilor, puteri intelectuale, pregătire, împrejurări exterioare;

Contra diletantismului şi a erudiţiei secundare; a citi în cartea vieţii; a cunoaşte viaţa cărţii;

Cultul ştiinţa pentru ştiinţă; ştiinţa pentru ţară;

Cunoaşterea temeinică - precizarea cunoştinţelor şi dezvoltarea spiritului de observaţie;

<u>Contra mentalităţii bolnave</u>

- egoism - materialism - totul pentru tine, nimic pentru vecin, praf în ochii mulţimii;

- părăsirea bisericii şi nerespectarea legilor;

-înlăturarea bunelor obiceiuri,datini,tradiţii,obscenitate, imoralitate, perversitate;

-minimum de muncă, maximum de profit;

Criză politică - tabere politice învrăjbite, desbinări, specularea suficienţei, necalificării –politicianism;

Criză educativă – familială, şcolară, – neglijenţe, exemple rele. Neatenţia şi întârzierea aduc neajunsuri;

<u>Etica</u>

Concepţia despre lume şi viaţă;

Atracţia universalului - simpatia psihică;

Onoare, demnitate, frumos, bine, adevăr, iubirea (aproapelui) semenului, de neam, legătura cu Dumnezeu;

Simpatia - mila - dar nu pentru răufăcători - Bonis nocet, qui malis parcet (cine cruţă pe cel rău, vatămă (face rău) celui bun).

Frumosul în acord cu binele.

Reducerea la minimum necesar a trebuinţelor inferioare "Ce de lucruri de care n-avem nevoie!" Să nu-ţi înmulţeşti trebuinţele – luxul;

Suflet eroic.

Vor, nu vor duşmanii ..., ţara şi viitorul sunt ale noastre.

În sat, în oraş, pe câmp şi în codru - îmi alin durerile şi-mi vindec rănile.

Moartea mă pândeşte clipă de clipă dar viaţa m-ajută să înving.

Seninul sau furtuna - acoperişul cerului sau al colibei, mă poartă pe cărările visului spre biruinţă.

Doctrina - suprema valoare - Patria.

- o valoare mai mare ca ştiinţa.

A ne birui înfrângând în noi orice dorinţă, orice veleităţi deşarte, orice poftă de mărire, orice interese personale.

A nu comite nici o infidelitate faţă de tine însuţi, chiar fiind înconjurat de spioni, informatori, şi trădători - metamorfoze umane.

<u>Viaţa interioară</u>

Să însufleţească , să convingă, să instruiască, să oţelească pentru luptele spiritului şi pentru virtute.

Spirit critic şi dorinţa de a cunoaşte.

9. <u>Conduita</u>

- să nu faci nimic de mâna a doua; chiar din iad să faci un colţ de rai;

- stăpân pe sine, a nu te arăta facil, gata pentru scuze, indiscret ci stăpân pe cuvântul tău, fiecare gest, acţiune, să arate puteri inspirate din bunătatea inimei; a răspândi bucurie în jur, a oferi o masă, un adăpost;

- a te arăta receptiv pentru intenţiile şi gândurile altuia; a da curaj;

- a nu-ţi arăta neplăcerile, suferinţele, înfrângerile ci seninătate, gânduri bune, a înfrumuseţa relaţiile, societatea unde intri, cerul, azurul;

- autoritate are numai persoana care se stăpâneşte care se conduce după legi personale;

- <u>mediul social</u>: veselie, blândeţe, inteligenţă, entuziasm, bucurie, dor de muncă, bunătate, siguranţă de sine, dominaţie spirituală;

- Frumuseţe. Graţie. Fantezie. Omul distins, femeia aleasă cuceresc; atitudine mândră, fermecătoare, în forme, mişcări, gesturi, expresii, cuvinte; faţă, atitudini, mină; nu ce, ci cum - natura, tabloul, statuia nu vorbesc;

- Înfluenţa manierelor - în fiecare clipă sunt examinate;

- A şti sa devii indispensabil, a te intreţine cu fiecare in specialitatea lui;

- Causeur agreabil. În armonie cu mediul: acomodare, modificarea părerilor, respect pentru persoana umană; a nu încerca să modelezi sufletele, a le influenţa, a le conduce, decât din dragoste pentru cauza superioară; simplitate;

- Alergăm la cel ce ştie, la cel ce are, face, la cel de care avem nevoie;

Spălatul, îmbrăcatul, - a îndepărta deprinderile animale, a fi curat, a-ţi stăpâni ranchiuna şi meschinăria, a înăbuşi ce e josnic;

10. Îndrumări practice pentru educaţia religioasă morală şi Criterii pentru recrutarea fraţilor de cruce

Principiul psihologic

- alegerea: curaţi cu inima, dornici să afle adevărul, gata să meargă pe drumul ales;

- fond aperceptiv: fără prejudecăţi, fără gânduri eronate;

-formare progresivă: încetul cu încetul, descoperirea treptată a adevărurilor, iniţiere, pregătire simbolică, directă;

-formare de deprinderi: arta cuvântului, material aperceptiv, împrejurări, receptivitate;

- se vorbeşte deosebit: după oameni, după împrejurări, la duşmani;

-cunoaşterea defectelor şi a nevoilor; îndreptarea defectelor, sădirea în locul păcatului a virtuţii - smerenie în locul mândriei, nădejde în locul desnădejdii, lepădare de sine în locul egoismului, lupta împotriva anumitor concepţii.

Principiul intuiţiei

- exemple vii: din viaţa oamenilor, din natură, imagini sugestive

- apel la simţuri pentru: adevăruri de credinţă, norme de conduită, povestiri, antiteze, analogii

- plecând de la cunoscut la necunoscut, de la concret la abstract, de la apropiat la depărtat, de la exemplu la adevăr

Principiul practic educativ

- formarea caracterului religios-moral: să trăiască asemenea lui, să practice virtuţile, să urască păcatul, în vâltoarea vieţii - pentru sfinţirea vieţii;

- spirit comunitar - misiuni de probă, îndeplinirea altor însărcinări, colaborare;

- realităţi abstracte: în legătură cu viaţa, în legătură cu mediul

Metode folosite

Metoda dialogului.

Convorbiri (dialog, convorbire familiară, chiar polemică dar cu calm); fiecare idee să fie lămurită, ideile nelămurite pier, atenţie vie, orice întrebări în caz de nedumeriri; meditaţie în momente de tăcere.

Metoda analitică: doctrina nouă să fie făcută accesibilă sufletului, povestirile le tălmăceşte, desface conţinutul în părţi componente, identifică pe fiecare dintre ele.

Metoda observaţiei: să observe cum trăeşte el; observarea naturii; a scoate învăţături din informaţii; dezvoltarea simţului şi a spiritului de observaţie

Influenţa exemplului personal în toate manifestările; a avea un model, a imita pe măsura puterilor, să simtă dragoste.

- drumul cel mai scurt către minte, inimă - cuvinte simple şi adevăruri fundamentale, statornicie în credinţă faţă de: Dumnezeu, dragoste faţă de oameni, de neam şi Ţară;

- puterea de a modela şi de a susţine viaţa pe calea desăvârşirii; tăria de a mărturisi neînfricaţi, smerenie, lepădarea de sine, devotament până la sacrificiu; refuzarea onorurilor, acceptare: batjocură, chinuri, moarte;

- a împăca pe om cu Dumnezeu; realizarea iubirii şi a păcii;

- prudenţă, evitarea pericolelor inutile pentru a putea sluji scopul, misiunea; exerciţii, pentru a câştiga experienţă, sprijin necesar unul în altul, doi câte doi;

transformarea în personalităţi

Adevărul care este Calea şi Viaţa se cucereşte prin luptă spirituală în mişcare, iar Împărăţia cerească, după cum spun sfinţii părinţi, "prin asalt".

11. Citind pe N. Berdiaev[1]

personalitatea celuilalt rămâne de nepătruns - prin dragoste se pătrunde în adâncuri

-sociabilitatea - victoria împotriva însingurării

-a alina suferinţele oamenilor

-spirit de sacrificiu şi îndrăzneală

-întâlniri, comunicări, contacte sufleteşti

-protejând persoana: a păstra distanţa, contra familiarităţii, sufletele închise nelinişte sc

- nu judeca pe alţii : mă judec pe mine însumi, nu mă ţin mai bun ca alţii, intoleranţă ideologică, luptă morală, intransigenţă pentru libertate

Filozofia lui Berdiaev e o filozofie a spiritului, ori spirit înseamnă libertate, act creator, persoană, comuniune de dragoste. Fiinţa e secundară, e determinare, necesitate, obiect.

Persoana mea nu este o realitate făcută, o creez, o construesc, căutând a mă cunoaşte.

A te întoarce spre tine însuţi spre a te cunoaşte, a trăi în tine însuţi.

[1] Nikolai Alexandrovici Berdiaev (1874 – 1948) filosof mistic rus. Din 1922 a trăit la Paris.

Spiritul - tinereţe veşnică

Extaz - evadare din banal: gândire, sentimente, viaţă

Viaţa - relaţiile intime sub tăcere

Deprinderile - organizarea vieţii de toate zilele, automatizarea existenţei, reducerea efortului

A nu fi străin de lume - a-ţi crea ambianţa: cabinetul de lucru, cărţile

Moartea, izolare

a depăşi tentaţiile de: mărire istorică, glorie, putere lumească

12. Artele

-transport în altă lume, transfigurarea lumii şi a propriilor virtuţi; elevaţie spre un nivel superior de gândire, simţire, trăire şi exprimare, altul decât cel al vieţii de toate zilele. O altă viziune a omului şi societăţii, a naturii, a realităţii.

-pleacă de la o realitate spre o posibilitate, o depăşire, nu spre o ficţiune.

-un efort spre mai bine, spre mai frumos, spre un adevăr care a fost odată sau e făurit de imaginaţia noastră. Un vis care în momentul în care te trezeşti, nu se risipeşte ci se realizează prin expresia câştigată în opera de artă, care e o transformare a unei realităţi imperfecte spre una ideală.

Cunoaşterea istoriei noastre

13. Originea Românilor

Românii continuă pe coloniştii Împăratului Traian (Paggio Bracciolini – sec XIV- lea), autohtonia Românilor pe locurile actuale, problema istorică a devenit problemă politică

- argumente:

De la 271 până în sec XIII nu sunt pomeniţi în documente toponimice pentru că: după Romani au venit Goţii în Dacia (271-575) şi Gepizii (463-566);

Dualism lexicologic pe teritoriul daco-roman.

Popoarele pier, iar numele dăinuesc. Şi cuvintele împrumutate ajută la cunoaşterea culturii spirituale ale unui popor.

Numele de locuri şi de fluvii: Abutum (Abrud) Ampeiul,"dava": oraş întărit.

- Notarul lui Bella în "Terrae Ultrasilvanae", stăpânea Gelu de origine "Blacus" de unde numele de Gileu.

- Şi-au păstrat neamul şi au avut forţa de a asimila şi alte neamuri.

Româna este latina vulgară.

- Elementul geto-dac, legătura între popor şi sol.

Triburile scitice şi celtice dacizate.

- Unitatea geografică, unitatea de civilizaţie, unitatea politică: Transilvania, Moldova, Oltenia.

- Influenţa romană în Dacia de pe timpul lui August.

- Contactul direct pacific şi războinic între Imperiul Roman şi Dacia a pregătit romanizarea Daciei.

Romanizarea dovedită arheologic.

Populaţia Daciei nu a fost distrusă după Aurelian.

- Arheologia - persistenţa elementului dac în mediul rural.

Coexistenţa daco-romană.

Se retrage armata, rămâne civilizaţia romană.

- Contactul între Nordul şi Sudul Dunării permanent.

14. Unitatea Românilor

Icoana geopolitică a Ţării :

Ardealul în centru.

a) Unitatea pământului

circulaţia între oameni şi bunuri

balta şi pădurea

b) Unitatea limbii

rîurile - drumuri

transhumanţa

colonizările interne

Mălueni, Munteni; Măgureni; Văleni; Secuieni, Basarabi

c) Unitatea culturii

d) Unitatea politică

15. Cuvântul lui S. Bărnuţiu – Blaj 1848

La 13/15 Mai 1848 au fost la Blaj : C-tin. Negri, V. Alecsandri, George Sion, Nicolae Ionescu, Nicolae Bălcescu, Alexandru Golescu.

"Vor striga din mormânt străbunii noştri : fost-am cu Goţii, dar nu ne-am făcut Goţi; fost-am cu Hunii, dar nu ne-am hunit; fost-am cu Avarii dar nu ne-am avarit ; fost-am cu Bulgarii dar nu ne-am bulgărit ; cu Ruşii şi nu ne-am rusit; cu Ungurii şi nu ne-am Ungurit ; cu Saşii şi nu ne-am nemţit! Ci ne-am luptat ca Români pentru pământul şi numele nostru, ca să vi-l lăsăm vouă dimpreună cu limba noastră, cea dulce ca şi cerul sub care s-a născut" (S. Bărnuţiu)

16. Să ne cunoaştem Neamul şi Ţara .

1.) Să ne cunoaştem pe noi şi pe ale noastre, toate măsurile ca neamul să trăiască şi străinii să nu-l cotropească.

2.) Duşmanii: spaţiu vital (adică lărgirea hotarelor lor)

3.) Noi - suntem mai vechi decât toţi vecinii.

- ne-am apărat pământul cu jertfe grele.

- ne stăpânim spaţiul de când ne-am născut, nu l-am ocupat - nimic, nimănui, niciodată.

4) Să ştim observa.

- să ştim însemna o hartă.

- să cunoaştem nevoile Neamului şi ale Ţării, cunoscând trecutul şi aspiraţiile româneşti.

- cunoaşterea exactă a faptelor nu împodobirea lor în scris.

Înfrângerea vorbăriei - simplu, precis, lămurit ce ai de spus.

- omul vrednic nu aşteaptă nimic de la alţii .

adevărul învinge prin jertfe. De aceea cei ce-l slujesc sunt îndeobşte sacrificaţi.

- drumul spre veşnicie duce prin clipa cotidiană. Drumul spre nemurirea amintirilor cunoaşte piscul originalităţii sintezii contemporaneităţii, depăşirea actualităţii - Ce e pieritor în noi ? - trupul şi cu tot ce slujeşte lui. Slujind spiritul îţi prelungeşti viaţa.

"Neamul este de la Dumnezeu, adică oamenii au venit pe lume împărţiţi în neamuri. Legătura de sânge a fost prima legătură dintre oameni şi aceasta a constituit neamul."

"Vorbind de popoare ne gândim în primul rând la hotarele şi aşezămintele acestora şi numai accidental la originea lor."

(C.Rădulescu Motru)

17. Istoria Transilvaniei şi a "Memorandumului" trebue cunoscută şi înţeleasă bine pentru a se şti apăra drepturile noastre milenare asupra Transilvaniei. (Se află în partea III, Universitatea, la capitolul privind profesorii de la Facultatea de Drept - Prof. Aurelian Ionaşcu) pag 113.

18. Imaginea luptătorului ardelean luată ca model:

a. Câştigarea existenţei prin muncă *(încă din copilărie Al. Popşor a lucrat în gospodărie, la câmp, la atelierele şcolii, - lăcătuşerie, fierărie, etc., ca meditator)*

b. Tânăr – curaj, cinste, dragoste pentru adevăr

Să mărturiseşti o eroare, dar să nu aperi o iluzie. "Să înveţi ceva din fiecare adevăr descoperit de alţii, dar şi din fiecare eroare comisă de ei"

c. Exil – aleargă din ţară în ţară pentru a pleda, a informa, a convinge, a forma curente şi a ridica naţiunea sa robită

d. Contra dezordinii şi anarhiei. Luptă cu vorba şi cu scrisul. Conferinţe. Serbări cu caracter artistic cultural. Excursii de studii – cunoaşterea Ţării.

Peocupări multilaterale, porniri enciclopedice: Ideea solidarităţii şi unirii popoarelor, a cunoaşte ce a însemnat tirania habsburgică.

19. Macedo-Românii[1]

1930. Legea „treimii" (Legea Dobrogii Noi) în favoarea Bulgarilor.

România Mare, înfăptuită la sfârşitul primului război mondial, cuprindea toate provinciile istorice româneşti alipite la trupul Patriei - Mame. Printre ele şi Dobrogea cu aşa-zisul Cadrilater (Dobrogea Nouă), cu cele două judeţe Caliacra şi Durostor, care făceau parte din Ţara Românească a domnitorului Mircea cel Bătrân şi care a fost alipit la trupul ţării după războiul balcanic din 1913, căci el nu aparţinuse niciodată Bulgariei, decât după războiul din 1877, când Turcia a fost înfrântă de armatele ruseşti şi româneşti şi a luat fiinţă statul bulgar.

În 1925 Ion I.C.Brătianu, prim ministru si preşedinte al Partidului Naţional Liberal, a hotărât colonizarea Cadrilaterului cu Români macedoneni, în scopul întăririi graniţei de sud a ţării, unde populaţia majoritară era formată din turco-tătari, ca urmare a stăpânirii turceşti de cinci secole şi de Bulgari colonizaţi în Cadrilater, începând de prin 1885 de proaspătul stat bulgar.

Colonizarea Românilor macedoneni, ca şi a unor familii sărace de ţărani Români, urma să se facă pe loturi de câte 10 hectare pe familie, din fondul proprietăţii de stat. Acest fond funciar provenea din aplicarea aşa zisei „legi a treimii". În Cadrilater, datorită deficienţelor administraţiei turco-bulgăreşti, nu existau acte legale de proprietate. În schimbul acordării dreptului de proprietate, statul român intra în posesia unei treimi din proprietatea respectivă.

[1] La "Macedo-Românii" şi "Basarabia şi Bucovina, stăvechi pământuri româneşti" , întrucât Al.Popşor a avut doar o schiţă sumară, au fost făcute completări de către dr. Ionel Zeana

În 1930, sub guvernul național-țărănist, ministrul sub-secretar de stat, de la Agricultură, numit de presă şi Anghelof (probabil că era de origine bulgară) a alcătuit un proect de lege, care anula în mare parte prevederile „legii treimii", favorizând astfel fățiş, interesele marilor şi micilor proprietari bulgari din Cadrilater care formau clientela politică a Partidului Național - Țărănesc. Pe baza legii lui Costică Anghelof, lotul coloniştilor macedo-români şi români, se reducea de la 10 la 5 hectare. Practic, opera de colonizare, inițiată de marele om politic şi patriot Ion .I. C. Brătianu, era dată peste cap.

Această lege antiromânească a stârnit vii proteste în opinia publică, în parlament şi în presa vremii. Ca urmare, un tânăr ziarist, Gheorghe Beza, aromân după tată, născut în țară, şi neavând nici o tangență cu coloniştii Aromâni din Cadrilater, revoltat la culme, s-a prezentat într-o zi de iunie 1930 la biroul ministerial al sub-secretarului de stat Angelescu - Anghelof şi a descărcat asupra lui 5-7 gloanțe de revolver, fără a reuşi nici măcar să-l rănească, victima apărându.se cu scaunul.

Atentatul a stârnit vâlvă mare. Studențimea macedo-română a lansat un manifest de solidaritate cu atentatorul şi cu cauza coloniştilor. Semnatarii manifestului au fost arestați: Constantin Papanace, Iancu Caranica, Grigore Pihu, Sterie Ficăta, Gheorghe Ghițea, C. Mamali şi A. Ciumetti. Tot atunci a fost arestat şi Corneliu Codreanu, şeful Gărzii de Fier, bănuit că ar fi implicat în atentatul comis împotriva ministrului național-țărănist.

Arestații au fost duşi în sala de antropometrie pentru a li se lua amprentele digitale. Erau copleşiți de umilința la care erau supuşi ca nişte borfaşi de rând.În sufletele lor clocotea revolta. Imediat după ei urma şi Corneliu Codreanu, pentru îndeplinirea aceleiaşi formalități umilitoare. Impresia produsă asupra grupului de tineri Aromâni a fost extraordinară. Iată cum o redă C. Papanace: „Arhanghelul Mihail părea că

coborâse între noi. Era înalt şi frumos ca un chiparos, cu ochii verzi, îmbrăcat în costum național şi cu jandarm cu baionetă la spate. I se luau şi lui amprentele. Dar El era liniştit. Şi liniştea Lui ne-a cuprins şi pe noi. Nu eram singuri! Cineva venea să împărtăşească din umilința la care eram supuşi. Şi simțeam că acest cineva necunoscut de noi până atunci, era mult. Era totul. Era trimis de providență."

(Evocări, ed. 1997, p.173-176).

Cunoştința propriu- zisă a avut loc în duba care-i transporta la închisoarea Văcăreşti. "Am dat tonul la un cântec macedonean care aducea rezonanța luptelor de acolo: „Dure şi-a noastră-arăvdare", scrie C. Papanace.

Când au terminat de cântat marşul, o voce le-a spus: „Bine! Foarte bine, ați cântat din suflet, măi voinici!" Şi în lumina unei brichete clandestine, am văzut cum ni se întindea, ca să ne felicite, o mână viguroasă, dar înnegrită pe palme şi degete. S-a recomandat: Corneliu Zelea Codreanu: Era Căpitanul." (ibid. P 174) Au stat 40 de zile împreună la Văcăreşti. „Toți ne simțeam fericiți. Alături de Căpitan puteai trăi o veşnicie, fiindcă în el însuşi se contopea o lume pentru veşnicie." (Ibid. p 176)

Aromânii sau Românii macedoneni şi Mişcarea Legionară

Aromânii sau Macedo-Românii, cunoscuți în istorie sub numele de Vlahi, ca şi Românii din nordul Dunării, sunt frați de-ai noştri rezultați din romanizarea triburilor tracice din întreaga peninsulă balcanică cucerită de Roma în irezistibila ei expansiune politică, economică şi culturală spre răsărit. Se ştie că Macedonia, situată geografic în centrul peninsulei balcanice, cu ieşire spre sud-est la Marea Egee, a atins apogeul puterii sale politico militare sub marele Alexandru Macedon, care a zdrobit imperiile persan şi egiptean, spre sfârşitul sec. IV a. Cr.,ajungând până la Indul lui Por împărat. După moartea lui

Alexandru cel Mare, imperiul s-a împărțit între generalii lui și puterea Macedoniei a început să decadă.

După ce a scăpat cu bine de războaele punice, Roma și-a îndreptat privirile spre răsărit. Prima etapă era peninsula balcanică. La 168 înainte de Hristos, legiunile romane, sub conducerea consulului Paulus Emilius, au înfrânt falangele ultimului rege macedonean Perseu, iar după două decenii (149 a. Hr.)au transformat Macedonia în Provincie romană cu toate prerogativele care decurgeau din această situație de jure. Treptat, treptat este cucerită întreaga peninsulă balcanică până la Dunăre. La 101 d. Hr. Traian va începe războiul cu Decebal și Dacia va fi și ea înglobată în granițele imperiului roman.

Astfel începe procesul de etnogeneză a poporului român de la Marea Egee până la Carpații Nordici, acest spațiu originar imens care era locuit numai de numeroasele triburi tracice și traco-ilirice. Spre deosebire de Greci, mândri de cultura lor și refractari asimilării, Tracii sud - și nord-dunăreni s-au dovedit dispuși să se asimileze cu Romanii, cu care aveau, se pare, anumite afinități rasiale și lingvistice. Așa se explică rapida lor romanizare din munții Pindului până în Maramureș și Bucovina.

După grecizarea Imperiului Roman de Răsărit (550), Românii din Balcani s-au constituit în organizații statale independente sau autonome, în luptă cu elementul grecesc care a uzurpat conducerea Imperiului Roman de Răsărit, devenit apoi imperiu bizantin. Cronicarii bizantini ca și cronicarii cruciați înregistrează existența a trei Vlahii: Vlahia Mare în Tesalia și Munții Pindului (980), Vlahia Mică în Etolia și Acarnania și Vlahia de sus în Epir.

Cea mai strălucită realizare politică a Vlahilor balcanici este imperiul româno-bulgar născut din revoluția celor doi celnici Aromâni, frații Petru și Asan, care i-au asociat și pe Bulgari, împotriva imperiului bizantin (1185). Pe la 1250 și conducerea acestui nou imperiu creat de Vlahi s-a bulgarizat

complet. Aceste repetate eșecuri se datoresc, în mare parte, necontenitelor năvăliri barbare. Cea mai masivă și mai durabilă a fost invazia Slavilor și Bulgarilor care au reușit să înființeze state puternice în Balcani, începând din secolul VII. Prinși între două forțe politice și două culturi străine, deopotrivă de dușmane, Vlahii au fost puși în alternativa dramatică de a opta pentru una sau alta din ele, grecizându-se sau slavizându-se în masă, mai ales elementul orășenesc cel mai civilizat. Populația rurală, ocupată cu păstoritul, în parte nomadă sau semi-nomadă, mai conservatoare, s-a retras în munți, a căror citadelă naturală, greu de cucerit, le oferea un adăpost sigur de supraviețuire. Acolo ei și-au păstrat cu sfințenie limba, obiceiurile și tradițiile strămoșești timp de două mii de ani.

Începând din 1864, România Mică, sub conducerea Domnitorului Alexandru Ioan Cuza, s-a interesat de soarta acestor Români macedoneni și le-a creat școli și biserici în limba română, în timpul ocupației otomane a peninsulei balcanice.

După înfăptuirea României Mari, Ionel Brătianu, președintele guvernului și Partidului Liberal, a inițiat opera de colonizare a Românilor macedoneni în Cadrilater, cu scopul de a întări elementul românesc din Dobrogea, granița de sud a țării. Căliți în lupte milenare, sănătoși trupește și sufletește, naționaliști înfocați și incoruptibili, ei au suferit o mare decepție când au ajuns să cunoască atmosfera apăsătoare a politicianismului demagogic din Patria-Mamă, în perioada interbelică. Începând din 1930, tineretul intelectual aromân,în frunte cu generația de aur a lui C. Papanace, Iancu Caranica, Doru Belimace, Grigore Pihu, Sterie Ficăta, Sterie Ciumetti, Sterie Duliu, C. Mamali, Gh. Ghițea, Ion Nacu ș. a. m. d., s-a înrolat masiv în Mișcarea Legionară a lui Cornelui Zelea Codreanu, cu speranța că acest om harismatic este singurul capabil să rezolve problemele României și ale tuturor Românilor răzlețiți peste hotare.

Luptele şi jertfele Românilor macedoneni în cadrul Mişcării Legionare sunt imense, în raport cu numărul lor infim în România (circa 35.000 colonişti) şi merită toată admiraţia, cinstea şi lauda. Eroismul şi sănătatea lor morală au fost apreciate la superlativ de Căpitan.

„Cele 40 de zile petrecute la Văcăreşti împreună au fost o adevărată sărbătoare.Am discutat, am ţinut conferinţe, am făcut încercări de ziaristică, ne-am spovedit durerile, am glumit, am râs, am cântat.

Parcă ne cunoşteam de când lumea.

Comportarea noastră demnă, atât la proces, cât şi la închisoare, îl umplea de bucurie, mai ales că era naturală şi făcută din proprie iniţiativă.

Într-o zi, după ce până atunci ne observase şi cântărise în toate felurile, dar cu cea mai mare discreţie, ne-a răsplătit cu cea mai aleasă apreciere pentru ramura noastră. Ne-a mărturisit:„sănătatea voastră morală este de la sursă. În munţi voi aţi păstrat toate comorile rasei voastre. Aşa a fost neamul nostru altădată. Acum este în multe părţi alterat.Ce n-aş da eu să-l însănătoşesc şi să dea legionari ca voi!"

(Ibid.pag. 176 -177)

După închisoare, legăturile cu Căpitanul deveniseră din ce în ce mai strânse "Macedonenii au fost o oază de popas. Aici se simţea bine"(ibid).

Iată ce scrie Căpitanul în cartea „Pentru legionari" (pag.387 - 388): „Aici în închisoare am cunoscut bine pe aceşti tineri Aromâni, plecaţi din munţii Pindului.

Cultură aleasă, o înaltă sănătate morală, buni patrioţi. Construcţie de luptători şi de viteji.

Oameni de jertfă.

Aici am cunoscut îndeaproape marea tragedie a Macedo-Românilor, această ramură românească, ce de mii de ani, singură, izolată în munţii ei, îşi apără cu arma în mână, limba, naţionalitatea, libertatea.

Atunci l-am cunoscut pe Sterie Ciumetti, pe care Dumnezeu l-a ales, pentru sufletul lui bun şi curat ca roua, să fie prin tragica sa moarte şi chinuire, cel mai mare martir al Mişcării legionare, al României legionare.

Acolo gândurile şi inimile noastre s-au înfrăţit pentru totdeauna. Vom lupta împreună pentru neamul nostru întreg din Pind şi până dincolo de Nistru. Nici plângeri, nici petiţii, nici intervenţii pe la toate guvernele, surde pentru Românii de peste hotare sau de aici, ci numai o naţie românească puternică şi stăpână va putea rezolva toate problemele româneşti de pretutindeni. Atunci, aceşti Români, răzleţi în lumea largă, vor fi aduşi în ţară. Căci este nevoie de sângele lor al tuturor aici, unde românimea se luptă cu moartea. Şi e bine să se ştie, că în această luptă, au putut exista guverne care au deschis porţile ţării pentru miile de jidani şi care în acelaşi timp, au interzis intrarea în ţară a Românilor de peste hotare."

20. Bucovina şi Basarabia, stăvechi pământuri româneşti

Istoricul grec Herodot – părintele istoriei – scrie că "Tracii constituiau cel mai mare dintre toate neamurile după Indieni" şi "dacă ar fi avut o singură conducere şi o conştiinţă unitară, ar fi fost de neînvins şi cu mult cei mai puternici dintre toate popoarele". Dintre numeroasele triburi tracice de la nordul Dunării, două erau mai importante: Dacii care locuiau în câmpia dunăreană, Banat, Crişana, Maramureş şi Transilvania, şi Geţii care se întindeau la sud de Dunăre, în Dobrogea de azi şi la răsărit de Carpaţi, în Bucovina şi Basarabia de azi şi chiar mult mai departe spre nord şi spre răsărit. Tot Herodot relatează faptul că la 514 î.de Hr., marele rege persan Darius al lui Hystaspes a întreprins o expediţie militară împotriva Sciţilor, trecând Bosforul şi supunând toate triburile tracice sud-dunărene. Singurii care i-au opus o rezistenţă dârză, au fost Geţii, pe care Herodot îi laudă numindu-i "cei mai curajoşi şi cei mai drepţi dintre Traci".

După cucerirea romană a acestor ținuturi, din amestecul Tracilor cu Romanii, s-a născut neamul românesc, statornic pe aceste meleaguri, sub toate năvălirile barbare, din negurile istoriei până azi.

În prima jumătate a secolului al XIV-lea au luat naștere cele două mari formațiuni politice românești, Voevodatele sau Principatele, cunoscute în istorie sub numele de Țara Românească sau Muntenia și Moldova. Întemeetorul Munteniei este Basarab cel Mare, care după faimoasa bătălie de la Posada (1330), contra regelui ungur Carol Robert, a cărui armată a fost zdrobită, s-a declarat independent, dând țării și o dinastie a Basarabilor, care a domnit până în timpurile moderne. El stăpânea peste o țară întinsă de la Porțile de Fier până la Brăila. Întemeetorul Moldovei este voevodul român al Maramureșului, Bogdan, care și-a părăsit țara din cauza Ungurilor și a trecut munții în Moldova unde domnea, ca vasal al regelui maghiar, un urmaș al lui Dragoș Vodă. În 1359 Moldova devenea și ea neatârnată, sub o nouă dinastie românească, dinastia Mușatinilor, după numele Mușata, al unei fete sau nepoate a voevodului Bogdan. Acestei dinastii îi aparțin printre alții: Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare și Petru Rareș. Este cea mai glorioasă dinastie a Moldovei, care a întemeiat țara și a organizat-o politic, economic, social și cultural în hotarele ei firești, de la Milcov până la Nistru și din Ceremuș și Hotin până la Cetatea Albă și "Marea cea mare".

Războiul ruso-turc din 1768, încheiat cu pacea de la Kuciuk-Kainargi din 1774, avea să aducă prima mare nenorocire: știrbirea integrității teritoriale a Moldovei supuse suzeranității Înaltei Porți Otomane. Alarmat de intrarea Rușilor în Principatele Române, Imperiul austriac s-a grăbit să dea ajutor Turcilor, pentru a stăvili expansiunea rusească în Balcani. Cerând compensații pentru ajutorul dat, pe baza unei hărți falsificate, Austriecii au obținut Țara de Sus a Moldovei, pe care au numit-o Bucovina, cuvânt slav care înseamnă țara

pădurilor de fagi. Împotrivindu-se acestui furt nerușinat, comis de cele trei puteri semnatare ale tratatului de pace, în dauna unei țări autonome vasale Turciei, Grigore Ghica Vodă și-a pierdut capul în 1777, în reședința sa de la Iași pentru îndrăzneala protestului său. Totuși, trebue recunoscut faptul că această răpire frauduloasă și samavolnică a Bucovinei, a avut și o latură pozitivă. Sub administrația pur austriacă, nu și maghiară ca în Transilvania, Bucovina a câștigat mult datorită influenței binefăcătoare a spiritului german, făcând mari progrese pe plan economic, social și cultural, până la marea Unire din 1918.

Nu la fel s-au petrecut lucrurile și în partea dintre Prut și Nistru a Moldovei unde marele și înțeleptul voevod Ștefan cel Mare, a construit pe malul drept al Nistrului cetăți de apărare ca un șirag de mărgele de la Hotin până la Cetatea Albă.

În 1806 a izbucnit un nou război între Ruși și Turci care a durat 6 ani și s-a încheiat în 1812 prin pacea de la București. Rușii învingători cereau anexarea ambelor principate române. Până la urmă, de teama războiului cu Napoleon al Franței, s-au mulțumit cu anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru, numit Basarabia, în amintirea lui Basarab cel Mare, domnul Munteniei, care ocupase Chilia înainte de întemeierea Moldovei.

La cererea Sfatului Țării, declarându-se independentă după izbucnirea revoluției bolșevice, Basarabia s-a alipit și ea în 1918 la Patria - Mamă. Astfel, prin necurmate lupte și jertfe, s-a împlinit visul milenar: România Mare.

Din păcate, acest vis n-a durat decât două decenii, datorită miopiei oamenilor politici din perioada interbelică. În Iunie 1940, Basarabia (și nordul Bucovinei) ne-a fost răpită din nou, în urma unei convenții secrete prevăzute în pactul Ribbentrop-Molotov din August 1939. Recucerite în timpul celui de al doilea război mondial, acestea au fost reanexate la Uniunea Sovietică după înfrângerea Germaniei. Prin tratatul de

pace de la Paris din 1946, pe lângă Basarabia, şi o parte din Bucovina de nord, a fost răpit şi ţinutul Herţa,- regiuni locuite în imensă majoritate de Români.

Trăim cu speranţa că aceste străvechi ţinuturi româneşti, trecute prin atâtea vitregii istorice, vor birui toate vrăjmăşiile şi vor reveni la sânul scump al Patriei - Mame.

De câte ori vreun conducător cât de mic al Frăţiilor de Cruce se va încadra în minunatele percepte prevăzute de Alexandru Popşor, sufletul lui de Dincolo va tresări de bucurie, acolo unde,- alături de marii înaintaşi, va rosti cu Niky Constantinescu Nicadorul: ,,Iar târziu, când va străluci peste veacuri Ţara cea nouă, se va auzi din adâncuri refrenul cântecelor noastre de luptă, de moarte, de biruinţă. Iar cadenţa marşului generaţiilor de atunci, la adăpost de frământările noastre de azi, va fi pentru noi suprema mângâiere.

Pierderea lui Laurenţiu

După eliberarea din închisoare, la expirarea condamnării de 15 ani, în 1963, revenind în mijlocul familiei şi-a regăsit copilul – Laurenţiu - , pe care-l lăsase în 1948 în vârstă de nouă luni.

Laurenţiu, fiul lui Alexandru Popşor în timpul examenului de bacalaureat, 1965

Avea acum aproape 16 ani. Un copil dotat, în care Al. Popşor îşi pusese toată speranţa că „va fi continuatorul şi realizatorul aspiraţiilor, visurilor, idealurilor sale, care pentru el rămăseseră neîmplinite." *Că el va* „avea deschise porţile viitorului, ale familiei şi neamului, cu cheia fermecată a tot ce au sădit în fiinţa noastră părinţii şi strămoşii, cu tot ce am cucerit noi, pentru noi şi pentru alţii! Pentru generaţiile viitoare ale neamului şi pentru binele ţării". *Era bucuros de a da din prea plinul inimei şi sufletului său, tot ce a acumulat în trăirea, în experienţa vieţii sale, din modesta sa desăvârşire şi rodul culturii după atâta trudă intelectuală şi morală.*

După doi ani, în care se realizase sudura între el şi Laurenţiu, în care acesta cu aviditate îşi însuşise toate îndrumările tatălui său şi al cărui suflet se avânta spre idealurile înalte, Dumnezeu a rânduit o altă mare, grea încercare: Laurenţiu, în timpul unei furtuni groaznice în M-ţii Piatra Craiului, a căzut într-o prăpastie, unde a fost găsit abea după 7 săptămâni, de către tatăl său, ajutat de către echipe de alpinişti temerari şi plini de dăruire.

Cuvintele nu pot cuprinde drama acelui moment.

Al. Popşor s-a învăluit în tăcerea care făcea parte din însăşi fiinţa lui. Nimeni nu i-a cunoscut furtuna răscolitoare din adâncuri. Acum, târziu, s-au găsit unele însemnări, din care se vede ce au reprezentat pentru el viaţa şi moartea lui Laurenţiu. I-a cercetat în amănunt copilăria şi perioada şcolarităţii, adolescenţa cu încercări literare şi avânturi sublime. A intrat adânc în viaţa lui, în preocupările, aspiraţiile lui. Cu darul care-l caracteriza, a scos la iveală fire nevăzute, necunoscute de alţii, din personalitatea în formare a lui Laurenţiu. Aşa după cum în 15 ani de închisoare l-a urmărit cu gândul şi cu sufletul, acum a definit, a rotunjit tot ceeace era doar vis şi intuiţie. Rana s-a adâncit cu trecerea vremii şi deşi tăcerea a rămas tot de nepătruns, - hârtia a fost din ce în ce mai mult martoră acestui zbucium neîncetat: în note, însemnări, scrisori către cei apropiaţi - e vorba despre Laurenţiu: amintiri (din povestirile altora), comentarii, aprecieri.

*

„Ceea ce aş fi dorit să continue şi să concretizeze Laurenţiu din ceea ce am reuşit să acumulez în viaţa mea de dinainte de naşterea lui şi din timpul vieţii lui, rezultă din ceea ce am dobândit eu prin ereditate, prin mediul familiar şi social în timpul şi spaţiul în care am trăit; ceea ce am cucerit prin procesul de educaţie, din mediul şi şcolile frecventate; prin înglobarea a tot ce am recepţionat şi ripostat, în structura, în fiinţa mea."

„Laurenţiu a devenit un leit-motiv asemeni celor wagneriene. Pierderea e ireparabilă.

Au trecut 22 de ani aproape.

..........Cât l-am iubit.

Un accident unic - o lovitură la creier - mortală.

.........O scrisoare care este o descriere exactă cum s-a petrecut[1].

.........Emoţii, îngrijorare, panică."

Laurenţiu - am pierdut omul pe care-l iubeam cel mai mult din lume, - nimic, niciodată nu-l va putea înlocui. În copilărie n-am avut timp să mă familiarizez cu el. În adolescenţă - nici doi ani. El mi-ar fi urmat sfaturile, era receptiv şi îndatoritor. Îmi înţelegea gândurile şi procedeul meu. Aveam nevoie de un punct de sprijin amândoi.

.....„Ce va fi cuprins el din viaţa noastră şi mai ales din viaţa mea?"

Din perioada şcolară.
Din cântecul nostru.
Din Peer Gynt...."

„Lipsit în perioada copilăriei şi adolescenţei sale de educaţia familială părintească (notă: şi mama lui a stat în închisoare şapte ani).

[1] E vorba de scrisoarea către Nae Baticu, în care Al. Popşor îşi începe autobiografia.

- o muncă dedicată învățăturii - un aport pentru societate.

-o structură sufletească deosebită - nu este refractar mediului său dar nici accesibil pentru orice îndemn, orice sugestie, orice exemplu.

-dragostea părintească orientată spre el, - așteptat - „când voi fi ca el”- după fotografii, din povestiri.

- o viață trăită la vedere cu toată lumea și o viață trăită în subteran.

Atmosfera - suferința - legile obișnuite ale vieții ce-și urmează cursul.

- viața lui se dezvoltă în paralel, a noastră departe de el și a lui departe de noi.

- ca un basm.

-o existență care a dat liniște și pace, tărie și speranță, apărarea vieții pentru el.

În școala primară și în liceu Laurențiu a primit o educație prudentă. Cu toate acestea, sau poate tocmai din această pricină, a avut un destin particular, al lui, rezultat din interacțiunea condițiilor lui de viață, din ruptura dintre eul său și mediul în care trăia. El avea un secret al lui, pe care îl simțea, toată lumea îl știa și el l-a aflat mult mai târziu. Știa să-l păstreze și să-și mențină locul lui. În școală și-a însușit cunoștințele, dar de timpuriu le-a trecut prin filtrul sensibilității sale inhibate și a judecății sale. S-a ferit de tot ce era morbid în comportamentul colegilor și tineretului.

Din aceste motive viața lui a fost o taină. Viața lui văzută de noi a fost una și viața lui lăuntrică a fost alta: un izvor neprevizibil de așteptări, de vise, de idealuri, încătușat de stânca condițiilor lui de viață.

Existența lui: o mângâere, o speranță, un punct de sprijin pentru noi în suferință.

În toate momentele critice și în încercările grele ale vieții noastre, speranțele legate de el ne încălzeau inima, ne luminau

calea întunecoasă de ieșire din subteranele pământului și ale istoriei.

Așteptarea noastră se întâlnea în gând cu a lui și ne da tăria sufletească. Pentru el o oțelire a moralului, o putere neînvinsă de rezistență și încredere într-un sfârșit bun și izbăvitor.

Era pregătit pentru orice eventualitate. Cine poate să știe străfulgerarea din mintea și din inima lui în clipa ultimului semn de licărire de viață de dinainte de cumplita moarte. Mitul muntelui Piatra Craiului, vraja spiritualității lui a fost chemarea spre necunoscut, spre veșnicie.

Vocea destinului său singular!

În toiul unei furtuni năprasnice, care din cer vărsa șuvoaie spumegânde de ploaie, un vânt ce purta valurile revărsării și întunecatele ceți de pe culmi, l-au azvârlit din înălțime în adâncile brațe crenelate și fragile ale celui mai dantelat și delicat munte.

Într-o zi de plină vară 3 Iulie 1965 - natura l-a primit învăluindu-l cu zări nezărite, împodobindu-i veșmânt de filigranată piatră îndărătnică, de arbuști și ierburi înverzite, de jnepenișuri, înfrățit în întortocheate ramuri, de gingașe, de suave flori de culmi de munte. Natura toată i-a deschis porțile nepieritoarelor ei frumuseți și neînvinselor ei mistere și tăceri... Inima singuraticului ce pășea pe drumul ultim, fără de întoarcere, a încetat să mai poarte dureri și aspirații...

Sufletul lui mândru, luminat de integrarea lui în altă lume, a ajuns pelerin pe căi necunoscute...

Natura, în lecția ei inaugurală, despre minunile și mărețiile universului, i-a dat o învățătură completă, încărcată de soluții, ale Celui nepătruns, pentru nenumăratele întrebări neelucidate ale existenței... în locul analizelor și sintezelor de la Universitate - omnium scientiarum universitas! Ce ar fi învățat el, în Universitate, cum și-ar fi valorificat el moștenirea din ființă și cultură cucerită, ce și-ar fi însușit din rodul străduințelor noastre?! Inima lui încărcată de rănile neîmplinirii, trupul lui sdrobit de lovituri de moarte, osemintele - ruină ale cetății care

i-a adăpostit sufletul lui înfierbântat de tinerețe și dragoste pentru natură, a fost asaltat și furat de rafale de vânt, scăldat în valuri de ploaie și îngropat în vâlcelul ce l-a adăpostit în zăpadă eternă.

Sufletul lui și-a început colindul în jurul locului cumplitei tragedii din Piatra Craiului, pe la locurile pe care trupul viguros și credincios l-a purtat și apoi și-a luat zborul spre alte zări tot mai înalte, tot mai înalte, în căutarea locașului de veci, împăcat că în puritate și-a împlinit datoria și a fost demn de noi și de toți cei care l-au iubit. Că a dezvăluit iubitorilor muntelui primejdiile în lupta de a cunoaște misterele lui, bogățiile și frumusețile! Laurențiu a dat exemplul unei încercări de a culege din tot ce a fost măreț în jurul lui ceea ce e nepieritor! Nemuritor fiind sufletul lui și nesfârșit infinitul!

O tăcere mai profundă decât adâncul prăpăstiilor ce l-au ferit de intemperii și putreziciune, s-a întins peste întreagă împărăția de piatră a Pietrei Craiului!... Stăpână și netulburată.

O păsărică mai iute decât o săgeată și-a avut o vreme cuibul în apropierea locului unde între 3 Iulie și 21 August s-a odihnit. Ne întâmpina ori de câte ori poposeam în apropierea crucii lui. Până la o vreme...Poate până când și sufletul lui Laurențiu era pe acolo. Culoarea ei era a pietrei, iar graiul îi era zborul!

Noi, noi suntem datori cât vom fi să nu ne despărțim de el!

Să biruim tăcerea singurătății lui actualizându-l prin pomeniri și prin scrisori ca acestea, să-l punem în lumină, cu ceea ce a fost el, cu ceea ce voia el să fie, cu ceea ce doream și așteptam noi de la el să fie! La cimitirul Sfânta Vineri din Capitală se odihnește trupul lui alături de acelea ale Bunicului și Bunicuței - care atâta l-au iubit și au trudit pentru el.

Noi vrem să-l păstrăm viu, cu chipul său fizic, cu substanța însușirilor sale morale și spirituale, pentru noi, pentru toți cei care au făcut vreun bine pentru el, pentru cei ce l-au iubit și cunoscut.

„El a rămas trup și suflet acolo în înălțimi...o ființă împurpurată de legendă."

Furtuna

"Nori deși apăruți pe neașteptate negri, grei; neîndurători colindă peste piscuri. Întreg versantul e cuprins de ceață. Piatră, fir de iarbă, fiară sălbatică, stâncă, au presentimentul furtunii.

Ceața densă învălue muntele. Vizibilitatea e redusă din ce în ce mai mult.

Drumețul nu mai are orizont. Poate înainta pas cu pas.

Ploaia se dezlănțue. Râuri nesfârșite țâșnesc pe înălțimi. Vâlcelele adună apele, piscurile culeg trăsnete, torentele împing în necunoscut stâncile sfărâmate.

Fulgerul luminează cărarea.

Săritorile se transformă în cascade asurzitoare.

Nimic nu te poate apăra de ploi, vânt și trăsnet.

Nici ruga nu mai are putere.

Orice gând, orice speranță înțepenesc înaintea întunericului și a șuvoaielor. Vuietul valurilor sporește odată cu glasul lăuntric al omului. Ajutorul pe care acesta-l cerșește întâmplării, naturii sau Forței supreme, se pierde în furia spumegândă din jur. Clocotul pietrișului și al apelor opresc ajutorul cerut pentru el...

Apele pogoară-n văi cu ură, neastâmpăr și sălbăticie, atacând orice întâlnesc în cale. Macină, rup, sparg, poartă-n ele tot ce au putut smulge și pier în spume și vâltoare.

N-au pace, n-au liniște, nu cunosc milă, îndurare.

L-a furat vântul? L-a prăbușit ceața? L-au ispitit ploile și adâncul? A primit un atac direct al furiei distrugerii?

L-au urnit din viață...

L-au scăldat ca-n rit sau în vis pentru ultima dată. Puterea și dorul lui de a fi n-au mai putut fi stăvilar în calea destinului dezlănțuit. Setea de cunoaștere și aripile tinereții n-au mai putut

rezista. Reduta vieții lui a căzut! L-a cuprins necunoscutul? L-a furat libertatea?

Acolo și atunci nimeni nu-i putea da nici un ajutor. Zid făceau numai puterile naturii.

Dezorientarea, disperarea, chemările, teama lui nu mai aveau cine să le asculte.

Ciobanii erau de mult la stâni, drumeții stau lipiți la pământ, vizitatorii erau în cabane, lucrătorii din păduri în adăposturi, păsărelele și fiarele în ascunzișuri.

Numai mintea lui a înlemnit, nu mai avea voință să-nfrunte.

Clipa hotărâtoare, cine o știe?

Moartea lui încă nu era o certitudine. Poate e rănit la vre-o stână? Poate zace undeva în munte bolnav și în neputință? Poate a apucat alte drumuri peste Iezăru și Păpușa în Făgăraș și mai departe în Retezat? Autoritățile îi credeau tinerețea și destinul capabile să-l poarte peste hotare…

Era dispărut…

Trebuia să-i dăm de urmă. Să găsim locul ce-l tăinuiește ascunzându-l de puterea vântului și de ochiul oamenilor.

Tuturor le spuneam pe cine căutăm. Arătam fotografii, îl descriam și-i înfățișam caracterul și preferințele. Îl căutam cu mintea și cu inima. Când trupul obosea, alerga într-una gândul.

Pe măsură ce timpul se scurgea, ne dam seama că nenorocirea s-a întâmplat. De oriunde ar fi fost, ar fi dat un semn de viață. Scrisese din Zărnești înainte de a porni în Piatra Craiului.

Nădejdile de a mai fi în viață erau tot mai puține. În suflet își căuta loc dorința de a-l găsi oriunde și oricum. Să nu-i rămână trupul pradă fiarelor sălbatice, păsărilor cerului, viermilor pământului, ploii, gerului, vântului, zăpezii.

Să se odihnească într-un loc cunoscut. Poate sufletul lui aleargă și imploră odihnă pentru trup.

În patru rânduri l-am căutat. Adevărate expediții. Una călăuzită de un avion "aviasan" ce l-a căutat pe ambele versante.

Pretutindeni eram precedați de veste. Toți se grăbeau să afle ceva, să comunice, să consoleze.

O strădanie fără răsplată.

Și-au părăsit serviciile, au primit să înfrunte primejdiile pentru a-l găsi.

Echipele umplură cărările, culmile, piscurile, vâlcelele muntelui.

Urmăream zborul șoimilor și al corbilor. – Opream orice trecător, primeam orice sugestii.

Ne temeam să nu fi fost victima unei fiare sălbatice peste piscurile lipsite de arbori și iarbă.

Alergam spre mușuroaie de furnici și ne orientam după miros și zbor de muște.

Spiritele muntelui.

Focurile ard la stâne și la cabane.

A fost găsit în vâlcelul ce-i poartă numele.

Coborât pe un covor de ierburi, garofițe din înălțimea florilor reginei, cu un alai imens de brazi și paltini falnici."

"N-am avut niciodată dorinți de îmbogățire, de putere și strălucire lumească. Am fost stăpânit mereu de grija de a păstra și duce mai departe concepția despre lume și viață, pe care am moștenit-o de la părinții mei, de a le continua stilul lor de existență personală, familiară și socială, tezaurul de tradiții și biruințe sufletești ale strămoșilor mei, în luptă permanentă pentru apărarea vieții, a pământului și a demnității naționale.

Această comoară m-am străduit s-o apăr în sufletul și în viața mea curată, neatinsă și să i-o predau lui Laurențiu pe care-l doream și-l vedeam purtătorul ei.

Iată cea mai mare pierdere pe care am suferit-o prin moartea lui Laurențiu.

……………………………………………………………………………

După ce ai pierdut întruchipările purității, viziunii, înțelepciunii și armoniei acestora, să pierzi putința de realizare a visului pe care tu nu l-ai putut împlini în viața ta."

Postfață

Viața lui Al. Popșor, ca și a celor din „familia lui spirituală", a celor care au primit în suflet credința legionară, - se poate caracteriza într-un rând scris de el unui prieten: „codru de idei, fluviu de vise și doruri, masiv de obiective".

„Materialul (din autobiografie) nu este expus în întregime, ci o schiță, o orientare în tot ce este esențial în fiecare etapă a vieții mele.

- O valoare documentară pentru generația și vremea mea, fără pretenții literare.
- ce am putut realiza.
- gândurile ce m-au muncit în diversele epoci ale vieții
- despre oameni și împrejurări n-am putut scrie, fiindcă scopul urmărit mă obligă să mă mărginesc numai la mine.
- elementele cosmice asupra pământului: greutate, electricitate, magnetism, radioactivitate, lumină, căldură, arată legătura dintre om și univers. Tot așa influența vremii, a mediului sunt necesare pentru a avea o viziune de ansamblu clară asupra individului sau a unei grupări.
- Influența, interdependența și repartizarea fenomenelor pe glob – pe plan internațional, - ce a fost posibil în 1936 – 37 n-a mai fost posibil în 1940 și 1945.
- contribuția Ardealului și a mea la istoria Românilor din anii aceștia

De ce scriu?

Trebue să vorbesc sau să tac?

Timpul mi-a dat dreptate: anumite dogme nesocotite, altele venerate, dar distruse de evenimente.

Epocă de lichidări - cei morți, cei absenți sunt cei vinovați, dar adesea și cei vii.

A aștepta un moment mai favorabil-poate a nu mai avea ocazia niciodată de a spune ce ai de spus, a spune prea târziu.

Probleme de importanță deosebită: destinul atâtor oameni, suferința, sacrificiul lor. Istoria și viața merg mână în mână. Privirea înainte, alte perspective, alte orizonturi. Nu formule rostite cu religiozitate fără aplicare. Nu repudierea trecutului

Ce am de spus?

- a nu-ți lega destinul de forțe moarte și a nu trăi de pe o zi pe alta
- a pregăti sau a suferi evenimentele
- singur responsabil în fața propriei conștiințe și a altora,- o atitudine care poate a fost criticată- dar n-a fost dăunătoare
- a face istorie
- Condamnat înainte de a-mi fi fost cunoscută atitudinea, lupta. Eliminări și amenințări, acuze pe la spate fără drept de apărare, deși toată activitatea desfășurată a fost din ordin superior
- Anii de până acum - dovadă a convingerilor mele. Timpul a spus cine a avut dreptate. Nici o reticență, nici o ipocrizie.

Americanii, după încetarea ostilităților, au concentrat pe toți ofițerii din armata germană în lagăre.

Anumiți membri ai serviciului istoric american și chiar specialiști în probleme de istorie militară, au avut posibilitatea să-i consulte asupra faptelor și doctrinelor din timpul celui de-al doilea război mondial.

În felul acesta s-au publicat peste 100 volume, cuprinzând documente referitoare la acest război și s-au făcut prețioase cercetări de istorie militară.

M-am gândit că şi ţara noastră - indiferent de regimul care guvernează, - ar putea face o asemenea operă. Şi de aceea, neconstrâns de nimeni m-am hotărât să fac această schiţă autobiografică.

A şti exact ce s-a petrecut, a cunoaşte adevărul pentru a putea prevedea evoluţia evenimentelor, - a indica primejdia, a arăta calea bună.

Trecutul aduce puncte de vedere noi, prezentul cu datele sale exacte şi numeroase, clarifică trecutul şi corectează impresiile asupra lui.

Evenimente multe, n-am contribuit la desfăşurarea lor aşa cum le-am înţeles.

Ceea ce a fost şi ceea ce va fi. Experienţa inspiră şi acţiunea şi gândirea.

Viaţa mea s-a scurs, dar activitatea creatoare încă n-a început.

Acum la sfârşit - cu ce am plecat din copilărie - s-a limpezit, a crescut, dar convingerile şi poziţiile mele în toate problemele mari au rămas tot cele ţărăneşti.

- ţăranul a fost piatra de temelie a vieţii mele lăuntrice.
- nici o ruptură, nici o criză, nici o renaştere.

Viitorul distrus - pericol şi ameninţare permanentă, dar interiorul nu l-a putut nimic atinge, nu l-a putut schimba, topi, chiar dacă se pare că am rătăcit, am ocolit sau mi-am pierdut o parte din viaţă.

Sguduiri puternice.

- Omul se cunoaşte în situaţii limită. A cunoaşte limitele puterii omeneşti. Înţelegerea de sine şi înţelegerea cu alţi oameni. Adevărul ne leagă.

M-am străduit să dau o orientare tineretului român la o răscruce hotărâtoare a istoriei.

Persoane şi acţiuni n-au fost menţionate (*din cauza momentului când a fost scrisă autobiografia, - în plin regim comunist. Nota noastră.)*

- 15 ani din viaţă pierduţi în închisoare, ar fi fost destinaţi unor activităţi creatoare.

Astăzi calculele retrospective de probabilitate sunt inutile: hotărârile nu se mai pot reface, acţiunile nu se mai pot reconstitui, şi...,,ce s-ar fi întâmplat dacă..., nu-şi mai are căutare".

O autobiografie aşa cum mi-am înţeles şi trăit eu viaţa, nu aşa cum au văzut-o, interpretat-o şi prezentat-o alţii, - o moştenire pentru generaţiile viitoare.

„Dedicându-mă gândirii, activităţii spirituale, n-am de unde lăsa avere, totuşi fiecare poate găsi în gândurile şi atitudinile mele bunuri pe care le poate continua sau valorifica în gândirea şi activitatea sa, - o satisfacţie pentru mine."

„Am încercat să cunosc, să înţeleg şi să explic diferite păreri ce caută să concilieze contradicţiile intime ale omului şi opoziţiile sale cu natura şi societatea, începând cu gânditorii antici şi până la conceptele cele mai moderne. De la eterna curgere a lui Heraclit la unitatea unică, veşnică, neschimbătoare a fiinţei."

S-au scris şi se vor scrie multe asupra acestei perioade. De către oameni care au fost departe şi în afara lucrurilor.

Am făcut o apologie - fapte la care am fost eu însumi martor. Restabilirea faptelor, evocarea evenimentelor.

....

Lucrurile din trecut îmi par atât de depărtate, de străine, încât parcă nu le-am trăit.

Lumea s-a schimbat, m-am schimbat şi eu.

Ce puţin înseamnă viaţa unui om în istoria omenirii, a neamului său, în ochii lui proprii.

Să-mi fi schimbat atitudinea, concepţia mea de viaţă?

Cât a fost de bogată viaţa mea externă în evenimente de importanţă capitală pentru omenire?

Dar cea lăuntrică pentru mine?

Sentimentul de încredere în oameni, în stabilitate, în continuitate a slăbit.

Ce moştenire culturală ne-au lăsat generaţiile trecute- şi noi?

Sfinţenia vieţii şi a individului dispărute.

Minciuna - instrument de guvernare politică.

Războiul - rezultatul unei acţiuni conştiente, metodice.

„Amintirile nu se citesc. Cei tineri nu citesc amintirile bătrânilor. Le vor citi pe cele ale contemporanilor lor, care trăesc cu propriile lor amintiri, din vâltoarea prezentului şi visurile viitorului.

Trecutul acesta pentru care am pătimit atât, cui poate spune ceva? De suferit am suferit cu toţii şi nu putem spune că suferinţa unora e mai grea decât a altora. Învăţăturile culese în biruinţi, înfrângeri sau în suferinţă, în general nu le mai folosesc generaţiilor viitoare."

Peste toate sbuciumările, sfâşierile sufleteşti, ispitele care ameninţau din toate părţile îngroparea „idealului", Al. Popşor nu şi-a pierdut cum îl numea el „iremediabilul lui optimism" - nădejdea

Amărăciunea cuprinsă în versul lui Coşbuc, unul dintre poeţii lui preferaţi:

„Viaţa asta-i bun pierdut

De n-o trăeşti cum ai fi vrut",

se topeşte în focul Credinţei, care- scrie el, „m-a ajutat" tot aşa ca şi pe ţăran: cu încredere absolută, fără desnădejde în încercări – certitudinea că până la urmă vom fi biruitori în boală, necaz, lovituri ale sorţii sau ale oamenilor.

-sprijin în înaltul cerului: împrejurări sunt nenumărate şi toate semnificative."

O mărturie a dragostei pentru oameni, plină de delicateţe şi gingăşie, pe care toate ororile închisorii nu au putut-o ofili, - o găsim în gândul exprimat într-o scrisoare către doi tineri cunoscuţi din lumea lui: „prietenia voastră mă învălue cu puterea ei de nepătruns, mă întăreşte prin binele biruitor asupra răului şi mă înalţă prin idealul care supravieţueşte vremurilor".

Idealul a fost pentru Al. Popşor izvorul, hrana, întreaga lui trăire şi fericire a vieţii, - avuţia nepreţuită pe care a dorit s-o lase moştenire celor ce vor veni- idealul legionar, visul unei ţări în care neamul românesc să trăiască liber, în Biserica lui Hristos, pentru a fi cu El în veşnicie.

"Această lapidară încercare de autobiografie – cu date mnemotehnice, lacunară în ce priveşte perioada de 15 ani în care am lipsit din viaţa fiului meu Laurenţiu (1948-1963), am dorit să aibă caracterul unei mărturisiri, a unei profesiuni de credinţă – rezultantă a experienţei mele de viaţă din cei 71 de ani împliniţi, reţinând ideile care au avut valoare permanentă, dincolo de vremea în care am trăit şi al cărui ecou, indirect, l-am prezentat prin evenimentele ce au avut loc şi prin consecinţele lor.

Am pornit din sat, care pentru mine, ca şi pentru toţi ardelenii a fost, după cum spunea Octavian Goga: "cel mai mare rezervor de energie naţională", am crezut de la început, prin transmisiunea strămoşilor şi părinţilor mei, în ideea de neam; am crezut deci în sat, fiindcă satul era sinteza care reprezenta înaintea mea acest mare tot: neamul.

Am arătat apoi ce au reprezentat pentru mine liceul şi Universitatea, cu profesorii şi atmosfera lor.

Am dorit în toţi anii, în care cu trupul eram departe de Laurenţiu, dar cu sufletul eram zi şi noapte alături de el şi căutam să-i intuesc copilăria şi adolescenţa, - să-i povestesc eu viaţa

mea, cu tot ceeace a fost esențial în fiecare etapă a ei, spre a-l deprinde să se apropie “cu sentimente de cucernicie în fața marilor adevăruri ale istoriei noastre naționale, în fața valorilor permanente ale sacrelor tradiții de jertfă pentru interesul obştesc şi de îndeplinire integrală a datoriei, în orice împrejurare, în fața a tot ce este element misterios în noi şi în afară de noi” – cum m-a învățat pe mine profesorul Ioan Lupaş de la Universitatea din Cluj… “Că viața fiecăruia din fiii neamului românesc nu poate să aibe decât rostul unei verigi în seria generațiilor, prinse în nesfârşita înlănțuire a continuității istorice, care porneşte din adâncurile vremii, de la cei mai vechi înaintaşi ai noştri şi se întinde dealungul veacurilor, până la cei mai îndepărtați urmaşi, înfăşurați în negura viitorului”. Trebuia să ştie şi el că nu poate fi considerat perimat “codul moral” şi “ideea națională, cu toate atributele ei” - , care au stat la baza României Mari – cu toate provinciile din 1918, - “adaptate la nevoile prezentului”.

Trecutul

Nici urne funerare, nici ruine…
Nici păreri de rău şi nici tristețe…
Nici nepăsare, nici uitare…
Nici figurine-n miniatură…
Nici încătuşări de vieți moarte…
Ci port în largul vieții
Cu nave ce aşteaptă să alunece-n necunoscut,
Încărcate de dor, de vis, de încredere, de putere,
Iubirea-nvie, credința se-nalță!

Comoară de risipe: energie, timp, speranțe, viața s-adună în elan spre ce n-a mai fost încă!…
Trecutul, un deal cu zări noi şi orizonturi largi
Trecutul, un pământ viu din care se hrănesc trandafirii gândului
Trecutul, un anotimp cald în care s-au topit zăpezile înfrângerilor…
Trecutul, o albie adâncă prin care se scurg apele umilințelor îndurate
Trecutul, adiere de cânt voios cu duioşii de alean
Trecutul, tăceri de însingurare cu glas tainic de suferinți cicatrizate…
Dureri înăbuşite pentru veştejite idealuri
Paşi împietriți pe cărări bătătorite…
Plecări nostalgice fără de întoarceri…
Agonii ce s-au schimbat la față în depărtări închise…
Mânia, ura, ura învolburată, potolite în stropii înțelepciunii vârstei şi durerii…

Întuneric de încleştări năprasnice despicat de lumina iertării...

Trecutul, colind de nenoroc hoinar oprit la malul zădărniciei

Trecutul, chemări fără răsunet în inimi pierdute-n negura anilor

Trecutul, cimitir de-nălţări sporadice şi vreri neputincioase

Lipsă de bucurii trupeşti încrustate-n imateriale şanţuri pe obraz şi-n obosite priviri abătute

Întrebări îngheţate în minte fără răspuns

Tot ce-a fost nu zace în închisoarea a ce nu mai e. a-ncolţit de mult, muguri-s idei şi cuvinte, florile-s fapte sublime conduita de fiecare clipă sămânţă de noi creşteri, de impetuoase deveniri

Bani, putere şi palate n-am încropit, dar alerg pe nesfârşitul plai al bogăţiei interioare, nesecate, împodobit cu trofeele biruinţei din gând şi-a izvoarelor nesecate ale bunătăţii

Laude pentru ce am fost, pentru ce-am făcut şi-am nizuit nu-mi aruncă nimeni slugarnic în faţă

Dacă am cules cândva mulţumiri în grai ori aplauze, cu generozitate le-am lăsat celor ce m-au îmbiat cu ele

Succesul, mulţumirea, puterea au fost năluci a căror amăgire n-o port cu mine

În cuşca neputinţelor nu m-am zbătut ca vulturul coborât din văzduh, ca leopardul smuls din junglă, ca leul întemniţat, furat din pustiu

Gratiile societăţii sau ale temniţei n-au stăpânit, n-au stăvilit niciodată aripile sufletului...

De aceea trecutul meu e cânt înăbuşit, e lumină, tărie, biruinţă...

Dramele trecutului, în torentul lor primăvăratic nu mi-au oprit căutarea..., nu m-au istovit şi îmbătrânit.

Lacătul, zidul, jaluzeaua lăsată în permanenţă m-au văduvit de priveliştea dinafară a frumuseţilor naturii şi cuceririlor vremii, dar au sporit orizontul lăuntric al omului

Ispita vicleană, agitaţia stearpă, vreri mărunte, apăsarea orizonturilor subpământene cu praf de plumb şi pulbere de sulf, cu lacuri de sudori şi bezne de temeri s-au ascuns în preeriile fiinţei mele nesfârşite

Răzvrătirea în inimă, blestemul în cuvinte-ncătuşate, nu le-au recoltat niciodată duşmanii

Mama, copilul, soţia, bătrânul şi toţi ai mei m-au smuls cu dragostea lor din văgăuna disperării, din smoala pericolelor de moarte...

Cei ce s-au dus au trăit în mine şi-n tot ce-a fost al lor ca împlinire şi destin. Exemplul şi prezenţa lor în orice loc şi vreme m-au păstrat printre cei vii...

Zdrenţe spintecate-n colţ de stâncă sub pământ şi-nmuiate în acizii şi sulfurile râurilor subterane, petece de hârtie consfinţind încrederea în viitor şi-n viaţă, benzi de magnetofon păstrând mărturisiri enigmatice a gândului de atunci, martori pe care să-i citez înaintea unui tribunal al istoriei – n-am păstrat pentru muzeul din care generaţiile ce vor veni, ar trebui să înţeleagă ce contemporani am avut şi ce semeni m-au chinuit.

Dar dacă n-ai un album, n-ai scris o carte, ca expresie de sine, nu păstrezi un vestigiu a tot ce a fost, nu poţi dovedi că ai trăit.

Şi cui vrei să le faci dovada? Celor ce le doreşti să nu repete povestea vieţii tale!

Trecutului i-am dat tot ce a fost a lui cu mărinimie

Nu-l rechem! Nu-l reînviu în amintire.

El nu e dus şi nu e mort. Vorbeşte - n tot ce sunt şi are să mai fie.

Nu regret ce-a fost sublim şi ce-a fost greu nu m-apasă!

Gloria şi pierderile lui mustesc în aceeaşi amforă din care sorb dorinţa de-a trăi!

Îl văd înveşmântat în zâmbet şi surâsuri, în ii de trandafiri, scăldat în lumini de zori şi parfumuri de ierburi nesfârşite…

Ziua de azi e a lui apoteoză…

An de an, înainte de clipa dintâi a ceasului din noul an, am plâns în tăcere toate renunţările şi visele neîmplinite, purtate de-alungul trecutului în alai de îngeri. De mână cu dezastrul şi nenorocirea şi-au luat zborul spre alte tărâmuri.

Graiul lor nu l-am mai auzit de atunci…

N-am cunoscut mizeria inimilor ce-n faţa vieţii îşi devorează propriul lor trecut…

În mijlocul popoarelor încărcate de istorie şi-al cetăţilor în care de veacuri sunt ca la începuturi, nu m-am zbătut să reînviu umbrele trecutului, ci m-am trudit să văd ce au făcut oamenii cu istoria lor şi cum îşi fructifică cetăţile măreţia vremurilor apuse.

Dacă au pus cucerire lângă cucerire, pisc de creaţie lângă pisc, au orizonturi şi perspective noi.

Mormintele au grai, caravana gloriilor şi-au găsit în sufletul contemporanilor oaza

Port în mine desăvârşirea tuturor celor ce nu mai sunt

Am dat: gând, ban, lucru; e atât de puţin pe lângă ce am primit de la părinţi, învăţători, prieteni şi duşmani.

Am dat viaţă şi-mi pot răscumpăra datoria…

Portretul lui Al. Popşor schiţat de un prieten din copilărie

Un copil cuminte, bun, care n-a ştiut ce înseamnă obrăznicia şi pretenţiile.

Un adolescent şi tânăr curat la trup şi suflet, învăpăiat de sublim.

Un om înţelept, perfect stăpân pe: gând, vorbă, gest, faptă.

Permanent prelucrând darurile cu care a fost înzestrat cu o neostoită sete de desăvârşire.

Inteligenţă vie, bogat cultivată, virtuţi crescute puternic, conturând un caracter nobil, impunător prin puritate, făcându-l cuceritor şi plin de farmec.

La acestea adăugându-se frumuseţea unui "ghiocel de zâmbet" cum s-a exprimat un prieten şi o privire răscolitor de profundă, în care vorbeau căldura sufletului şi seriozitatea cu care privea viaţa în ireversibilul şi solemnul ei.

*

Un coleg şi prieten din liceu, l-a definit pe Al. Popşor ca pe ,,un bulgăr de aur uman". Aşa a fost, dar - un bulgăr de aur şlefuit cu migală, de un artist înzestrat cu mare talent, realizând o bijuterie de preţ prin splendoarea şi unicitatea ei. Bijutierul a fost el însuşi, care la darurile înnăscute, a adăugat ,,tehnica" de a lucra aurul, învăţată de la făurari neîntrecuţi în arta modelării zăcămintelor de valoare din adâncuri: Căpitanul, Moţa, Banea, Nae Ionescu, profesorii Mărtinaş şi Preot I. Miclea, mama lui - cea frumoasă şi înţeleaptă, tatăl care l-a crescut ,,bătrânul Sălăgeanu", - de care a fost întotdeauna mândru pentru educaţia frumoasă pe care i-a dat-o în minunata lor familie românească şi creştinească.

Şi mulţi alţii, oameni aleşi, cu care venind în contact, şi-a îmbogăţit mintea şi inima, învăţând mereu de la cei mai mari până la cei mai mici.

Tuturor, întreagă viaţa, le-a dăruit iubirea şi recunoştinţa lui.

Alături de învăţăturile primite de la toţi aceştia, în fiinţa lui au strălucit permanent luminile culese din cărţile îndrăgite încă din copilărie. „Cartea" - marele şi credinciosul lui prieten, bucuria lui, l-a însoţit toată viaţa, chiar şi atunci când n-o putea avea în faţă, ci doar în gând şi în amintire.

Dragoste multă şi recunoştinţă a nutrit şi pentru acei autori de cărţi care l-au ajutat să-şi definească sensul vieţii, înaripându-l în zborul către „în sus".

„Prietenii regilor" (cum îi numeşte Ruskin) - i-au potolit „setea de prietenie", de care, din fragedă copilărie a fost cuprins. Tot aceştia l-au condus întotdeauna la izvorul de apă vie, pentru a sorbi mereu din el, cu cealaltă nepotolită sete a lui „setea de desăvârşire".

Coordonatele vieţii lui Al. Popşor se pot înscrie în două noţiuni:

-Cartea (dac-ar fi o poveste cu „a fost odată", i-am spune „Feciorul născut cu cartea în mână")

-Setea de desăvârşire pe plan moral, spiritual, trăirea în ideal.

Pasiunea pentru carte însufleţeşte lupta eroică pentru a cuceri Regatul Culturii, în care să domnească Morala şi Spiritualitatea. Prin ele ne putem înălţa sufletele spre a fi părtaşi Împărăţiei Celei de Sus.

Alexandru Popşor cu soţia şi fiul său Laurenţiu, a doua zi după întoarcerea acasă în urma executării a 15 ani de închisoare (20 Mai 1948 – 17 Mai 1963)

CUPRINS

Cuvânt înainte 5
Prefață 8
Satul
Urmenişul de Câmpie 18
Războiul – Unirea 21
Dr.Vasile Lucaciu-Situația în Transilvania în acea vreme 27
Regele Ferdinand I şi Unirea 30
Originea mea țărănească. Țăranul 33
Primele amintiri. – Despre Avram Iancu 39
Şcoala, primele abecedare 47
Primele cărți – Climatul familial 52
Liceul "Al.P.Ilarian" din Tg. Mureş 62
Încercări literare 68
Profesorii 74
Întâlnirile de la 40, 45, 50 ani de la bacalaureat 85
Despărțirea de liceu 93
Universitatea
Spre universitate-1934 96
Universitatea „Regele Ferdinand I" din Cluj 99
Profesorii de la Facultatea de Drept:
Gh. Sofronie 101
Aurelian Ionaşcu 107
George Strat, I. Cătuneanu, Petre Ponțiu 116
Camil Negrea, Emil Hațieganu.
Traian Pop, Eugeniu Speranția 122
Alți profesori 126
Preluarea Universității de la Unguri–1918 127
Inaugurarea în 1920;
Cuvântul Regelui Ferdinand I 128
Cei mai importanți profesori din Univ.
Primul rector Sextil Puşcariu; Ion Borcea 136
Vasile Pârvan. Lecția de deschidere a Universității 3 Nov.1919 140
George Vâlsan, Ion Lupaş, Silviu Dragomir, Al. Lapedatu, Ion Moga,

Ștefan Pascu, Emil Racoviță, Dan Rădulescu, Petre Sergescu 149
Octavian Goga 155
Lucian Blaga; D. D. Roșca 162
Dr. Iuliu Hațieganu
Anul universitar 1922/'23 –
Greva studențească 170
Congresul studențesc din 10 Dec. 1922 172
Dr. Iuliu Hațieganu–Rector al Universității refugiată la Sibiu 174
Viața studențească 177
Căminul "Ardealul" 180
Societatea studențească "Petru Maior" 186
Activitatea lui Al. **Popșor** în cadrul societăților "Câmpia Transilvaniei", "Mureșul superior", "Astra"(Reghin) 190
Dr. Eugen Nicoară 191
Manifestări literare. Revista "Scânteieri" 194
Congrese studențești: Băile Herculane – 1934 204
Craiova – 1935 205
Tg. Mureș – 1936 208
Univ. din Cluj între anii 1935 – 1944 212
Considerații asupra Universității 214
Un personaj de legendă la Tg.Mureș –
Nae Ionescu 221
„Gherghineștii" 230
Preocupări, gânduri despre viață.
Întâlnirea cu Mișcarea Legionară
Orientarea mea 233
Evoluția 240
Sensul vieții 257
După 1938 265
În închisoare, Mina (Baia Sprie) 279
Enunțări de probleme legate de educația fraților de cruce 291
Spicuiri din circulara privind activitatea pe anul 1945-46 a Frățiilor de Cruce 292
Învățătorul 299

"Forme de luptă ale tineretului anticomunist din 1946"–
articol de Mircea Dumitrescu 304
Câteva subiecte de dezvoltat și de discutat în consfătuirile Frățiilor de Cruce:
1. Tineretul 305
2. Cartea 306
3. Caracterul 308
4. Educația 309
5. Ce trebue să știe tânărul din Frăția de Cruce 311
6. Atitudinea față de cultură 313
7. Atitudinea față de valorile tradiționale 314
8. Moral, atitudini, etica 316
9. Conduita 319
10. Îndrumări practice pentru educația religioasă și criterii pentru recrutarea fraților de cruce 320
11. Citind pe Berdiaev; 322
12. Artele 323
Cunoașterea istoriei noastre
13. Originea Românilor; 323
14. Unitatea Românilor 324
15. Cuvântul lui Simion Bărnuțiu la Blaj–1848 325
16. Să ne cunoaștem neamul și țara 325
17. Istoria Transilvaniei și a Memorandumului 326
(vezi prof. Aurelian Ionașcu pag. 113)
18. Imaginea luptătorului ardelean luată ca model 326
19. Macedo-Românii 327
20. Bucovina și Basarabia, străvechi pământuri românești 333
Pierderea lui Laurențiu, unicul fiu în Munții Piatra Craiului
Furtuna 337
Postfață 346
Trecutul 353
Scurte portrete ale lui Al. Popșor 357

ISBN 973-96697-7-8

Tipar: Tipografia Editurii ELISAVAROS
Str. Luduş nr. 32, sector 1, Bucureşti;
Telefon: 223.84.60; 220.94.06; 092.64.00.86

Alexandru Popșor

1916 – 1994

Doctor în Drept al

Universității „Regele Ferdinand“ din Cluj

Născut și crescut în satul transilvan, a fost întotdeauna mândru de originea lui țărănească, piatra de temelie a vieții sale lăuntrice. Din prima tinerețe a fost însuflețit de idealul ridicării Neamului românesc, pentru care generații întregi și-au jertfit viața din cele mai vechi timpuri. Despre luptele, persecuțiile, închisorile din vremea sa, Al. Popșor menționează:

„S-a scris și se vor scrie multe asupra acestei perioade (1920 –1964), de către oameni care au fost departe și în afara lucrurilor“.

Ceea ce scrie însă Al. Popșor este o mărturie vie, pentru că nu scrie din „ceea ce a auzit“ ci din „ceea ce a trăit“. El înfățișează și cadrul geografic, istoric, climatul spiritual și cultural al vremii, - tot ce a contribuit la formarea lui. Se oprește în mod deosebit asupra Universității din Cluj: inaugurarea ei în 1920 de către Regele Ferdinand I, personalitățile care i-au sporit prestigiul, efervescența spirituală a epocii și rolul covârșitor al tineretului universitar în problemele vitale ale României întregite.

El s-a încadrat în rândurile generației sale, ale cărei elite au aderat la concepția de viață a Mișcării Legionare, într-o perioadă de mari frământări interne, în care doar această Mișcare lupta pentru a se face o politică românească, în împrejurări în care fiecare mare Putere voia să se facă în România politica ei. Mișcarea Legionară însă, înainte de a fi o Mișcare politică, a fost și rămâne o școală spirituală, care are menirea de a creea un om adevărat, un om întreg. Pentru a se realiza aceasta, un obiectiv important este cucerirea cetății culturii. Al. Popșor a îndemnat și îndrumat pe tineri în acest sens, strădanie pe care a plătit-o, ca cei mai mulți din generația lui, printre alte multe suferințe și cu 15 ani de închisoare (1948–1963).

Cu toate încercările cumplite ale acelor ani, Al. Popșor n-a avut niciodată vreun gând de revoltă, de ură, de răzbunare. Privindu-și „Trecutul“ scrie:

„Întuneric de încleștări năprasnice
despicat de lumina iertării“.

Coperta: Liceul Al. P. Ilarian - Tg. Mureș
Biserica Petru Maior din Reghin
Universitatea din Cluj